

משנה מסכת סנהדרין (מ)

[פרק א](#) • [פרק ב](#) • [פרק ג](#) • [פרק ד](#) • [פרק ה](#) • [פרק ו](#) • [פרק ז](#) • [פרק ח](#) • [פרק ט](#) • [פרק י](#) • [פרק יא](#)

פרק א

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#)

פרק ב

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#)

פרק ג

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#)

פרק ד

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#)

פרק ה

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#)

פרק ו

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#)

פרק ז

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#)
[משנה ט](#) [משנה י](#) [משנה יא](#)

פרק ח

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#)

פרק ט

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#)

פרק י

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#)

פרק יא

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#)

א

פרק

פרק א - משנה א

דיני ממונות, בשלשה. גזלות וחבלות ^[ג], בשלשה. נזק וחצי נזק, תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה, בשלשה. האונס והמפתה והמוציא שם רע, בשלשה, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, מוציא שם רע, בעשרים ושלשה, מפני שיש בו דיני נפשות:

^{ר"ע מברטנורה} דיני ממונות. דהינו הודאות והלואות: בשלשה. הדיוטות. ולא אצרכוהו רבן לשלשה ממחין ^[א], שלא תנעל דלת בפני לוי, שפא יכפר הלזה ולא ימצא ממחין לכופו לדין אלא יחיד ממחה

או שלשה הדיוטות. אבל גזלות וחבלות בשלשה ממחין, דאלהים כתיב בפרשת שומרים **ב** בואלה המשפטים שלש פעמים. ומנה ילפינו שלשה ממחין: נזק. אדם או שור המועד שהזיקו, דמשלמים נזק שלם: חצי נזק. שור תם שהזיק. ואף על גב דהינו חבלות **ד**, אידי דבעי למתני תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה שאינו משלם כמו מה שהזיק, שמשלם יותר, תנא נמי חצי נזק שאינו משלם כמו שהזיק, שהרי משלם פחות. ואידי דתנא חצי נזק תנא נמי נזק: **והמוציא שם רע**. לא מצאתי לבתד בתולים וענשו אתו מאה כסף: **דיני נפשות**. דאם אמת היה הדבר וזנתה תחתיו וסקלוה. ודיני נפשות בעשרים ושלשה כדלקמן. והלכה כחכמים: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **א** פלומר דאלהים דכתיב גבי שומרים הוי כאלו כתובים גם כן בפרשת אם כסף תלוה, דערוב פרשיות כתוב כאן כדאיתא בגמרא: **ב** שזה טוענו ששלח יד בפקדונו, דהינו גזלות. אבל לזה ולא שלם לא מקרי גזלן, דמלוה להוצאה נתנה. ואלהים משמע לשון שררה ורבנות. כדמתרגמינן ראה נתתיך אלהים לפרעה (שמות ז) לשון רבנות. רש"י: **ג** וחבלות. נראה לרבנו תם דכפר ושלשים דעבד ועשרים וארבעה ראשי אברים דעבד, בכלל חבלות. ועין תוספות יום טוב: **ד** דשור המועד דאמרן דלאו דשן ורגל אלא דקרו דלא מגבין בבבל שאין ממחין. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **דיני ממונות בשלשה גזילות וחבלות בשלשה כו'** - דיני ממונות הם הגזלות והחבלות בלי ספק אלא שדיני ממונות כולם מלבד גזלות והחבלות יתכן לדון בהם שלשה שאינם מומחין ואחד אם הוא מומחה לרבים נוענין מומחה לרבים] שתהיה חכמתו ומעלתו בתורה מפורסמת אצל ההמון כמו שיודעים זה החכמים אשר בחנוהו וקבלו דינו, אבל גזלות וחבלות אין דנין בהם אלא שלשה מומחין ולפיכך חלק המאמר ולא אמר דיני ממונות גזלות וחבלות בשלושה. והוי יודע שלא נקרא בית דין מומחה כדי שיוכל לדון גזלות וחבלות אלא מי שהיה סמוך בא"י מן בית דין שלשם בא"י.

ואמרו **נזק וחצי נזק**, ואע"פ שנזק [וחצי נזק] מכלל החבלות כי לפי שרצה לדבר בנזקים שמשלם העושה אותם יותר ממה שעבר עליו והם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה, דיבר במה שמשלם המזיק פחות ממה שהזיק והוא חצי נזק וכיוון שזכר חצי נזק זכר נזק שלם ואע"פ שהוא מכלל החבלות.

והואיל ודיבר באלו הקנסות דיבר בשאר הקנסות והם **אונס ומפתה ומוציא שם רע**, והוא שיטעון טענת בתולים ולא נתבררה טענתו **ר"מ אומר** יהיה

נדון בשלשה, לפי שאינו מחויב אלא מלקות ועונש מה כסף וזה אפשר לדון בשלשה ואם הוצרך לדיני נפשות יוסיפו על השלשה עשרים **וחכמים אומרים** אין ראוי לעשות כן שמא יצא לעג על השלשה הראשונים שאינן מומחין או שהן פסולין ולפיכך הוסיפו דיינין ורבי מאיר לא היה חושש לזה.

והטעם להיות אלה הדברים בשלשה אנשים הוא מה שאמר רחמנא בדיני ממונות עד אלהים יבא דבר שניהם ואין אלהים פחות משנים ומעיקר דתנו שהדיינים לא יהא מניינם לעולם אלא מנין נפרד רצוני לומר שלא יהיו זוגין כדי שאם נפל ביניהם מחלוקת בדין מן הדינים על כל פנים צריך שיהיו רובם מסכימים על דעת אחת והמיעוט על חלופו ונלך אחר הרוב כמו שציותה התורה בזה שנאמר אחרי רבים להטות ולפיכך לא יהיה ב"ד פחות משלשה, ואין הלכה כרבי מאיר. (רמב"ם)

פרק א - משנה ב

מכּוֹת, בְּשִׁלְשָׁה. מְשׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ, בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. עֲבוּר הַחֹדֶשׁ, בְּשִׁלְשָׁה. עֲבוּר הַשָּׁנָה, בְּשִׁלְשָׁה, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, בְּשִׁלְשָׁה מִתְחִילִין, וּבַחֲמִשָּׁה נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין, וְגוֹמְרִין בְּשִׁבְעָה. וְאִם גָּמְרוּ בְּשִׁלְשָׁה, מְעַבְּרִת:

ר"ע מברטנורה מכות. מלקות ארבעים: בשלשה. דכתיב (דברים כה) ונגשו אל המשפט ושפטום, שנים, ואין בית דין שקול מוסיפין עליהם עוד אחד, הרי כאן שלשה: רבי ישמעאל אומר בעשרים ושלשה. אתיא רשע רשע, כתיב הקא (שם) והרשיעו את הרשע, וכתיב התם (במדבר לה) אשר הוא רשע למות. מה להלן בעשרים ושלשה, אף כאן בעשרים ושלשה: עבוּר הַחֹדֶשׁ. קדוש החדש [ה]. ואידי דבעי למתני עבוּר שנה תנא נמי עבוּר הַחֹדֶשׁ: בשלשה מתחילין. לראות אם יש להושיב בית

דין על כך. אם אחד מהשלושה אומר צריך בית דין לישוב ולעין אם צריכה שנה לעבר, מפני התקופה והאביב והפרות (ו), ושנים אומרים אין צריך, שאין כאן ספק, דנדאי אינה צריכה עבור, בטל יחיד במעוטו. שנים אומרים לישוב ואחד אומר שלא לישוב, הולכין אחר השנים, ומוסיפין עוד שנים אחרים שישאו ויתנו בדבר, והרי כאן חמשה. שנים אומרים צריך לעבר ושלושה אומרים אין צריך, בטלו שנים במעוטן. שנים אומרים אינה צריכה ושלושה אומרים צריכה, הולכים אחר הרב, ומוסיפין עוד שנים שיהיו שבעה ומעברין אותה. ובגמרא מפרש דהני שלשה חמשה ושבעה כנגד ברכת כהנים (ז), שיש בפסוק ראשון שלש תבות, ובשני חמש, ובשלישי שבע. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ה) דאין צריך לעבר החדש אלא כי מקדש יום שלשים ואחד ממילא מעבר החדש שעבר. דיום שלשים בתריה שדית ליה. רש"י. אבל בעבור שנה לא סגי בלא אמירה, דצריך שיאמרו שתהא השנה מעברת. תוספות, ועין תוספות יום טוב: (ו) התקופה, בין על תקופת תמוז שמתעבבת ונמשכת, שאין תקופת תשרי נופלת עד עבר החג, מעברין, דנפקא לן מקרא וחג האסוף תקופת השנה. בין על תקופת טבת שנמשך זמנה עד טז בניסן שהבאת עמר דילה בתוך תקופת טבת, מעברין. ועל האביב, אם לא בשלה התבואה מעברין, דקרא כתיב בחדש האביב. ועל פרות האילן [אס] מתאחר בשולם יותר מזמן העצרת מעברין, שעצרת זמן הבפורים כו'. רש"י: (ז) ולא אתפרש טעמא מאי. ואפשר לי לומר כדי לעורר הברכות להשלים המכון שמעברין להיות האביב והפרות והאסוף בזמן. ומצינו כיוצא בזה שמעוררין זכות האבות בהזכרת שאלה עד שבחברון: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **מכות בשלשה, משום רבי ישמעאל אמרו בכ"ג. עיבור החדש וכו'**
עיבור השנה בשלושה דברי ר"מ, רשב"ג אומר וכו' - אמרו בברייתא כיצד אמר רבן שמעון בן גמליאל? בשלשה מתחילין, בחמשה נושאים ונותנין, וגומרין בשבעה. אחד אומר לישוב שנים אומרים שלא לישוב - בטל יחיד במיעוטו. שנים אומרים לישוב ואחד אומר שלא לישוב - מוסיפים עליהם שנים ונושאים ונותנין בדבר. שנים אומרים צריכה לעבור ושלושה אומרים אינה צריכה - מוסיפין עליהם עוד שנים וכשיהיו שבעה יהיו נושאים ונותנין עד שיסכימו הארבעה לדבר אחד ויעשו מעשה והלכה כרבן שמעון בן גמליאל. (רמב"ם)

פרק א - משנה ג

סְמִיכַת זְקָנִים וְעֲרִיפַת **[י]** עֶגְלָה, בְּשִׁלְשָׁה, דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּחֻמְשָׁה. הַחֲלִיצָה וְהַמְּאוּנִין **[יב]**, בְּשִׁלְשָׁה. נָטַע רְבָעֵי וּמַעֲשֵׂר שְׁנַי שְׁאִין דָּמִיו יְדוּעִין, בְּשִׁלְשָׁה **[יג]**. הַהֶקְדָּשׁוֹת, בְּשִׁלְשָׁה. הָעֶרְכִּין הַמְּטַלְטְלִין, בְּשִׁלְשָׁה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֶחָד מֵהֵן כֹּהֵן. וְהַקְּרָעוֹת, תְּשַׁעַה וְכֹהֵן. וְאָדָם, כִּיּוֹצֵא בָּהֵן :

ר"ע מברטנורה סְמִיכַת זְקָנִים. על ראש פר העלים דבר של צבור. ויש במשמעות הדברים גם מנוי הדין, שהגדול הסומך צריך שיצטרף עמו שנים כשרוצה לסמך חכם כדי שיקרא רבי וידון דיני קנסות. ולשון סמיכה, משום דכתיב (במדבר כז) ויסמך את ידיו עליו. ולא דבעי מסמך ידיה עליה, אלא בשמא קרו ליה רבי **[ח]**. ואין סמיכה בחוצה לארץ, אלא צריך שהסומך והנסמך יהיו כלן בארץ ישראל, ואז יהיה לו רשות לדון דיני קנסות ואפלו בחוץ לארץ, לפי שסנהדרין נוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ, אחר שנסמכו בארץ. וכתב הרמב"ם שנגראה לו שבזמן הזה שאין לנו סמוך איש מפי איש עד משה רבנו, אם היו מסכימים כל החכמים שבארץ ישראל לסמך יחיד או רבים, הרי אלו סמוכים ויכולים לדון דיני קנסות ויש להן לסמך לאחרים **[ט]**. והדבר צריך הכרע: **ועריפת העגלה בשלשה**. דכתיב (ויקרא ד) זקני העדה **[יא]**, מעוט זקני שנים, ואין בית דין שקול, הוסיף עליהם עוד אחד הרי שלשה: **ורבי יהודה אומר בחמשה**. וסמכו, שנים. זקני, שנים. ואין בית דין שקול, הוסיף עליהם עוד אחד, הרי חמשה. והלכה כרבי יהודה: **מצות חליצה בשלשה**. דכתיב (דברים כה) ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים, זקנים, שנים. ואין בית דין שקול, הוסיף עליהם עוד אחד, הרי שלשה. ושנים אחרים שמוסיפים אינו אלא לפרסומי מלתא: **מאונין**. קטנה יתומה שהשיאוה אמה ואחיה לדעתה ויוצאה במאון שממאנת בבעלה, צריך שיהיה בשלשה. וביבמות מוכח דמאון בפני שנים מספיק: **נטע רבעי**. אם בא לחללו על המעות, וכן מעשר שני, ואין דמיהו ידועים. כגון פרות והרקיבו שאין להם שער ידוע: **ההקדשות**. הבא לפדותן צריך שלשה לשומן: **הערכין המטלטלין**. הרי שאמר ערף פלוני עלי, ואין לו מעות לתן כפי הדמים הקצובים בפרשה, ובא לתן מטלטלין, צריך שלשה לשום אותן מטלטלים **[יד]**: **אחד מהן כהן**. דבערכין **[טו]** כהן כתיב (ויקרא כז) בערךך הכהן: **והקרקות**. ואם אין לו מטלטלין ובא

לתן קרקע {טז}, צריך שישומו עשרה אנשים ואחד מהן כהן אוֹתה קרקע שיהיה כפי הערך שיש עליו לתן: **ואדם פיוצא בהן**. ואם אמר דמי פלוני עלי, ששמין אותו כמה הוא יפה למכר בשוק ונותן דמיו, צריך גם כן שיהיו עשרה ואחד מהן כהן בשומא זו: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ח} ונהיב ליה רשותא [למידן דיני קנסות]. גמרא: {ט} שאם לא תאמר כן אי אפשר שתמצא בית דין הגדול לעולם, לפי שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך, והקדוש ברוך הוא יעד שישבו, כמו שכתוב ואשיבה שפטיך כבראשנה וגו' כו'. עד כאן לשון הרמב"ם בפרושו. ובחבורו סיים, והדבר צריך הכרע. ונראה לי, לפי שאפשר לדחות הראייה, שהרי יעד השם יתברך גם כן הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא כו', והוא סמוך בלי ספק ויכול לסמך בצרוף שנים. ועין תוספות יום טוב: {י} ועריפת. עריפה לאו דוקא, דמדידה הוא דהויא בשלשה. תוספות: {יא} תימה, שזה הכתוב בסמיכת זקנים לפר העלם דבר פתוב, אבל בעגלה נפקא לן מדכתיב זקניך. ועין תוספות יום טוב: {יב} והמאונן בשלשה. דכל דתקון רבנן פיעין דאורייתא תקון. ומאונן דרבנן, דמדאורייתא אפלו מאון לא בעיא, דאין קדושי קטנה כלום אלא אם כן קדשה אביה. דכתיב את בתי נתתי לאיש. רש"י: {יג} בשלשה. דממונא הוא: {יד} סברא הוא, מה לי עיולי מה לי אפוקי, אפוקי מאי טעמא, דלמא טעי, עיולי נמי דלמא טעי. גמרא: {טו} והוא הדין נמי דפליג אהקדשות, דבהו נמי כהן כתיב: {טז} ובפרק ד' דמגלה משנה ג' פרש הר"ב, אם בא לפדותן. וכו' פרש רש"י. והכי מסתברא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם סמיכת זקנים ועריפת עגלה בשלשה וכו' - סמיכת הזקנים הוא מינוי הדיינין והרמז על זה מה שנאמר ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו ואין אנו צריכין סמיכה בידים אבל האיש אשר ראוי למנותו יאמרו לו הבית דין הממנים אותו אתה רבי פלוני סמוך אתה ורשאי אתה שתדון דיני קנסות ובזה יהיה האיש ההוא סמוך והוא נקרא אלהים וידון כל הדיינין, ודבר זה לא יהיה כי אם בארץ ישראל ואמרו ז"ל אין סמיכה בחוצה לארץ אבל צריך שיהיה הממונה ואותו שרוצין למנותו כולם בארץ ישראל וכשתהיה לו סמיכה בארץ ישראל הוא רשאי לדון דיני קנסות ואפילו בחו"ל לפי שמעקרנו סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ כמו שנבאר לפנינו. ולענין אם צריך שיהיו השלשה סמוכין ואז יהיו יכולים לסמוך שום אדם יש בזה ספק ומה שנתברר מן התלמוד שיהיה הגדול שבהם סמוך ויצרף עמו שנים ויסמוך מי שירצה. ויראה לי כי כשתהיה הסכמה מכל החכמים והתלמידים להקדים עליהם איש מן הישיבה וישימו אותו לראש ובלבד שיהא זה בא"י כמו שזכרנו הנה האיש ההוא תתקיים לו הישיבה ויהיה סמוך ויסמוך הוא אחר כן מי שירצה, שאם לא תאמר כן אי אפשר שתמצא

ב"ד הגדול לעולם לפי שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך על כל פנים והקב"ה יעד שישובו כמו שנאמר ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציק כבתחלה אחרי כן יקרא לך עיר הצדק וזה יהיה בלא ספק כשיכון הבורא יתברך לבות בני אדם ותרבה זכותם ותשוקתם לשם יתברך ולתורה ותגדל חכמתם לפני בא המשיח כמו שיתבאר זה בפסוקים הרבה במקרא. נאמר בעגלה ערופה, וסמכו זקני העדה ר"י אומר וסמכו אין פחות משנים זקני אין פחות משנים אחרים ואין ב"ד שקול וצריך שיהיו הזקנים מנין נפרד מוסיפין עוד אחד, ור' שמעון סבר זקני שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עוד אחד והלכה כרבי יהודה.

ומה שאמר **חליצה בשלשה**, והוא המצוה. ומה שאנו עושים חליצה בחמשה לגלויי מלתא בעלמא וכבר בארנו בפ' שלשה עשר מיבמות כי המיאון אפשר לעשות בפני שנים.

ואמר **נטע רבעי**, ר"ל פדיון נטע רבעי. **ומעשר שני שאין דמיו ידועים** הוא כשיתחילו אותן פירות להרקיב ולפיכך צריך להראותם לסוחרים שידעו שיעור אותו קלקול.

ואמרו **ההקדשות בשלשה**, כלומר מי שרוצה לפדות שום דבר מן ההקדשות שיש להם פדיון והם מה שהוקדש לבדק הבית צריך שלשה שידעו דמי אותו הדבר. וכמו כן מי שאמר ערכו עליו ובא הכהן לקבל ערכו ואין לו מעות ויש לו מטלטלין יקח ממנו שיעור ערכו ע"פ ג' שידעו שאותו הדבר שוה ערך שעליו ואם אין לו אלא קרקע יקח ממנו שיעור ערכו על פי עשרה אנשים והאחד מהן כהן ויעריכו שאותו הקרקע שוה ערך שעליו וכן מי שאמר דמיו עליו שראוי להעריכו כעבד הנמכר בשוק יעריכו אותו גם כן עשרה בני אדם והאחד מהן כהן וישלם מה שאומרים שהוא שוה, וזה פירוש אמרו **ואדם כיוצא בהם** כלומר שיעריך האדם כמו שיעריך הקרקעות. (רמב"ם)

פרק א - משנה ד

דיני נפשות, בעשרים ושלשה. הרובע והנרבע, בעשרים ושלשה, שנאמר (ויקרא כ) והרגת את האשה ואת הבהמה, ואומר (שם) ואת הבהמה תהרגו {ז}. שור הנסקל, בעשרים ושלשה, שנאמר (שמות כא) השור יסקל וגם בעליו יומת, כמיתת בעלים כד מיתת השור. הזאב והארי, הדב והנמר והברדלס והנחש {ט}, מיתתן בעשרים ושלשה. רבי אליעזר אומר, כל הקודם להרגו, זכה {כ}. רבי עקיבא אומר, מיתתן בעשרים ושלשה:

ר"ע מברטנורה והרגת את האשה ואת הבהמה. הינו רובע. ואתקש לאשה, מה אשה בעשרים ושלשה אף בהמה בעשרים ושלשה: ואומר ואת הבהמה תהרגו. בנרבע כתיב. למדנו רובע ונרבע: כמיתת הבעלים. כלומר כמו שהיה הבעל נדון בעשרים ושלשה, אם היה חיב מיתה {ח}: כל הקודם להרגו זכה. כשהמיתו את האדם. ואין צריך להביאם לבית דין: רבי עקיבא אומר וכו'. בגמרא מפרש דאיכא בין תנא קמא לרבי עקיבא, נחש. דלתנא קמא נחש מיתתו בעשרים ושלשה, ולרבי עקיבא הזאב והארי והדב והנמר והברדלס מיתתן בעשרים ושלשה, אבל נחש, הקודם להרגו זכה, שסלק המזיק מן העולם. והלכה כרבי עקיבא: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ז} תהרגו. בנרבע כתיב. רש"י. וכלומר דאתקש לאיש: {ח} דליכא למימר דקרא כפשטיה לחיב מיתה לבעליו, דהא אמר קרא מות יומת המכה רצח הוא, על רציחתו אפיה הורגו ואי אפיה הורגו על רציחת שורו. גמרא: {ט} הזאב כו'. שהמיתו אדם ונדונין בסקילה פשור. ועין תוספות יום טוב: {כ} זכה. לשמים. (בדקה עשה. רש"י). דליכא למימר לעורר, דכיון שהמיתו אדם שויניהו רבנן (דלא הצריכו לדונן בבית דין) כמאן דנגמר דיניהו, ואסורי הנאה נינהו. גמרא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם דיני נפשות בכ"ג הרובע והנרבע בכ"ג וכו' - הביא ראיה ממה שנאמר ואת הבהמה תהרוגו; ואם תאמר שזה שאמר ואת הבהמה תהרוגו בא ללמד שהבהמה גם כן חייבת מיתה ולא להקיש, זה לא היה צריך ללמד

לפי שכבר ביאר הריגת הבהמה, והוא מה שנאמר והרגת את האשה ואת הבהמה. ודברי ר' אליעזר **כל הקודם להרגם זכה**, כשהרג אחד מהם- ההורג אותו זכה לשמים בלא ב"ד. ור' עקיבא סבר כי נחש אין מיתתו בעשרים ושלושה, אלא שימית אותו יחיד. והטעם היות דיני נפשות בעשרים ושלושה עוד יתבאר בעה"י, והלכה כרבי עקיבא. (רמב"ם)

פרק א - משנה ה

אין דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול, אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. ואין מוציאין למלחמת הרשות, אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. אין מוסיפין על העיר ועל העזרות, אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. אין עושין סנהדריות לשבטים **{כד}**, אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. אין עושין עיר הנדחת, אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. ואין עושין עיר הנדחת בספר, ולא שלשה **{כז}**, אבל עושין אחת או שתים **{כח}**:

ר"ע מברטנורה את השבט. רבו של שבט שעבדו עבודה זרה במזיד, אין דנין אלא בבית דין של שבעים ואחד. דכתיב (דברים יז) והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אל שעריה, איש ואשה אתה מוציא אל שעריה, ואי אתה מוציא את השבט אל שעריה, אלא בבית דין הגדול: **ולא את נביא השקר.** גמר דבר דבר מזקן ממרא, כתיב הקא (שם יח) אשר יזיד לדבר דבר, וכתיב בזקן ממרא (שם יז) כי יפלא ממך דבר, מה זקן ממרא בבית דין הגדול דכתיב (שם) וקמת ועלית **{כא}**, אף נביא שקר בבית דין הגדול: **ולא את כהן גדול.** דאמר קרא (שמות יח) כל הדבר הגדל

יביאו אליך, דבריו של גדול יביאו אליך. ומשה במקום שבעים ואחד קאי **[כב]**: ואין מוציאין למלחמת הרשות. כל מלחמה חוץ ממלחמת שבעה עממין ומלחמת עמלק, קרויה מלחמת הרשות: **אלא בבית דין של שבעים ואחד**. דכתיב בדוד (דברי הימים א כז) ואחרי אחיתפל בניהו בן יהודע. אחיתפל זה יועץ, בניהו בן יהודע זו סנהדרין, שהיה מפלא שבכלן וכלן נגרים אחריו: **על העיר**. ירושלים. שקדשתה גדולה משאר קדשת ארץ ישראל: **והעזרות**. קדשתן גדולה מקדשת ירושלים. ואי אפשר לחדש קדשה אלא בבית דין של שבעים ואחד, דאמר קרא (שמות כה) ככל אשר אני מראה אותך וגוי וכן תעשו **[כג]**, לדורות. מה משכן קדוש על פי משה שהוא במקום סנהדרי גדולה, אף לתוספת עיר ועזרות על פי סנהדרי גדולה: **ואין עושין סנהדראות לשבטים כו'**. כדאשכחן במשה דאוקי סנהדראות, ומשה במקום שבעים ואחד קאי: **אין עושין עיר הנדחת כו'**. דכתיב (דברים יז) והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא, איש ואשה אתה מוציא אל שעריך, לבית דין שבעריך, ואי אתה מוציא את כל העיר אל שעריך, אלא לשער המיוחד **[כה]**: **בספר**. עיר המבדלת בין ארץ ישראל לארץ העמים, דכתיב מקרבה, ולא מן הספר. וטעמא דקרא **[כו]**, שמא ישמעו נגרים ויבאו ויחריבו ארץ ישראל, לפיכך אין מניחין העיר תל עולם כמשפט עיר הנדחת, אבל הורגין את יושביה בלבד: **ולא שלש**. עזרות. עיר הנדחת בבית דין אחד ובמקום אחד, כלומר קרובים זו לזו. אבל בשנים ושלשה מקומות עושים: (רי"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [כא] פרוש, עליתו הוא דהוי בשבעים ואחד, אבל מיתתו בעשרים ושלשה כשאר דיני נפשות, כדאיתא בגמרא. ופרש רש"י דהא לא תני ליה במתניתין. ומשום דגמרו לא היה בשבעים ואחד, להכי לא תני המראתו וכן מיתתו, ואף על גב דדוקא בשבעים ואחד. ועין תוספות יום טוב: **[כב]** שהוא היה דן קדם מנוי הסנהדרין כל מה שהיו הסנהדרין דנין אחר כך, ולא נתמנו הסנהדרין אלא להקל מעליו. ורש"י פרש שהיה שופט ודן על פי הדבור ושקול כו': **[כג]** ובסנהדרין כתב הר"ב כדאשכחן במשה, ואף על גב דלא כתיב וכן תעשו, משום דהקא מרבינן נמי מלך ונביא כדאיתא פרק ב' דשבועות. ולא תני להו הקא, דלא חשיב אלא מלי דסנהדרין. תוספות. וכן צריך לומר במלחמת הרשות דלא תני הקא מלך. ועין תוספות יום טוב: **[כד]** **סנהדריות לשבטים**. שנאמר [דברים טז] שפטים ושטרס תתן לה בכל שעריך לשבטיך: **[כה]** ואפלו הכי אצטריך לעיל למעוטי שבט. כגון אם יש בעיר אחת משני שבטים. ועין תוספות יום טוב: **[כו]** הרמב"ם. וכתב הכסף משנה דאף על גב דלא קימא לן כרבי שמעון דדריש טעמא דקרא, ראה רבנו לכתבו, שזה טעם מתקרב אל השכל ואין בו נפקותא לדינא: **[כז]** **ולא שלש**. דכתיב עריך, הרי שתים אמור, הא מה אני מקיים אחת, אחת ולא שלש. וכתבו התוספות, אית להקשות דלשתוק מאחת ואנא ידענא מעריך שתים ולא שלש, דתפסת מעט תפסת: **[כח]** **אחת כו'**. לדעת הר"ב והרמב"ם דמחמירין לעשות בשנים ושלשה מקומות וגם בשנים ושלשה בתי דינין, נראה לי דתנא אחת לאשמעין שתים דומיא דאחת, דאף על גב שהן כאחת שמקורבים ועומדים על הספר שבין גליל

לַיהוּדָה אַחַת מְזָה וְאַחַת מְזָה, עוֹשֵׂיין. וְדוֹקָא שְׁתַּיִם, אֲבָל שְׁלֹשׁ בְּכַהֲאֵי גִּנְאָא
לא, וְעֵינן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אין דנין לא את השבט ולא את נביא שקר וכו' - דין שבט הוא
שיודח כולו ולא דנין אותו לא בבית דין הגדול, לפי שאמר הכתוב והוצאת
את האיש ההוא וגו' - היחידים בלבד כגון איש ואשה הם שנהרגים בשעריך
בבית דין של שלושה ועשרים אבל כל השבט לא אלא בבית דין הגדול.

ונביא שקר, למדנוהו מזקן ממרא בהיקש לפי שמצינו בנביא שקר דבר,
והוא אמרו אך הנביא אשר יזיד לדבר וגו', ובזקן ממרא נאמר כי יפלא ממך
דבר, וכמו שזקן ממרא בבית דין הגדול, כמו שבא הכתוב עליו וקמת ועלית
וגו', כן נביא שקר. אמנם כהן גדול, הוא למד ממה שנאמר כל הדבר הגדול
יביאו אליך, ר"ל דבר האיש הגדול ואין לנו גדול זולתי כ"ג כמו שנאמר
והכהן הגדול מאחיו.

ומלחמת הרשות, למדנוה ממה שהיה דוד נוהג שלא היה יוצא למלחמת
הרשות עד שהיה נועץ עם סנהדרי גדולה, כמו שהוא מפורסם אצלנו
ממנהגם עליהם השלום. ומלחמת הרשות היא מלחמת עמון ומואב
וישמעאל ודומיהן, ומלחמת מצוה היא מלחמת עמלק ושבעה עממין בלבד.

ואין מוסיפין על העיר, כלומר שלא יוסיפו בירושלים מקומות שיש להם
קדושה קלה לעשותה קדושה חמורה ממנה, כי העזרות קדושתם גדולה
משאר ירושלים וירושלים קדושתה מעולה משאר א"י כמו שיתבאר בפרק
ראשון מטהרות (משנה ח'), וא"א לחדש קדושה אלא בב"ד הגדול, כמו שאמר
הקב"ה למשה ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל
כליו וכן תעשו, הצווי היה לו ולבית דינו וסנהדראות לשבטים עשה אותם
משה ובבית דינו כמו שאמר הכתוב ואתה תחזה מכל העם וגו'.

וטעם **עיר הנדחת** ושבט שהודח אחד, לפי שאין נהרגין בכל שער אלא
יחידים.

וספר, הוא המקום הקרוב לאויב תרגום לחוף ימים על ספר ימא. והטעם
בזה כי אם יהיו קצוות הארץ חרבות, יבואו בהם העכו"ם ויחריבו א"י.
ואין פירוש **אין עושין** שלא יהרגו יושביה, אבל פירושו שלא יעשו בו כל
מצות עיר הנדחת והוא מה שנאמר והיתה תל עולם, וזה שהזהיר שלא

להחריב שלש עיירות אין זה אלא בב"ד אחד ומקום אחד כלומר שלא יהיו קרובות זה לזה. (רמב"ם)

פרק א - משנה ו

סְנֵה־דָרֵי גְדוּלָה הִיָּתָה שֶׁל שִׁבְעִים וְאַחַד, וְקִטְנָה שֶׁל עֶשְׂרִים וְשִׁלְשָׁה. וּמִנִּין לְגְדוּלָה שֶׁהִיא שֶׁל שִׁבְעִים וְאַחַד, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יא) אֲסַפֶּה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמֹשֶׁה עַל גְּבִיָּהוּ, הָרִי שִׁבְעִים וְאַחַד. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שִׁבְעִים. וּמִנִּין לְקִטְנָה שֶׁהִיא שֶׁל עֶשְׂרִים וְשִׁלְשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם לה) וְשִׁפְטוּ הָעֵדָה וְגוֹי וְהִצִּילוּ הָעֵדָה, עֵדָה שׁוֹפְטֹת וְעֵדָה מְצַלֹּת, הָרִי כָּאֵן עֶשְׂרִים. וּמִנִּין לְעֵדָה שֶׁהִיא עֶשְׂרֵה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם טד) עַד מָתִי לְעֵדָה הָרְעָה הַזֹּאת, יֵצְאוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב. וּמִנִּין לְהִבִּיאַ עוֹד שִׁלְשָׁה, מִמִּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג) לֹא תִהְיֶה אַחֲרַי רַבִּים לְרַעַת, שׁוֹמְעֵ אֲנִי שְׂאֵהֶיָה עִמָּהֶם לְטוֹבָה, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר (שם) אַחֲרַי רַבִּים לְהַטֹּת, לֹא כְּהַטִּיתְךָ לְטוֹבָה הַטִּיתְךָ לְרַעָה. הַטִּיתְךָ לְטוֹבָה עַל פִּי אַחַד, הַטִּיתְךָ לְרַעָה עַל פִּי שְׁנַיִם, וְאִין בֵּית דִּין שָׁקוּל [לא], מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶם עוֹד אַחַד [לב], הָרִי כָּאֵן עֶשְׂרִים וְשִׁלְשָׁה. וְכִמָּה יִהְיֶה בְעִיר וְתִהְיֶה

רְאוּיָה לְסִנְהֶדְרִין, מֵאָה וְעֶשְׂרִים. רַבִּי נַחֲמִיָּה אוֹמֵר, מֵאֲתֵיִם וּשְׁלֹשִׁים, כְּנֶגֶד שְׂרֵי עֲשָׂרוֹת :

ר"ע מברטנורה ומִשָּׁה עַל גְּבִיּהֶם הָרִי שִׁבְעִים וְאַחַד. דְּאָמַר קָרָא (בַּמִּדְבָּר י"א) וְנִשְׂאוּ אֶתְךָ, וְאֵת בְּהִדְיָהוּ **{כט}** : רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שִׁבְעִים. דְּדָרִישׁ אֶתְךָ, בְּדוֹמִין לָךְ **{ל}**, וְלֹא שִׁיְהִיָּה הוּא יוֹשֵׁב עִמָּהוּ בְּדִין. וְאִין הִלְכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה: עֵדָה שׁוֹפְטֹת. עֲשָׂרָה מְחִיבִין: עֵדָה מִצְלָת. עֲשָׂרָה מְזַכִּין. וְשִׁמְעִינָן מִנָּה דְּצָרִיךְ שִׁיְהִיו עֲשָׂרִים, שְׂאֵם יִחְלְקוּ יִהְיוּ עֲשָׂרָה מְחִיבִין וְעֲשָׂרָה מְזַכִּין: הִטִּיתְךָ לְרַעָה עַל פִּי שְׁנַיִם. וְהָכִי קֹאֲמַר קָרָא, לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרַעוֹת, לְחַיֵּב עַל פִּי אֶחָד שִׁיְהִיָּה יִתֵּר עַל הַמְּזַכִּין. אֲבָל אַחֲרֵי רַבִּים, לְהַטּוֹת בְּשְׁנַיִם, אֲפֹלוּ לְרַעוֹת, כְּשִׁיְהִיו שְׁנַיִם מְחִיבִין יוֹתֵר עַל הַמְּזַכִּין. הִלְכָךְ עַל כְּרַחֲךָ עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה בְּעֵינָן, דְּבִצִּיר מִעֲשָׂרָה מְזַכִּין לִיכָא לְמִימַר, דְּהָא כְּתִיב וְהִצִּילוּ הָעֵדָה, וְתוּ לֹא מִשְׁכַּחַת חוֹבָה בְּבִצִּיר מִשְׁנַיִם עֶשֶׂר: וְאִין בֵּית דִּין שְׁקוּל. אִין עוֹשִׂין בֵּית דִּין זוּגוֹת, שְׂאֵם יִחְלְקוּ לְחֻצָּאִים הָיוּ פְּלַגָּא וּפְלַגָּא וְלֹא מִשְׁכַּחַת לֵה הִטִּיתְךָ לְטוֹבָה עַל פִּי אֶחָד. הִלְכָךְ מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶם עוֹד אֶחָד וְהוּוּ לְהוּוּ עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה: מֵאָה וְעֶשְׂרִים. מְפָרֵשׁ בְּגִמְרָא, עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, סִנְהֶדְרִי קִטְנָה. וּשְׁלֹשׁ שׁוֹרוֹת שֶׁל עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה יוֹשְׁבִים לְפָנֵיהֶם, שְׂאֵם הֶצְרָכוּ לְהוֹסִיף עַל הַדִּינִים מוֹסִיפִים מֵהֶם. וְעֲשָׂרָה בְּטַלְנִים **{לג}**, עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם בְּטַלְמִים מְכַל מְלָאכָה שִׁיּוֹשְׁבִים תְּמִיד בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ. וּשְׁנֵי סוֹפְרִים לְכַתֵּב דְּבָרֵי הַמְּזַכִּין וְדְבָרֵי הַמְּחִיבִין. וּשְׁנֵי חֲזָנִים, שְׂמֵשִׁי בֵּית דִּין לְהַלְקוֹת הַחַיֵּב וְלְהַזְמִין **{לד}** בְּעֵלֵי הַדִּין. וּשְׁנֵי בְּעֵלֵי דִינָן **{לה}**. וּשְׁנֵי עֵדִים. וּשְׁנֵי זוּמְמִין **{לו}**. וּשְׁנֵי זוּמְמֵי זוּמְמִין **{לז}**. וּשְׁנֵי גַבְאִים, וּשְׁלִישֵׁי לְחַלְקֵי הַצְּדָקָה, שֶׁצְּדָקָה נִגְבֵּית בְּשְׁנַיִם וּמִתְחַלְקֶת בְּשְׁלֹשָׁה. וְרוֹפֵא **{לח}** אֲמֹן לְהַקִּיז דָּם. וְלִבְלָר **{לט}**. וּמְלַמֵּד תִּינוּקוֹת. הָרִי מֵאָה וְעֶשְׂרִים: מֵאֲתֵיִם וּשְׁלֹשִׁים כְּנֶגֶד שְׂרֵי עֲשָׂרוֹת. דְּהֵינּוּ עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה עֲשִׂירִיּוֹת, שִׁיְהִיָּה כָּל דִּין שֶׁר שֶׁל עֲשָׂרָה. דְּבִצִּיר מִשְׂרֵי עֲשָׂרָה לֹא אֲשַׁכַּחַן שְׂרָרָה. וְאִין הִלְכָה כְּרַבִּי נַחֲמִיָּה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {כט} וּכְשֶׁהוּא עִמָּם לִיכָא לְמִימַר שִׁיְהִיָּה שְׁקוּל כְּשִׁבְעִים וְאַחַד וּלְדוֹרוֹת לְבַעֵי שִׁבְעִים וּשְׁבַעִים וְאַחַד, דְּלִיכָא לְמִימַר שְׁקוּל אֶלָּא כְּשֶׁהוּא לְבַדּוֹ עוֹמֵד כְּנֶגֶד כָּלָם. עֵינָן תּוֹסְפּוֹת יוֹם טוֹב: **{ל}** מִיַּחְסִין וּמִנְקִים מִמוּם. רִשׁוּ"י. וְרַבְּנָן, מוֹהֲקֵל מִעֲלִידָה וְנִשְׂאוּ אֶתְךָ נִפְקָא לְהוּ. גְּמָרָא. וְאֵם תִּיאֵמַר מְכַל מְקוֹם תִּיפּוּק לִיָּה דְּאִין בֵּית דִּין שְׁקוּל, וְכֹן נִמְי לְרַבְּנָן לְמָה לִי קָרָא. וּבְגִמְרָא דְּרַבִּי גִי עִמּוּד ב', אִימַר דְּשִׁמְעַתָּה לִיָּה לְרַבִּי יְהוּדָה (דְּלֹא סְבִירָא לִיָּה אִין בֵּית דִּין שְׁקוּל) בְּסִנְהֶדְרִי גְדוֹלָה דְּכִתְיָבִי קָרָאִי (לְקַמּוּ בְּשִׁלְחֵי פְּרָקִין. רִשׁוּ"י כו'). וְלוּלִי דְּמִסְתַּפְּינָא הִיִּיתִי אוֹמֵר דְּצָרִיךְ לֹמַר דְּכִתְיָבִי בְּקָרָא, וְהָכִי פְּרוּשׁוֹ, דְּבִהַדְיָא כְּתִיבִי בְּקָרָא שִׁבְעִים אִישׁ, וּנְחִית לְמַנְיָנָא, וְדָרִישׁ אֶתְךָ בְּדוֹמִים לָךְ, וְלִהְיֵי נִמְי רַבְּנָן בְּעוֹ קָרָא, דְּמַנְיָנָא לָאו דוּקָא. וְעֵינָן תּוֹסְפּוֹת יוֹם טוֹב: **{לא}** וְאִין כו'. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנֵו שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אוֹמֵר, מָה תִּלְמוּד לֹמַר לְנִטּוֹת אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת, הַתּוֹרָה אֲמָרָה עֲשֵׂה לָךְ בֵּית דִּין נוֹטָה. גְּמָרָא: **{לב}** עוֹד אֶחָד. סוּף סוּף לְרַעָה

על פי שְׁנַיִם לא משַׁפְּחַת לה, אי אחד עֶשֶׂר מְזַכִּים וְשְׁנַיִם עֶשֶׂר מְחַיִּבִים אֶפְתִּי חַד הוּא, אִי עֶשְׂרֵה מְזַכִּין וְשְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר מְחַיִּבִין תִּלְתָּא הוּו. אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אִי אֲתָה מוֹצֵא אֶלָּא בְּמוֹסִיפִין, דְּעוֹשִׂין בֵּית דִּין שְׁקוּל לְכַתְּחֻלָּה. וְקָא מְשַׁמַּע לָן דְּאֹתוֹ שְׁאוּמֵר אִינִי יוֹדַע כְּמָאן דְּלִיתָא, וְאִי אָמַר מְלִתָּא לֹא שְׁמַעִינָן לִיה. פִּרְשׁ רִשְׁיִי בֵּין לְזָכוֹת בֵּין לְחוֹבָה. וְכֵן דַּעַת הָרַאבִּי"ד. אֲבָל הָרַמְבַּ"ם לֹא כָּתַב אֶלָּא שְׁאִינוּ חוֹזְרִין וּמְלַמְּדִין חוֹבָה כּו'. וְעוֹד נִפְלְאֵתִי שְׁבַסוּף פֶּרֶק ה' שְׁנִינוּ כְּשֶׁהוֹסִיפוּ עַד שְׁבַעִים וְאַחַד, שְׁלֹשִׁים וְשְׁשָׁה מְזַכִּין וְשְׁלֹשִׁים וְחַמְשָׁה כּו', שְׁמַע מִנָּה דְּמַצִּי לְמַהְדֵּר בֵּיה זֶה שְׁאָמַר אִינִי יוֹדַע, וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **[לג]** דְּקִימָא לָן כָּל כְּרֵד שְׁאִין בּוּ עֶשְׂרֵה בְּטַלְנִים נִדוּן כְּכַפֵּר: **[לד]** כְּלוּמַר שְׁאִם הָאֶחָד מְלָקָה יָכוֹל הַשְּׁנִי לְהַזְמִין. וְהוּא הַדִּין אֶפְכָּא: **[לה]** דָּאִם לֹא כֵן אֶת מִי הֵם דְּנִים: **[לו]** שְׁיִתְיָרְאוּ הָעֵדִים לְהַעֲדִי שְׁקַר, שְׁלֹא יִזְמוּ: **[לז]** שְׁמָא יִתְחַיֵּב בְּעַל דִּין עַל פִּי עֵדִים וְיִשְׁכַּר שְׁנַיִם לְהַזְמִין. וּלְפִיכָךְ צְרִיךְ שְׁנַיִם אַחֲרֵים בְּעִיר שְׁיִתְיָרְאוּ אֵלּוּ מֵהֶם, אִם נָבֵא לְהַזִּים הָעֵדִים יָבֹאוּ אֵלּוּ וְיִזְמִימוּ אוֹתָנוּ: **[לח]** (לְמוֹל תִּינוּקוֹת): **[לט]** לְכַתֵּב סְפָרִים. כָּל זֶה מְפָרוּשׁ רִשְׁיִי: (עִיקַר תּוּי"ט).

רמב"ם **סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד** וכו' - רבי יהודה לא היה מונה משה רבינו עליו השלום מכלל הסנהדרין, לפי שסבר שמה שנאמר ונשאו אתך במשא העם, אין רוצה לומר שידונו עמך, אלא רוצה לומר שידונו במקומך, וחכמים אומרים שענינו ידונו עמך והלכה כחכמים.

ומה שאמר **עדה שופטת ועדה מצלת**, ר"ל עדה תאמר זכאי והיא המצלת אותו ועדה תאמר חייב והיא השופטת ולא יתחייב עד שיהיו המחייבים יותר על המזכין שנים, ולפיכך צריך להוסיף עוד שנים כדי שיהיו עדה שופטת ועדה מצלת ושנים שופטים כלומר מחייבין ואין בית דין שקול מוסיפין עוד אחד הרי שלושה מוסף על השתי עדות.

ודברי רבנן **מאה ועשרים**, מבואר בתלמוד וזה מנינם סנהדרי קטנה כ"ג, ושלושה שורות של עשרים ושלושה, ועשרה בטלנין של בית הכנסת והם בני אדם שאין להם עסק אלא מלאכת שמים, רוצה לומר, לקרות בתורה וישיבת בתי כנסיות, שני סופרים ושני חזנים ושני בעלי דינים ושני עדים ושני זוממין ושני זוממי זוממין ושני גבאי צדקה, ושלישי לחלק צדקה, ורופא אומן ולבלר ומלמד תינוקות, הרי מאה ועשרים. **ורבי נחמיה אומר** שהפחותין מכל הממונין במעלה הם שרי עשרה, ושלושה ועשרים דיינים הם שרי עשרות למאתים ושלושים ואין הלכה כר' נחמיה. (רמב"ם)

פרק ב - משנה א

כֹּהֵן גָּדוֹל דָּן וְדָנִין **(א)** אוֹתוֹ, מֵעִיד **(ב)** וּמְעִידִין אוֹתוֹ, חוֹלֵץ וְחוֹלְצִין לְאִשְׁתּוֹ, וּמִיבָמִין אֶת אִשְׁתּוֹ, אֲבָל הוּא אֵינוֹ מִיבֵם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֲסוּר בְּאֵלְמָנָה. מֵת לוֹ מֵת, אֵינוֹ יוֹצֵא אַחַר הַמָּטָה, אֲלָא הֵן נִכְסִין וְהוּא נִגְלֶה, הֵן נִגְלִין וְהוּא נִכְסֶה, וְיוֹצֵא עִמָּהֶן עַד פְּתַח הָעִיר, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵינוֹ יוֹצֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כא) וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא. וְכִשְׁהוּא מְנַחֵם אַחֲרֵים, דֶּרֶךְ כָּל הָעָם עוֹבְרִין בָּזֶה אַחֲרֵי זֶה וְהַמְּמָנָה מְמַצְעוּ בֵּינוֹ לְבֵין הָעָם. וְכִשְׁהוּא מְתַנַּחֵם מֵאַחֲרֵים, כָּל הָעָם אוֹמְרִים לוֹ אָנוּ כְּפָרְתֶדָּ, וְהוּא אוֹמֵר לָהֶן תִּתְבָּרְכוּ מִן הַשָּׁמַיִם. וְכִשְׁמְבָרִין אוֹתוֹ, כָּל הָעָם מְסַבִּין עַל הָאָרֶץ וְהוּא מִסֵּב עַל הַסִּפְסָל **(ו)** :

ר"ע מברטנורה כֹּהֵן גָּדוֹל. אֵינוֹ יוֹצֵא אַחֲרֵי הַמָּטָה. דְּלָמָּא אֲתֵי לְמַנְגַע מִתּוֹךְ טְרִדְתּוֹ, וְרַחֲמֵנָּא אָמַר (ויקרא כא) וְעַל כָּל נִפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֵא : הֵן נִכְסִין וְהוּא נִגְלֶה. כִּיּוֹן שֶׁנִּתְכַּסּוּ נוֹשְׂאֵי הַמָּטָה מִן הַמְּבוּי, כְּלוּמַר שֶׁיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ, הוּא נִגְלֶה וְנִכְנָס בְּתוֹכּוֹ. אֲבָל כָּל זְמַן שֶׁהוּן נִגְלִין וְנִרְאִין בְּמְבוּי, הוּא נִכְסֶה מִמֶּנּוּ, שֶׁאֵינוֹ נִכְנָס לְתוֹכּוֹ : וְיוֹצֵא עִמָּהֶן עַד פְּתַח הָעִיר. שֶׁבְּעִיר מְצוּיִין מְבֹאוֹת וְיָכוֹל לְהִתְכַּסּוֹת מֵהֶן. אֲבָל חוּץ לְעִיר לִיכָּא הַפָּרָא : שֶׁנֶּאֱמַר וּמִן

הַמְקַדֵּשׁ לֹא יֵצֵא. רַבִּי יְהוּדָה דְרִישׁ וּמִן הַמְקַדֵּשׁ לֹא יֵצֵא כָּל עֶקֶר. וְרַבִּי מֵאִיר דְרִישׁ **[ג]** וּמְקַדְּשֵׁתוֹ לֹא יֵצֵא, כְּלוּמַר יִזְדַּהֵר שֶׁלֹּא יָבֵא לְיַדֵּי מִגֵּעַ, וּבִתּוֹךְ הָעִיר שְׂיֵשׁ מִבּוֹאוֹת אֵיכָּא הֶכְרָא וּמִזְדַּהֵר. וְהִלְכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה: **וְכִשְׁהוּא מְנַחֵם אֶת אַחֲרִים.** דְּבַמַּת שְׂאִינוּ שְׁלוֹ פְּלִי עֵלְמָא מוּדוּ דְיָכוּל הוּא לֵילֵךְ, דְּלֹא טְרִיד וְלֹא אֶתִי לְמַנְגַע. וּכְשֶׁחוֹזְרִין מִן הַקְּבֵרוֹת וְעוֹמְדִין בְּשׁוּרָה לְנַחֵם הָאֲבֵלִים וְכָל הָעָם עוֹבְרִים זֶה אַחֵר זֶה וּמְנַחֵמִין הָאֲבֵל שְׁעוֹמֵד בְּמַעֲמָדוֹ וְכָל אֶחָד אוֹמֵר לוֹ תִּתְנַחֵם מִן הַשָּׁמַיִם, וְהַמְּנַחֵה מְמַצְעוֹ. שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לִימִין כְּהֵן גְּדוֹל וְכָל הָעָם מִשְׁמָאלוֹ, נִמְצָא כְּהֵן גְּדוֹל בְּאֶמְצַע **[ד]: הַמְּנַחֵה.** הוּא הַסֵּגָן, שֶׁהוּא מְמַנֵּה לְעַבְד תַּחַת כְּהֵן גְּדוֹל אִם יֵאָרַע פְּסוּל בְּכֵהֵן גְּדוֹל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים **[ה]: אָנוּ כֹּפְרֵתָךְ.** בְּנוֹ תִתְכַּפֵּר אֶתָּה וְאֶנְחִנוּ תַחֲתֶיךָ לְכָל הָרְאוּי לָבֵא עֲלֶיךָ: **וְכִשְׁמִבְרִין אוֹתוֹ.** שְׂאֲבֵל אֶסוּר לֶאֱכֹל סְעֵדָה רְאשׁוֹנָה מִשְׁלוֹ, וּקְרוּבֵיו וְאוֹהֲבֵיו מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ: **מִסְבִּין עַל הָאָרֶץ.** הֵן מְצָרִין וּמִתְאַבְּלִין בְּצַעְרוֹ: **וְהוּא מְסַב.** בְּכַבוֹד עַל הַסְּפָסֵל: (ר"ע מברטנורה).

עֵיקַר תּוּ"ט [א] וְדַנִּין כּו'. פְּשִׁיטָא (אטו משום חשיבותו מגרע גרע, וכיון דדן איהו נמי דנין אותו משום התקוששו וקושו. תוספות). אִינְדִי דְקָא בְּעֵי לְמַתְנֵי מְלָךְ לֹא דָן וְלֹא דַנִּין אוֹתוֹ, תְּנִי נְמִי כְּהֵן גְּדוֹל. וְאִי בְּעֵית אֵימָא הָא קָא מִשְׁמַע לָן דְּכָל שְׂאָר דִּינִין חוּץ מְדִינֵי נְפֻשׁוֹת דָּן וְדַנִּין אוֹתוֹ כְּהֵדְיוּט בְּשִׁלְשָׁה כּו'. גְּמָרָא: **[ב] מַעֲיֵד.** דְּוִקָא כְּשֶׁהִמְלִיךְ יוֹשֵׁב שָׁם, שְׂאֵם הַכְּהֵן גְּדוֹל יוֹדַע עֲדוּת לְבָנוּ הוֹלֵךְ הַמְּלִיךְ לְשָׁם מִשׁוּם יְקָרָא דְכְּהֵן גְּדוֹל, וְקָא אֶתִי וּמִסְהִיד. אֲבָל בְּלֹא הִכִּי אֵינוֹ מַעֲיֵד, דְּזִילוּתָא הוּא לְכֵהֵן גְּדוֹל שְׂיָבֵא וְיַעֲיֵד, דְּתַנְיָא וְהִתְעַלְמֵת, פְּעָמִים שְׂאֵתָה מִתְעַלֵּם, כְּגוֹן זָקֵן וְאֵינוֹ לְפִי כְבוֹדוֹ. גְּמָרָא. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **[ג]** מִשׁוּם דְּקִשְׂיָא לִיהַ דְּאִי הִכִּי אֶפְלוּ לְבֵיתוֹ נְמִי לֹא. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **[ד]** גְּמָרָא. וּפְרוּשׁ בֵּינוּ, רְצוֹנוֹ לומר בֵּין עֲצָמוֹ שֶׁהוּא הַמְּמַנֵּה לְבִין הָעָם: **[ה]** דְּאֵלוּ בְּיוֹם אַחֵר אֵין מְצוּהָ בְּכֵהֵן גְּדוֹל דְּוִקָא וְרִשְׁאֵי כְּהֵן הֵדְיוּט לְעַבְד אִם אֶרַע פְּסוּל בְּכֵהֵן גְּדוֹל וְאֵין צְרִיךְ לְהַמְּנַחֵה: **[ו] הַסְּפָסֵל.** הוּא כֶּסֶא קָטָן. הַרְמַב"ם: (עֵיקַר תּוּ"ט).

רמב"ם כהן גדול דן ודנין אותו מעיד ומעידין כו': מה שאמר מעיד אינו בכל עדות שיזדמן אלא בעדות שיהיה מיוחדת במלך בלבד לגודל מעלתו וכל בני אדם מעיינין בו לא יניח בעבור זה והלכה כרבי יהודה. [וכשהוא מנחם וכיו']. מה שאומר לבני אדם כשמנחם אותם הוא תנחומו. ופירוש מברין מאכילין. וספסל הוא כסא קטן: (רמב"ם)

פרק ב - משנה ב

הַמֶּלֶךְ לֹא דָן וְלֹא דָנִין אוֹתוֹ, לֹא מַעֲיֵד וְלֹא מַעֲיָדִין אוֹתוֹ {ט}, לֹא חוֹלֵץ וְלֹא חוֹלְצִין לְאַשְׁתּוֹ {י}. לֹא מִיָּבֵם וְלֹא מִיָּבְמִין לְאַשְׁתּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם רָצָה לְחַלֵּץ אוֹ לִיָּבֵם, זְכוּר לָטוֹב. אָמְרוּ לוֹ, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. וְאֵין נוֹשְׂאִין אֶלְמַנְתּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, נוֹשֵׂא הַמֶּלֶךְ אֶלְמַנְתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, שֶׁכֵּן מְצִינוּ בְּדוֹד שְׁנֵשָׂא אֶלְמַנְתּוֹ שֶׁל שְׂאוּל, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוּאֵל ב יב) וְאַתָּנָה לָךְ אֶת בֵּית אֲדֹנֶיךָ וְאֶת נִשִּׁי אֲדֹנֶיךָ בְּחִיקָךְ :

ר"ע מברטנורה הַמֶּלֶךְ לֹא דָן וְלֹא דָנִין אוֹתוֹ. וְדוֹקָא מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל שְׂאִינָם נִשְׁמָעִים לְדַבְרֵי חֲכָמִים {ז}. אֲבָל מֶלֶךְ מִמַּלְכֵי בֵּית דָּוִד, דָּן וְדָנִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (יְרֵמְיָה כ"א) בֵּית דָּוִד כֹּה אָמַר ה' דִּינּוּ לַבִּקָּר מִשִּׁפְט {ח} : אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. דְּמֶלֶךְ שֶׁמַּחֲל עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מְחוּל {י"א}, וְגִנְאֵי הוּא לוֹ שֶׁתַּחֲלֵץ וְיִרְקָה בְּפָנָיו. וְכָל שְׂאִינָה בֵּת חֲלִיצָה אֵינָה בֵּת יָבוּם {י"ב}. וְכֵן הִלְכָה : מֶלֶךְ נוֹשֵׂא אֶלְמַנְתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ. וְהִלְכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בְּהָא : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ז} כְּמַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה בְּעַבְדוֹ שֶׁל יָנְאֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁלְחוּ לוֹ לְבַא וְלַעֲמֹד בְּפָנֵי סִנְהֶדְרִין כְּדֹכְתִיב [שְׁמוֹת כ"א] וְהוֹעֵד בְּבַעֲלָיו, וְעַבְדּוֹ כְּמִמוֹנוֹ דְּמִי, וְכִשְׂבָּא וְיִשָּׁב אָמְרוּ לוֹ עֲמֹד, שֶׁנֶּאֱמַר [דְּבָרִים י"ט] וְעַמְדוֹ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים, וְלֹא רָצָה כּוֹי וְאָרַע תִּקְלָה שְׁמִתּוֹ הַסִּנְהֶדְרִין עַל יְדֵי שְׁהֵעֲנִישָׁם שְׁמַעוּן בְּן שִׁטָּח, עַל שֶׁכָּבְשׁוּ פְּנֵיהֶם בְּקִרְקַע מִיִּרְאָתָם אֶת יָנְאֵי הַמֶּלֶךְ. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : {ח} וְאֵי לֹא דִינִינָן לְהוֹי הִיכֵי דָנִין, הָא כְּתִיב [צְפַנְיָה ב] הַתְּקוֹשָׁשׁוֹ וְקוֹשׁוֹ. גְּמָרָא. וְכִיּוֹן שְׁהִזְכִּיר הַכְּתוּב בְּהֶם דִּינּוּ לַבִּקָּר, כְּשֶׁגָּזְרוּ לֹא גָזְרוּ אֶלָּא עַל הַמַּלְכִּים הַעוֹמְדִים מִבֵּית יִשְׂרָאֵל, אֲבָל לֹא קָאֵי עַל בֵּית דָּוִד, כְּדִי שְׁלֵא לְחַלֵּק עַל הַכְּתוּב בְּהֶם. כְּסָף מִשְׁנָה : {ט} לֹא מַעֲיֵד כּוֹי. מֵאוֹתוֹ מַעֲשֵׂה עֲצָמוֹ שְׁהִיָּה עַל יְדֵי קִבְלַת יַעֲדוֹת בְּפָנֵי יָנְאֵי הַמֶּלֶךְ וְלֹא רָצָה לַעֲמֹד. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : {י} וְלֹא חוֹלְצִין כּוֹי. מִפְּנֵי שְׂאִסוּרָה לְנִשְׂאָה. רִשׁ"י : {י"א} שֶׁנֶּאֱמַר שׁוֹם תִּשִּׂים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ, שֶׁתִּהְיֶה אֵימָתוֹ עֲלֶיךָ. וְרַבִּי יְהוּדָה, מְצוּה שְׂאֵנִי. גְּמָרָא : {י"ב} וְכֵן כָּתַב הַרְמְב"ם. וְלֹא מְצִינוּ אֶלָּא כָּל שְׂאִינּוֹ עוֹלָה לִיָּבוּם אֵינּוֹ עוֹלָה לְחֲלִיצָה. וְרִשׁ"י פִּרְשׁ הַטַּעַם דְּאֵינּוֹ מִיָּבֵם שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ לְקוּם עַל שֵׁם אַחִיו : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם המלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא בוי : זה במלכי ישראל בלבד לפי שהיו עבריינין במלכותם לא היו משבחין השפלות ולא היו נכנעין

לדברי תורה אבל מלכי בית דוד דנין ודנין אותם לפי שהם יודעים התורה ולא היה רע בעיניהם השפלות וההכנע לדברי תורה לפי שמלכותם על פי התורה לא יגרע ממנו ענותנותם אמר הכתוב על בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט ודוד ע"ה מכלל סנהדרי גדולה היה והלכה כרבי יהודה במה שאמר נושא הוא אלמנותו של מלך אבל חליצה ויבום אין שומעין לו לפי שזה קלון לו וירקה בפניו והואיל ואין שם חליצה אין שם יבום ומעקרנו מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ולפיכך אין שומעין לו : (רמב"ם)

פרק ב - משנה ג

מת לו מת, אינו יוצא מפתח פלטרין שלו. רבי יהודה אומר, אם רוצה לצאת אחר המטה, יוצא, שכן מצינו בדרך שיצא אחר מטתו של אבנר, שנאמר (שם ג) והמלך דוד הלך אחרי המטה. אמרו לו, לא היה הדבר אלא לפי שאת העם {ג}. וכשמברין אותו, כל העם מסבין על הארץ והוא מסב על הדרך:

ר"ע מברטנורה אינו יוצא מפתח פלטרין שלו. שגנאי הוא למלך להראות עגמת נפש לפני העם: לפי שאת העם. כדי שיכירו שלא בעצת דוד הרג יואב את אבנר. ואין הלכה כרבי יהודה: דרגש. מטה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ג} לא היה כו'. וצריך שעה היה מפני שלום המלכות כו'. אבל בלא טענה זו אם רצה אין שומעין לו. כסף משנה: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם מת לו מת אינו יוצא מפתח פלטרין שלו כו': פלטרין שלו הוא ארמונו: לפי שיש לדבר על לב העם ולהודיעם כי לא היתה כונתו להרגו: ודרגש הוא ממיני הכסאות והמטות והוא גדול מספסל ואין הלכה כר' יהודה: (רמב"ם)

פרק ב - משנה ד

וּמוֹצִיא לְמַלְחָמָתָא **{ד}** הַרְשׁוּת עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שְׁבַעַיִם וְאַחַד. וּפּוֹרֵץ לַעֲשׂוֹת לוֹ דֶּרֶךְ, וְאִין מִמַּחִין בִּידּוֹ. דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ אִין לוֹ שְׁעוֹר **{טו}**. וְכָל הָעָם בּוֹזְזִין וְנוֹתְנִין לְפָנָיו, וְהוּא נוֹטֵל חֵלֶק בְּרֵאשׁ. לֹא יִרְבֶּה לוֹ נָשִׁים (דברים יז), אֶלָּא שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִרְבֵּה הוּא לוֹ, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יְהוּ מְסִירוֹת **{יז}** אֶת לְבוֹ. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, אֶפְלוּ אַחַת וּמְסִירָה אֶת לְבוֹ, הֲרִי זֶה לֹא יִשְׁאַנָּה **{יח}**. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר (דברים יז) וְלֹא יִרְבֶּה לוֹ נָשִׁים, אֶפְלוּ כְּאַבְיגַיִל. לֹא יִרְבֶּה לוֹ סוּסִים (שם), אֶלָּא כִּדִּי **{יט}** מְרַכְּבָתוֹ. וְכִסֵּף וְזָהָב לֹא יִרְבֶּה לוֹ מְאֹד (שם), אֶלָּא כִּדִּי לְתַן אֶפְסִסְנָיָא. וְכוֹתֵב לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה לְשֵׁמוֹ. יוֹצֵא לְמַלְחָמָה, מוֹצִיאָהּ עִמּוֹ. נִכְנָס, מִכְּנִיסָהּ עִמּוֹ. יוֹשֵׁב בְּדִין **{כב}**, הִיא עִמּוֹ. מִסָּב, הִיא כֹּנְגָדוֹ, שְׁנֶאֱמַר (שם) וְהִיתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו :

ר"ע מברטנורה לְמַלְחָמָתָא הַרְשׁוּת. מַלְחָמָתָא שְׂאָר אַמּוֹת חוּץ מִמַּלְחָמָתָא עִמְלֵק וּמַלְחָמָתָא שְׁבַעַה עִמְמִין : וּפּוֹרֵץ. גִּדֵּר שֶׁל אַחֲרִים : לַעֲשׂוֹת לוֹ דֶּרֶךְ. לְלַכֵּת לְכַרְמוֹ וּלְשִׂדְהוֹ : וְאִין מִמַּחִין בִּידּוֹ. אִין מְעַכְּבִין עָלָיו : חֵלֶק בְּרֵאשׁ. חֵלֶק הַיָּפָה בּוֹרֵר רֵאשׁוֹן. וְנוֹטֵל מִחֻצָּה **{טו}** מִכָּל הַבְּזָה : אֶלָּא שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה. שְׁהַרִי דוֹד הָיוּ לוֹ שֵׁשׁ נָשִׁים וְקָאָמַר לִיהַ נְבִיא וְאִם מְעַט וְאִסִּיפָה לְךָ כְּהֵנָּה וְכְהֵנָּה, כְּהֵנָּה קָמָא שִׁית, בְּתַרְא שִׁית, הֲרִי שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה : מִרְבֵּה הוּא לוֹ. יוֹתֵר מִשְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה. וְשִׁלַּשׁ מִחֲלוּקוֹת יֵשׁ בְּדַבְּרָא. תִּנְא קָמָא סָבֵר

נושא שמנה עשרה ואפלו פרוצות, ויותר משמנה עשרה לא ישא ואפלו כשרות, שפך הוא גזרת הכתוב. רבי יהודה סבר נושא שמנה עשרה ואפלו פרוצות, ויותר משמנה עשרה פרוצות לא ישא, וכשרות והגונות ישא כמו שירצה. ופליג אתנא קמא בחדא. רבי שמעון סבר אפלו אחת פרוצה לא ישא, וכשרות והגונות לא ישא יותר משמנה עשרה. ופליג אתנא קמא בחדא ואדרבי יהודה בתרתי. והלכה כתנא קמא: **אלא כדי מרכבתו**. דוקא סוסים בטלים להרחיב דעתו ולהתגדל ברב סוסים [אסור]. אבל כדי רכבו ופרשיו להלחם באויביו מתר: **אפסניא**. שכר חילות הנכנסים ויוצאים עמו כל השנה **[כ]**: **וכותב לו ספר תורה לשמו**. חוץ מספר תורה שחייב כל אדם מישראל להיות לו ספר תורה **[כא]**, והוא מנח בבית גנזיו. וספר תורה שכותב לשמו כשהוא מלך נכנס ויוצא עמו תמיד: **מסב**. על השלחן: (רי"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [יד] ומוציא כו'. משמע דבית דין של שבעים ואחד לבדם אין להם כח לעשות חיל להוציאם למלחמת הרשות אלא במאמר המלך, דאי אמרת שאין למלך בזה שום מעלה אם כן למאי תנינן הכא גבי מעלותיו של מלך. ועין תוספות יום טוב: **[טו] אין כו'.** אלא כפי מה שהוא צריך, אינו מעקם הדרךים מפני כרמו של זה או מפני שדה של זה, אלא הולך בשוה. ועין תוספות יום טוב: **[טז] פרוש,** ואותו המחצה היה בורר היפה שבשני החציין. וזה לשון הרמב"ם, והוא נוטל מחצה בראש. ובגמרא עוד, דאוצרות מלכים כלם למלך. ועין תוספות יום טוב: **[יז] ובלבד כו'.** דהא קרא קאמר ולא יסור לבבו. גמרא: **[יח] אפלו אחת כו'.** דמכדי בעלמא דרשינן טעמא דקרא, אם כן לכתוב קרא ולא ירבה לו נשים ולשתוק, ואנא אמינא מה טעם לא ירבה, משום דלא יסור. לא יסור למה לי, אלא אפלו אחת ומסירה. גמרא: **[יט] כדי מרכבתו כו' אפסניא.** בגמרא יליף להו מקראי. ועין תוספות יום טוב: **[כ] וכתב הערוך,** שבלשון יון קורין להוצאה אפסניא: **[כא] שניאמר [דברים לא] ועתה כתבו לכם את השירה** (וכל התורה במשמע, דאין כותבין התורה פרשיות פרשיות. הרמב"ם). ובמלך כתיב [שם יז] **וכתב לו את משנה, שתים במשמע.** גמרא: **[כב] בדין.** [אם הוא ראוי כמלכות בית דוד, אי נמי מלכי ישראל] קדם התקנה. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם ומוציא למלחמת הרשות על פי בית דין של כו': לא ירבה לו נשים אלא שמונה עשרה כו': לא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו וכסף כו': מלחמת הרשות מלחמת של שאר האומות זולתי של שבעה עממים ומלחמת עמלק כמו שבארנו בשמיני מסוטה (הלכה ו) ומתנאי מלחמת הרשות שלא תהיה אלא במלך וסנהדרין: ופירוש אין ממחין שאין חולקין עליו: וחלק בראש הוא שיקח חצי כל השלל ששולל כל העם מוסיף על כל מה שהיה לאותו המלך: מותר למלך להרבות סוסים כל מה שירצה לרכוב החיילים שלו ולהרבות סוסים במלחמותיו כדי להרעיד האויב אבל מה שאסרה תורה להיות לו סוסים לבטלה בארוות מוכנות לרכוב הוא בהם באיזה יום שירצה או להנהיג אותם לפניו כמו שעושין שאר מלכים אבל אינו מותר שיהיה לו זולתי סוס אחד לרכוב בו כאחד העם: אפסניא הגבורים והחיילים: ואין אסור גם כן עליו להרבות כסף וזהב אלא לעצמו כלומר

הראוי לו בארצו ובגבוליו וצרכיו אבל אוצרות הנכסים המוכנות לצרכי ישראל מצוה להרבות ויכתוב שני ספרי תורה שלמים האחד יהיה עמו תמיד לא ימוש ממנו כמו שזכר בכאן והשני יהיה מונח בבית גנזיו ואין הלכה כרבי יהודה ולא כרבי שמעון: (רמב"ם)

פרק ב - משנה ה

אין רוכבין על סוסו, ואין יושבין על כסאו, ואין משתמשין בשרביטו {כג}, ואין רואין אותו כשהוא מסתפר ולא כשהוא ערס ולא בבית המרחץ, שנאמר (שם) שום תשים עליך מלך, שתהא אימתו עליך:

ר"ע מברטנורה **כשהוא מסתפר**. כשמגלח שער ראשו: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {כג} **בשרביטו**. ולא בכתרו ולא באחד מכל כלי תשמישו. הרמב"ם. ובשרביטו כדכתיב [אסתר ד] מאשר יושט לו המלך את שרביט הזהב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין כו': כשהוא מסתפר פירוש כשהוא מגלח שער ראשו ושאר המאמר מבואר: (רמב"ם)

פרק ג - משנה א

דיני ממונות, בשלשה. זה בורר לו אחד ^[א] וזה בורר לו אחד, ושניהן בוררין להן עוד אחד, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, שני דינין בוררין להן עוד אחד. זה פוסל דינו ^[ב] של זה וזה פוסל דינו של זה, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, אימתי, בזמן שמביא עליהן ראיה שהן קרובין או פסולין, אבל אם היו כשרים או ממחין, אינו יכול לפסולן. זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, אימתי, בזמן שהוא מביא עליהם ראיה שהן קרובים או פסולים. אבל אם היו כשרים, אינו יכול לפסולן :

ר"ע מברטנורה זה בורר לו אחד. אחד מהבעלי דינין בורר לו דין אחד לדונו ולהפך בזכותו, וכן השני בורר לו דין אחד. ושני הבעלי דינים ביחד בוררים להם עוד דין שלישי, ומתוך כך יצא דין אמת לאמתו, דצייתי בעלי דינים דינא ואמרי קושטא קא דיני לן, דסבר החיב הרי אני בעצמי בררתי האחד ואם היה יכול להפך בזכותי היה מהפך ^[ב]. והדין השלישי בעצמו נוח לו להפך בזכות שניהם, מפני ששניהם ברוי אותו: וחכמים אומרים שני הדינים בוררים להם אחד. בלא דעת הבעלי דינים ^[ג]. כדי שלא יהיה לבו של זה השלישי נוטה אצל אחד מהן. והלכה כחכמים: זה פוסל דינו של זה. יכול הוא לומר לא אדון

לפני בית דין (ה) שבררת: בזמן שמביא עליהן ראייה. שזה מביא ראייה על דין שברר זה, לפסלו: אבל אם הם פשרים וממחים. הכי קאמר, אבל אם היו כשרים שאינן לא קרובים ולא פסולים, אף על פי שהם יושבי קרנות נעשו כממחין ואינו יכול לפסלן. ופסק ההלכה בזה, כשקבלו בעלי הדין מי שידין להם בין יחיד בין רבים, ופסק עליהם את הדין, דינו דין ואין סותרין דינו ואף על פי שאינו ממחה לרבים. ואם נודע שטעה, אם בדבר משנה טעה או בדבר המפרש בגמרא, מחזירים הדבר כשהיה ודנין בו כהלכה. ואם אי אפשר להחזיר, כגון שהלך זה שנטל הממון שלא כדין למדינת הים, פטור הדין מלשלים (ו) מאחר שקבלוהו עליהם, שאף על פי שגרם להזיק (ז), לא נתפון להזיק. ואם טעה בשקול הדעת, והוא בדבר שנחלקו בו תנאים או אמוראים או גאונים, וסוגיא דעלמא כחד מניה (ח) ודן זה הדין כדברי אותו הגאון שאין סוגית העולם כמותו, אם לא נשא ונתן בידי החזר הדין, ואם אי אפשר להחזיר ישלם מביתו, ואם נשא ונתן בידי, מה שעשה עשוי וישלם מביתו (ט). ודין שלא קבלו אותו בעלי הדין אלא שעמד מאליו או מנה אותו המלך או קצת זקני הקהל העמידוהו, אם אינו ממחה לרבים, אף על פי שנטל רשות מראש הגולה, אין דיניו דין, בין טעה בין לא טעה (י), ואינו בכלל הדינין אלא בכלל בעלי זרוע, וכל אחד מבעלי דינין אם רצה סותר דינו וחוזר ודן בפני בית דין. ואם טעה ולא נשא ונתן בידי החזיר הדין, ואם אי אפשר להחזיר ישלם מביתו כדין כל גורם להזיק (יא), ואם נשא ונתן בידי ישלם מביתו וחוזר ונוטל מבעל דין זה שנתן לו שלא כהלכה. וממחה לרבים שקבלו אותו בעלי דינים או שנטל רשות מראש גולה אף על פי שלא קבלו אותו בעלי דינים, הואיל והוא ממחה, אם טעה בין בדבר משנה בין בשקול הדעת ואי אפשר להחזיר הדין, פטור מלשלים. וממחה שנטל רשות מראש גולה יש לו לכוף לבעלי הדין שיזדונו לפניו, בין רצו בין לא רצו, בין בארץ בין בחוץ לארץ. ומי שנטל רשות מן הנשיא שבארץ ישראל אינו יכול לכוף לבעלי הדין אלא בארץ ישראל בלבד (יב). וממחה הוא מי שלמד בתורה שבכתב ושבעל פה ויודע לסבר להקיש ולהבין דבר מתוך דבר [הוא הנקרא ממחה]. וכשהוא נכר וידוע ויצא טבעו אל אנשי דורו, נקרא ממחה לרבים, והוא יכול לדון יחידים ואפלו לא נקט רשות מראש הגולה (יג): זה פוסל עדיו של זה. פלוגתיהו דרבי מאיר ורבנן מוקי לה בגמרא, כשאמר בעל דין יש לי שתי כתי עדים בדבר, והביא כת ראשונה, ועמד בעל דין שכנגדו עם אחר ואמר פסולין הן. רבי מאיר אומר יכול הוא עם אחר לפסלן, ולאו נוגע בעדות הוא שהרי אמר יש לי כת אחרת. ואם בקש ולא מצא, יפסיד (יד). ורבנן סברי אף על גב דאמר תחלה יש לי שתי כתי עדים יכול לחזר ולומר אין לי אלא אלו, ונמצא זה שבא לפסלן נוגע בעדות הוא, ולא מפסלי אפמיה. והלכה כחכמים: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (א) זה בזרר לו אחד. והא דכתב הר"ב בריש פרק קמא, דשלשה הדיוטות כופין לדון בפניהם, מירי במסרב ואינו רוצה לדון כלל. ועין תוספות יום טוב: (ב) רש"י. ופרש הרא"ש דרצונו לומר שסובר כד שיהפך

בזכותו יותר מבזכות האחר, ומתוך כך צייתי לדיניהו. אבל הדין עצמו חלילה למצא סברא לזכותו אם לא שיראה לו דין גמור. אבל אם היה יכול להטעות את חברו שיקבל את סברתו אף על פי שהוא מספק בה, הוא בכלל מטה משפט. אבל דעת הר"ב מתוך שזה בוררו מבין דבריו לאשורו כו' נמצא שלא ישאר שום צד זכות נעלם מעיני הדינים שניהם, והשלישי שומע משא ומתן של שניהם ומכריע ביניהם ויוצא הדין לאמתו. עד כאן: **[ג]** ובגמרא מסקינן דכלי עלמא דעת הדינים בעינן שיבררו מי שישב עמהן אדם הגון, וכי פליגי בדעת בעלי דינין, רבי מאיר סבר דעת בעלי דינין נמי בעינן כו': **[ד פוסל דינו]**. בגמרא, כל כמניה דפסיל דיני. אמר רבי יוחנן בערפאות שבסורגא שנו, שהם הדיוטות שאין יודעין דברי תורה אלא שהרגלו לדון. ורבי מאיר יהיב להו דין יושבי קרנות, ויכול לפסלן. ורבנן סברי כיון שהמחוס רבים עליהם לא כל הימנו לפסלן, ועדיפי מיושבי קרנות. אחרונים: **[ה]** זה הוא לשון רש"י באוקימתא קמיתא. אבל במסקנא כתב לא אדון לפניו: **[ו]** ואפלו נשא ונתן ביד. ועין תוספות יום טוב: **[ז]** וקימא לן כמאן דדאין דינא דגרמי: **[ח]** ולא גדע שכבר פשט המעשה בכל העולם כדברי האחד. ועין תוספות יום טוב: **[ט]** וחוזר ונוטל כו' במפל שפן מהא דלקמן: **[י]** נפקא מניה לענין זמן. אי נמי זמנין דליכא לברורי טעותא לא מהמשנה ולא מהסוגיא דעלמא, ואפלו הכי אפשר שאינו דין צדק ויכולים הדינים לפסק דלא כמו שפסק זה הדין, דאטו כלהו דיני נשנו במשנה וסוגיא דעלמא: **[יא]** שזה מתפון להזיק הוא כיון דלאו דינא הוא: **[יב]** דהכא בבבל שבט, לשון שררה, ויש להם רשות ולהפקיר, דהפקר בית דין הפקר. והתם בארץ ישראל מחוקק, שררה מעטת. כדאיתא בגמרא. ועין תוספות יום טוב: **[יג]** כלומר ודיניו דין. אבל אם טעה, אינו פטור, הואיל ולא נקט רשותא: **[יד]** רש"י. וקצת קשה לומר כן דמפני שסבור היה שיש לו שתי כתי עדים ואמר כן ואחר כך בקש ולא מצא יפסיד. והרמב"ם מפרש דפלוגתיהו כשהביא שתי כתי עדים שאחר שהעידו כת אחת כדבריו הביא עוד אחרת והעידו גם כן כמו הראשונים, וטען הלה שארבעה העדים פסולים הם, רבי מאיר אומר שומעים לו, ונאמר לזה שהביאם הבא ראיה שהם כשרים, לפי שאתה לא היית מביא עדים אחר עדים אלא שאתה יודע שיש בהן מי שאינו כשר, ואנחנו לא נדע איזהו הראשונים או האחרונים. וחכמים אומרים אין חוששים לזה, לפי שלא עשה זה אלא לחזק טענותיו ולהודיע כי זה ידוע לרבים: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם דיני ממונות בשלשה זה בורר לו אחד כו': הטעם במה שאמרו חכמים כי שני הדיינים הם שבוררין השלישי לפי שהדיין שיברור האחד מן השני בעלי דינים יהפך בזכותו וכן הדיין השני יהפך בזכות הבעל דין השני שברר והשלישי יכריע ביניהם ולא יהיה נוטה עם אחד מן השני בעלי דינין לפי שלא בררו אחד מהם ומחלוקת ר' יהודה וחכמים אינו בדיינין מומחין אלא בדיינין שאינן מומחין לפי שר' מאיר אומר כיון שהם אינם מומחין יש לו לטעון ולערער בדיניהם וחכמים אומרים כיון שהם כשרים הרי הן כמומחין שאינו יכול לפוסלן: וענין מה שאמרו חכמים כיון שהם כשרים וברורים הוא פירוש וכאלו אמר אם היו כשרים הרי הם כמומחין שאינו יכול לפוסלן: והמתברר מכל התלמוד מזה הענין מה שאני אומר לך וזה שהבעלי דינין כשיתרצו בדין מי שבררו בני אדם וקבלו עליהם דינם ואפילו

לא היו אותם בני אדם מומחין רצה לומר אלא הדיוטות דינם מקובל עליהם אלא אם כן טעו בדין שחוזר ובטעות הדיינין בדין יש דרכים ומחלוקת ואין זה מקומו ואם הבעלי דינין לא בררו אותם הדיינין ולא מנו אותם עליהם אלא שהם מאליהם עמדו להם לדון בין בני אדם או שמנה אותם מלך או שלטון או קצת זקני הקהל ולא מנו אותם הבעלי דינין אם היו מומחין דיניהם דין ומקובל כיון שלא טעו כמו שבארנו וענין מומחין שיהיו חכמים בתורה יודעים במקראות הכתובים בה יכולים לסבור ולהוציא דבר מתוך דבר כמו שביאר בתלמוד אומר כגון אנא דגמירנא וסבירנא רצוני לומר שאני יודע וזוכר לתורה שבכתב ושבעל פה ויש לי יכולת לסבור ולהקיש ואני מבין הענינים וכל איש שהוא כזה יש לו לדון ואפילו יחיד ואע"ג דלא נקיט רשותא מריש גלותא ובלבד שיהא מפורסם אצל בני אדם שהוא כן וזהו ענין מומחה לרבים ואם אינו מומחה אין דינו דין ואפי' שידון דין אמת ואפילו נטל רשות מבית ראש גולה שאין הרשות מועלת אלא למומחה כמו שיתבאר בתלמוד אבל זה המומחה דלא נקט רשות אין לו רשות להכריח הבעלי דינין שידונו לפניו אבל מי שדן הוא לא יקבל עליו דינו אבל המומחה דנקיט רשות מריש גלותא ידן בעלי דינין בין רצה כל אחד מהם או לא רצה ואין יכול אחד מהם לצאת מדינו בכל ארץ ישראל וראש ישיבה הוא דן גם כן על בעלי דינין ואפילו לא רצו אבל זה בארץ ישראל בלבד זהו המתבאר בזה הענין: ומה שאמר זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה אין מחלוקתו עם החכמים במי שהביא שני עדים שיעידו לו בדבר מן הדברים שבעל דינו יפסול אותם ושומעין לו כי זה מבואר שאין שומעין לו אלא אם הביא ראיה שהם קרובים או פסולים אבל מחלוקת רבי מאיר עם חכמים כשיתבע ראובן לשמעון שיש לו אצלו ממון והביא ראובן שני עדים והעידו שהוא כדבריו אחר כך הביא שני עדים אחרים והעידו גם כן כמו עדות השני עדים הראשונים ואם טען שמעון ואמר אלה הארבעה עדים פסולים רבי מאיר אומר שומעין לו ונאמר לראובן הבא ראיה שהם כשרים לפי שאתה לא היית מביא עדים אחר עדים על ענין אחד בעצמו אלא שאתה יודע שיש בהן מי שאינו כשר לעדות ואנחנו לא נדע איזו כת מהם הפסולים אם הם הראשונים או הם האחרונים אם כן יש לך לקיים הכשרות באחת הכתות וחכמים אומרים אין אנו חוששין בהביאו עדים אחר עדים לפי שלא עשה זה לפי שאחד מהן פסול אלא לחזק טענותיו ולהודיע כי זה ידוע אצל רבים ואין שומעין לשמעון אלא אם ברר הדבר שיש בהם פסול. והלכה כחכמים בכל הדברים: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ב

אָמַר לוֹ נְאֻמָּן עָלַי אָבָא, נְאֻמָּן עָלַי אָבִיךָ,
נְאֻמָּנִין עָלַי שְׁלֵשָׁה רוּעֵי בְּקָר [יט], רַבִּי מֵאִיר
אוֹמֵר, יָכוֹל לַחְזֹר בּוֹ. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵינוֹ
יָכוֹל לַחְזֹר בּוֹ. הִיָּה חֵיב לַחֲבֵרוֹ שְׁבוּעָה וְאָמַר
לוֹ דוֹר לִי בְּחֵי רֵאשֶׁתְּךָ, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, יָכוֹל
לַחְזֹר בּוֹ. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין יָכוֹל לַחְזֹר בּוֹ:

ר"ע מברטנורה נְאֻמָּן עָלַי אָבָא. להיות דין [יט], אף על פי שהוא פסול מן התורה לדונני לא לזכות ולא לחובה, כדנפקא לן מלא יומתו אבות על בנים: **נְאֻמָּנִים עָלַי שְׁלֵשָׁה רוּעֵי בְּקָר**. לדון. דאלו לעדות, רועי בקר כשרים הן: **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר יָכוֹל לַחְזֹר בּוֹ**. אפלו לאחר גמר דין, לאחר שקבל הדין העדות ואמר איש פלוני אתה זכאי [יז]: **אֵינוֹ יָכוֹל לַחְזֹר בּוֹ**. לאחר גמר דין בלבד הוא דפליגי רבנן עליה דרבי מאיר. דאלו קדם גמר דין מודים חכמים לרבי מאיר דיכול לחזור בו. ואם קנו מידו נמי שמקבל עליו עדות איש פלוני או דינו של איש פלוני, אפלו קדם גמר דין אינו יכול לחזור בו, שאין לאחר קננו פלוני. וכן הלכה: **דוֹר לִי בְּחֵי רֵאשֶׁתְּךָ**. נדר לי בחיי ראשך ואתן לך מה שאתה תובע [יח]. ואין צריך לומר ומחול לך [יט] מה שיש לי אצלך. ונדר לו או קנו מידו אף על פי שעדין לא נדר, אינו יכול לחזור בו, כדברי חכמים. וכן הלכה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [יט] וְכָל שֶׁכֶּן לְהַעֲיֵד. עין פרק ו' דנדה משנה ד': **רוּעֵי בְּקָר**. הוא הדין כל פי תלתא דלא גמירי דינא פסולים. ולרבותא נקט רועי בקר, דלא שכיחי בישוב ולא ראו ולא שמעו עסקי דין בין אדם לחברו, ואפלו לעדות נמי פסלינהו רבנן, דקא חזו רבנן דקא מכוני ושרי להו לרעות בשדות אחרים. גמרא: [יז] וכן דעת נמוקי יוסף דלגבי עדות נמי הוי גמר דין כשפסקו בית דין הדבר על פיהן. אבל הריב"ש וגאונים סבירא להו דלגבי עדות הוי גמר דין כל שנתקבל עדותן בבית דין. ועין תוספות יום טוב: [יח] וברישא נמי באתו לך מחלקת, אבל במחול לך אפלו רבי מאיר מודה. עין תוספות יום טוב: [יט] **לָאו דוֹקָא**. דאם כן פשיטא, דהא בלאחר גמר דין מירי ומחילה גמורה היא. אלא מירי כגון דאמר ליה תובע לנתבע הרי עלי לעשות מתביעה זו ככל מה שיאמרו אבא או אביך הן לפטור הן לחיוב. שאין בלשון הזה לשון מחילה. נמוקי יוסף: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אמר לו נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנין כו' : מחלוקת רבי מאיר וחכמים לאחר גזר דין וגזר דין הוא לאחר שיקבל הדיין העדות ויאמר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב אבל קודם לכן יכול לחזור בו ואפילו לדברי חכמים וכשנטל בקנין שהוא מקבל עליו עדות איש פלוני או דין איש פלוני אינו יכול לחזור בו לפי שאמרו חכמים אין לאחר קנין כלום ואין הפרש בין שיאמר לו דור לי בחיי ראשך ואתן לך מה שאתה תובע כיון שהשביעו הדיין על הדרך שאמר לו או שקנו מידו שנתרצה בשבועתו אינו יכול לחזור בו לפי שהלכה כחכמים : ופירוש דור נדור לי בחיי ראשך מגזרת נודר : (רמב"ם)

פרק ג - משנה ג

וְאֵלוֹ הֵן הַפְּסוּלִין **(כ)**, הַמְּשַׁח בְּקִבְיָא, וְהַמְּלוֹה בְּרַבִּית, וּמְפָרִיחֵי יוֹנִים, וְסוֹחְרֵי שְׂבִיעִית. אָמַר רַבִּי שְׂמַעוֹן, בְּתַחֲלָה הָיוּ קוֹרִין אוֹתָן אוֹסְפֵי שְׂבִיעִית, מִשְׁרְבוּ הָאֲנָסִין, חֲזְרוּ לְקָרוֹתָן סוֹחְרֵי שְׂבִיעִית. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה **(ג)**, אֵימַתִּי, בְּזַמַּן שֶׁאֵין לָהֶם אֲמָנוֹת אֲלָא הִיא, אֲבָל יֵשׁ לָהֶן אֲמָנוֹת שְׁלָא הִיא, כְּשֶׁרִין **(לא)** :

ר"ע מברטנורה וְאֵלוֹ הֵן הַפְּסוּלִים. לְדוֹן וּלְהַעִיד : הַמְּשַׁח בְּקִבְיָא. פְּסוּל לְעֵדוֹת לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִתְעַסֵּק בְּיִשׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְאֶסוּר לְאָדָם שֶׁיִּתְעַסֵּק בְּעוֹלָמוֹ אֲלָא אוֹ בְּתוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים, אוֹ בְּסַחֲרָה וְאֲמָנוֹת וּמְלָאכָה שֵׁישׁ בָּהֶן יִשׁוּבוּ שֶׁל עוֹלָם : וְהַמְּלוֹה בְּרַבִּית. אֶחָד הַלֵּוֹה **(כא)** וְאֶחָד הַמְּלוֹה שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין, דְּקִימָא לָן הַמְּלוֹה וְהַלֵּוֹה שְׁנֵיהֶם עוֹבְרִים בְּלֹא תַעֲשֶׂה **(כב)** : וּמְפָרִיחֵי יוֹנִים. אֵית דְּמְפָרְשֵׁי מִן מְמִינֵי הַשְּׁחוֹק, אִם תִּקְדִּים יוֹנְתָךְ לְיוֹנְתִּי אֶתָּן לָךְ כֶּךָ וְכָךְ **(כג)**. וְאֵית דְּמְפָרְשֵׁי שְׂמַגְדֵּל יוֹנָה מְלַמְּדֵת לְהַבִּיא יוֹנִים לְבֵית בְּעַלְיָה בְּעַל כְּרָחוֹ. וְיֵשׁ בָּהֶן גְּזֵל מְפָנֵי דְרַכֵּי שְׁלוֹם, וְלֹא גְזֵל גְּמוּר **(כד)** : וְסוֹחְרֵי שְׂבִיעִית. עוֹשִׂין סַחֲרָה בְּפִרוֹת שְׂבִיעִית. וְהַתוֹרָה אֲמָרָה (עִקְרָא כה) וְהִיתָה שְׂבֵת הָאָרֶץ לָכֶם לְאֶכְלָה, וְלֹא

לסחורה: רבי שמעון אומר וכו'. בגמרא מפרש מלתיה דרבי שמעון הכי, בתחלה היו קוראים אותם אוספי שביעית, כלומר אוספי פרות שביעית לעצמן היו פסולים לעדות כמו סוחרים פרות שביעית: **משרבו האנסיין**. השואלין מנת המלך כך וכך כורין תבואה בכל שנה, והיו צריכין לאסוף תבואה של שביעית לפרע ממנה מנת המלך, חזרו לומר סוחרים פרות שביעית בלבד הם פסולים, אבל אוספי תבואת שביעית לתת למלך פשרים לעדות, כיון שאין אוספים לאצר לעצמן. ולענין פסק הלכה, כל מי שעבר עברה שחייב עליה מיתת בית דין או כרת או מלקות, פסול לעדות **[כה]**. דמחייב מיתה נקרא רשע, דכתיב (במדבר לה) אשר הוא רשע למות, ובחייבי מלקות כתיב (דברים כה) והיה אם בן הכות הרשע, והתורה אמרה (שמות כג) אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס, ודרשינן אל תשת רשע עד. ואם לקה חזר להכשרו, דכתיב ונקלה אחיד לעיניך, כיון שלקה הרי הוא כאחיד. ואם לקח ממון שלא כדיון, אף על פי שאינו חייב ביה לא מיתה ולא מלקות, פסול לעדות, כגון גנב וגזלן ומלוה ברבית **[כו]**. ואם לקח ממון שיש בו אסור דרבנן, פסול לעדות מדרבנן, כגון מפריחי יונים, וחמסן דיהיב דמי **[כז]** ולוקח החפץ שאין הבעלים רוצים למכרו, והגבאים והמוכסים שלוקחים לעצמן **[כח]**, ומקבלי צדקה מן הנכרים בפרהסיא **[כט]**, אלו וכיוצא בהן פסולים לעדות מדרבנן, ואין עדותן בטלה עד שיכריזו עליהם ויפרסמו אותן. אבל פסולי עדות של תורה אין צריכין הכרזה. וכל הפסולים לעדות, בין של תורה בין של דבריהם, אם נודע מענינם שעשו תשובה גמורה והממון שלקחו שלא כדיון החזירוהו ועשו סג וגדר לעצמן באותו דבר שחטאו בו שלא יוסיפו לעשותו עוד, הרי אלו חזרו להכשרן. ומשחק בקביא אף על פי שאין בזה גזל אפלו מדבריהם, הם פסולים לעדות, לפי שאין מתעסקין בישובו של עולם ואין בהם יראת שמים. ודוקא שאין להם מלאכה ואמנות אלא היא, כדברי רבי יהודה, וכן הלכה. ואימתי חזרתו, משישברו פספסיהן **[לב]** ויקבלו עליהם דאפלו בחנם לא עבדי: (רי"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [כ] הפסולין. פסולי דרבנן קא חשיב. ומשום הכי לא גרסינן ועבדים, דאינהו פסולים מדאורייתא מקל וחמר. תוספות: **[כא]** והא דתנן מלוה ברבית. מלוה הבאה ברבית. גמרא: **[כב]** ואף על גב דערב ועדים עוברים נמי בלא תשימון, לא תשימון לאנשי, למלוה ולוה משמע להו. הרא"ש. ועין תוספות יום טוב: **[כג]** ואף על גב דהינו משחק בקביא, תנא תולה בדעת יונו ותנא תולה בדעת עצמו. וצריכי כו'. בגמרא: **[כד]** דלא זכה בעל השוהב, דממילא קאתו ורבו להתם. רש"י: **[כה]** וכל שכן לדון: **[כו]** ברבית קצוצה. ומתניתין באבק רבית. ועין תוספות יום טוב: **[כז]** דלא תחמד לאנשי בלא דמי משמע להו: **[כח]** ומירי שהחזירו, דאם לא כן פסולים מדאורייתא, אלא משום דלא ידעי למאן נהדרי, אי נמי שפא יחזרו לקלקולם. תוספות: **[כט]** ואפשר ליה לאתזוני בצנעא ומבזי נפשה בפרהסיא. דאי לא אפשר ליה, חיותיה הוא. גמרא: **[ל]** אמר רבי יהודה. אמשחק בקביא קאי. אי נמי אמפריחי יונים לפרוש הראשון: **[לא]** כשרין.

וְדוֹקָא כְּשֶׁהַמְּעוֹת עַל הַדָּף. אָבֵל הַמְּשַׁחֲקִים בְּאִמְנָה, אֶפְלוּ הַקְּנִי, אֶסְמְכָתָא
גְּמוּרָה הִיא וְאִין קְנִין מוֹעִיל בָּהּ. תּוֹסְפוֹת: {לב} שְׁבָרִי עֵצִים. [רש"י]. וְנִמְוִקִי
יוֹסֵף כָּתַב לְפִי שֶׁהַקְּבִיא מְרַבֵּעַת כְּאֶבֶן פְּסָפָס קָרוֹי כֵּן: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם ואלו הן הפסולין המשחק בקוביא והמלוה כו': לפי שאמר במה שקדם נמצא אחד מהם קרוב או פסול בא עכשיו לבאר מי הוא הפסול ומי הוא הקרוב ואמר המשחק בקוביא והוא שחוק ידוע והוא הנקרא בערבי גר"ר ושרטני"ג על תנאי שמימינין כספים למי שיעשה כך או שלא יעשה שיקח אותן כפי שמסכימין באותו השחוק ואסור זה לפי שהוא מתעסק בדבר שאין בו תועלת לישוב העולם ומיסודי התורה שהאדם אין ראוי לו להתעסק בעולם הזה אלא באחד משני דברים או בתורה כדי שתשלם נפשו בחכמתה או במלאכה שתועיל לו בהתמדת המציאות או האומניות והסחורות אלא שראוי למעט מאלו ולהרבות בתורה כמו שאמרו רז"ל (אבות פ"ד משנה יו"ד) הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה. ואשוב לענין ההלכה. מלוה ברבית בין הלוקח בין הנותן שניהם פסולין: ומפריחי יונים הם לוקחין ממון שאינו שלהם לפי שהם מושכין הזכרים בנקבות ונקבות בזכרים כמו שהוא מפורסם אצל המתעסקים בזה וכן סוחרי שביעית לוקחין ממון שאינו שלהם לעשות סחורה: ופירוש דברי ר"ש מה שאבאר לך בזה כי בראשונה היו אצלם אוספי שביעית פסולין וסוחרי שביעית פסולין וכאשר גברו הגוים ואנסו ישראל והכריחום לתת להם סעודות בכל שנה חזרו בני אדם לאסוף זרע שביעית רוצה לומר התבואות הנעשות באותה השנה ומוציאין אותה במנת המלך ובאותה שעה אמרו אוספי שביעית כשרים לפי שלא היו אוספים לעצמם וסוחרי שביעית בלבד הם הפסולים וזהו שאמר חזרו לקרותי סוחרי שביעית כלומר חזרו לומר שלא יהיה פסול אלא סוחרי שביעית: ולא יעלה על דעתך שאלו בלבד פסולי עדות אבל הם רבים יארך לפרשם. והנה לך שני עיקרים שכוללים רובם אבל לא ימצא יוצא משני אלה העיקרים אלא מעטים וזה כי כל מי שיעשה עון שיתחייב עליו מלקות הוא פסול לעדות ואפילו שלא יהיה באותו העון שום פניי לממון כלל כגון אוכל בשר בחלב אוכל נבלה או משחית פאה או לובש שעטני וכיוצא בהם לפי שהתורה האמיתית קראה כל מחויב מלקות רשע כמו שנאמר והיה אם בן הכות הרשע והזהירה שלא לקבל עדות רשע כמו שנאמר אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס ומפי השמועה למדנו בפירוש דבר זה אל תשת רשע עד וכשהלקו אותו חזר כשר לעדות כמו שנאמר ונקלה אחיך לעיניך כיון שלקה הרי הוא אחיך זהו העיקר האחד. והעיקר השני הוא כי כל מי שיקח ממון שלא כדין ואף על פי שאינו מחויב מלקות הוא פסול לעדות כגון גנב וגזלן ומלוה ברבית ומצד לקיחת ממון שלא כדין גם כן שמו מפריחי יונים והחמסנין והגבאין והמוכסין והרועים ואוכלי צדקה של כותיי פסולי עדות לפי שהגבאים יש שלוקחים לעצמן וכמו כן המוכסין והרועין משלחים מקניהם בשדות בני אדם. וצדקה של כותים אינה מותרת לישראל ולאכול אותה בפרהסיא מבלי צורך הוא עבירה אבל אלו הם פסולי עדות מדרבנן ולפיכך לא תתקיים בהם הפסלנות כדי שתהא עדותן פסולה אלא אחר ההכרזה ושידעו בני אדם שהם פסולין ופסולי עדות דאורייתא אינן צריכין הכרזה אמנם עד זומם הוא פסול לעדות לפי שפעמים יהיה מחויב מלקות ופעמים יהיה מחויב ממון כמו שנתבאר בפרק שלישי מכתובות ואין צריך

לומר במחויבי מיתות בית דין שהם פסולין כיון שיבא בהם גם כן שם רשע והוא שנאמר אשר הוא רשע למות וחזרת זה המין השני עד שיהיו כשרים להעיד שיחזרו מה שלקחו מממון שלא כדין לבעלים ואם אפשר לו ראוי שיחזיר הדבר שלקח בעין ואחר כן שיסורו ממעשיהם הרעים מכל וכל ואפילו על הדרך המותר להם כגון שיחזיר הרבית שלקח ולא יתעסק ברבית ואפי' עם הגוים ואף על פי שהוא מותר וכמו כן המשחק בקוביא לא ישחק בו ואפי' בלא תנאי ממון ומפריחי יונים לא יתעסק בהם ואפי' במדבר שאין שם גזילה ועל זה תקיש וכשיתפרסם על אחד מהם שחזר בתשובה כזאת והעידו עליו עדים בכך וכי הוא היה יכול לעשות כמו שהיה עושה מתחלה מן העבירה ולא עשה מפני התשובה הנה חזר להיות כשר והלכה כרבי יהודה: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ד

וְאֵלוֹ הֵן הַקְּרוֹבִין **{לג}**, אָבִיו **{לד}** וְאָחִיו וְאָחִי אָבִיו וְאָחִי אִמּוֹ וְבַעַל אֲחוֹתוֹ וְבַעַל אֲחוֹת אָבִיו וְבַעַל אֲחוֹת אִמּוֹ וְבַעַל אִמּוֹ וְחָמִיו וְגִיסוֹ, הֵן וּבְנֵיהֶן וְחֲתָנֵיהֶן, וְחוּרְגוֹ לְבָדוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹסִי, זֶה מִשְׁנֵת רַבִּי עֲקִיבָא. אָבֵל מִשְׁנֵה רֵאשׁוּנָה, דִּדּוֹ וּבֶן דִּדּוֹ **{לז}**. וְכָל הַרְאוּי לִירְשׁוֹ, וְכָל הַקְּרוֹב לֹ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה. הָיָה קְרוֹב וְנִתְרַחַק, הָרִי זֶה כָּשֶׁר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֶפְלוּ מִתָּה בָּתוֹ וַיֵּשׁ לוֹ בָּנִים מִמֶּנָּה, הָרִי זֶה קְרוֹב:

ר"ע מברטנורה וְבַעַל אֲחוֹתוֹ וְכוּ'. משום דְּבַעַל כְּאִשְׁתּוֹ **{לז}**: וְגִיסוֹ. בַּעַל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ: הֵם וּבְנֵיהֶן וְחֲתָנֵיהֶן. וְדוֹקָא בָּנִים וּבָנוֹת שְׂיֵשׁ לוֹ לְגִיסוֹ מֵאֲחוֹת אִשְׁתּוֹ. אָבֵל אִם יֵשׁ לוֹ בָּנִים מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת, אוֹ חֲתָנִים נְשׂוּאִים לְבָנוֹת שְׂיֵשׁ לוֹ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת, אֵינָן חֲשׂוּבִין קְרוֹבִין **{לז}**: וְחוּרְגוֹ. בֶּן אִשְׁתּוֹ מֵאִשׁ אַחֶר. הוּא בְּלִבְד חֲשׂוּב קְרוֹב, אָבֵל בֶּן חוּרְגוֹ וְחֲתָן חוּרְגוֹ לֹא.

וְאֵשֶׁת חוֹרְגוֹ לֹא יַעֲיֵד לָהּ, דְּאִשָּׁה כְּבַעֲלָהּ. וְהָאֲחִים זֶה עִם זֶה, בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאִם, הֵרִי הֵן רֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן. וּבְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה, שְׁנֵי בְּשָׁנִי וּבְנֵי בְּנֵיהֶם זֶה עִם זֶה, שְׁלִישִׁי בְּשָׁלִישִׁי. וְלַעוֹלָם שְׁלִישִׁי בְּרֵאשׁוֹן כְּשֶׁר. וְאִין צְרִיךְ לומר שְׁלִישִׁי בְּשָׁנִי. אֲבָל שְׁנֵי בְּשָׁנִי וְאִין צְרִיךְ לומר שְׁנֵי בְּרֵאשׁוֹן, שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִים. וּכְדָרְךָ שְׁאַתָּה מוֹנֶה בְּזָכְרִים כְּךָ אַתָּה מוֹנֶה בְּנִקְבוֹת, וְכָל אִשָּׁה שְׁאַתָּה פְּסוּל לָהּ כְּךָ אַתָּה פְּסוּל לְבַעֲלָהּ, וְכָל אִישׁ שְׁאַתָּה פְּסוּל לוֹ כְּךָ אַתָּה פְּסוּל לְאִשְׁתּוֹ: **אֲבָל מִשְׁנֵה רֵאשׁוֹנָה דוֹדוֹ וּבִן דוֹדוֹ.** וְאִין הִלְכָה כְּמִשְׁנֵה רֵאשׁוֹנָה: **וְכָל הָרְאוּי לִירְשׁוֹ.** תְּשֻׁלוּם מִשְׁנֵתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא הִיא וְלֹא מִמִּשְׁנֵה רֵאשׁוֹנָה **[לח]**. וְכָל הָרְאוּי לִירְשׁוֹ, דְּהֵינּוּ קְרוּבֵי הָאָב. אֲבָל קְרוּבֵי הָאִם כְּגוֹן אַחֵי אִמּוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ, כְּשֶׁר לוֹ, שֶׁהֵרִי אִין אַחֵי אִמּוֹ **[לט]** רְאוּי לִירְשׁוֹ. אֲבָל הוּא רְאוּי לִירְשׁ אַחֵי אִמּוֹ, לְפִיכָךְ הוּא פְּסוּל לְהַעֲיֵד לוֹ: **הִיָּה קְרוּב.** כְּגוֹן חֲתָנּוֹ וְרְאוּי לִירְשׁוֹ מִחֲמַת אִשְׁתּוֹ: **וְנִתְרַחַק.** שְׁמִתָּה אִשְׁתּוֹ קָדָם שְׁרָאָה עֲדוּת זוֹ: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר וְכוּ'.** וְאִין הִלְכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [לג] הקרובים. בְּגִמְרָא יְלִיף לְהוֹ מְקָרָא דְּפְסוּלִין בֵּין לְזָכוֹת בֵּין לְחוּבָה, בֵּין בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת בֵּין בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת: **[לד] אָבִיו.** סְפָרִים אַחֲרִים לֹא גִרְסִינּוּ. וְהַטַּעַם שֶׁלֹּא מָנָה אוֹתוֹ בְּמִשְׁנֵה, לְפִי שֶׁהוּא מְבַאֵר בְּקָרָא, וְלֹא לְמַדְנּוּ אֲסוּר עֲדוּת הַקְּרוּבִים אֲלָא מִמָּה שֶׁהִזְהִיר הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מִלְּהַעֲיֵד הָאָב עַל הַבֵּן אוֹ הַבֵּן עַל הָאָב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר [דְּבָרִים כד] לֹא יוֹמְתוּ כוּ'. הַרְמַב"ם: **[לה]** בְּגִמְרָא יְלִיף לִיהָ מְקָרָא: **[לו]** וְהוּא הַדִּין לְכַלְהוֹ בְּעַל כְּפִאִשְׁתּוֹ כוּ'. אֲלָא נִקְטַ גִּיסוֹ דְּסַמִּיךְ: **[לז] דוֹדוֹ וְכוּ'.** לְאַפּוֹקִי אַחֵי הָאִם וְקְרוּבֵי הָאִשׁוּת. עֵינָן בְּנַמּוּקֵי יוֹסֵף: **[לה]** הַרְמַב"ם. וְכַתֵּב רַש"ל שֶׁכֵּן נִרְאָה לוֹ דְּלֹא כְּפָרוּשׁ רַש"י כוּ'. וּפְשׁוּט הוּא, דְּהָא בְּכָלֵל דוֹדוֹ וּבִן דוֹדוֹ אֵין מִן הָאִם וְאֵינָם רְאוּיִים לִירְשׁוֹ. וְכִי תִימָא דְּאֲדַרְבָּא וְכָל הָרְאוּי לִירְשׁוֹ פְּרוּשׁ דוֹדוֹ וּבִן דוֹדוֹ דְּדוֹקָא מִן הָאָב, אִם כֵּן לֹא לְתַנֵּי דוֹדוֹ וּבִן דוֹדוֹ כָּלֵל. וּמִיָּהוּ בְּעַל אַחוֹתוֹ רְאוּי לִירְשׁ הָאֲחוֹת וְהִיא רְאוּיָה לִירְשׁוֹ וּבְעַל כְּפִאִשְׁתּוֹ. וְכֵן בְּעַל אַחוֹת אָבִיו, וְגִיסוֹ, נְמִי הָאֲחִיוֹת רְאוּיֹת לִירְשׁ זוֹ אֵת זוֹ, וּבְעַל כְּפִאִשְׁתּוֹ, רֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן אֲפֵלוּ בְּתַרֵּי בְּעַל לְכָלֵי עֲלָמָא: **[לט]** כְּדַתְנָן בְּרִישׁ פֶּרֶק ח' דְּבָבָא בְּתָרָא, אַחֵי הָאִם מִנְחִילִין וְלֹא נוֹחֲלִין: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם ואלו הן הקרובים אביו ואהיו ואחי אביו ואחי כו': חמיו אבי אשתו וגיסו בעל אחותו וחתנו בעל בתו ואמרו הם ובניהם וחתניהם רוצה לומר בעלי בנותיו לפי שבעל בתו של אדם כמו בתו לפי שהבעל כאשתו וכן בנו של אדם או חתנו כעדות אחד הוא וזה שאמרנו בן גיסו וחתנו רצונו לומר שבו גיסו קרוב כשיהיה אותו הבן או הבת מאחות אשתו אבל בן גיסו וחתנו מאשה אחרת שאינה אחות אשתו הוא רחוק: וחורגו בן אשתו מאיש אחר הוא וזה קרוב אבל בן חורגו וחתן חורגו לא ואשת חורגו לא יעיד לה לפי שהיא כבעלה והעיקר שיתבאר לך ממנו איזה קרוב כשר להעיד איזה פסול להעיד הוא כמו שאבאר לך וזה כי אותם בני אדם היוצאים משרש אחד תחלה והם האחים נקראים ראשון בראשון ואינם יכולים להעיד זה על זה והמעלה השנית והם בני אחות האב אלו על אלו או בני אחות האם קצתם על קצתם או בני אחי האם עם בני אחי האם או עם בני אחי האב אלו עם

אלו נקראים שני בשני ואין עדותם כשרה קצתם עם קצתם והמדרגה השלישית והם בני בני האיש עם בני אחיו או אחותו נקראים שלישי בשלישי ועדותם כשרה קצתם על קצתם ועדות שלישי בראשון ג"כ עדותם כשרה כגון עדות אחי האב על בן בנו של אחיו וכמו כן עדות בן בן האח על אחי אביו שתהא עדות שני בשלישי כשרה והאיש כאשתו והאשה כבעלה לענין העדות כגון האיש עם בעל אחותו ראשון בראשון לפי שהבעל כאשתו וכן הוא עם אשת אחיו ראשון בראשון לפי שאשה כבעלה והאב ובנו הם ראשון בראשון והטעם שלא מנה אותו במשנה ואמר אביו לפי שהוא מבואר במקרא ולא למדנו אסור עדות הקרובים אלא ממה שהזהיר השם יתעלה מלהעיד האב על בן או הבן על האב כמו שנאמר לא יומתו אבות על בנים וגוי' כלומר לא יומתו בעדותם: ואמרו וכל הראוי לו ליורשו אינו מדברי משנה ראשונה אבל הוא תשלום משנת רבי עקיבא: וקרוב ונתרחק הוא שתמות אשתו או יגרשנה שהיא הקורבה בינו ובין משפחה אחרת ואין הלכה כמשנה ראשונה ולא כר' יהודה: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ה

האֹהֵב {מ} וְהַשּׁוֹנֵא. אֹהֵב, זֶה שׁוֹשְׁבֵינוּ. שׁוֹנֵא,
כָּל שֶׁלֹּא דָבָר עָמוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים בְּאֵיבָה. אָמְרוּ
לוֹ, לֹא נַחֲשָׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל כָּךְ:

ר"ע מברטנורה שושבינו. רעהו בימי חפּתוֹ, פּסוּל לוֹ כָּל יָמֵי חַחְפָּה: **לא נחשדו ישראל על כך.** להעיד שְׁקָר מְשׁוּם אֵיבָה וְאֵהָבָה. וְכֵן הִלְכָה. וְדוֹקָא בְּעֵדוּת פְּלִיגֵי רַבְּנָן עֲלֵיהּ. אֲבָל בְּדִין מוֹדוֹ רַבְּנָן דְּפָסוּל לוֹ לְדוּן {מא}, דְּאֵי רַחִים לִיהּ אֵינוֹ רוֹאֶה לוֹ חוֹבָה, וְאֵי סִנֵּי לִיהּ לֹא מְצִי לְאִפּוּכֵי בְּזוּתָא: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {מ} האוהב. סיומא דדברי רבי יהודה הוא כו'. ועין תוספות יום טוב: {מא} ובגמרא ילפינן נמי שני תלמידי חכמים ששונאין זה את זה, שאין יושבין בדין אחד. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם האוהב והשונא אוהב זה שושבינו שונא כל כו': שושבינו הוא רעהו כגון הריעות שעושין בזמן הנשואים ונקראין שושבינין ואין הלכה כר'

יהודה אלא אוהב ושונא כשר לעדות אבל הוא פסול לדון כלומר שאסור לו לדון לאוהבו ולשונאו ולא לידון איניש לא למאן דמרחס ליה ולא למאן דסני ליה והרבה מעשיות בתלמוד מחזקיי עקר זה ומאמצין אותו ומזהירין עליו ואין ראוי להבזות בכל זה במחשבות שאין בהם אמת : (רמב"ם)

פרק ג - משנה ו

כִּיצַד בּוֹדְקִים אֶת הָעֵדִים, הָיוּ מִכְּנִיסִין אוֹתָן וּמֵאַיִמִין עֲלֵיהֶן {מב} וּמוֹצִיאִין אֶת כָּל {מד} הָאָדָם לַחוּץ, וּמְשִׁירִין אֶת הַגָּדוֹל שְׁבָהוּ, וְאוֹמְרִים לוֹ אָמַר הֵיֵאָדָּ אַתָּה יוֹדֵעַ שְׁזָה חַיֵּב לָזָה. אִם אָמַר, הוּא אָמַר לִי שְׁאַנִּי חַיֵּב לוֹ, אִישׁ {מה} פְּלוֹנִי אָמַר לִי שֶׁהוּא חַיֵּב לוֹ, לֹא אָמַר כָּלוּם, עַד שִׁיאָמַר, בְּפִנְיֵנו הוֹדָה לוֹ שֶׁהוּא חַיֵּב לוֹ מֵאַתֵּים {מו} זוּז. וְאַחֲרַי כִּדְ מִכְּנִיסִין אֶת הַשְּׁנִי וּבוֹדְקִים אוֹתוֹ. אִם נִמְצְאוּ דְבָרֵיהֶם מִכְּנִינִים, נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בַּדָּבָר. שְׁנַיִם אוֹמְרִים זָכָאִי, וְאַחַד אוֹמֵר חַיֵּב, זָכָאִי. שְׁנַיִם אוֹמְרִים חַיֵּב, וְאַחַד אוֹמֵר זָכָאִי, חַיֵּב. אֶחָד אוֹמֵר זָכָאִי, וְאַחַד אוֹמֵר חַיֵּב, וְאַפְלוּ שְׁנַיִם מְזַכִּין אוֹ שְׁנַיִם מְחַיֵּבִין וְאַחַד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, יוֹסִיפוּ {מז} הַדִּינִין :

ר"ע מברטנורה ומאימין עליהם. מודיעים אותם שהשוכרים עדי שקר הו עצמן מבזין אותו וקוראים להו רשעים, דכתוב בגבולות (מלכים א כא),

והושיבו שנים אנשים בני בליעל נגדו, שיועצי המלך {מג} שהיו יועצים לשכרן קוראים להן בני בליעל: הוא אמר לי. הלוה אמר לי: לא אמר כלום. דעביד איניש דאמר פלוני נושה בי, כדי שלא יחזיקוהו עשיר: הודה לו. שהיו שניהם בפנינו, ולהודות לו נתפון, להיות לו עדים בדבר: אפלו שנים מזכין או מחיבים ואחד אומר איני יודע יוסיפו דינים. ואף על גב דאי הוה פליג עליהו הוה בטל במעוטו, כי אמר איני יודע הוי כמו שלא ישב בדין, נמצא הדין בשנים ואנן שלשה בעינן: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {מב} **ומאימין כו'.** בפני הכל. ועין מה שכתבתי פרק ד' משנה ה': {מג} וכן לשון רש"י ונמוקי יוסף. ואגב רהטא פתבו כו. שהוה להו לכתב איזבל שיעצה: {מד} כל כו'. כדי לחקר העדים לבדו, שחקירה כזו עדיפה לבוש. ומסתברא דהינו חוץ מבפני הדין, דאדרבה עדיפה שיהיו שם בשעת החקירה. ולנסח אחר [דגרס מוציאין אותן לחוץ], סברא, דחקירה נמי עדיפה כשהיא בפני רבים, אלא שהעדים לבד מוציאין ואין משירין אלא אחד, משום דמרמזי רמוזי: {מה} איש. לשון חשיבות, כדאשכחן באבות, איש סוכו כו'. נראה לי: {מו} מאתים. נקט שעור המספיק לאדם. שכן שנינו בפאה מי שיש לו מאתים זוז לא יטל כו': {מז} יוסיפו כו'. שנים. הרמב"ם פרק ח' מהלכות סנהדרין. רצונו לומר דהכי פרושא דמתניתין, הדינים יוסיפו, וכמה, שנים. ומסים הרמב"ם, ואם ארע עוד כו' יוסיפו כו' עד שבעים ואחד. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם כיצד בודקין את העדים היו מכניסין אותן כו': מאיימין מיראין מפחידין ויכבידו עליהם גדולת העדות מבארין להם מה שיש בעדות שקר מן הבזוי וכובד העונש למעיד אותה: ופירוש בפנינו הודה לו שאמר לנו הו עלי עדים שאני חייב לו מנה או כיוצא בזה או אמר לנו דרך הודאה ומסירת עדות אבל אם הודה בפניהם בדרך ספור דברים ולא אמר להם הו עלי עדים וזהו מה שאמר הוא אמר לי שאני חייב לו שאין עדות זו מועלת. ויוסיפו הדיינין הוא שיוסיפו שנים ויהיו חמשה. ואם אירע עוד כגון זה המאורע בעצמו ואמרו שנים זכאי ושנים חייב ואחד איני יודע או שאמרו הארבעה זכאי או חייב ואחד איני יודע יוסיפו שנים כן יעשו תמיד עד שיהו שם מנין שיאמר סברתו ומנין גדול ממנו שיאמר הפך אותה סברא: (רמב"ם)

גָּמְרוּ אֶת הַדָּבָר, הָיוּ מְכַנְיָסִין אוֹתָן. הַגְּדוֹל
שֶׁבְּדֵינָיִם אוֹמֵר **{נ}**, אִישׁ פְּלוֹנִי אֶתְּהָ זָכָאִי, אִישׁ
פְּלוֹנִי אֶתְּהָ חֵיב. וּמִנֵּיִן לְכַשְׂיָצָא אֶחָד מִן
הַדֵּינָיִם לֹא יֵאמֵר אֲנִי מְזַכֶּה וְחִבְרִי מְחִיבִין
אַבֵּל מָה אֶעֱשֶׂה שְׁחִבְרִי רַבּוּ עָלַי, עַל זֶה נֶאמַר
לֹא תִלְדָּךְ רָכִיל בְּעַמֶּךָ (ויקרא יט), וְאוֹמֵר **{נא}** הוֹלֵדָּךְ
רָכִיל מִגְּלָה סוּד (משלי יא) :

ר"ע מברטנורה הָיוּ מְכַנְיָסִין אוֹתָן. לְבַעֲלֵי דֵינָין. שְׁלֹאֲחַר שֶׁשָּׁמְעוּ
טַעֲנוּתֵיהֶן הָיוּ מוֹצִיאִין אוֹתָן **{מח}** לַחוּץ כְּדֵי שְׂיִשְׂאוּ וְיִתְּנוּ בַּדָּבָר וְלֹא
יִשְׁמְעוּ הַבְּעָלִי דֵינָיִם מִי מְחִיב וּמִי מְזַכֶּה **{מט}** : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{מח}** אַחַר קִבְּלַת עֵדוּת. דְּבִשְׁעַת קִבְּלַת עֵדוּת וְדָאִי בְּעָלִי דִין הָתָם
קִיָּמִי. נְמוּקֵי יוֹסֵף. וְהַר"ב נִקְטַ מְלֵתָא דְפְסִיקָא, דְלַפְעָמִים אִין פְּאֵן עֵדִים
כָּלֵל : **{מט}** כְּדֵי שְׂיִהִיו הַדֵּינָיִם אֶהוּבִים אֶצֶל בְּנֵי אָדָם. הַרְמַב"ם : **{נ}** הַגְּדוֹל
כּוֹי. לַחֲלֹק לוֹ כְּבוֹד. שְׂכֵן מִדַּת חֲכָמִים שְׂאִינָם מְדַבְּרִים בְּפָנָי מִי שֶׁהוּא גְּדוֹל
מִמֶּנּוּ, כְּדֵאִיתָא בְּאַבוֹת [פ"ה מ"ז]. וּמָה שֶׁכָּתַב הַסַּמ"ע סִימָן י"ט, לֹא נִרְאָה לִי :
{נא} וְאוֹמֵר כּוֹי. יֵשׁ לוֹמֵר דָּאִי מְלֵא תִלְדָּךְ רָכִיל הוּא אֶמִינָא דְדוֹקָא כְּשֶׁהוֹלֵדָּךְ
לְרַגֵּל וּלְגֵרוֹת מְדוֹן הוּא דְאָסוּר, אַבֵּל לְזָכוֹת אֶת עֲצָמוֹ שְׁלֹא יִשְׁנָאֵהוּ הֵלֵךְ לֹא
אָסֵר קָרָא, תָּא שְׂמַע הוֹלֵדָּךְ כּוֹי שְׂמַע מִנָּה הַמְּגַלָּה סוּד מְקַרֵי הוֹלֵדָּךְ רָכִיל אֶף
עַל פִּי שְׂאִינּוֹ עוֹשֶׂה לְגֵרוֹת מְדוֹן. וְיֵשׁ סְפָרִים דְּלֹא גְרָסִי אֶלָּא הוֹלֵדָּךְ רָכִיל. וְכֵן
מִשְׁמַע בְּגַמְרָא. וְעִין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם גָּמְרוּ אֶת הַדָּבָר הָיוּ מְכַנְיָסִין אוֹתָן הַגְּדוֹל כּוֹי : מְכַנְיָסִין אוֹתָם כְּלוֹמֵר
לְבַעֲלֵי דֵינָין וְזֶה כִּי הַדֵּינָיִן יִשְׂאוּ וְיִתְּנוּ בַּדֵּין וּבַעֲלֵי דֵינָין יוֹצִיאֵו אוֹתָם
מַעֲלִיהֶם אַחַר שֶׁשָּׁמְעוּ טַעֲנוּתֵיהֶם וְהַטַּעַם בְּזֶה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׂאוּ פָנִים לְאֶחָד
מִבְּעָלֵי דֵינָין וְעוֹד שֶׁלֹּא יִדַע הַחִיִּיב מִי חִיִּיב אוֹתוֹ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַדֵּינָיִן אֶהוּבִים
אֶצֶל בְּנֵי אָדָם וְלֹא יִדַע אֶחָד מֵהֶם מִי הוּא אֲשֶׁר חִיִּיב וְלֹא אֲשֶׁר זָכָה וּלְפִיכֵךְ
אָמְרוּ בְּמִי שֶׁמְגַלָּה הַסוּד מֵהֶם וּמוֹדִיעַ וּמִי הוּא הַמְּזַכֶּה וּמִי הוּא הַמְּחִיִּיב
הוֹלֵדָּךְ רָכִיל מִגְּלָה סוּד א) וְהַלְכָה כְּרַבֵּן שֶׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל : (רמב"ם)

פרק ג - משנה ח

כָּל זְמַן שֶׁמָּבִיא רְאִיָּה, סוֹתֵר **{נב}** אֶת הַדִּין. אָמְרוּ לוֹ, כָּל רְאִיּוֹת שֶׁיֵּשׁ לָךְ הֵבֵא מִכָּאן עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. מָצָא בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, סוֹתֵר. לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֵינוֹ סוֹתֵר. אָמַר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, מַה יַּעֲשֶׂה זֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם? אָמְרוּ לוֹ הֵבֵא עֵדִים וְאָמַר אֵין לִי עֵדִים, אָמְרוּ הֵבֵא רְאִיָּה וְאָמַר אֵין לִי רְאִיָּה, וּלְאַחַר זְמַן הֵבִיא רְאִיָּה וּמָצָא עֵדִים, הֲרִי זֶה אֵינוֹ כָּלוּם. אָמַר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, מַה יַּעֲשֶׂה זֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם? יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדִים וּמָצָא עֵדִים, לֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְאִיָּה וּמָצָא רְאִיָּה. אָמְרוּ לוֹ הֵבֵא עֵדִים, אָמַר אֵין לִי עֵדִים, הֵבֵא רְאִיָּה וְאָמַר אֵין לִי רְאִיָּה, רָאָה שְׁמֵת־חַיִּב בַּדִּין וְאָמַר קָרְבוֹ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְהַעִידוּנִי, אוֹ שֶׁהוֹצִיא רְאִיָּה מִתּוֹךְ אֲפַנְדָּתוֹ, הֲרִי זֶה אֵינוֹ כָּלוּם :

ר"ע מברטנורה הֵבֵא רְאִיָּה. שְׁטַר זְכוּת : הֲרִי זֶה אֵינוֹ כָּלוּם. שֶׁהֲרִי אָמַר אֵין לִי. וְחִישִׁינוּ שְׁמָא זִיף אוֹ שְׁכַר עֵדִי שְׁקַר : אָמַר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְכוּ'. וְאֵין הִלְכָה כְּרַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל : קָרְבוֹ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְהַעִידוּנִי. בְּהָא אֲפִלוּ רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מוֹדָה. דְּכִיּוֹן שְׁהִיָּה יוֹדֵעַ בְּהוֹן וְאָמַר אֵין לִי, וְדַאי שְׁקֵרָן הוּא. אָבֵל **{נד}** הַטּוֹעֵן יֵשׁ לִי עֵדִים אוֹ רְאִיָּה בְּמַדִּינַת הָיִם, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ לְעֵנוֹת הַדִּין עַד שֶׁיִּשְׁלַח לְמַדִּינַת הָיִם, אֲלֵא פּוֹסְקִין אֶת הַדִּין כְּפִי מַה שֶּׁרוֹאִין מִמֶּנּוּ עֲכָשְׁיוֹ, וּכְשִׁיבִיא עֵדִים אוֹ רְאִיָּה סוֹתֵר אֶת הַדִּין וְחוֹזְרִים וְדָנִים כְּפִי הָעֵדִים אוֹ הָרְאִיָּה שֶׁהֵבִיא : אֲפַנְדָּתוֹ. חֲגוּרְתוֹ **{נה}**. וְאֵית דְּמִפְרָשֵׁי מְלַבּוֹשׁ הַסְּמוּךְ לְבִשְׁרוֹ : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{נב}** סוֹתֵר. בֵּית דִּינֵנו סוֹתֵרִין אֶת דִּינֵנו וּמְחִיבִין אֶת שְׁפַנְגָּדוֹ. רש"י **{נג}** אָמַר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל כּוֹי לְאַחַר שְׁלֹשִׁים. בְּגִמְרָא פְּסָקִינוּ

בְּהָא הִלְכָה כְּרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. וְהַר"ב קָאֵי אַבְבָּא אַחְרוּנָה. עֵין תּוֹסְפוֹת
יוֹם טוֹב: **[נד]** מוֹסֵב עַל מָה שְׁסִיִּים וְכְשִׁיבִיא כּוֹי: **[נה]** כְּלוּמַר אֲזוֹר חֲלוּל:
(עֵיקַר תּוֹי"ט).

רמב"ם כּל זִמַּן שֶׁמֵּבִיא רֵאִיָּה סוֹתֵר אֶת הַדִּין אִמְרוּ כּוֹי: פּוֹנְדָתוֹ הוּא הַבְּגַד
שְׁלוּבֵשׁ סִמוּךְ לְבִשְׁרוֹ וְאִין הִלְכָה כְּרִשְׁבִי"ג לְפִי שֶׁמֵּאַחַר שֶׁאִמַּר אִין לִי עֵדִים
וְאִין לִי רֵאִיָּה אִין שׁוֹמְעִין לוֹ אִם הֵבִיא רֵאִיָּה אַחֵר כֵּן לְפִי שֶׁיֵּשׁ לָנוּ לוֹמַר אִין
טוֹב רֵאִיָּה זֶה אוֹ בְּאֵלוֹ הָעֵדִים כִּיּוֹן שֶׁכִּבֵּר אִמַּר תַּחֲלָה שֶׁאִין לוֹ רֵאִיָּה בְּשׁוּם
פְּנִים אֲבֵל כְּשִׁיאִמַּר יֵשׁ לִי עֵדִים בְּמִדִּינַת הַיָּם אוֹ יֵשׁ לִי שֶׁטֵּר לְשֵׁם אִין שׁוֹמְעִין
לוֹ אֲלֵא חוֹתְכִין הַדִּין כְּפִי הַמְּצוּי וְכְשִׁיבִיא עֵדִיו אוֹ שֶׁטֵּרִיו סוֹתֵר הַדִּין וְיִדְוֹנוּ
לוֹ בְּמָה שֶׁנִּרְאָה הוּאִיל וְלֹא אִמַּר לָהֶם בְּתַחֲלָה אִין לִי עֵדִים וְאִין לִי רֵאִיָּה:
(רמב"ם)

ד

פרק

פרק ד - משנה א

אֶחָד דִּינֵי מְמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת, בְּדַרְיָשָׁה
וּבְחִקְיָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כד) מִשְׁפֵּט אֶחָד יִהְיֶה
לָכֶם. מָה בֵּין דִּינֵי מְמוֹנוֹת לְדִינֵי נְפָשׁוֹת **[ב]**.
דִּינֵי מְמוֹנוֹת בְּשִׁלְטָה, וְדִינֵי נְפָשׁוֹת בְּעֶשְׂרִים
וּשְׁלֹשָׁה. דִּינֵי מְמוֹנוֹת פּוֹתְחִין בֵּין לְזִכּוֹת בֵּין
לְחוּבָה, וְדִינֵי נְפָשׁוֹת פּוֹתְחִין לְזִכּוֹת **[ג]** וְאִין

פּוֹתְחִין לְחוּבָה. דִּינֵי מְמוֹנוֹת מִטֵּיִן עַל פִּי אֶחָד
בֵּין לְזָכוֹת בֵּין לְחוּבָה, וְדִינֵי נְפָשׁוֹת מִטֵּיִן עַל פִּי
אֶחָד לְזָכוֹת וְעַל פִּי שְׁנַיִם לְחוּבָה **{ד}**. דִּינֵי
מְמוֹנוֹת מִחֲזִירִין בֵּין לְזָכוֹת בֵּין לְחוּבָה, דִּינֵי
נְפָשׁוֹת מִחֲזִירִין לְזָכוֹת וְאִין מִחֲזִירִין לְחוּבָה
{ה}. דִּינֵי מְמוֹנוֹת הַכֹּל מִלְמַדִּין זָכוֹת וְחוּבָה,
דִּינֵי נְפָשׁוֹת הַכֹּל מִלְמַדִּין זָכוֹת וְאִין הַכֹּל
מִלְמַדִּין חוּבָה. דִּינֵי מְמוֹנוֹת הַמְלַמֵּד חוּבָה
מִלְמַד זָכוֹת וְהַמְלַמֵּד זָכוֹת מִלְמַד חוּבָה, דִּינֵי
נְפָשׁוֹת הַמְלַמֵּד חוּבָה מִלְמַד זָכוֹת, אָבֵל
הַמְלַמֵּד זָכוֹת אִין יָכוֹל לְחַזֵּר וּלְלַמֵּד חוּבָה **{ז}**.
דִּינֵי מְמוֹנוֹת דְּנִין בֵּיוֹם **{ח}** וְגוֹמְרִין בְּלֵילָה **{ט}**,
דִּינֵי נְפָשׁוֹת דְּנִין בֵּיוֹם וְגוֹמְרִין בֵּיוֹם. דִּינֵי
מְמוֹנוֹת גּוֹמְרִין בּוֹ בֵּיוֹם בֵּין לְזָכוֹת בֵּין לְחוּבָה,
דִּינֵי נְפָשׁוֹת גּוֹמְרִין בּוֹ בֵּיוֹם לְזָכוֹת וּבֵיוֹם
שְׁלֹא־חָרְיוֹ לְחוּבָה, לְפִיכָךְ אִין דְּנִין לֹא בְּעָרֵב
שֶׁבֶת וְלֹא בְּעָרֵב יוֹם טוֹב :

ר"ע מברטנורה אֶחָד דִּינֵי מְמוֹנוֹת וְכוּ' שֶׁנֶּאֱמַר מִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם.
וּבְדִינֵי נְפָשׁוֹת כְּתִיב (דְּבָרִים יג) וְדַרְשָׁתָּ וְחִקְרָתָּ. וְזֶהוּ דִין תּוֹרָה. אָבֵל אָמְרוּ
חֲכָמִים שֶׁאִין מֵאֲרִיכִין **{א}** בְּדַרְיֶשָׁה וְחִקְרָה בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת, שֶׁלֹּא תִנְעַל
דָּלֶת בְּפָנֵי לוֹיִן. אֲלֵא אִם כֵּן רָאוּ בֵּית דִּין שֶׁהִדִּין מְרָמָה. וְדַרְיֶשָׁה וְחִקְרָה
הוּא הַשְּׁאֵלָה בְּעִנְיָן בְּעֶצְמוֹ, כְּגוֹן כְּפָה הַלְוָהוּ וּמִתִּי הַלְוָהוּ וּבִאִיזָה עִנְיָן
הַלְוָהוּ וּבִאִיזָה מְקוֹם הַלְוָהוּ. וַיֵּשׁ מִיֵּן אַחַר מִן הַשְּׁאֵלָה שֶׁנִּקְרָאת בְּדִיקָה,
וְאִינוּ בְּעִנְיָן בְּעֶצְמוֹ, כְּגוֹן שֶׁיִּשְׁאַלוּ לוֹ מָה הִיָּה לְבוֹשׁ, כְּלָיִם שְׁחוּרִים אוֹ
כְּלָיִם לְבָנִים, עוֹמֵד הִיָּה אוֹ יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַלְוָהוּ: **פּוֹתְחִים**. מִשְׁאֵוּ וּמִתְנוּ
שֶׁל דִּין. בֵּין לְזָכוֹת בֵּין לְחוּבָה: **מִחֲזִירִין**. סוֹתְרִין אֶת הַדִּין אַחַר
שֶׁגִּמְרוּהוּ וַיִּדְעוּ שֶׁטְעוּ: **וְאִין הַכֹּל מִלְמַדִּין חוּבָה**. שֶׁאִם אָמַר אֶחָד מִן
הַתְּלַמִּידִים **{ו}** יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עֲלֵיו חוּבָה אִין שׁוֹמְעִין לוֹ: **דְּנִים בֵּיוֹם**
וְגוֹמְרִין בְּלֵילָה. דְּכִתְיִב (שְׁמוֹת יח) וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם בְּכָל עֵת, וּכְתִיב (דְּבָרִים
כא) וְהָיָה בֵּיוֹם הַנְּחִילוֹ אֶת בְּנָיו **{ז}**, הֵא כִּיצַד, יוֹם לְתַחֲלַת דִּין, וְלֵילָה
לְגַמֵּר דִּין **{א}**: **דְּנִין בֵּיוֹם וְגוֹמְרִין בֵּיוֹם**. דְּכִתְיִב (בְּמִדְבָּר כה) וְהוֹקַע אוֹתָם

לה' נגד השמש: **גומרים בו ביום בין לזכות בין לחובה** [וכו']. דאמר קרא (ישעיה א) מלאתי משפט צדק יליו בה: **לפיכך אין דנים לא בערב שבת**. שנגמץא גמר דינו בשבת, ולהשהותו אחר שבת [ב] אי אפשר מפני ענוי הדין, ולדונו בו ביום אי אפשר, שאין ארבע מיתות בית דין דוחין את השבת, שנגאמר (שמות לה) לא תבערו אש בכל משבתיכם [ג] ביום השבת, למד על מחיבי שרפה שאין שורפין אותן בשבת, והוא הדין לשאר חיבי מיתות: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט א הרמב"ם בפרושו. אבל בחבירו כתב אין עדי ממון צריכין דרישה וחקירה. וכן הוא בגמרא: **מה בין כו'**. אף על גב דשוין בדרישה וחקירה מדכתיב משפט אחד כו', לענין מלי דתליא בזכות וחובה אין להשוותם, דלא שיד דיני ממונות. תוספות: **לזכות**. שנגאמר [במדבר ה] אם לא שכב איש אתך כו' הנקי, דתחלת התנאי לזכות. וכן אומרים לכל הנדון, אם לא עברת אל תירא. גמרא: **שנים כו'**. כדילפינן במתניתין בסוף פרק קמא לא תהיה אחרי רבים לרעת [במדבר ה] כו', וליכא לאוקמה דיני ממונות, כדאמר לקמן לא תטה משפט אבינך, אבל אתה מטה משפט שור הנסקל, וכל שכן שאר דיני ממונות. רש"י: **לזכות כו'**. בגמרא ילפינן ליה מקרא: **ו** היושבין לפני הדינין ולא נתמנו בית דין על כף. רש"י: **ז** **אין יכול כו'**. סברא היא, דבעינן והצילו. ובגמרא מוקים לה בשעת משא ומתן הוא דלא יחזר, דמתוד שאתה אומר לו שלא לחזר הוא מחזר אחרי ראיות להעמיד דבריו ושמה מציא ראיות נכונות. אבל בשעת גמר דין שפבר חזר על כל צדדין ונראה לו שאין דבריו נכונים, חוזר ומלמד חובה. רש"י: **ח** **ביום**. ותחלת דין בליילה אפלו בדיעבד אינו דין. ועין תוספות יום טוב: **ט** **בליילה**. אם רצו. רש"י: **י** פרש רש"י, משפט נחלות, דהינו דיני ממונות, ביום: **יא** דכתיב ושפטו, ועקר משפט הינו גמר דין. רש"י. ועין תוספות יום טוב: **יב** הכי קאמר, שאם יראוהו בערב שבת לחובה בעו למעבד הלנה ונמצא גמר דינו בשבת, ויצטרכו להשהותו מלהמיתו עד אחר שבת, דבו ביום אי אפשר וכו'. והשהיה מלהמיתו אחר שנגמר דינו הוא ענוי הדין. גמרא. ועין תוספות יום טוב: **יג** ודאי לגופיה אצטריך, אי לחלק אי ללאו, אלא מושבות קשה ליה, דמכדי חובת הגוף הוא כו'. אלא מה להלן מאי מושבות בית דין, אף מושבות האמור כאן בית דין. גמרא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות כו': אמרו אחד דיני ממונות בדרישה וחקירה זהו דבר תורה אבל כדי שלא תנעול דלת בפני לווין אמרו שלא יאריכו הדרישה והחקירה בדיני ממונות אבל הבדיקה אין לסמוד עליה בדיני ממונות כלל וכלל אלא אם כן היה באותו הדין דבר נסתר כמו שאמרו דין מרומה וההפרש בין חקירה ודרישה והבדיקה כי החקירה והדרישה הם הדברים המורים אל הענין בדין כגון כמה הלוח לו ומתי הלוח לו ועל אי זה דרך הלוחו ובאיזה מקום הלוחו לו כלומר באי זה עיר. ובדיקה הוא בדברים שאינם מורים בענין כגון שנאמר איזה בגד היה לבוש המלוח או לוח בשעה שלקח המעות או עומד היה אחד מהם או יושב והמעות אם היו בבגד משי או בבגד צמר וכיוצא בדברים אלו שהן בדיקות שאינן מועילות בענין הדין: וע"פ שנים לחובה כגון שיהיו אחד עשר דיינין אומרים זכאי ושלושה עשר דיינין אומרים חייב דמוסיף מנין המחייבים על המזכים

שנים ואז יהרג. ואם תאמר איך יתכן זה וב"ד הם כ"ג בלבד כמו שקדם באורו וא"א שיוסיפו המחייבין על המזכין שנים אלא כשהב"ד הם (כ"ה) [כד*] כמו שזכרנו התשובה על זה היא כי כשיאמרו אחד עשר זכאי ואחד עשר חייב ואחד איני יודע שראוי שיוסיפו הדיינים שנים כמו שהקדמנו ויהיו אותם שנושאים ונותנים (כ"ה) [כד*] ויתכן בהם מה שזכרנו מתוספת המחייבים על השנים וסמכו זה הענין למה דאמר רחמנא לא תהיה אחרי רבים לרעות כלומר שיהיו הרבים לרעה לא תשמע להם אלא כשיהיו אותם הנוספיי רבים הם שיוסיפו הדיינים לרעות שנים או יותר. ולפיכך אין דנין בערב שבת לפי שגמר דין יבא בשבת ואין מותר להמית בשבת כמו שנא' לא תבערו אש בכל מושבותיכם רוצה לומר ואפיי במושבות ב"ד לא ישרפו בו מי שנתחייב שריפה וכן שאר העונשין אין גומרין בשבת: (רמב"ם)

פרק ד - משנה ב

דיני הטמאות והטהרות {יד} מתחילין מן הגדול, דיני נפשות מתחילין מן הצד. הכל כשרין לדון דיני ממונות ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות, אלא כהנים, לויים, וישראלים המשיאין לכהנה {יח}:

ר"ע מברטנורה מן הצד. מן הקטנים בחכמה שהיו יושבים בצד. דאמר קרא (שם כג) ולא תענה על רב, וכתוב רב, כלומר לא תענה על מפלא שפבית דין ולנטות מדבריו {טו}, לפיכך אין שומעין דבריו אלא בסוף: **הכל כשרים לדון**. ואפלו גר. והוא שתהא אמו מישראל {טז}. וממזר נמי כשר לדון דיני ממונות {יז}: **ואין הכל כשרים לדון דיני נפשות**. דכתוב (שמות יח) והקל מעליך ונשא או אתך, בדומין לך, מה משה רבנו מיחס אף בית דין מיחסים: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יד} **הטמאות כו'**. אם בא אדם לשאל על דבר טהרות, מתחילין מן הגדול, שואליו תחלה לגדול שבדיינין מה הוא אומר בדבר. רש"י. ויש לתמה אפאי לא תני נמי האסור והמתר, דמסתמא נמי דינא הכי. וכן בברייתא בגמרא ובמב"ם ליתא. אך הרמב"ם לענין הולכין אחר הרב חשיב

להו נמי: {טו} מה שאין כן בשאומרים הקטנים תחלה, אינם נוטים מדברי המפלא שאומר לאחריהם, אלא שעומדים בדבריהם. וכתבו התוספות דאפשר לפרש דקרא בדיני נפשות הוא דכתיב. ועין תוספות יום טוב: {טז} דכתיב שום תשים עליך מלך מקרב אחיך, כל משימות שאתה משים עליך לא יהו אלא מקרב אחיך. וכיון דאמו מישאל מקרב אחיך קרינא ביה. הרי"ף. וכתבו התוספות, דכל שכן בשאביו מישאל: {יז} הינו חוץ מירושלים. כמו שאיתא פרק ד' דקדושין משנה ה': {יח} המשאין כו'. המיחסים וראויים להשיא בנותיהם לפהנים. רש"י: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם דיני (ממונות)^[1] הטמאות והטהרות מתחילין מן כו': בדיני נפשות אין שומעין דברי הגדול אלא עד לאחר הכל לפי שאם יתחיל הגדול אסור לנשארים לחלוק עליו כמו שנאמר לא תענה על ריב והוא כתוב רב כלומר מה שידבר בו הגדול בחכמה לא תחלוק עליו ולפיכך אין שומעין דעתו אלא בסוף. ומה שאמר הכל כשרים לדון ואפילו גר הוא כשאמו מישראל וכמו כן ממזר כשר לדון דיני ממונות: (רמב"ם)

פרק ד - משנה ג

סנהדרין {יט} היתה כחצי גרן עגלה, כדי שיהו רואין זה את זה. ושני סופרי הדינין עומדין לפניהם, אחד מימין ואחד משמאל, וכותבין דברי המזכין ודברי המחיבין {כ}. רבי יהודה אומר, שלשה, אחד כותב דברי המזכין, ואחד כותב דברי המחיבין, והשלישי כותב דברי המזכין ודברי המחיבין:

ר"ע מברטנורה כחצי גרן עגלה כדי שיהו רואים זה את זה {כ}. דאמר קרא (שיר א) שררד אגן הסהר. שררד אגן זו סנהדרין שיושבת בטבורו של עולם {כא} ומגנה על כל העולם פלו, והיא דומה לסהר, שיושבים בעגול כחצי גרן. תרגום ירמ, סיהרא. ובעגלה שלמה אין יושבים, מפני שצריכים בעלי דינים והעדים לפנס ולדבר בפני כלם: רבי יהודה אומר

שְׁלֹשָׁה הָיוּ. כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי עֵדִים **{כג}** עַל הַמְּזֻכֵּין וְשְׁנֵי עֵדִים עַל
הַמְּחִיבִין. וְאִין הִלְכָה כְּרַבֵּי יְהוּדָה: (ר"ע מברטנורא).

עיקר תוי"ט {יט} סנהדרין. אָף שֶׁל עֲשָׂרִים וְשֹׁלֶשָׁה. רִשְׁיִי: **{כ}** לְפִי שְׂאֵם הָיוּ
יוֹשְׁבֵין בְּשׁוּרָה אֵין פְּנֵי הָרֵאשׁוֹנִים רוֹאִים זֶה אֶת זֶה. רִשְׁיִי: **{כא}** שְׁבִית
הַמְּקֻדָּשׁ בְּאֲמֻצָּע שֶׁל עוֹלָם. רִשְׁיִי. וְשָׂרְרָךְ הוּא הַטְּבוּר. וְכִמוּ שֶׁהַטְּבוּר אֵינוֹ
מִמֶּשׁ בְּאֲמֻצָּע כֵּן גַּם בֵּית הַמְּקֻדָּשׁ אֵינוֹ מִמֶּשׁ בְּאֲמֻצָּע, אֲבָל עַל צַד הַקְּרוֹב
הוּא: **{כב}** הַמְּזֻכֵּין כּו'. פְּלוּנִי חֵיב וּמִן הַטַּעַם הַזֶּה, וּפְלוּנִי זָכָה וּמִן הַטַּעַם
הַזֶּה. רִשְׁיִי. וְטַעֲמָא, כְּדֵי שְׂאֵם יֵאמְרוּ שְׁנַיִם טַעַם אֶחָד מִשְׁנֵי מְקַרְאוֹת לֹא
יִמְנוּ אֶלָּא אֶחָד (כְּדִלְפִינוּ לִיה מְקַרָא). אִי נִמְי נִפְקָא מִנֵּה לְמַחֲבִין, דְּאִי לְמַחֲר
יִחְזַר מִטַּעֲמוֹ וַיִּחֲבֹבוּ מִטַּעַם אַחֵר, לְבַעֲי עוֹד הִלְנֵת דִּין. גְּמָרָא: **{כג}** הַרְמַב"ם.
וּתְמַהֲנִי דְשִׁפִּיר קֹאמֵר רַבֵּי יְהוּדָה. וְרִשְׁיִי פִּרְשׁ בְּדִתְנָא קִמָּא שְׁשִׁנְיָהֶם כּוֹתְבִין
דְּבָרֵי הַמְּזֻכֵּין וְגַם דְּבָרֵי הַמְּחִיבִין. וְרַבֵּי יְהוּדָה חֵישׁ שְׂמָא מְרַב הַטְּרַח וְטַעוּ:
(עיקר תוי"ט).

רמב"ם סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהו כו': עגולה סביב. וטעם
דברי רבי יהודה כדי שיהיו שני עדים על המזכין ושני עדים על המחייבים
והלכה כחכמים ואין הלכה כרבי יהודה: (רמב"ם)

פּוּק - ד - מְשִׁנָּה ד

וְשֹׁלֶשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל תִּלְמִידֵי חֲכָמִים יוֹשְׁבִין
לְפָנֵיהֶם **{כה}**, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִכִּיר אֶת מְקוֹמוֹ.
הָיוּ צָרִיכִין לְסַמֵּךְ, סוּמְכִין מִן הָרֵאשׁוֹנָה. אֶחָד
מִן הַשְּׁנֵיָה בָּא לוֹ לְרֵאשׁוֹנָה וְאֶחָד מִן הַשְּׁלִישִׁית
בָּא לוֹ לְשֵׁנִיָּה, וּבּוֹרְרִין לָהֶן עוֹד אֶחָד מִן הַקְּהָל
וּמוֹשְׁבֵין אוֹתוֹ בְּשְׁלִישִׁית. וְלֹא הָיָה יוֹשֵׁב
בְּמְקוֹמוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן, אֶלָּא יוֹשֵׁב בְּמְקוֹם הָרֵאוּי
לוֹ:

ר"ע מברטנורה **ושלש שורות**. וְכַל שׁוּרָה שֶׁל עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה תַלְמִידֵי חֲכָמִים. שָׁמָּא יִחְלְקוּ הַדִּינִים וַיְהִי רַבָּן מְחִיבִין וּמַעֲוִטָן מְזַכִּין, וְהִטְיָה לְרַעָה אֵינָה עַל פִּי אֶחָד כְּדֹכְתִיב (שְׁמוֹת כג) לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרַעַת, וְצָרִיךְ לְהוֹסִיף שְׁנַיִם שְׁנַיִם עַד שִׁבְעִים וְאַחַד, שְׁלֹעוֹלָם אֵין מוֹסִיפִין עַל הַדִּינִים יוֹתֵר מִשִּׁבְעִים וְאַחַד, הַלְכָּךְ צָרִיךְ לְהוֹשִׁיב לְפָנֶיהֶם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה לְהַשְׁלֵמַת שִׁבְעִים וְאַחַד. וְלֹא אֵרַח אֶרְעָא לַעֲשׂוֹת שׁוּרוֹת תַלְמִידִים מְרַבָּה מִשָּׁל דִּינִים **[כד]**, הַלְכָּךְ עֲבָדִין שְׁלֹשׁ שׁוּרוֹת: **וְכַל אֶחָד מִכִּיר אֶת מְקוֹמוֹ**. לְפִי שֶׁכִּסְדָר חֲכָמָתָם הָיוּ מוֹשִׁיבִים אוֹתָם, לְפִיכָךְ הָיָה כָּל אֶחָד צָרִיךְ לְהַכִּיר אֶת מְקוֹמוֹ: **הַצְּרִיכוּ לְסַמָּךְ**. כְּגוֹן שֶׁמֵת אֶחָד מִן הַדִּינִים: **וְלֹא הָיָה יוֹשֵׁב בְּמְקוֹמוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן**. וְלֹא הָיָה אוֹתוֹ שֶׁנִּבְרַר מִן הַקְּהָל יוֹשֵׁב בְּמְקוֹמוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן, אֶלָּא בְּמְקוֹם הָרְאוּי לוֹ בְּסוּף שׁוּרָה הַשְּׁלִישִׁית **[כו]**. לְפִי שֶׁהִקְטָן מִן הַתַּלְמִידִים שֶׁבְּשׁוּרוֹת, גָּדוֹל מִן הַגָּדוֹל שֶׁבְּקֹהֶל: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [כד] כְּלוֹמַר לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּים שֶׁל עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה. וּמִסִּים רִשִׁי וְלֹא לַעֲשׂוֹת שׁוּרוֹת קִטְנוֹת, וְלֹא שְׁתֵּים שֶׁל עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה וְאַחַת שֶׁל שְׁנֵי תַלְמִידִים, הַלְכָּךְ עֲבָדֵי שְׁלֹשׁ שׁוּרוֹת: **[כה] לְפָנֶיהֶם**. אֵף הוּן כְּעִגְלָה. אֶלָּא שֶׁהַגְּדוֹלִים יוֹשְׁבִין עַל הַסִּפְסָלִים וְהַתַּלְמִידִים עַל הַקְּרָקַע. רִשִׁי: **[כו]** וְכֵן אוֹתוֹ שֶׁנִּסְמָךְ מִן הָרֵאשׁוֹנִים לֹא הָיָה יוֹשֵׁב בְּמְקוֹמוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן, אֶלָּא כָּלֵן בְּסוּף הַשׁוּרוֹת, וְכָל בְּנֵי הַשׁוּרָה נִמְשָׁכִין אִישׁ אִישׁ לְמַעְלָה מִמְּקוֹמוֹ וּמִמְלָאִין זֶה מְקוֹמוֹ שֶׁל זֶה. מִפְּנֵי שֶׁהִקְטָן כּו'. רִשִׁי: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם וּשְׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל תַלְמִידֵי חֲכָמִים יוֹשְׁבִין לְפָנֶיהֶן כּו': כִּבְר נִתְבָּאֵר מִדְּבַרְנוּ בַּפֶּרֶק רֵאשׁוֹן מִזּוּ הַמַּסַּכְתָּ שֶׁכָּל בִּיד שֶׁל שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים יֵשׁ לוֹ לְפָנֶיהֶם שְׁלֹשׁ שׁוּרוֹת וּבְכָל שׁוּרָה מֵהֶם ג"כ כ"ג מִסוּדְרֵין רֵאשׁוֹן וּשְׁנֵי וּשְׁלִישִׁי עַד סוּפָם כִּפִּי מַעֲלָתָם בַּחֲכָמָה: (רמב"ם)

פרק ד - משנה ה

כִּיצַד מְאַיְמִין אֶת הָעֵדִים עַל יְעָדֵי נִפְשׁוֹת, הָיוּ מְכַנִּיִסִין אוֹתָן וּמְאַיְמִין עֲלֵיהֶן **[כז]**. שָׁמָּא תֵּאמְרוּ מֵאֵמֶד **[כח]**, וּמִשְׁמוּעָה, עַד מִפִּי עַד **[כט]**

וּמִפִּי אָדָם נֶאֱמָן שְׁמֵעֵנוּ {ל}, או שְׁמָא אֵי אַתֶּם
יֹדְעִין שְׁסוּפֵנוּ לְבִדָּק אֶתְכֶם בְּדַרְיָשָׁה
וּבַחֲקִירָה. הֵוּוּ יֹדְעִין שְׁלֹא כְּדִינֵי מְמוֹנוֹת דִּינֵי
נְפֻשׁוֹת. דִּינֵי מְמוֹנוֹת, אָדָם נוֹתֵן מְמוֹן וּמִתְכַּפֵּר
לוֹ. דִּינֵי נְפֻשׁוֹת, דָּמוֹ וְדָם זְרַעִיוֹתָיו תְּלוּיִין בּוֹ
עַד סוּף הָעוֹלָם, שְׁכֵן מְצִינּוּ בְּקִין שְׁהַרְג אֶת
אָחִיו, שְׁנֶאֱמַר (בְּרֵאשִׁית ד) דְּמֵי אָחִיךָ צַעֲקִים, אֵינּוּ
אוֹמֵר דָּם אָחִיךָ אֵלֶּא דְּמֵי אָחִיךָ, דָּמוֹ וְדָם
זְרַעִיוֹתָיו. דְּבַר אַחֵר, דְּמֵי אָחִיךָ {לא}, שְׁהֵיָה דָּמוֹ
מִשְׁלָךְ עַל הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים. לְפִיכָךְ {לב}
נִבְרָא אָדָם יְחִידִי, לְלַמְדָּךְ, שְׁכָל הַמְּאֵבֵד נֶפֶשׁ
אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, מְעַלָּה עָלָיו הַכְּתוּב כְּאֵלוֹ אֵבֵד
עוֹלָם מְלֵא. וְכָל הַמְּקִיִּים נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל,
מְעַלָּה עָלָיו הַכְּתוּב כְּאֵלוֹ קִיִּים עוֹלָם מְלֵא.
וּמִפְּנֵי {לג} שְׁלוֹם הַבְּרִיּוֹת, שְׁלֹא יֵאמֵר אָדָם
לְחֻבְרוֹ אֲבָא גָדוֹל מֵאֲבִיךָ. וְשְׁלֹא יְהוּ מִיִּנּוּן
אוֹמְרִים, הַרְבֵּה רְשָׁיוֹת בְּשָׂמַיִם. וְלִהְיִיד {לד}
גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁאָדָם טוֹבֵעַ
כְּמָה מִטְּבֻעוֹת בְּחוֹתָם {לה} אֶחָד וְכֻלָּן דּוֹמִין זֶה
לְזֶה, וּמְלָךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
טְבֵעַ כָּל אָדָם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל אָדָם הִרְאִישׁוֹן {לו}
וְאִין אֶחָד מֵהֶן דּוֹמָה לְחֻבְרוֹ. לְפִיכָךְ כָּל אֶחָד
וְאֶחָד חַיֵּב לוֹמֵר, בְּשַׁבִּילִי נִבְרָא הָעוֹלָם {לז}.
וְשְׁמָא תֵּאמְרוּ מַה לָּנוּ וְלַצָּרָה הַזֹּאת, וְהֵלֵא
כְּבָר נֶאֱמַר (וַיִּקְרָא ה) וְהוּא עַד אוֹ רָאָה אוֹ יָדַע אִם
לוֹא יִגִּיד וְגוֹ'. וְשְׁמָא תֵּאמְרוּ מַה לָּנוּ לְחוּב

בְּדַמוֹ שֶׁל זֶה, וְהֵלֵא כֶּבֶד נֶאֱמַר (משלי יא) וּבְאֵבֶד רְשָׁעִים רָנָה:

ר"ע מברטנורה מְאִימִין עַל הָעֵדִים. שֶׁלֹּא יַעֲיִדוּ שֶׁקֶר: **מֵאֲמֵד**. שֶׁהִדְעַת נוֹטָה שֶׁהוּא כֵּן: **דִּינֵי מְמוֹנוֹת**. אִם הָעֵיד לְחַיֵּב לָזֶה מְמוֹן שֶׁלֹּא כְּדִין, מִחֲזִירוֹ לוֹ וּמִתְכַּפֵּר: **לְפִיכֶךָ נִבְרָא יְחִידִי**. לְהִרְאוֹתָךְ שֶׁמֵּאֲדָם אֶחָד נִתְיָשֵׁב מְלוּאוֹ שֶׁל עוֹלָם: **רְשָׁיוֹת הַרְבֵּה**. אֱלֹהוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ וְכָל אֶחָד בְּרָא אֶת שְׁלוֹ: **מֵה לָנוּ וּלְצָרָה הַזֹּאת**. לְהַכְנִיס רֹאשֵׁנוּ בְּדֹאגָה זֹו וְאֶפְלוּ עַל הָאֲמֵת **[לח]**: **וְהֵלֵא כֶּבֶד נֶאֱמַר וְהוּא עַד**. וְחִיבִין אֲתָם לְהַגִּיד מֵה שֶׁרְאִיתָם: **וְשָׂמָא תֵּאֲמָרוּ מֵה לָנוּ לְחוּב**. לְהִיּוֹת מְחִיבִים בְּדַמוֹ שֶׁל זֶה, נוֹחַ לָנוּ לְעַמֵּד בְּאִם לֹא יִגִּיד: **הֲרִי הוּא אוֹמֵר וּבְאֵבֶד רְשָׁעִים רָנָה**. וְאִם רְשָׁע הוּא אֵין כָּאן עוֹן כָּלֵל: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [כו] וּמֵאִימִין כו'. אַחֲרֵי שֶׁאֲמָרוּ הָעֵדִים רָאִינוּ זֶה אוֹ פְּלוֹנֵי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה פְּלוֹנִית, אֲמָרוּ לָהֶם מְכִירִים אֲתָם אוֹתוֹ הַתְּרִיתָם בּוֹ, וְאֲמָרוּ הָעֵדִים הִיָּתָה לוֹ הַתְּרָאָה וּמְכִירִין אָנוּ אוֹתוֹ. הַרְמַב"ם. וְכֵן נִפְי בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת כְּדַמוּכַח לְשׁוֹן הַמְשָׁנָה ו' פָּרַק ג'. וְעַיִן תּוֹסֵפּוֹת יוֹם טוֹב: **[כח] מֵאֲמֵד**. לֹאוּ דְבִדִּינֵי מְמוֹנוֹת אֲמֵדִינן, דְּהָא תְּנָא בְּמִשְׁנָה ו' פָּרַק ג' אִם אֲמַר הוּא כו' לֹא אֲמַר כְּלוּם. אֶלֶּא אִף עַל גַּב דְּפִסְלֵי בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת אֲמָרִינן לְהוּ בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת. גְּמָרָא: **[כט] מְפִי עַד**. כְּלוּמַר שֶׁמְעַנּוּ עַד מַעֲיַד בְּבֵית דִּין אַחַר: **[ל] מְפִי אָדָם נֶאֱמָן שְׁמַעְנוּ**. כְּלוּמַר מְפִי אָדָם יְדוּעַ. מֵה שֶׁאֵין כֵּן מְשֻׁמוּעָה דְּהִינוּ שְׁמַעְנוּ אוֹמְרִים וְלֹא יְדַעְנוּ מִי הוּא אוֹמֵר, שְׁזָה אֵינוּ מְבָרַר כָּלֵל. וּבְגָמָרָא לֹא גְרַסִּינן שְׁמַעְנוּ. וְיֵשׁ לוּמַר דְּמְפִי עַד וּמְפִי אָדָם פְּרוּשׁ דְּמְשֻׁמוּעָה הוּא: **[לא] דָּבַר אַחַר כו'**. אֵין זֶה מִן הָאִיוִם, אֶלֶּא דְּמִתְנִיתִין מְפִרְשׁ לְקָרָא: **[לב] לְפִיכֶךָ כו'**. כֵּל זֶה אוֹמֵר לָהֶם. רְשָׁי: **[לג] וּמְפִי כו'**. הַרְמַב"ם לֹא הֶעֱתִיקוּ: **[לד] וְלֵהֲגִיד**. לְדוֹרוֹת הַבָּאִים. רְשָׁי: **[לה] בְּחוֹתָם**. הִינוּ אוֹתוֹ בְּרָזַל שֶׁהַצּוֹרֵה חֲקוּקָה בּוֹ. רְשָׁי: **[לו] אָדָם הָרֹאשׁוֹן**. חוֹתָמוֹ שֶׁל אָדָם הָרֹאשׁוֹן הוּא צוֹרֵת מִין הָאָדָם אֲשֶׁר בֵּה הָאָדָם אָדָם, בּוֹ יִשְׁתַּתְּפוּ כָּל הָאָדָם. וְאִף עַל פִּי שֶׁהַכֵּל מְקַבְּלִים אוֹתָהּ צוֹרֵה, יִשְׁתַּנּוּ אִישִׁיהֶם בְּמֵאוֹרְעוֹת רַבִּים כְּמוֹ שֶׁהוּא מְצוּי וְנִרְאָה. הַרְמַב"ם: **[לז] בְּשִׁבְלֵי כו'**. כְּלוּמַר חֲשׁוּב אֲנִי כְּעוֹלָם מְלֵא, לֹא אֶטְרַד אֶת עֲצָמֵי מִן הָעוֹלָם בְּעֵבֶרָה אַחַת, וְיִמְשָׁד מִמֶּנָּה. רְשָׁי: **[לח] כְּלוּמַר אִף עַל פִּי שֶׁאֲנוּ יוֹדְעִין הָאֲמֵת, לֵב אָדָם נוֹקֵף עָלָיו שְׂמָא לֹא כֵּן אֶל הָאֲמֵת, וְיֵשׁ לוֹ לְדַאָּג עַל כָּל הָאִיוּמִים הַלָּלוּ:** (עיקר תוי"ט).

רמב"ם כיצד מאיימין את העדים על עדי נפשות כו': מאומד הוא מה שנוטה עליו המחשבה ברוב והראיה בדברים הדומים לענין וחותרו של אדם הראשון הוא צורת מין האדם אשר בה האדם אדם ובה ישתתפו כל האדם ואע"פ שהכל מקבלין אותה צורה ישתנו אישיהם במאורעים רבים כמו שהוא מצוי ונראה. ומינין הם היוצאים מכלל דת כל אומה ואומה וכבר

בארנו במה שהקדמנו שזה השם אינו נופל (אלא) על צדוקים וביתוסים בלבד:

● [בדפוס נאפולי שנת רנ"ב ובדפוס וויניציאה שנת השי"ז ליתא לתיבת ממונות וכן בסה"מ ג"כ ליתא.] (רמב"ם)

ה

פרק

פרק ה - משנה א

היו בודקין **[א]** אותן בשבע חקירות **[ב]**, באיזה שבוע, באיזו שנה, באיזה חודש, בכמה בחודש, באיזה יום, באיזו שעה, באיזה מקום **[ה]**. רבי יוסי אומר באיזה יום, באיזו שעה, באיזה מקום **[ט]**. מכירין אתם אותו. התריתם בו. העובד עבודה זרה **[י]**, את מי עבד, ובמה עבד:

ר"ע מברטנורה **היו בודקין אותו**. אחר שאימו עליהן היו בודקין אותו: **בשבע חקירות**. כנגד שבעה לשונות שנאמרו במקרא **[ג]** בחיבי מיתות בית דין, ודרשת וחקרת ושאלת היטב (דברים יג), הרי כאן שלשה. ושאלת אינו מן המניין **[ד]**, שממנו למדנו בדיקות. ובמקום אחר הוא אומר **[ה]** (שם יז) והגד לה ושמתה ודרשת היטב, יש כאן שנים אחרים, הרי לה

חֲמֹשֶׁה, וּבְמָקוֹם אַחֵר אוֹמֵר **[ו]** (שם יט) וְדָרְשׁוּ הַשְּׁפָטִים הַיָּטֵב, שְׁנַיִם אַחֲרָיִם, הָרִי כָּאֵן שִׁבְעָה: **בְּאַיִזָּה שָׁבוּעַ**. שֶׁל יוֹבֵל: **בְּאַיִזוֹ שָׁנָה**. שֶׁל שְׁבוּעַ: **בְּאַיִזָּה יוֹם**. שֶׁל שַׁבָּת **[ז]**: **בְּאַיִזוֹ שָׁעָה**. שֶׁל יוֹם. שֶׁכֵּל שִׁבְעַת חֲקִירוֹת הִלְלוּ מִבִּיאוֹת אוֹתָן לַיַּדִּי הַזְּמָה, וְשָׁמָּה אֵין עֲדִים לְהַזְמִן לְכָל הַיּוֹם וַיֵּשׁ עֲדִים לְהַזְמִן לְאוֹתָהּ שָׁעָה: **רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר**. אֵין צָרִיךְ אֶלָּא שְׁלֹשׁ חֲקִירוֹת, בְּאַיִזָּה יוֹם בְּאַיִזוֹ שָׁעָה בְּאַיִזָּה מְקוֹם. וְאֵין הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי, אֶלָּא אֶפְלוּ אָמְרוּ הָעֲדִים אֶתְמוֹל הֶרְגוּ, בּוֹדֵקִין אוֹתָן בְּשִׁבְעַת חֲקִירוֹת, כְּדִי שִׁתְּטַרְף דַּעְתָּן עֲלֵיהֶן וַיּוֹדוּ אִם יֵשׁ פְּסוּל בְּעֲדוֹתָן: **מְכִירִין אֶתְּם אוֹתוֹ**. הֶהְרֹג. שָׁמָּה נִכְרִי הוּא. וְזוֹ אֵינָה מִן הַחֲקִירוֹת שֶׁמִּבִּיאוֹת לַיַּדִּי הַזְּמָה, אֶלָּא כְּשָׂאֵר בְּדִיקוֹת שֶׁאֵינָן אֶלָּא לַעֲשׂוֹת הָעֲדוּת מִכְּחֹשֶׁת, שָׁמָּה לֹא יֹאמֵר הָאֶחָד כְּדַבְּרֵי חֲבֵרוֹ, וְהוּא וְהוּן יִהְיוּ פְּטוּרִים: **אֵת מִי עֶבֶד**. לְפַעוֹר אוֹ לְמַרְקוּלִיס: **וּבְמָה עֶבֶד**. בְּזָבוּחַ אוֹ בְּהַשְׁתַּחֲוִיָּה: (ר"ע מברטנורא).

עיקר תוי"ט [א] הֵיוּ בּוֹדֵקִין. לֹא בְּפַעַם אַחַת וְזֶה בְּפָנֵי זֶה: **[ב] חֲקִירוֹת**. נִקֵּט חֲדָא מִתְּרֵי דִקְרָא. אִף עַל גַּב דְּבַרְיֵשׁ פֶּרֶק דְּלַעִיל נִקֵּט תְּרֵינִי, הִכָּא סָגִי לִיה בְּחֲדָא. וְנִקֵּט חֲקִירָה אִף עַל גַּב דְּכַתִּיב אַחֵר דְּרִישָׁה, לְפִי שֶׁהַחֲקִירָה הוּא מוֹרָה יוֹתֵר עַל הָעֲמִידָה עַל אֲמַתַּת הָעֵינָן מִדְּרִישָׁה, כְּמָה דְּאֵת אָמַר [אֵיב כה] וּלְכָל תְּכַלִּית הוּא חוֹקֵר: **[ג]** בְּעִיר הַנְּדַחַת: **[ד]** דּוֹשְׁאֲלַת לֹא מִשְׁמַע חֲקִירָה אֶלָּא עַד דְּאִיכָּא הַיָּטֵב בְּהַדִּיָּה. אֲבָל וְדָרְשׁתָּ בְּלֹא הַיָּטֵב מִשְׁמַע דְּרִישָׁה מְעַלְיָא. רַש"י: **[ה]** בְּיַחֲדָא הָעוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה: **[ו]** בְּעֲדִים זוֹמְמִין. וּמִסְקִינָן בְּגִמְרָא דְּכִלְהוּ יְלַפִּינָן מִהַדְּדִי לִתְּנָן אֵת הָאָמֹר שֶׁל זֶה בְּזָה. וְעֵינָן תּוֹסַפּוֹת יוֹם טוֹב: **[ז]** אִף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ בְּכָד וְכָד בְּחֲדָשׁ, אִף עַל פִּי כֹן שׁוֹאֲלִין לָהֶם בְּאַיִזָּה יוֹם בְּשַׁבָּת הִיא, לְפִי שֶׁכֵּל הַשִּׁבְעַת הִלְלוּ בְּאוֹת לְהַבִּיאַן לַיַּדִּי הַזְּמָה, וְאֵין מְעַלִּין עַל לְבוֹן חֲשָׁבוֹן שֶׁל חֲדָשׁ אִם הֵיוּ אֵלּוּ עֲמָהֶן אוֹתוֹ יוֹם בְּמָקוֹם אַחֵר, וְכִשְׁשׁוֹאֲלִין אוֹתָן בְּאַיִזָּה יוֹם וְהֵם אוֹמְרִים בְּיוֹם פְּלוֹנִי, נִזְכָּרִים עֲדֵי הַזְּמָה לְהַזְמִן. רַש"י: **[ח] מְקוֹם**. שֶׁזוֹ הִיא הַמוֹעֵלַת לְהַבִּיאַת אֵת כָּל הַחֲקִירוֹת לְהַזְמָה, דְּבִלְאוּ הַכִּי לֹא מִתְּזַמֵּי. רַש"י: **[ט] רַבִּי יוֹסִי כּוֹי**. בְּגִמְרָא מוֹכַח דְּרַבִּי יוֹסִי לֹא פְּלִיג אֶלָּא כְּשִׁמְתוּדָא עֲדוֹתָן נִכְרַ שְׁאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁמְעִידִין עֲלָיו בְּכִמָּה בְּחֲדָשׁ וּבְאַיִזָּה חֲדָשׁ וְשָׁנָה וְשָׁבוּעַ, דְּאֵי לֹא הַכִּי אֵי אֶתָּה יָכוֹל לְהַזְמִן. וְעֵינָן תּוֹסַפּוֹת יוֹם טוֹב: **[י] הָעוֹבֵד כּוֹי**. אִם מְעִידִין בְּכָד, שׁוֹאֲלִין אֵת מִי עֶבֶד. רַש"י. וְעֵינָן תּוֹסַפּוֹת יוֹם טוֹב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **היו בודקין אותן בשבע חקירות באיזו וכו' - רבי יוסי אומר שאין צריך לשאול אם באי זה שבוע באי זה חודש בכמה לחודש אלא באי זה יום באי זה שעה באי זה מקום בלבד.**

ואמרו **מכירין אתם אותו התריסם בו**, אין זה מכלל החקירות והדרישות אבל הוא דבר שאין שם עדות שיצטרך הדרישות וחקירות אלא שידע אמתתו. וחיוב אלו השבע חקירות ממה שנאמר באותם אנשים שחייבים מיתה ודרשת וחקרת ושאלת והוגד לך ושמעת ודרשת היטב ודרשו השופטים, אלה השבעה חיזוקים לעמוד על אמתת הדבר ולעשות תכלית הדרישה והחקירה. ואין הלכה כרבי יוסי אלא אפילו אמרו העדים אתמול

הרגו ראוי לומר להם באי זה שבוע באי זו שנה באי זה חודש באי זה יום באי זו שעה וזה לפי מה שהם אומרים מסייעין את העדים ממקום למקום כדי שתטרף דעתם עליהם ויחזקו בהם רוצה לומר שמאריכים עליהם ומוציאין אותם מסיפור לסיפור ויכבידו בשאלות עד שיקוצו ואם יש בעדות פסלות יחזרו בהם. (רמב"ם)

פרק ה - משנה ב

כָּל הַמְרַבֵּה בְּבַדִּיקוֹת, הֵרִי זֶה מְשַׁבַּח. מַעֲשֵׂה וּבִדָּק בֶּן זַכָּאִי בְּעֵקְצֵי תְּאֵנִים. וּמָה בֵּין חֻקֵּי הַבְּדִיקוֹת. חֻקֵּי הַבְּדִיקוֹת, אֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, עֵדוּתוֹ בְּטֵלָה. בְּדִיקוֹת, אֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, וְאֶפְלוּ שְׁנַיִם {יג} אוֹמְרִים אֵין אָנוּ יוֹדְעִין, עֵדוּתוֹ קִיּוּמָת. אֶחָד חֻקֵּי הַבְּדִיקוֹת וְאֶחָד בְּדִיקוֹת, בְּזִמְנוֹ שְׂמִיחֵי שֵׁין {יד} זֶה אֶת זֶה, עֵדוּתוֹ בְּטֵלָה :

ר"ע מברטנורה בן זכאי. רבן יוחנן בן זכאי. וְתַלְמִיד דִּן לַפְּנֵי רַבּוּ הִיָּה {יא} בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, לְכַד קוֹרְאוּ בֶּן זַכָּאִי : בְּעֵקְצֵי תְּאֵנִים. שֶׁהֵיוּ מְעִידִים עָלָיו שֶׁהִרְגוּ תַּחַת הַתְּאֵנָה. וּבִדָּק בֶּן זַכָּאִי, תְּאֵנָה זוֹ עֵקְצִיָּה דְקִים אוֹ גְסִים. עֵקֶץ, זֶנֶב הַפְּרִי מִקּוֹם חֲבוּרוֹ לְאֵילָן : אֶמַר אֶחָד אֵינִי יוֹדֵעַ עֵדוּתוֹ בְּטֵלָה. דְּשׁוֹב אֵי אֶתָּה יָכוֹל לְהַזְמִין בְּאוֹתָהּ חֻקֵּי הַבְּדִיקוֹת, וְכָל זִמְנוֹ שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְקַיֵּם תּוֹרַת הַזְּמָה בְּאֶחָד מִן הַעֲדִים, כָּל הַעֲדוּת בְּטֵלָה {יב}, וְאֶפְלוּ הֵן מֵאָה, דְּאֵין הַעֲדִים נַעֲשִׂים זִמְמִים עַד שְׂיִזְמוּ כֻלָּן : בְּדִיקוֹת. אֶפְלוּ אֶמְרוּ כֻלָּן אֵין אָנוּ יוֹדְעִים, מִצֹּת הַזְּמָה רְאוּיָה לְהַתְקִים, דְּאֵין הַזְּמָה תְּלוּיָה אֶלָּא בְּחֻקֵּי הַבְּדִיקוֹת לֹמַר עֲמַנּוּ הֵייתֶם בְּאוֹתָהּ שְׁעָה בְּמִקּוֹם אַחֵר : עֵדוּתוֹ בְּטֵלָה. כָּל עֵדוּתוֹ בְּטֵלָה. {שְׁבַגְמָרָא}, הוּא וְהֵן פְּטוּרִים : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יא} בְּפִנֵי הַלָּל רַבּוּ. וְרַבְּנֵי הַקְּדוּשׁ כָּתַב אוֹתוֹ בְּשַׁעַת חֲבוּרוֹ כְּמוֹ שֶׁקָּבַל אוֹתוֹ. הַרְמַב"ם : {יב} דְּרַחֲמֵנָא אֶמַר {דְּבָרִים יט} וְדָרְשׁוּ הַשְּׁפָטִים הַיָּטִב וְהִנֵּה עַד שֶׁקָּרָה הַעֵד וְגו' וְעֲשִׂיתֶם לוֹ כְּאֶשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת וְגו', עֵדוּת שְׂאֶתָּה יָכוֹל

לְקַיֵּם בָּהּ תּוֹרַת הַזְּמָה הַיּוֹי עֵדוּת, וְאֵי לֹא לֹא. רַשׁׁיׁי: [יג] וְאֶפְלוּ שְׁנַיִם. וּבִגְמָרָא, מֵאֵי אֶפְלוּ, פְּשִׁיטָא דְכִיּוֹן דְּאֶחָד אֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ הַשְּׁנַיִ לֹא מַעְלָה בִּידְעֵתוֹ. וּמְסִיק דְּהַכִּי קְאָמֵר, אֶפְלוּ בְּחֻקֵּי שְׁנַיִם אֹמְרִים יִדְעֵנוּ וְאֶחָד אֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ עֵדוּתְךָ קִיַּמְתָּ, פְּרוּשׁ אִם יֵשׁ שְׁלֹשָׁה עֵדִים. וְעַד שְׁיִזְמוּ כִּלְנֵי יֵשׁ לְפָרֵשׁ דְּהֵינּוּ כְּשִׁפְנוּ עֵדוּתְךָ. תּוֹסְפוֹת. וְעַיִן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: [יד] שְׁמִכְחֵי שִׁין. בֵּין שְׁהֵם שְׁנַיִם, אוֹ שְׁלֹשָׁה וְהַשְּׁלִישִׁי מְכַחֵשׁ. דְּהַכְּחָשָׁה עֲדִיפָא מֵאֵינִי יוֹדֵעַ. וְכֵן כְּתַב הַרְמְב״ם: (עֵיקָר תּוֹי״ט).

רמב"ם כל המרבה בבדיקות הרי זה משובח וכו' - בן זכאי הוא רבן יוחנן בן זכאי, ולא היה אותו שבדק אבל זה המעשה היה לפני רבו הלל הזקן והוא היה תלמיד לפניו ואמר הלל לעדים באיזה מקום אמרו לו במקום פלוני תחת אילן תאנה ואמר ריב"ז יש לשאול תואר התאנים היאך היו עוקציהן שהם תלויים בהן מן העץ אם עוקציהם ארוכים או קצרים ואם הם עבות או דקות וכל זה כדי להאריך על העדים כמו שזכרנו וראה דבריו נכוחים וטובים ושאלם כמו שאמר ובאותה שעה לא היו קורים אותו אלא בן זכאי בלבד ונזכר המעשה בלשון בן זכאי ורבינו הקדוש כתב אותו בשעת חיבורו כמו שקבל אותו.

ואמרו ואפילו שנים אומרים, רוצה לומר אפילו בחקירות שהם העיקר כששנים אומרים אנו יודעים ואחד אומר איני יודע עדותן קיימת וכן פירשו התלמוד והטעם אשר בגללו אם אמר אחד מן העדים בחקירות איני יודע עדותן בטלה ואם אמרו כולם בבדיקות אין אנו יודעים עדותן קיימת הוא מה שאומר לך והוא זה כי מעיקרנו כל עדות שאין אתה יכול להזימה אינה עדות והזמה אי אפשר אלא כשסיים הזמן והמקום שבהן היה המעשה ההוא כדי שיוכל לומר להם אותו כת שיזים אותם והלא עמנו הייתם באותה שעה במקום פלוני כמו שיבאר עוד ושבע חקירות הם לסיים הזמן והמקום ואם אמר בחקירות איני יודע אי אפשר בהם הזמה בשום פנים ולפיכך עדותן בטלה ונאמר עדות שקר הוא וזה שאומר בחקירות איני יודע הוא כדי שלא תתקיים עליהם ההזמה. (רמב"ם)

אֶחָד אוֹמֵר בְּשָׁנִים בַּחֹדֶשׁ וְאֶחָד אוֹמֵר בְּשִׁלְשָׁה
 בַּחֹדֶשׁ {טו}, עֵדוּתוֹן קִיּוּמָת, שְׁזָה יוֹדֵעַ בְּעִבּוּרוֹ {זו}
 שֶׁל חֹדֶשׁ וְזָה אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּעִבּוּרוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ. אֶחָד
 אוֹמֵר בְּשִׁלְשָׁה וְאֶחָד אוֹמֵר בְּחִמְשָׁה, עֵדוּתוֹן
 בְּטֵלָה {יז}. אֶחָד אוֹמֵר בְּשִׁתֵּי שָׁעוֹת וְאֶחָד אוֹמֵר
 בְּשִׁלְשׁ שָׁעוֹת, עֵדוּתוֹן קִיּוּמָת {יח}. אֶחָד אוֹמֵר
 בְּשִׁלְשׁ וְאֶחָד אוֹמֵר בְּחִמְשׁ, עֵדוּתוֹן בְּטֵלָה {יט}.
 רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, קִיּוּמָת. אֶחָד אוֹמֵר בְּחִמְשׁ
 וְאֶחָד אוֹמֵר בְּשִׁבְעַ, עֵדוּתוֹן בְּטֵלָה, שֶׁבְּחִמְשׁ
 חֲמָה בַּמְזָרְחַ וּבְשִׁבְעַ חֲמָה בַּמְעָרְבַ {כ} :

ר"ע מברטנורה שְׁזָה יוֹדֵעַ בְּעִבּוּרוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ. זֶה שֶׁאֵמֵר בְּשָׁנִים יוֹדֵעַ שֶׁהַחֹדֶשׁ
 שֶׁעָבַר מְלֵא הָיָה, וְיוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל חֹדֶשׁ שֶׁהוּא יוֹם שְׁלִישִׁים, מִחֹדֶשׁ שֶׁעָבַר
 הָיָה. וְדוֹקָא עַד חֲצִי הַחֹדֶשׁ, אֲבָל מִחֲצִי הַחֹדֶשׁ וְאֵילָךְ עֵדוּתוֹן בְּטֵלָה,
 שֶׁחֲזָקָה אֵינוֹ עוֹבֵר חֲצִי הַחֹדֶשׁ עַד שֶׁכָּל הָעוֹלָם יוֹדְעִים מִתִּי קִדְשׁוֹ בֵּית דִּין
 הַחֹדֶשׁ: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר קִיּוּמָת**. דְּעֵבִיד אֵינֶשׁ דְּטַעֵי כְּלֵי הָאֵי: **חֲמָה
 בַּמְזָרְחַ**. מִמְּקוֹם זְרִיחַת הַחֲמָה עַד אֲמֻצַּע הָרְקִיעַ קְרוִי מְזָרְחַ, וּמִמְּאֻמְצַע
 הָרְקִיעַ עַד מְקוֹם הַשְּׁקִיעָה קְרוִי מְעָרְבַ: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {טו} **אֶחָד אוֹמֵר כו'**. בְּרַבִּיעֵי בְּשַׁבַּת בְּשָׁנִים לַחֹדֶשׁ, וְהַשְּׁנֵי אוֹמֵר
 בְּרַבִּיעֵי בְּשַׁבַּת בְּשִׁלְשָׁה לַחֹדֶשׁ: {זו} **בְּעִבּוּרוֹ כו'**. וְהוּא הַדִּין דְּהוּא מְצִי לְמִימַר
 זֶה יוֹדֵעַ בְּחִסְרוֹנוֹ דְּחֹדֶשׁ שֶׁעָבַר חֶסֶר הָיָה. תּוֹסְפוֹת. וְעֵינַן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:
 {יז} **בְּטֵלָה**. דְּבַתְרֵי עִבּוּרֵי לֹא טַעוּ אֲנָשִׁי. גְּמָרָא. וְהוּא מְצִי לְמִימַר אֶחָד אוֹמֵר
 בְּב' וְאֶחָד בְּד', אֲלֵא דְמַתְחִיל בְּמֵאֵי דְסִיסִים: {יח} **קִיּוּמָת**. דְּאָדָם טוֹעֵה שְׁתִּי
 שָׁעוֹת חֶסֶר מִשְׁהוּ, דְּכִי נִמְי אֲמַרְתָּ זֶה שֶׁאֵמֵר שְׁתִּים בְּתַחֲלַת שְׁתִּים וְזָה שֶׁאֵמֵר
 שְׁלֹשׁ בְּסוּף שְׁלֹשׁ כָּל רְגָעִים שְׁבִינְתִים שֶׁאַרְעַ הַמַּעֲשָׂה בְּהוּן יֵשׁ לְאֵלוֹ לְטַעוֹת
 וְלוֹמַר כְּמוֹ שֶׁאֵמְרוּ. עֵינַן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: {יט} **בְּטֵלָה**. וְאִם תִּיאַמַר וְנִשְׁאַלְלִים
 דְּלָמָּא הָאֵי דְקָאֵמַר שְׁלֹשׁ סוּף שְׁלֹשׁ, (אֵי נְמִי) הָאֵי דְקָאֵמַר חֲמִשׁ תַּחֲלַת חֲמִשׁ.
 וְיֵשׁ לוֹמַר דְּלִבְטַל עֵדוּת בְּדַקִּינָן לְהוּ מְשׁוּם דְּכַתִּיב וְהִצִּילוּ הָעֵדָה, וְלֹא לְקַיִם
 עֵדוּתוֹן. תּוֹסְפוֹת: {כ} **שֶׁבְּחִמְשׁ כו'**. וְאֵינַן לְהַקְשׁוֹת דְּבַמְשָׁנָה ד' פְּרָק קָמָא
 דְּפִסְחִים גְּזַר רַבִּי יְהוּדָה מְשׁוּם יוֹם הַמַּעֲנָן דְּטַעֵי עַל הַשְּׁבִיעִית לּוֹמַר חֲמִישִׁית
 וּפְסַק הַר"ב כּוֹן הַלְכָה. דְּהֵתֵם לְחַמְרָא וְהַכָּא לְחַמְרָא, דְּלֹא גְזַרִינָן וְלֹא קִטְלִינָן
 מִסְפָּקָא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **אחד אומר בשנים בחודש ואחד אומר בשלושה וכו'** - זו שאמרנו
 שכשיהיה מחלוקת ביום אחד עדותן קיימת אמנם דין זה עד חצי החודש
 בלבד אבל אם אמר האחד בששה עשר בחודש והאחד בשבעה עשר עדותן

בטלה ואע"פ שהסכימו על היום מן השבוע לפי שאי אפשר שיעבור חצי חודש שלא ידעו כל העולם איזה יום היה ראש חודש. ומפאת המזרח עד אמצע הרקיע נקרא מזרח, ומאמצע השמים עד פאת המערב נקרא מערב, וכבר בארנו במסכת ברכות (פ"א ה"ב) שכל השעות הנזכרות בכל המשנה שעות זמניות. (רמב"ם)

פרק ה - משנה ד

וְאַחַר כֵּן מְכַנְיָסִין אֶת הַשְּׁנֵי וּבּוֹדְקִין אוֹתוֹ. אִם נִמְצְאוּ דְבָרֵיהֶם מְכּוֹנִין, פּוֹתְחִין בְּזָכוֹת. אָמַר אֶחָד מִן הָעֵדִים יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוֹת, אוֹ אֶחָד מִן הַתְּלָמִידִים יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה, מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. אָמַר אֶחָד מִן הַתְּלָמִידִים יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוֹת, מְעַלִּין אוֹתוֹ וּמוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ בִּינְיָהוּן, וְלֹא הָיָה יוֹרֵד מִשֵּׁם כָּל הַיּוֹם כְּלוּ. אִם יֵשׁ מִמֶּשׁ בְּדַבְּרָיו, שׁוֹמְעִין לוֹ. וְאֶפְלוּ הוּא אוֹמֵר יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עַל עֲצָמֵי זְכוֹת, שׁוֹמְעִין לוֹ, וּבְלִבָּד שֵׁשׁ מִמֶּשׁ בְּדַבְּרָיו :

ר"ע מברטנורה נִמְצְאוּ דְבָרֵיהֶם מְכּוֹנִין. וּמַעֲתָה צָרִיכִין לִשְׂאֵל וּלְתַן בְּדַבָּר : פּוֹתְחִין בְּזָכוֹת. אִם לֹא עֲבַרְתָּ אֶל תִּירָא : אָמַר אֶחָד מִן הָעֵדִים יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוֹת. אֶפְלוּ זְכוֹת, וְכָל שֶׁכֵּן חוֹבָה. מְשַׁתְּקִים אוֹתוֹ, דְּכַתִּיב (בְּמִדְבָּר ל"ה) וַיַּעַד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה, בֵּין לְזָכוֹת בֵּין לְחוֹבָה **[כ"א]** : אָמַר אֶחָד מִן הַתְּלָמִידִים. הַיּוֹשְׁבִים לִפְנֵי הַדִּבְרִים. יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה : מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. דְּכַתִּיב (ש"ס) וַיַּעַד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה בְּנִפְשׁ לְמוֹת, לְמוֹת הוּא דְּאִינוּ עוֹנֶה, הָא לְזָכוֹת עוֹנֶה : אִינוּ יוֹרֵד מִשֵּׁם כָּל הַיּוֹם. וְאֶפְלוּ שְׂאִין מִמֶּשׁ בְּדַבְּרָיו **[כ"ב]**. אָבֵל יֵשׁ מִמֶּשׁ בְּדַבְּרָיו, אִינוּ יוֹרֵד מִשֵּׁם לְעוֹלָם **[כ"ג]** : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {כא} ואף על גב דקרא מסים למות כו', מפרש בגמרא דבעד ליכא למימר הכי משום דמחזי כנוגע בעדותו, פרש רש"י שמתחרט בו ודואג שמה יגמר הדין לחובה ויביא זה עדים להזמן. ומהדר לא מצי הדרי בהו לאחר כדי דבור, דכיון שהגיד כו': **{כב}** גמרא. כדי שלא תהא עליתו ירידה לו. פרש רש"י שאם יורידוהו היום לעין כל בושה הוא לו: **{כג}** גמרא. ונראה ודאי דאינו נמנה עמהו, שאם כן יהיה בית דין זוגות. אלא זוכה להיות במושב בית דין ועל הספסל כמותם. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם ואחר כך מכניסין את השני ובודקים אותו וכו' - אינו יורד משם כל היום אמנם הוא זה כשלא היה ממש בדבריו אבל אם היה ממש בדבריו אינו יורד משם לעולם.

ואין שומעין מן העד דבר בין לזכות בין לחובה משום שנאמר ועד אחד לא יענה; ואמר בנפש למות הוא חוזר על אחד כאילו אמר אחד לא יענה בנפש למות ולפיכך אינו נהרג עד שיהיו המחייבין יותר על המזכין שנים או יותר כמו שבארנו בפרק שלפני זה (משנה א'). (רמב"ם)

פרק ה - משנה ה

אם מצאו לו זכות, פטרוהו. ואם לאו, מעבירין דינו למחר. היו מזדוגין **{כד}** זוגות זוגות, וממעטין במאכל, ולא היו שותין יין כל היום, ונושאים ונותנים כל הלילה **{כה}**, ולמחרת משכימין ובאים לבית דין. המזכה **{כו}** אומר אני מזכה ומזכה אני במקומי, והמחייב אומר אני מחייב ומחייב אני במקומי. המלמד חובה מלמד זכות, אבל המלמד זכות אינו יכול לחזר וללמד חובה **{כז}**. טעו בדבר **{כח}**, שני

סוֹפְרֵי הַדִּינִין מְזַכְּרִין אוֹתָן. אִם מְצָאוּ לוֹ זְכוּת, פְּטָרוּהוּ. וְאִם לֹא, עוֹמְדִים לְמִנְיָן. שְׁנַיִם עָשָׂר מְזַכְּרִין וְאַחַד עָשָׂר מְחַיְבִין, זָכָאִי. שְׁנַיִם עָשָׂר מְחַיְבִין וְאַחַד עָשָׂר מְזַכְּרִין, וְאֶפְלוּ אַחַד עָשָׂר מְזַכְּרִין וְאַחַד עָשָׂר מְחַיְבִין וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, וְאֶפְלוּ עֹשְׂרִים וּשְׁנַיִם מְזַכְּרִין אוֹ מְחַיְבִין וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, יוֹסִיפוּ הַדִּינִין. עַד כַּמָּה מוֹסִיפִין, שְׁנַיִם שְׁנַיִם עַד שִׁבְעִים וְאַחַד. שְׁלֹשִׁים וּשְׁשָׁה מְזַכְּרִין וּשְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה מְחַיְבִין, זָכָאִי. שְׁלֹשִׁים וּשְׁשָׁה מְחַיְבִין וּשְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה מְזַכְּרִין, דָּנִין אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ עַד שִׁירָאָה אַחַד מִן הַמְּחַיְבִין דְּבָרֵי הַמְּזַכְּרִין {לא} :

ר"ע מברטנורה מעבירין אותו למחר. מעבירין את הדין עד למחר, משום הלנת הדין: **שְׁנַיִם עָשָׂר מְחַיְבִין וְאַחַד עָשָׂר מְזַכְּרִין.** והטיתך לרעה על פי אחד ליתא, הלכך יוסיפו דינים: וְאֶפְלוּ שְׁנַיִם וְעֹשְׂרִים מְזַכְּרִין אוֹ מְחַיְבִין וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ יוֹסִיפוּ דִּינִים. דְּהַאי דְּאָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ כְּמֵאן דְּלִיתִיהּ דְּמִי {כט}, ואין דנין דיני נפשות לא לזכות ולא לחובה בפרחות משלשה ועשרים: **שְׁנַיִם שְׁנַיִם.** אם נתחלקו השנים שהוסיפו זה לכאן וזה לכאן, דאפתי ליכא הטיה לא לטובה על פי אחד ולא לרעה על פי שנים, צריך להוסיף עוד שנים. וכן עד שבעים ואחד: **עַד שִׁירָאָה אַחַד מִן הַמְּחַיְבִים דְּבָרֵי הַמְּזַכְּרִין.** דאיכא הטיה לטובה על פי אחד. והוא הדין אם יראה אחד מן המזכרים דברי המחייבים {ל}, דבשעת גמר דין קימא לן דאף המלמד זכות יכול ללמד חובה. והאי דלא תני או עד שיראה אחד מן המזכרים דברי המחייבין, דתנא אזכות קמהדר: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {כד} מזדוגים. ביום ראשון לאחר שהעבירוהו (הו) לדון במקום הישיבה, מזדוגים בבתיהן או בשוק ונושאים ונותנים בדבר. רש"י: {כה} **הלילה.** איש איש לעצמו. רש"י. או עם זוג שלו. הרמב"ם: {כו} **המזכה.** אתמול, אומר אני הוא המזכה אתמול ועדין מזכה אני, על פרחו שאינו יכול לחזר בו. והמחייב אומר אם לא מצא הלילה זכות, אני המחייב ומחייב אני במקומי. רש"י: {כז} **אינו יכול כו'.** בהשקמה שנושאים ונותנים בדבר. אבל בשעת גמר דין יכול לחזר: {כח} **טעו כו'.** ולא ידוע מי הם שחייבו או זכו מטעם אחד, שאין נחשבין אלא כאחד. הרמב"ם: {כט} והא דמשמע דמתניתין רבותא קא משמע לן בהא כדקתני ואפלו כו' ואחד אומר איני

יודע. יש לומר דלפי שאף אם אמר חיב לא מחיבין כיון שאין הרב היה אלא באחד, ואם כן נחשבהו כאלו היה מן המזכין שפוטין לזכות על פי אחד, קא משמע לן דלא: [ב] דהוה להו שלשים ושבעה מחיבים. רש"י. ועין תוספות יום טוב: [לא] עד שיראה כו'. לא ראו מאי, פוטרין אותו. ופריד וּלְפִטְרִיהָ מַעֲקָרָא מִשְׁהוּסִיפּוּ עַד שְׁבַעִים וְאַחַד וְנִחְלְקוּ, לָמָּה מְאַחֲרִין הַדָּבָר לְדוֹן אֱלוּ כְּנֶגֶד אֱלוּ, מִי אֵית לָן לְאַהֲדוּרֵי בֵּת רַחוּבָה. וּמִשְׁנֵי כְּדֵי שְׁלֹא יֵצְאוּ מִבֵּית דִּין מְעַרְבְּבִין. גְּנָאֵי לְבֵית דִּין שְׁיֵצְאוּ בְּמַחְלָקַת וְאִין יוֹדְעִין לְגַמַר אֶת הַדִּין. גְּמָרָא וְרִשְׁיִי. וְעֵין תּוֹסְפּוֹת יוֹם טוֹב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו מעבירין וכו' - כל זה מבואר, וכבר הקדמנו זכרון עקרינו כי הטיתך לטובה ע"פ עד א' ולרעה ע"פ ב' או יותר. (רמב"ם)

ו

פרק

פרק ו - משנה א

נגמר הדין [א], מוציאין אותו לסקלו. בית הסקילה היה חוץ לבית דין, שנאמר (ויקרא כד) הוצא את המקלל. אחד עומד על פתח בית דין והסוּדְרִין בִּידוֹ, וְאָדָם אֶחָד רוֹכֵב הַסּוּס רְחוּק מִמֶּנּוּ כְּדֵי שְׁיִהְיֶה רוֹאֵהוּ [ג]. אומר אחד יש לי ללמד עליו זכות, הלה מניף בסודרין והסוס

רָץ וּמַעֲמִידוֹ **{ד}**. וְאָפְלוּ הוּא אוֹמֵר יֵשׁ לִי לִלְמַד
עַל עֲצָמֵי זְכוּת, מַחְזִירִין אוֹתוֹ אֶפְלוּ אַרְבָּעָה
וְחֻמְשָׁה פְּעָמִים **{ה}**, וּבִלְבָד שְׁיֵשׁ מִמֶּשׁ **{ו}**
בְּדַבְּרָיו. מָצְאוּ לוֹ זְכוּת, פְּטָרוּהוּ, וְאִם לָאוּ,
יוֹצֵא לְסָקֵל. וְכָרוּז יוֹצֵא לְפָנָיו, אִישׁ פְּלוֹנִי בֶן
פְּלוֹנִי יוֹצֵא לְסָקֵל עַל שֶׁעָבַר עֲבָרָה פְּלוֹנִית,
וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֵדָיו, כָּל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לוֹ זְכוּת יִבֹּא
וְיִלְמַד עִלָּיו :

ר"ע מברטנורה נגמר הדין. חוץ לבית דין. רחוק מבית דין **{ב}**. שָׁמָא בְּעוֹד
שְׂמוּלֵיכִין אוֹתוֹ לְבֵית הַסְּקִילָה, יִמָּצְאוּ לוֹ זְכוּת וְיִפְטֹר : וְהַסּוֹדְרִין בְּיָדוֹ.
לְהַנִּיף. וְהוּא סִימָן לְהַחְזִירוֹ : וּבִלְבָד שְׁיֵהָא מִמֶּשׁ בְּדַבְּרָיו. וְאִם אֵין מִמֶּשׁ
בְּדַבְּרָיו, פֶּעַם רֵאשׁוֹנָה וְשֵׁנִיָּה בִלְבָד מַחְזִירִין אוֹתוֹ, דְּלָמָּא מַחֲמַת
בִּיעֲתוּתָא נְסַתְתָּמוּ טַעֲנוּתָיו וְאוּלַי תַּתִּישַׁב דַּעְתּוֹ עֲלָיו וְיִזְכֹּר טַעֲנוּתָיו,
יֹתֵר עַל כֶּף אֵין מַחְזִירִין אוֹתוֹ. וּמוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים שְׁיַעֲיָנוּ
אִם יֵשׁ מִמֶּשׁ בְּדַבְּרָיו, שְׁאֵז מַחְזִירִין אוֹתוֹ אַרְבַּע וְחֻמְשׁ פְּעָמִים : וּפְלוֹנִי
וּפְלוֹנִי עֵדָיו. שֶׁעָבַר עֲבָרָה פְּלוֹנִית בְּיוֹם פְּלוֹנִי בְּשַׁעָה פְּלוֹנִית בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי
{ז}. דְּלָמָּא אֵיכָּא דְּמַזִּים לְהוּ : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {א} נגמר. לחובה. וְאֵינִי דְּסָקִילָה רִישָׁא דְּכֻלְהוּ אַרְבַּע מִיתוֹת
הִיא, מִפְּרֵשׁ מְלִי דִידָה בְּרִישָׁא. רִש"י : **{ב}** כְּמוֹ שֶׁשָּׂה מִלִּין, כְּמוֹ שֶׁהָיָה בֵּין
בֵּית דִּין שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עֲלָיו הַשְּׁלוֹם שֶׁהָיָה לְפָנָי פֶּתַח אֶהָל מוֹעֵד וּבֵין מַחֲנֶה
יִשְׂרָאֵל. הֶרְמֵב"ם. וְעַיִן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : **{ג}** רְחוֹק כּו'. מְתַרְחַק מִזָּה
שֶׁהַסּוֹדְרִין בְּיָדוֹ מְלֵא עֵינָיו, וּבִלְבָד שְׁיִוָּכַל לְרֵאוֹתוֹ אִם יִנִּיף בְּסוֹדְרִין. רִש"י :
{ד} וּמַעֲמִידוֹ. עַד שֶׁיַּחְקְרוּ בֵּית דִּין אִם יֵהָא טַעַם בְּדַבְּרָיו שֶׁל זֶה. רִש"י. וְעַיִן
תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : **{ה}** אַרְבַּע וְחֻמְשׁ. הֶרְמֵב"ם כְּתַב אֶפְלוּ כְּמָה פְּעָמִים. וּבְרִישׁ
פֶּרֶק י"ח דְּשַׁבַּת כְּתַב גַּם כֵּן הַר"ב דְּלָאוּ דְּנֻקָּא : **{ו}** מִמֶּשׁ. קִצַּת רְאִיָּה הַדּוּמָה
לְזְכוּת. רִש"י : **{ז}** הִכִּי אָמַר אַבְיֵי בְּגִמְרָא. וְלִישְׁנָא דְּרַבִּי יוֹסִי דְּרִישׁ פֶּרֶק ה' **{ז}**
נְסִיב. אָבֵל וְדָאֵי כְּשֶׁמְזַכֵּיר בְּיוֹם פְּלוֹנִי מְזַכֵּירוֹ בְּסִגְנוֹן שֶׁיֵּהָא נֶכֶר מִתּוֹכּוֹ
בְּכְמָה בַּחֲדָשׁ, בְּאִיזָה חֲדָשׁ, שְׁנָה וְשָׁבוּעַ. וְאַף רַבְּנָן מוֹדוּ דְּסִגֵּי בְּהִכִּי, דְּלֵא שְׁנִיד
טַעֲמָא דְּכִדִּי שְׁתַּטְרַף כּו'. וְעַיִן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם נגמר הדין מוציאין אותו לסוקלו בית בו' : מצאו לו זכות פטרוהו
ואם לא יוצא ליסקל וכרוז כו' : (דף מג ע"א) הסבה אשר בגללה היה בית
הסקילה חוץ לב"ד הוא כדי שלא יהיה נראה שיש לדיינין חריצות להמית
ובעוד שמוליכין אותו לבית הסקילה אפשר שיהיה שם מי שילמד עליו
זכות : ופירוש הסודרין מפות : ומה שאמר שיהא ממש בדבריו ואז מחזירין
אותו אפילו ארבעה וחמשה פעמים אמנם פעם ראשונה ושניה מחזירין

אותו כשיאמרו אחרים עליו אבל אם אמר הוא יש לי ללמד על עצמי זכות ואפילו לא היה ממש בדבריו מחזירין שיש לומר מחמת הפחד שכח טענתו ואפשר שכשיחזור לב"ד תתיישב דעתו ויזכור טענתו : ובתוך ההכרזה יאמר והעידו עליו עדים שהם פלוני ופלוני שעשה כך וכך ביום פלוני בשעה פלונית במקום פלוני אולי יהיה שם מי שיזים אותם וכמו שעושין בסקילה כן עושין בכל מיתות ב"ד : (רמב"ם)

פרק ו - משנה ב

הָיָה רַחוּק מִבֵּית הַסֵּקִילָה כְּעֶשֶׂר אַמּוֹת, אֹמְרִים לוֹ הַתּוֹדָה, שְׁכֵן דֶּרֶךְ הַמוֹמְתִין מִתּוֹדִין, שְׁכָל הַמִּתּוֹדָה יֵשׁ לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. שְׁכֵן מְצִינוּ בְּעֶכָן שְׁאֵמַר לוֹ יְהוֹשֻׁעַ, בְּנֵי שָׁיִם נָא כְּבוֹד לַהִי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵן לוֹ תוֹדָה וְגוֹ' וַיַּעַן עֶכָן אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֲמָנָה אֲנֹכִי חֲטָאתִי לַהִי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכִזַּאת וְגוֹ' (יהושע ז).
וּמִנֵּין שְׁכַפֵּר לוֹ וְדוּוּ, שְׁנֵאֵמַר (שם) וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ מָה עֲכָרְתֶּנוּ יַעֲכָרְךָ הִ' בַּיּוֹם הַזֶּה. הַיּוֹם הַזֶּה אֶתְּהָ עֶכּוֹר, וְאִי אֶתְּהָ עֶכּוֹר לְעוֹלָם הַבָּא. וְאִם אֵינּוּ יוֹדְעֵי לְהַתּוֹדוֹת, אֹמְרִים לוֹ, אֵמַר תְּהֵא מִיתְּתִי כַּפָּרָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתַי. רַבִּי יְהוֹדָה אֹמֵר, אִם הָיָה יוֹדְעֵי שֶׁהוּא מְזַמֵּם, אֹמֵר תְּהֵא מִיתְּתִי כַּפָּרָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתַי חוּץ מֵעוֹן זֶה. אֵמְרוּ לוֹ, אִם כֵּן, יְהוּ כָּל אָדָם אֹמְרִים כִּךְ כִּדֵּי לְנִקּוֹת אֶת עֲצָמוֹ :

ר"ע מברטנורה הִזָּה רְחוּק מִבֵּית הַסְּקִילָה. דְּקָרוּב לְבֵית הַסְּקִילָה שָׁמָּא תִּטְרַף דְּעֵתוֹ וְלֹא יָכוֹל לְהִתְנַדֵּוֹת: וְתַן לּוֹ תוֹדָה. וְאַף עַל גַּב דְּאִין אָדָם יִנְהַרְגַּע עַל פִּי עֲצָמוֹ, הִרְיֵגַת עִכּוֹן הוֹרְאָת שְׁעָה הִיְתָה: **כְּזֹאת וְכֹזֶאת עֲשִׂיתִי**. בְּגִמְרָא מְפָרֵשׁ שְׁמַעַל בְּחֻרְמִים בִּימֵי מֹשֶׁה: **שֶׁהוּא מְזַמֵּם**. שְׁעֵדִיו הֵן זוּמְמִין **{ח}**: **לְנִקּוֹת אֶת עֲצָמוֹן**. מִן הַבְּרִיּוֹת, וְיוֹצִיאוּ לְעַז עַל הַדִּינִים וְעַל הָעֵדִים. וְאִין הִלְכָה כְּרַבֵּי יְהוּדָה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{ח}** לְשׁוֹן הַכְּתוּב כְּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת, וְהָכִי פְרוּשׁוֹ, שְׁעֵדִיו הֵם שְׁזַמְמוּ לְהָעִיד עָלָיו. וְעֵין תוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הִיָּה רְחוּק מִבֵּית הַסְּקִילָה בְּעֶשֶׂר אַמּוֹת אוֹמְרִים בּוֹ: מָה שֶׁהֶצְרִיךְ לְהִתְנַדֵּוֹת רְחוּק מִבֵּית הַסְּקִילָה כְּדִי שֶׁלֹּא יִפְחַד וְתִטְרַף דְּעֵתוֹ וְלֹא יוּכַל לְדַבֵּר כְּשִׁיחִיָּה קָרוּב מִמְּקוֹם הַמִּיתָה: וְדַע שֶׁהִרְיֵגַת יְהוֹשֻׁעַ לַעֲכָן הִיְתָה הוֹרְאָת שְׁעָה לְפִי שְׁתוּרְתָנוּ הָאֲמִיתִית אֵינָה מַחִיִּיבַת מִיתָה עַל הַחוּטָא בְּהוֹדָאתוֹ בְּעֲצָמוֹ וְלֹא בְּנִבּוּאָת נְבִיא שִׂיאֵמֵר שֶׁעָשָׂה זֶה הַמַּעֲשֶׂה. וְאִין הִלְכָה כְּר"י: (רמב"ם)

פֶּרֶק ו - מִשְׁנָה ג

הִזָּה רְחוּק מִבֵּית הַסְּקִילָה אַרְבַּע אַמּוֹת, מִפְּשִׁיטִין **{ט}** אוֹתוֹ אֶת בְּגָדָיו. הָאִישׁ, מְכַסִּין אוֹתוֹ מִלְּפָנָיו **{י}**. וְהָאִשָּׁה, מִלְּפָנֶיהָ וּמֵאַחֲרֶיהָ, דְּבָרֵי רַבֵּי יְהוּדָה. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, הָאִישׁ נִסְקַל עָרֶם וְאִין הָאִשָּׁה נִסְקַלַת עֲרָמָה **{יב}**:

ר"ע מברטנורה מִפְּשִׁיטִין אֶת בְּגָדָיו. דְּכָתִיב (ויקרא כד) וְרָגְמוּ אוֹתוֹ, וְלֹא כְּסוּתוֹ: מְכַסִּין אוֹתוֹ מִלְּפָנָיו. פֶּרֶק אֶחָד **{יא}** כְּלוּמַר מְעַט מִמֶּנּוּ מִלְּפָנָיו. וְאִין הִלְכָה כְּרַבֵּי יְהוּדָה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{ט}** מִפְּשִׁיטִין. לְפִי שֶׁהוּא מְמַהֵר לְמוֹת. הַרְמַב"ם: **{י}** מִלְּפָנָיו. פֶּרֶשׁ רַש"י עָרוֹתוֹ: **{יא}** הוּא לְשׁוֹן הַבְּרִיתָא וּפְרוּשׁ רַש"י שְׁעָלֶיהָ: **{יב}** וְאִין הָאִשָּׁה כּוֹי. טַעְמָא דְלֹא עֲבָדִינוּ לָהּ תְּרִיתֵי, לְהַמִּיתָהּ וּלְיִסְרָהּ בְּבִזְיוֹן כְּזֶה,

דְּכַתִּיב [נִיִּקְרָא יֵט] וְאַהֲבַת לְרַעַד כְּמוֹד, בְּרַר לוֹ מִיִּתָּה יָפָה וְלֹא תִבְזֶהוּ. וְעַיִן
תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (עִיקָר תּוֹי"ט).

רמב"ם היה רחוק מבית הסקילה ארבע אמות כו': יכסה האיש מתחת
הטבור ומה שהצריך שיסקל ערום לפי שהוא ממהר למות. ואין הלכה
כר"י: (רמב"ם)

פרק ו - משנה ד

בֵּית הַסְּקִילָה הָיָה גְבוּהָ שְׁתֵּי קוֹמוֹת {יג}. אֶחָד
מִן הָעֵדִים דּוֹחֲפוֹ {יד} עַל מַתְּנָיו. נֶהֱפֵד עַל לְבוֹ
{טו}, הוֹפְכוֹ עַל מַתְּנָיו. אִם מֵת בָּהּ, יֵצֵא. וְאִם
לֹא, הַשְּׂנִי נוֹטֵל אֶת הָאֶבֶן וְנוֹתְנָה {יז} עַל לְבוֹ.
אִם מֵת בָּהּ, יֵצֵא. וְאִם לֹא, רְגִימָתוֹ בְּכָל
יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים יז) יָד הָעֵדִים תִּהְיֶה בּוֹ
בְּרֵאשִׁיטָה {יח} לְהַמִּיתוֹ וְיָד כָּל הָעָם בְּאַחֲרָנָה. כָּל
הַנְּסַקְלִין נִתְּלִין, דְּבָרֵי רַבִּי אֶלְיעֶזֶר. וְחַכְמֵי
אוֹמְרִים, אֵינּוּ נִתְּלָה אֶלָּא הַמְּגִדֵף וְהַעוֹבֵד
עַבּוּדָה זָרָה. הָאִישׁ תּוֹלִין אוֹתוֹ פָּנָיו כְּלִפֵּי הָעָם,
וְהָאִשָּׁה פָּנֶיהָ כְּלִפֵּי הָעֵץ, דְּבָרֵי רַבִּי אֶלְיעֶזֶר.
וְחַכְמֵי אוֹמְרִים, הָאִישׁ נִתְּלָה וְאִין הָאִשָּׁה
נִתְּלִית {יט}. אָמַר לָהֶן רַבִּי אֶלְיעֶזֶר, וְהֵלֵא
שְׁמַעוֹן בֶּן שֶׁטַח תְּלָה נָשִׁים בְּאַשְׁקָלוֹן. אָמְרוּ
לוֹ, שְׁמַנִּים נָשִׁים תְּלָה, וְאִין דָּנִין שְׁנַיִם בְּיוֹם
אֶחָד. כִּי־צַד תּוֹלִין אוֹתוֹ, מִשְׁקָעִין אֶת הַקּוֹרָה

בְּאֶרֶץ וְהֵעֵץ יוֹצֵא מִמֶּנָּה, וּמִקִּיף שְׁתֵּי יָדָיו זֶה
עַל גְּבִי זֶה וְתוֹלָה אוֹתוֹ. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, הַקּוֹרָה
מִטָּה עַל הַכֶּתֶל, וְתוֹלָה אוֹתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁהִטְבַּחִין
עוֹשִׂין. וּמִתִּירִין אוֹתוֹ מִיָּד. וְאִם לֹן, עוֹבֵר עָלָיו
בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים כ"א) לֹא תִלִּין נִבְלָתוֹ עַל
הָעֵץ כִּי קָבוּר תִּקְבְּרֵנוּ כִּי קָלְלַת אֱלֹהִים תִּלְוִי
וְגו'. כְּלוּמַר, מִפְּנֵי מָה זֶה תִּלְוִי, מִפְּנֵי שֶׁבֶרֶךְ אֶת
הַשָּׁם, וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל {כג} :

ר"ע מברטנורה הִיא גְבוּהַ שְׁתֵּי קוֹמוֹת. וּמִפִּילוּ מִשָּׁם לְאֶרֶץ : הוֹפְכוּ עַל
מִתְּנִיו. שֶׁכֶּשֶׁהוּא מִשְׁכָּב פְּרָקְדָן {טו} מִגְּנֵה יוֹתֵר : הַמְּגַדֵּף. מִבֶּרֶךְ אֶת ה' :
וְהַעוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה. נִמִּי מְגַדֵּף הוּא. דְּכַתִּיב (בְּמִדְבָר טו) וְהִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה
בְּיַד רָמָה וְגו' אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף, וְאוֹתָהּ פָּרְשָׁה בַּעֲבוּדָה זָרָה מְדַבֵּרֶת :
וְאִין דְּנִין שְׁנַיִם בְּיוֹם אֶחָד. בְּבֵית דִּין אֶחָד. מִשּׁוּם דְּלֹא מְצִי לְאִפּוּכִי
בְּזִכּוּתֵיהוּ דְּכָל חַד וְחַד. אֶלֶּא תִלְיָתָן שֶׁל נְשִׁים הִלְלוּ הוֹרָאת שְׁעָה הִיָּתָה
{כ} וְאִין לְמִדַּיִם מִמֶּנָּה. וְאִין הִלְכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר : מִשְׁקַעִין. נוֹעֲצִים :
וְהֵעֵץ יוֹצֵא מִמֶּנָּה. כְּמִין יִתֵּד הִיא יוֹצֵא מִן הַקּוֹרָה סְמוּךְ לְרֵאשָׁה :
וּמִקִּיף. סוּמְךְ זֶה אֶצֶל זֶה. כְּמוֹ לְתַרְם שֶׁלֹּא מִן הַמְּקַיֵּף {ערויבין דף לב} : וְתוֹלִין
אוֹתוֹ. בְּיָדָיו : הַקּוֹרָה מִטָּה עַל הַכֶּתֶל. לֹא הִיָּתָה נְעוּצָה בְּאֶרֶץ אֶלֶּא
רֵאשָׁה אֶחָד עַל הָאֶרֶץ וְרֵאשָׁה אֶחָד מִטָּה וְנִסְמָךְ עַל הַכֶּתֶל. וְטַעֲמָא דְרַבִּי
יוֹסִי, לְפִי שֶׁהֵעֵץ שֶׁנִּתְּלָה עָלָיו נִקְבֵּר עִמּוֹ {כ"א}, וְאִמְרָה תוֹרָה כִּי קָבוּר
תִּקְבְּרֵנוּ, מִי שֶׁאִינוּ מְחַסֵּר אֶלֶּא קָבוּרָה, יֵצֵא זֶה שֶׁמְחַסֵּר חֲפִירָה תִּלְיָשָׁה
וּקְבִירָה. וְרַבְּנָן, חֲפִירָה לֹא כְּלוּם הִיא, וְלֹא מַעֲטָה תוֹרָה אֶלֶּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה
הָעֵץ בְּמַחְבֵּר מַעֲקָרוֹ {כ"ב}. וְהִלְכָה כְּחַכְמַיִם : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יג} שְׁתֵּי קוֹמוֹת. תְּנָא וְקוּמָה שְׁלוֹ, הָרִי כָּאן שְׁלֵשׁ. גְּמָרָא. וְעִין
תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : {יד} דוֹחֲפוֹ כּוּי. בְּגִמְרָא יְלִיף לְהוּ מִקְרָא. וְעִין תּוֹסְפוֹת יוֹם
טוֹב : {טו} עַל לְבוֹ. לְשׁוֹן הֶרְמֵבִי"ם, דוֹחֲפוֹ עַל מִתְּנִיו מֵאַחוֹרָיו וְהוּא נִהְפָּךְ
וְנוֹפֵל עַל לְבוֹ לְאֶרֶץ : {טז} פִּרְשׁ בְּעָרוּךְ, אִפּוּי בְּקִידָה : {יז} וְנוֹתְנָה. נְתִינָה זֶה
לְאוּ דוֹקָא, דְּסַקִּילָה מִשְׁמַע עַל יְדֵי הַשְּׁלֵכָה. וְעִין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : {יח}
בְּרֵאשֵׁנָה. לְפִי שֶׁאוֹתוֹ הַדְּבָר אֶצְלָם אָמַת שֶׁהַשִּׁיגוּהוּ בְּחוּשֵׁיהֶם, וְהוּא אֶצְלָנוּ
סְפוּר דְּבָרִים, שְׁאִין אָנוּ יוֹדְעִים אֶלֶּא מַה שֶׁשְּׁמַעְנוּ מֵהֶם, וְלִפְיֶכֶךְ צָוָה הַשָּׁם
יִתְבָּרֵךְ שֶׁיְהִיוּ הָעֵדִים מִמֵּנִים עַל הָעֲנָן. וְזֶהוּ עֲנָן נִרְאָה. הֶרְמֵבִי"ם : {יט} כָּל
הַנִּסְקָלִין. וְאִין הָאִשָּׁה כּוּי. בְּגִמְרָא פְּלִיגִי בְּדֶרֶשׁא דְקִרְאִי. וְעִין תּוֹסְפוֹת יוֹם
טוֹב : {כ} שְׁעָה הַצְּרָכָה לְכַךְ. שֶׁהִיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל פְּרוּצוֹת בְּכֶשֶׁפִּים, וְעָשָׂה סִיג
לְשַׁעָה וְתִלְאָן לְפָרְסוּמָא לְמִלְתָּא. וְדָן אֶת כָּלָן בְּיוֹם אֶחָד מִפְּנֵי קְרוּבֵיהוּ, שֶׁלֹּא
יִתְקַשְּׂרוּ לְהַצִּילוֹ. רַשִׁי : {כ"א} מִקְבֹּר תִּקְבְּרֵנוּ יִתְרָא נִפְקָא לֹן. רַשִׁי : {כ"ב}
כְּלוּמַר שֶׁמְחַסֵּר קְצִיצָה. וְעִין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : {כג} מִתְחַלֵּל. שֶׁמְזַכֵּרִין שְׁזָה

בְּרָכוֹ. רַשִׁיי. וּלְפִיכֶם אָמְרוּ בְּגִמְרָא שְׁמִשְׁהִין אוֹתוֹ עַד סְמוּךְ לְשִׁקִיעַת הַחֲמָה
וְגוֹמְרִין אֶת דִּינֵנו וּמְמִיתִין אוֹתוֹ, וְאַחַר כֵּן תּוֹלִין אוֹתוֹ, אֶחָד קוֹשֵׁר וְאֶחָד
מִתִּיר כּו': (עיקר תוי"ט).

רמב"ם בית הסקילה היה גבוה שתי קומות אחד מן כו': הסקילה או
הדחיפה ממקום גבוה *הוא לפי שנפילת האבן עליו או שיפול הוא עליה
הצער אחד הוא שאתה רואה מה שאמר סקל יסקל או ירה יירה:

כל הנסקלין נתלין דברי רבי אליעזר וחכמים כו': מגדף בלבד ועובד ע"ז
נקרא גם כן מגדף הוא מה שנאמר והנפש אשר תעשה ביד רמה מן האזרח
ומן הגר את ה' הוא מגדף ופירשו זה בספרי כי אותה פרשה כולה בע"ז
מדברת: ונתלו אלה הנשים בשביל הכשוף והריגתן כלן ביום אחד הוראת
שעה וכן תלייתן הוראת שעה ואין למדין דין מהוראת שעה כמו שקבענו
עקר בהקדמת חבורינו זה א) ואין הלכה כרבי אליעזר:

כיצד תולין אותו משקעין את הקורה בארץ כו': חכמים אומרים אסור
לתלות על אילן נטוע לפי מה שנאמר תקברנו מי שאינו מחוסר אלא קבורה
יצא זה שמחוסר קבורה וקציצה [ר' יוסי אומר הקורה מוטה] לפי שמן העיקרים
המקובלים שהעץ שנתלה עליו הוא נקבר עמו אפי' העץ המשוקע בארץ לפי
שהוא מחוסר חפירה ולפיכך הוא אומר מוטה על הכותל ולא תשקע בארץ
וחכמים אומרים חפירה לאו מילתא הוא *והלכה כחכמים: (רמב"ם)

פרק ו - משנה ה

אָמַר רַבִּי מֵאִיר, בְּשַׁעָה שְׁאָדָם מְצַטְעֵר, שְׂכִינָה
מֵה הַלְּשׁוֹן אוֹמֶרֶת כְּבִיכּוֹל {כד}, קִלְנִי מִרְאשִׁי,
קִלְנִי מִזְרוּעֵי. אִם כֵּן הַמָּקוֹם מְצַטְעֵר עַל דָּמָם
שֶׁל רְשָׁעִים שֶׁנִּשְׁפָּד, קַל וְחָמֵר עַל דָּמָם שֶׁל
צְדִיקִים. וְלֹא זֶה בְּלִבְד, אֲלָא כָּל הַמַּלְיָן אֶת

מֵתוֹ, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה **{כו}**. הֵלִינוּ לְכַבּוֹדוֹ
לְהַבִּיאַ לוֹ אֶרֶוֹן וְתַכְרִיכִים, אֵינּוּ עוֹבֵר עָלָיו.
וְלֹא הָיוּ קוֹבְרִין אוֹתוֹ בְּקִבְרוֹת אֲבוֹתָיו, אֶלָּא
שְׁתֵּי בָתֵּי קִבְרוֹת הָיוּ מְתַקְנִין לְבֵית דִּין, אַחַת
לְנַהֲרָגִין וְלְנַחֲנְקִין וְאַחַת לְנִסְקָלִין וְלְנִשְׂרָפִין :

ר"ע מברטנורה **בזמן שאדם מצטער**. שִׁפְרָעֵנוֹת בָּאָה עָלָיו בְּעוֹנוֹ : מֵה לְשׁוֹן
אוֹמֶרֶת. בְּאִיזָה לְשׁוֹן שְׂכִינָה קוֹבֶלֶת וּמְנוֹדֶדֶת עָלָיו : קִלְנִי מֵרֵאשִׁי. רֵאשִׁי
כְּבִד עָלַי וְזָרוּעֵי כְּבִד עָלַי. כְּאֶדָם שֶׁהוּא עֵינִי : קִלְנִי. אֵינִי קַל מֵרֵאשִׁי **{כה}** :
וְלֹא זֶה בְּלִבְד. עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה אִם הֵלִינוּ : לֹא הָיוּ קוֹבְרִין אוֹתוֹ בְּקִבְרוֹת
אֲבוֹתֵיהֶן. לְפִי שֶׁאִין קוֹבְרִין רֶשַׁע אֶצֶל צְדִיק **{כז}** : שְׁנֵי קִבְרוֹת הָיוּ
מְתַקְנִין לְבֵית דִּין. לְפִי שֶׁאִין קוֹבְרִים מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה חֲמוּרָה אֶצֶל מִי
שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה קֶלָה. וְהִלְכְתָא גְמִירָא לֵה שְׁנַיִם וְלֹא אֶרְבָּעָה : (ר"ע
מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{כד}** **כביכול**. נֶאֱמַר בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּאֶדָם שֶׁיְכוּל לְהֶאֱמַר בּוֹ
כֵּן. רֵשִׁי. וְנִמְצָא כ"ב מְשֻׁמְשִׁים בְּיַחַד בְּתַחֲלַת הַתְּבָה [יִשְׁעִיהָ א] וְאֲשִׁיבָה
שֶׁפְּטִיף כְּבָרֵאשְׁנָה וְיַעֲצִיף כְּבַתְחִלָּה. תִּשְׁבִּי. וְעַיִן תּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב : **{כה}**
וּמִדְּכַתִּיב קִלְלַת מִפִּיק לִיָּה רַבִּי מְאִיר, וְכִמְאֵן דְּאֶמַר קִיל לִית. וּפְרִיף הָאִי
כְּבִד עָלַי כּו' מִבְּעֵי לִיָּה, כְּלוֹמַר וְלִמְאִי מְכַנֶּה וְאוֹמֵר אֵינִי קַל. וּמְסִיק אֶלָּא
כְּמוֹ דְּאֶמַר קִיל לִי עֲלֵמָא. פֶּרֶשׁ רֵשִׁי אֲנִי מְכַנֶּה וְאֵינִי רוֹצֵה לְהַזְכִּיר כְּבִדוֹת
בְּעֲצָמֵי. גְמָרָא : **{כו}** עוֹבֵר. מֵרְבוּיָא דְּתַקְבְּרָנוּ. גְמָרָא : **{כז}** בְּגִמְרָא מוֹכַחֵי לִיָּה
מְקָרָא : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אמר ר"מ בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון כו' : מה הלשון
אומרת כלומר איזה דבר הוא מנהג בני אדם לומר כשהוא רוצה לענות מי
שמצטער בצערו אין הנאה בזה המעשה ולא בהנחתו והדברים שהיו
אומרים בימי ר"מ קלני מראשי קלני מזרועי כך אמר הכתוב שבמיתת זה
החוטא יש חורבן המציאות ולהניח אותו בחיים אין טוב ואם זה אומר
במחויב מיתה כ"ש מי שנהרג נקי. ואלה השתי קברות הלכה גמירי לה ואין
לה ראייה ולא סמך בכתוב אלא קבלה בלבד : (רמב"ם)

פרק ו - משנה ו

נִתְעַכַּל הַבָּשָׂר, מִלְקָטִין אֶת הָעֲצָמוֹת וְקוֹבְרִין
אוֹתָן בְּמִקְוֹמָן. וְהַקְּרוּבִים בְּאִים וְשׂוֹאֲלִין
בְּשָׁלוֹם הַדִּינִים וּבְשָׁלוֹם הָעֵדִים, כְּלוּמַר שְׂאִין
בְּלִבָּנוּ עֲלֵיכֶם כְּלוּם, שְׂדִין אֶמֶת דְּנִתָּם. וְלֹא הָיוּ
מִתְאַבְּלִין, אֲבָל אוֹנְנִין **{ו}**, שְׂאִין אֲנִינֹת אֶלָּא
בַּלֵּב:

ר"ע מברטנורה **נתעכל הבשר.** כָּבֵר נִתְכַפֵּר לוֹ בְּמִיתָתוֹ וּבְבִזְיוֹנוֹ **{כח}**:
מִלְקָטִין אֶת הָעֲצָמוֹת. וְקוֹבְרִים אוֹתָן בְּקִבְרוֹת אֲבוֹתָן: **וְלֹא הָיוּ**
מִתְאַבְּלִים. כְּדִי שִׁיחָא בְּזִיוֹן כְּפָרָה לָהֶם. וְאִית דְּאִמְרִי, לְפִי שְׁהֶאֱבִלוֹת
חָלָה מְשִׁיסְתָם הַגּוֹלָל, וּבְאוֹתָהּ שְׁעָה אֵין מִתְאַבְּלִים עֲלֵיהֶם, שְׁלֹא נִגְמְרָה
כְּפָרְתָן עַד שְׂיִתְעַכַּל **{כט}** הַבָּשָׂר, וְהוֹאִיל וְאִדְחִי הָאֲבִלוֹת אִדְחִי: (ר"ע
מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{כח}** רש"י. וְרָצוֹנוּ לוֹמַר בְּזִיוֹן הָעֶפּוּל. וְעַיִן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:
{כט} פְּרוֹשׁ הָרֵאשׁוֹן הוּא פְּרוֹשׁ רִשְׁיִי בְּמִשְׁנָה. וּפְרוֹשׁ הַשְּׁנִי הוּא מִהֲרַמְבִּ"ם
לְפִי הַמְּסַקְנָא, שְׁהַכְּפָרָה נִגְמְרֶת בְּצַעֲרָא דְּחִבּוּט הַקְּבֵר פּוֹרְתָא. וּבֵין לְהַסְלֵקָא
דְּעִתָּא וּבֵין לְהַמְּסַקְנָא אֲבִלוֹת הַלְקוּט יֵשׁ לוֹ. אֶלָּא דְּלְהַסְלֵקָא דְּעִתָּא עַד שְׁעַת
הַלְקוּט שְׁהוּא בְּתֵר הָעֶפּוּל אֵין מִתְאַבְּלִין כְּדִי שְׁתֵּחָא בְּזִיוֹן כְּפָרָה (וְהֲרַמְבִּ"ם
מְפָרֵשׁ שְׂאִין רָאוּי לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהוֹן כְּשֶׁעֲדִין לֹא נִתְכַפְּרוּ), וְאֵין כָּאֵן דְּחוּי כָּלֵל שׁוּם אֲבִלוֹת.
וְלְהַמְּסַקְנָא טַעַם דְּשְׁתֵּחָא בְּזִיוֹן (אוֹ שְׂאִין רָאוּי כּו') אֵין מְסַפִּיק אֶלָּא עַד הַתְּחִלַּת
הָעֶפּוּל דְּכִיּוֹן שְׂאִי נִגְמְרָה כְּפָרְתָן רָאוּי לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהוֹן, וְהַצְרָךְ לְטַעַם דְּהוֹאִיל
וְאִדְחִי. וְלְפִי זֶה מָה שְׁכָתֵב הַר"ב וְכֵן הֲרַמְבִּ"ם עַד שְׂיִתְעַכַּל לָאוּ דְּנוֹקָא הוּא,
אֶלָּא כְּלוּמַר עַד שְׂיִתְחִיל לְהִתְעַכַּל. וְעַיִן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **{ו}** אוֹנְנִין. דְּאֵין
זֶה כְּבוֹד לְהַרוֹג וְאֵין כְּפָרְתָו נִמְנַעַת בְּכָד, שְׂאִין אֲנִינֹת אֶלָּא בַּלֵּב. רִשְׁיִי. וְעַיִן
תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (עִיקַר תּוֹי"ט).

רמב"ם נתעכל הבשר מלקטין את העצמות וקוברין כו': הקרובים באים
כשנגמר הדין עליו ליהרג ואין ראוי להתאבל על הרוגי ב"ד לפי שאין
עונותיהם מכופרים עד שיתעכל הבשר והאבלות אין חיובו אלא כשסותמים
הקבר כמו שאמרנו משיסתם הגולל ובאותה שעה אינן בני אבילות והואיל
ונדחו ידחו: (רמב"ם)

פרק ז - משנה א

אַרְבַּע מִיתוֹת נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין, סְקִילָה, שְׂרִפָּה, הֶרֶג, וְחֶנֶק **[ב]**. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, שְׂרִפָּה, סְקִילָה, חֶנֶק, וְהֶרֶג. זוֹ מִצְוֹת הַנְּסָקְלִין:

ר"ע מברטנורה אַרְבַּע מִיתוֹת. סְקִילָה שְׂרִפָּה הֶרֶג וְחֶנֶק. סְקִילָה חֲמוּרָה מִשְׂרִפָּה, וְשִׁתְיָהוֹן מִהֶרֶג וְשִׁלְשִׁתָּן מִחֶנֶק. וְנִפְקָא מִנָּה לְמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁתֵּי מִיתוֹת, דְּקִימָא לֹן דְּנִדּוֹן בְּחֲמוּרָה **[א]**: רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר וְכוּ'. וְאִין הִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן: זוֹ מִצְוֹת הַנְּסָקְלִין. הָא דְּפָרִישָׁנָא בְּפָרְקִין דְּלַעִיל: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[א]** מִשְׁנָה ד' פָּרְק ט'. וְהָא דְּלֹא נִקְט הַמְּשָׁנָה דְּלַעִיל מֵהֵיא דְּשִׁנִּים מִחֲנִיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין שֶׁנִּתְעָרְבוּ נְדוּנֵין בְּקִלָּה. וְיֵשׁ לֹמֵר דְּרַבּוּתָא דְּחֲמִירָא עֲדִיפָא. וְעוֹד יֵשׁ לֹמֵר דְּנִיחָא לְמִנְקֻט נְפִיקוּתָא בְּאָדָם אֶחָד: **[ב]** חֶנֶק. אֵף עַל גַּב דְּלֹא כְּתִיב בְּהִדְיָא, אַרְבַּע מִיתוֹת גְּמָרָא גְּמִירֵי לָהּ. וְכֹל מִיתָה הָאֲמוּרָה בְּתוֹרָה בְּסֵתֶם אִי אֲתָה רִשָּׁאי לְהַחְמִיר עֲלֶיךָ, אֶלְא לְהַקֵּל עֲלֶיךָ. וְלְרַבִּי שְׁמַעוֹן כּוּי, מַה מִּיתָה בִּידֵי שְׂמִים אִין בְּה רִשָּׁם אֵף כּוּי. וְאִימָא שְׂרִפָּה, מְדַבֵּת כְּהוֹן בְּשְׂרִפָּה מְפָלֵל כּוּי. גְּמָרָא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם ארבע מיתות נמסרו לב"ד סקילה כו': הסבה במחלוקתם בארבע מיתות בית דין בהיותם מוקדם או מאוחר לפי שמקדימים במאמר מיתה חמורה לפני מיתה קלה וחכמים ורבי שמעון חולקין בשריפה וסקילה איזה

מהם חמור וכן בחנק והרג ותועלתנו לידע איזו מיתה חמורה לפי שמי שנתחייב שתי מיתות ידון בחמורה לדברי הכל: ואמרו זו מצות הנסקלין רומז למה שקדם מענין זה בפרק שקודם לזה ואין הלכה כר' שמעון: (רמב"ם)

פרק ז - משנה ב

מִצּוֹת הַנְּשָׂרְפִין, הָיוּ מְשַׁקְעִין אוֹתוֹ בַּזָּבֵל עַד אֲרֻכָּבוֹתָיו {ג} וְנוֹתְנִין סוּדָר קֶשֶׁה לְתוֹךְ הַרְפָּה וְכוּרָךְ עַל צְנָאוֹרוֹ. זֶה מוֹשֵׁךְ אֶצְלוֹ וְזֶה {ה} מוֹשֵׁךְ אֶצְלוֹ עַד שְׁפוֹתַח אֶת פִּיו, וּמַדְלִיק אֶת הַפְּתִילָה וְזוֹרְקָה לְתוֹךְ פִּיו וְיוֹרְדָת לְתוֹךְ מַעְיו וְחוֹמֶרֶת אֶת בְּנֵי מַעְיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵף הוּא אִם מִת בְּיָדָם לֹא הָיוּ מְקִימִין בּוֹ מִצּוֹת שְׂרָפָה, אֲלֵא פוֹתְחִין אֶת פִּיו בְּצֶבֶת {ו} שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתוֹ וּמַדְלִיק אֶת הַפְּתִילָה וְזוֹרְקָה לְתוֹךְ פִּיו וְיוֹרְדָת לְתוֹךְ מַעְיו וְחוֹמֶרֶת אֶת בְּנֵי מַעְיו. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן צְדוֹק, מַעֲשֵׂה בְּבֵת כֹּהֵן אַחַת שֶׁזָּנְתָה, וְהַקִּיפּוּהָ חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת וּשְׂרָפוּהָ. אָמְרוּ לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בֵּית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ שְׁעָה בְּקִי:

ר"ע מברטנורה מְשַׁקְעִין אוֹתוֹ. שֶׁלֹּא יִתְהַפֵּךְ אָנָּה וְאָנָּה וְתִפֵּל הַפְּתִילָה עַל בְּשָׂרוֹ: קֶשֶׁה לְתוֹךְ הַרְפָּה. כּוֹרְכִים סוּדָר קֶשֶׁה לְתוֹךְ הַרְפָּה. קֶשֶׁה מִבְּפָנִים לַחֲנֹק, וְרַפָּה מִבַּחוּץ לְהִגֵּן {ד}: אֶת הַפְּתִילָה. פְּתִילָה שֶׁל אֲבָר מַדְלִיק. וּמַתִּיף לְתוֹךְ פִּיו: וְחוֹמֶרֶת. כּוֹנֶצֶת. לְשׁוֹן חֲמֻרְמָרוֹ מַעֲי (אֵיכָּה ב). וְיִלְפִינָן מִבְּנֵי אֲהָרוֹן שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (ויקרא י) כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכוּ אֶת

השרפה, ולא נשרפו גופתם דהא כתיב (שם) ויקרבו וישאם בכתנתם, הקא נמי מתקימת מצות שרפה אף על פי שאין נשרפים אלא בני מעים בלבד. והכי עדיף טפי, דכתיב (שם יט) ואהבת לרעך כמוך, ברר לו מיתה יפה: אף הוא אם מת בידם. כלומר אם היה מת בידם על ידי חניקתם **[ו]** קדם זריקת הפתילה: לא היו מקימים מצות שרפה. לפיכך לא היו חונקים אותו: אלא פותחים את פיו בצבת. טנאלוויי"א בלע"ז. ואין הלכה כרבי יהודה: שלא היה בית דין של אותה שעה בקי. צדוקין היו, שאין להם גזרה שנה אלא קרא כמשמעו: (רי"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [ג] ארכבותיו. לשון וארכבתה דא לדא נקשן [דנאל ה], והוא הפרק האמצעי שבין הרגל והירך: **[ד]** לשון רש"י. מפני שהרפה אינה חונקת לפתח פיו והקשה מחבלת את גרונו ומנולתו, ולפיכך קשה מבפנים. והרמב"ם כתב פדי שלא יצטער בשרו בלבד (מלשון לבדיו) הקשה בשעת חנקו: **[ה] זה כו'.** הינו שני עדי. הרמב"ם: **[ו]** ואף. לישנא בעלמא הוא, כלומר אם נחנקוהו אף הוא ימות בידם ואין זו שרפה. רש"י: **[ז] בצבת.** תרגום ומלקחיה, וצבתהא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם מצות הנשרפין היו משקעין אותו בזבל עד כו': פתילה דבר נתך מן המתכות והם היו שורפין בעופרת מותכת לפי ששריפת מה שתוך הגוף נקרית שריפה וכך קבלנו בבני אהרן שלא נשרפו הנראה מגופותיהם ואמר הכתוב בהם יבכו את השריפה אשר שרף ה' וזה שאנו עושין כן לחמלה על האיש ההוא לפי שזה ממחר מיתתו ואמר רחמנא ואהבת לרעך כמוך לפי שהאדם כשהוא חייב מיתה הוא בוחר לנפשו הקלה שבמיתות ואשר צערה מועט כמו כן נעשה בזולתנו אם הוא חייב סקילה נסקל באבן אחת כמו שהקדמנו ואם נתחייב שריפה נשרוף אותו כמו שזכרנו: וסודרין קשה בתוך הרכה רצוני לומר שנותן סודר קשה חזק בסודר רך כדי שלא יצטער בשרו בבגד הקשה בשעת חנקו: ופירוש חומרת את בני מעיו מחממת בני מעיו ושורפת אותן וכן אמרו ז"ל בעוף שנפל לאש נפלה לאור ונחמרו בני מעיה ויש גורם מגזרת חמרמרו מעי. ואין הלכה כר' יהודה ולא כר' אליעזר: (רמב"ם)

פרק ז - משנה ג

מצות הנהרגים, היו מתיזין את ראשו בסין

כְּדָרְךָ שֶׁהַמַּלְכוּת עוֹשָׂה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, נוּוֹל
הוּא זֶה, אֲלָא מִנִּיחִין אֶת רֵאשׁוֹ עַל הַסֵּדֶן
וְקוֹצֵץ בְּקוֹפֵיץ. אָמְרוּ לוֹ, אִין מִיתָה מִנּוּלָת
מִזֵּו. מִצּוֹת הַנְּחֻנְקִין, הָיוּ מְשַׁקְעִין אוֹתוֹ בְּזָבֵל
עַד אֲרַכְבוֹתָיו וְנוֹתְנִין סוּדָר קָשָׁה לְתוֹךְ הַרְכָּה
וְכוּרְךָ עַל צְנָאוֹ, זֶה מוֹשֵׁד אֲצִלוֹ וְזֶה מוֹשֵׁד
אֲצִלוֹ, עַד שֶׁנִּפְשׁוּ יוֹצְאָה :

ר"ע מברטנורה **רבי יהודה אומר נוול הוא זה.** שֶׁהָרְגוּ מֵעֶמֶד וְנוֹפֵל : סֵדֶן.
עַץ עֵבֶה תְּקוּעַ בְּאַרְץ כְּמוֹת שֶׁל נִפְחִים. וּבְבִרְיָתָא פְּרָשׁוּ, דְּטַעְמָא דְּפִלִּיג
רַבִּי יְהוּדָה אֲדַרְבֵּנוּ **(ח)**, מִפְּנֵי שֶׁאֲמָרָה תוֹרָה (שֵׁם יח) וּבְחֻקְתֵיהֶם לֹא תִלְכוּ.
וְאָמְרִי לִיָּה רַבֵּנוּ, כִּיּוֹן דְּכִתִּיב סִיף בְּאוֹרֵיתָא, דְּאָמַר קָרָא נֶקֶם יִנְקֶם **(ט)**
(שְׁמוֹת כא), לֹא מִנִּיחוּ גְמָרֵינוּ. וְהִלְכָה כְּחֻקֵּימִים : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **(ח)** הֵכִי תִנְנָא, אָמַר לְהוּ רַבִּי יְהוּדָה לְרַבֵּנוּ אִף אֲנִי יוֹדֵעַ שְׁמִיתָה
מִנּוּלָת הִיא, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁהָרִי אֲמָרָה תוֹרָה כּוּי. וְנִמְצְיֵנוּ לְמַדִּין דְּרַבִּי
יְהוּדָה לֹא יִקְרָא נוּוֹל לְמִיתָה שֶׁאֲמָרוּ רַבֵּנוּ כּוּי. וְעִין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : **(ט)**
נְקִימָה זֹו אִינִי יוֹדֵעַ מָה הִיא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר [נִיקְרָא כּוּ] וְהִבְאֵתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב
נְקֻמַת נֶקֶם בְּרִית הָיִי אוֹמֵר נְקִימָה זֹו סִיף : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם מצות הנהרגין היו מתיזין את ראשו בסייף כּוּי : מצות הנחנקים היו
משקעין אותו בזבל עד כּוּי : אמרו בברייתא אמר להם רבי אף יודע אני
שמיתה מנוולת היא אבל מה אעשה שהרי אמרה תורה ובחקותיהם לא
תלכו וחכמים אומרים הואיל וכתב בתורה הריגה בסייף מן התורה למדנו
לאי מהם. וכבר ידעת שהעדים הם שממיתין בידים איזו מיתה שתהיה לפי
שאותו הדבר אצלם אמת שהשיגוהו בחושיהם והוא אצלנו ספור דברים
שאינן יודעים אלא מה ששמענו מהם ולפיכך צוה השם יתברך שיהיו
העדים ממונין על הענין וזהו ענין נאה. ואין הלכה כרבי יהודה : (רמב"ם)

אלו הן הנסקליון, הבא על האם, ועל אשת האב, ועל הכלה, ועל הזכור {יא}, ועל הבהמה {יב}, והאשה המביאה את הבהמה, והמגדף, והעובד עבודה זרה, והנותן מזרעו למלך, ובעל אוב וידעוני, והמחלל את השבת, והמקלל אביו ואמו, והבא על נערה המארסה, והמסית, והמדיח, והמכשף, ובו סורר ומורה. הבא על האם {יג}, חייב עליה משום אם ומשום אשת אב {יד}. רבי יהודה אומר, אינו חייב אלא משום האם {טו} בלבד. הבא על אשת אב חייב עליה משום אשת אב ומשום אשת איש {טז}, בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו {יז}, בין מן הארוסין בין מן הנשואין. הבא על כלתו, חייב עליה משום כלתו ומשום אשת איש, בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו, בין מן הארוסין בין מן הנשואין. הבא על הזכור {יט} ועל הבהמה, והאשה המביאה את הבהמה, אם אדם חטא, בהמה מה חטאת {כ}, אלא לפי שבאת לאדם תקלה {כא} על ידה, לפיכך אמר הכתוב תסקל. דבר אחר, שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה:

ר"ע מברטנורה אלו הן הנסקליון. אית מנייהו דכתיב בהו סקילה בהדיא, והנד דלא כתיבא בהו סקילה כתיב בהו דמיו בו דמיהם בם {י}, וכל מקום שנאמר דמיו בו דמיהם בם אינו אלא סקילה, דילפינו מאוב וידעוני דכתיב (ויקרא כ) באבן ירגמו אתם דמיהם בם: והנותן מזרעו למלך. קסבר האי תנא מלך לאו עבודה זרה הוא אלא חק האמות בעלמא הוא. מדתנא עבודה זרה, ותנא מלך: והמקלל אביו ואמו. חמור

ממפה, דאיכא תרתי קלון אביו ואמו ומוציא שם שמים לבטלה, דהא תנו אינו חיב עד שיקללם בשם: **והמסית**. את היחידים: **והמדיח**. עיר הנדחת: **והמכשף**. דכתיב (שמות כב) מכשפה לא תחיה, וסמיד ליה כל שכב עם בהמה מות יומת, מה שוכב עם בהמה בסקילה, אף מכשפה בסקילה: **הבא על האם חיב עליה**. שתי חטאות. דבכלהו עריות נפתיב בהו כרת וכתיב בהו חלוק חטאות]. ואפלו בגוף אחד. וכן הלכה: **בין מן הארוסין**. דכיון שקדשה, אשתו היא, דכתיב (ויקרא כ) ואיש אשר יקח את אשה, משעת לקיחה נקראת אשתו. והד קיחה קדושין הו, דגמר קיחה קיחה משדה עפרון **יח**: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט יז ונשארו מקצת שלא נכתב בהן דמיו כו', והם הבא על הבהמה והאשה המביאה כו', וילפינן להו בגמרא. ועין תוספות יום טוב: **יא** הזכור. נקב המשכב מקרי זכור. רש"י. וכתבו התוספות דהא דלא קתני והביא זכר עליו, אף על גב דכתיב בהדיא מות יומתו שניהם, איכא למימר דלישנא דקרא נקט דכתיב ואת זכר לא תשכב: **יב** ועל הבהמה. והמביא בהמה עליו נמי חיב. וכתבו התוספות דמשום דלא כתיב בהדיא אלא מדרשא, לא קתני לה: **יג** הבא כו'. בשוגג. רש"י: **יד** ומשום כו'. הא דלא קתני אשת איש, משום דהקא לאחר מיתה אירי. תוספות: **טו** אלא כו'. בגמרא פליגי בדדרשא דקראי. ועין תוספות יום טוב: **טז** ומשום כו'. ורבי יהודה פליגי נמי בהא, כדאיתא בגמרא. ועין תוספות יום טוב: **יז** לאחר מיתת כו'. אחיוב דאשת האב קאי, דמרבי ליה קרא. אבל שם אשת איש לאחר מיתה לא קאמר. רש"י: **יח** כלומר דקיחה זו לאו קיחת חפה היא, אלא קיחת קדושי כסף, דגמר משדה עפרון: **יט** הזכור. תימה למאי נפקא מנה נקט ליה הקא: **כ** אם אדם כו'. אף על פי שלא נשנה מפרש במשנתנו שהבהמה נהרגת, מפל מקום בכח מה שנשנה שהשוכב עמה בסקילה שלא למדנהו אלא ממה שהבהמה נסקלת (כדאיתא בגמרא), שיך שפיר למתני הא דאם אדם חטא כו': **כא** תקלה. מכשול עון. רש"י: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אלו הן הנסקלין הבא על האם ועל אשת האב כו': הבא על הזכור ועל הבהמה והאשה המביאה כו': בכל מקום שנאמר בתורה דמיהם בסקילה ולמדנו סקילה לשוכב עם בהמה כמו שנאמר מות יומת ואת הבהמה תהרוגו: ונאמר במסית כי הרג תהרגנו הנה כמו שמסית נסקל כמו כן הבהמה וכמיתת הבהמה כך מיתת השוכב עמה. ומן המבואר כי מי שהביא זכור על עצמו בסקילה והוא הנקרא נרבע לזכור וכמו כן איש שהביא בהמה על עצמו וזה נקרא נרבע לבהמה והוא כלל באמרו יתברך שוכב עם בהמה וכן אשה המביאה הבהמה על עצמה אין הפרש שתביא על עצמה כדרכה או שלא כדרכה וכן הבא על הבהמה בין כדרכה בין שלא כדרכה: והנה הגיע לי מקום שאזכיר בו עקרים גדולים מאד מעניני העריות ואע"פ שהן מפוזרות במקומות מן המשנה וכבר בארנו כל עיקר מהם

במקומו אבל אקבץ אותם בכאן כדי שיהיו כולם מצויין במקום אחד למי שירצה לראות אותם בו גם אזכור בו ענינים שלא נתבארו במשנה להשלים הכוונה כולה ואומר מתחלה שכל מה שאני אומר במקום זה בשביל איש גדול רצוני לומר שיהיה בן שלש עשרה שנה ויום אחד שהביא שתי שערות שזהו הגדול השלם אצל התורה וכמו כן בת י"ב שנה ויום אחד שהביאה שתי שערות אנו קוראין אותה גדולה וכל מה שהיה פחות מאלה השנים או בשנים האלה ולא יביאו שתי שערות אנו קוראין אותם קטן וקטנה וכל מי שאומר בו שהוא ראוי עונש או עונשין רצוני לומר שהוא חייב מלקות או אחת ממיתות ב"ד :

ואחר שהקדמתי אלה הדברים אחל לזכור הדברים אשר יעדנו להביאם בכאן ואומר כי בכל העריות אין הפרש בין ביאה כדרכה לביאה שלא כדרכה וכמו כן מערה בזכור ומערה בבהמה ומערה נקרא המכניס כל העטרה והמשמש הוא המכניס כל האבר כלו אבל הכנסת קצת עטרה הנה הוא כמו שבא דרך אברים ואין להוצאת שכבת זרע בענין חיוב העונשין סרך בשום פנים אלא כיון שהכניס האבר יתחייב העונש עליה ואפי' פירש מיד ואין הפרש בעריות כולם בין שיהיה האיש מלמעלה והאשה מלמטה או שתהיה האשה מלמעלה והאיש מלמטה וזהו שקורין ז"ל משכב הפוך וכמו כן שאר ההנחות כלם על איזה הנחה שתהיה הביאה יענישו בהכנסת העטרה היאך שיהיה זה ואם בא אדם על ערוה מן העריות באבר זולתי הזכרות אינו חייב עונש ואפי' הוציא שכבת זרע לפי שהוא דבר שנחלקו עליו ולא פסק בו התלמוד ואין לעונש אלא על דבר מפורש שאין בו ספק ומי"מ הוא דבר ערוה וזהו שקורין חכמים משמש מת כלומר שמשמש באבר מת אמנם מי שמשמש ערוה כשהיא מתה זה אינו חייב שום דבר לדברי הכל וזהו שקורין מעשה הורדוס ומי שבא דרך אברים בערוה מן העריות או נשק אחד מן העריות או חבק או משמש באבר מאבריו לכונת הנאה באיזה אבר שנגע מאברי גופו כאותן המתענגים ביד ורגל וזה המעשה מן הזנות קוראין אותן חכמים ע"ה מנאפין ביד וברגל וכן המשחק עם אחת מן העריות והקריצה בעין במתכוין להנאת כל זה אסור ומכין לעובר מלקות. וכל אלו נכללין בשני לאוין נזכרים בתורה האחד זה שאמר הכתוב לא תקרבו לגלות ערוה כלומר הזהירו והתרחקו מן הדברים המקריבים ומביאים לגלות ערוה וכך פירשו ע"ה לא תקרבו ולא לגלות ערוה והשני מה

שנאמר לבלתי עשות מחוקות התועבות אבל אין חייב כרת אלא על הביאה הנזכרת כמו שאמרו על עצמן של תועבות ענוש כרת וכו' וכן אסור להריח בבשמים שעל הערוה וליהנות בראיית העין בצורתה במתכוין להנאה אבל אינו חייב על זה מלקות ואע"פ שאמרו לא תנאף לא תהנה לאף לפי שאין לוקין מדרשה ומותר להסתכל בכלה בשעת ברכה ואע"פ שהיא אשת איש והיא ערוה ואסור להסתכל בה אחרי כן אא"כ לא נתכוון לידע צורתה ואשה הפנויה מותר לאותם שאינה לו ערוה ליהנות בהסתכל ביופים ואין בזה איסור אלא על דרך צניעות והפרישות והוא מן הדברים המותרים כדי שלא יגע באיסור כי החסידים מרחיקין דברים כאילו ואע"פ שהן מותרים מחשש שתנשא אותה אשה וירגיל עמה כמו שהיה עושה לפנים וכן פירשו בפירוש זה שאמר איוב (ל"א) ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה אבל אינו אסור אבל אם היה מסתכל בה לידע אם היא יפת מראה כדי שישאנה או אם היא כעורה ולא ישאנה זה ראוי לעשות והתורה מצוה על זה ואנשי מעשה מבעלי תורה מכוונים לעשותו: והבא על אשה שאין לה בעל הוא חייב מלקות אבל תשמיש הפנויה דרך אברים ושאר מה שאמרנו שמחייבין עליו מלקות בערוה אין בו חיוב מלקות בפנויה לפי שהביאה עצמה במלקות אבל כל זה אין ראוי לעשותו בשום פנים ויתחייב מלקות על ייחוד פנויה מדרבנן וכמו כן שאר העריות אין מותר לאדם שיתיחד עם שום אחד מהן זולתי עם זכור ובהמה לפי שכך אמרו חכמים לא נחשדו ישראל על הזכור ועל הבהמה לפי שהגוי הטהור הזה אין יצרם תקפס להרהר בשני הדברים האלה המכוערין שהם חוץ מן המנהג הטבעי וכשיתיחד עם הערוה מן העריות שאסור להתיחד עמהם או עם פנויה שאינה ערוה מלקין לשניהם אלא אשת איש בלבד כי מי שיתיחד עמה ואע"פ שהוא אסור אינו לוקה לא הוא ולא היא שלא להוציא לעז על בניה שהם ממזרים: ומותר לאדם להתייחד עם אמו או עם בתו בלבד ומה שזולתן מן הנשים שהן עריות אסור היחוד עמהם וכבר בארנו כל דיני היחוד בפ' אחרון מקדושין [הלכה יג] ונשיקת הקרובים שטבע בעלי התורה לא תתאוה להם ואין נהנין מהם כגון אחותו ואחות אמו ואחות אביו ובתו ובתו בנו שנאוה עד מאד ואסור אבל אין חייבין עליו מלקות כשלא יתכוין בזה הנאה אבל עם כל זה אסור הוא. ואחד מהחכמים עליו השלום היה מנשק (בתי י"ז) אחותו הגדולה ממנו או ידיה כשהיה בא מן המדרש ונמנע מזה ונזהר ממנו לפי שראה שאין בו צד

היתר ואמרו לך אמרין לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב ואין בכל העריות שיהיה מותר עמה בכגון זה אלא עם בתו בלבד כי האם מותרת לנשק לבנה ותמשמש בו עד שישלים שתים עשרה שנה אחר כן הוא אסור עליה כשאר עריות וכמו כן האב ינשק לבתו וימשמש בה עד שתשלים תשע שנים אחר כן היא אסורה עליו ואסור לאדם שישתמש באשה לתת לו משקה או מאכל או לרחוץ ידיו וכיוצא בזה בין שהיא זקנה או בת שלש שנים ויום אחד בין בת חורין בין שפחה קטנה או גדולה בין בתולה בין בעולה בין שהיא ערוה עליו בין אינה ערוה עליו אלא האם והבת כמו שזכרנו ואין משגיחין בזה לשנים וזהו שאמרו אין משתמשין באשה כלל והטעם בזה שלא יבא לידי הרהור אבל בזה אין מלקות: וכבר הזהירו חכמים הרבה על ההרהור והרחיקו מן הדברים המביאים אליו והאריכו לשון לאיים ולהפחיד כל המקשה עצמו לדעת והמוציא שכבת זרע לבטלה וביארו שכל זה אסור אבל אינם מחייבין מלקות בשום דבר מכיוצא בזה. וכמו כן זה המעשה המגונה הנוהג בין הנשים ג"כ מביאות אשה על אשה הוא מעשה תועבה אבל אין בו עונש לא מן התורה ולא מדרבנן ואין אחת משתיים נקראת זונה ואינה נאסרת על בעלה ואינה אסורה לכהן וזה שקורין חכמים נשים המסוללות זו בזו והוא נגזר מן מסלול והוא הדרך הכבוש ועם היות שאין בו עונש כבר מנו זה המעשה מכלל תועבות המצרים ואמרו בביאור כמעשה ארץ מצרים מה היו עושין איש נושא איש ואשה נושאת אשה ואשה נשאת לשני אנשים: ומותר לאיש שיבא על אשתו שלא כדרכה ודרך אברים וכפי מה שירצה וכך השיב אחד מן החכמים לאשה ששאלה לו על זה ואמר לה התורה התירה לו וקצת חכמים רצו לגזור שיהיה דבר זה מרוחק ומתועב כלומר שלא יעשה האיש עם אשתו כמעשים האלה שלא יתעלל עמה על הדרכים כמו שעושין עמי הארץ לרוב התאוה כמו שזכרנו ממשכב הפוך ונשיקת מקומות מן הגוף והזהירו על זה ואמרו שהן חולקין עליו כלומר על החכם שאמר לה התורה התירתך לו וכו' וחכמים אומרים כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו עושה ופסק התלמוד בזה הלכה כחכמים אבל אע"פ שכל זה מותר כמו שזכרנו החסידים הצנועים ירחיקו כל אלה הדברים המתועבים הבהמיים ומחזיקין אותו ברשעות ומרשיעין המתכונים לתכלית תענוגם כגון אלה הדברים לפי שנתבאר שתכלית התשמיש להעמיד המין לא לתענוג התשמיש בלבד

והתענוג בזה הושם לעורר בעלי החיים על הכוונה הראשונה והוא הזרע והראיה הברורה על זה שתסור התאוה ויכרית התענוג ביציאת שכבת זרע לפי שלזה בלבד התנועעו הטבעים כי אם היה התענוג במשגל הוא הכונה היה מתמיד כל זמן שירצה האדם שיתענג ואין הדבר כן ולכן יכוננו החסידים דרך כונת הטבע בלבד והחכמים משבחין זה ומאהבין אותו וקוראין זו הכונה מקדש עצמו בשעת תשמיש והוא שיכוין להוציא אותו מותר בלבד ואמרו בזה מה שמזכה הבנים זכות בצניעות ומדות טובות וכבר שבחו קצת מן החכמים שהיה לו אשה שהיו בה מומין גלויים נראים והוא לא היה יודע בהם לפי שהיתה מחשבתו במה שמחשבים החסידים הטהורים בהיותו בשעת צרכו עמה לא יכוין אלא מה שהיתה כוונת הטבע כחכמת האלהית ואין זה חולק על מה שקדם ממאמרם כל מה שרוצה לעשות באשתו עושה לפי שענין האסור והמותר אינן בענין המרוחק והשנוא והמרוצה והאהוב ומה שראוי לעשות מדרך הצניעות ותכלית הפרישות וכן אסרו חכמים לשמש אדם מטתו עם אשתו לאור הנר ואין בזה עונש. וכמו כן אסרו לבא על אשתו בשוקים ובגנות ובפרדסים וכיוצא בהן מן המקומות שאין בהם בית דירה ומחייבין עליו מכת מרדות וכן הוא אצלם דבר שנוא לשמש מטתו ביום ולהרבות התשמיש ולהרבות נשים ולשאת בת עם הארץ או להתחתן בו ולישא אשה קודם שתהיה בת שתיים עשרה שנה ולהשיא קטנה לזקן או זקנה לבחור כל זה שנוא בתורה:

ואחזור להשלים העקרים שאנחנו מתעסקים בספורם כשיזנה איש גדול באשה קטנה אם היתה מבת שלש שנים ויום אחד ומעלה חייב עונש ואין עליה עונש אלא אם היא גדולה ואם זנתה אשה גדולה עם נער קטן אם היה מבן תשע שנים ויום אחד ולמעלה היא חייבת עונש ואין עונש עליו אלא אם הוא גדול והאיש הגדול אם בא על הזכור או הביא הזכור עליו אם הוא מבן תשע שנים ויום אחד ולמעלה יהרג האיש ולא ימות הקטן אלא אם הוא גדול. ואשה המביאה הבהמה עליה אם היתה מבת שלש שנים ויום אחד ומעלה תהרג הבהמה ולא תהרג היא אלא אם היתה גדולה ואם היא פחותה מן השנים הנזכרות לא תהרג הבהמה וכן הבא על הבהמה או נרבע מן הבהמה אם הוא מבן תשע שנים ויום אחד ומעלה תהרג הבהמה ואין חיוב מיתה עליו אלא אם הוא גדול ואין משגיחין בבהמה אלא הקטנה והגדולה שוה בין שתהיה רובעת או נרבעת בין שתהיה זכר או נקבה. וכל מי שהוא פחות מבן תשע שנים ויום אחד אין ביאתו ביאה וכאלו לא עשה דבר לענין העונש אבל הוא אסור בין שיבא על אחר או שיבא אחר עליו ואינו נענש בביאתו וכן פחותה מבת שלש שנים ויום אחד אין ביאתה ביאה בין לאדם בין לבהמה: וממה שראוי לך לידע שהאשה הנרבעת מן הבהמה אינה

אסורה על בעלה ואפ"י היה כהן וכבר בארנו כי ב"ד עונשים האיש כשהוא גדול והאשה כשהיא גדולה בעדים והתראה: וכל מה שבארנו אע"פ שלא ידעוהו בית דין ולא הענישום כי לא נתברר העדות עונותיהם כתובות אצל הבורא יתברך הוא יעניש העושה הרעה כרעתו כמו שיראה לו כפי חכמתו אבל מפי השמועה למדנו שהקב"ה לא יעניש החייב כרת אלא אחר עשרים שנה ואין הפרש בזה בין זכרים לנקבות: וממה שצריך שתדע שאשת אדם שאינו גדול אינה אשת איש וכן אשת איש חרש שוטה כשנשאה והוא חרש או שוטה אבל חרשת או קטנה אשת הגדול שהשיאה אביה היא אשת איש וחרשת ושוטה אינה אשת איש לענין מיתה ולא לקרבן: ודע כי ג"כ כשיזנה האדם עם אשה ואמה או עם שתי אחיות או זולתה מן הקרובות הוא זה כמו שמזנה עם שתי נשים נכריות שאין קורבה ביניהן לפי שאותה קורבה האסורה בתורה אינה אלא כשאחת מהן היא אשתו ומותר לו לישא אשה אחת מהן אחר שזנה עמהן ועל התנאים שבארנו בפי י"א [הלכה א] מיבמות וכשיזנה אדם עם קרובות אשתו כגון אמה ואחותה ובתה וזולתם אין אשתו אסורה עליו ואע"פ שנתחייב כרת או מיתה אבל האשה כשתנאף ברצונה נאסרת לבעלה בין עם ישראל בין עם נכרי ואם היתה אנוסה היא מותרת לבעלה אלא אם היא אשת כהן זהו מה שנראה לנו לזכרו בכאן מסתרי העריות וכיוצא בהן מקלקולי הביאות והשנוא מהן והאסור והמרוצה והאהוב. והלכה כרבי יהודה: (רמב"ם)

פרק ז - משנה ה

הַמְגִדֵף אִינוּ חַיֵּב עַד שְׂפִיפָרֵשׁ {כב} הַשֵּׁם. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קִרְחָה, בְּכָל יוֹם דָּנִין אֶת הָעֵדִים בְּכַנּוּי יִכֶּה יוֹסֵי אֶת יוֹסֵי. נִגְמַר הַדִּין, לֹא הוֹרְגִים בְּכַנּוּי, אֶלָּא מוֹצִיָּאִים כָּל אָדָם לַחוּץ וְשׂוֹאֲלִים אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶן וְאוֹמְרִים לוֹ אָמַר {כה} מֶה שְׁשַׁמְעֶת בְּפִרוּשׁ, וְהוּא אוֹמֵר, וְהַדִּינִים עוֹמְדִין עַל רַגְלֵיהֶן וְקוֹרְעִין וְלֹא מֵאֲחִין {כו}.

וְהִשְׁלִישִׁי אֹמֵר אֵף כְּמוֹהוּ, וְהִשְׁלִישִׁי אֹמֵר אֵף אֲנִי כְּמוֹהוּ:

ר"ע מברטנורה עד שִׁיפְרֹשׁ אֶת הַשֵּׁם. ויברך הַשֵּׁם בְּשֵׁם. שְׁנַאֲמַר (שם כד) וְנִקְבַּ שֵׁם ה', (שם) בְּנִקְבוּ שֵׁם, שְׁיִנְקֹב הַשֵּׁם בְּשֵׁם **[כג]**: **בְּכָל יוֹם**. כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בְּבִדְיַת הָעֵדִים: **הָיוּ דָנִין אוֹתָן בְּכַוְנָה**. כָּל אָדָם שֶׁמְהַפֵּד דָּבָר וּמְדַבֵּר כְּמִי שֶׁמְקַלֵּל וְתוֹלֵה בְּאַחַר קְרוֹי כְּנוֹי בְּלִשׁוֹן חֲכָמִים. וּבְלִשׁוֹן מְקַרָּא, כִּי לֹא יִדְעֵתִי אֲכַנְהָ (אויב לב): **יִכֶּה יוֹסִי אֶת יוֹסִי**. אֲנִי שֶׁמְעַתִּי מִפְּנֵי שֶׁהוּא בֶן אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת וְעוֹלָה בְּגִימְטְרִיא אֱלֹהִי"ם, לְכַד מְכַנְהָ שֵׁם בֶּן אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת לְיוֹסִי **[כד]**: **נִגְמַר הַדִּין**. וּבָאִים בֵּית דִּין לֹא מְחַבֵּב הוּא, לֹא הָיוּ יְכוּלִים לְהַרְגוֹ עַל פִּי עֵדוֹת זֶה שֶׁשָּׁמְעוּ, שֶׁהָרִי לֹא שָׁמְעוּ מִפִּיהֶם אֶלָּא קָלַל כְּנוֹי: **אֶלָּא מוֹצִיאִים אֶת כָּל הָאָדָם לַחוּץ**. דְּגַנְאֵי הוּא לְהַשְׁמִיעַ בְּרַפְתַּת הַשֵּׁם לְרַבִּים: **וְקוֹרְעִין וְלֹא מְאַחֲיוּ**. עוֹלָמִית. תְּפִירָה אֶלְכָּסְנִדְרִית שֶׁאִין הַקְרִיעָה נִפְרָת, אֲבָל שְׁאֵר תְּפִירוֹת מִתָּר: **אֵף אֲנִי שֶׁמְעַתִּי כְּמוֹהוּ**. וְאִינוּ צְרִיךְ לְהַזְכִּיר בְּרַפְתַּת שֵׁם בְּשֵׁם: **וְהִשְׁלִישִׁי אֹמֵר**. אֲתִיבָא כְּמֵאן דְּאָמַר מַה שְׁנִים עֵדוֹת אַחַת אֵף שְׁלֹשָׁה עֵדוֹת אַחַת: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[כב]** שִׁיפְרֹשׁ. שְׁיִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם. אֲבָל אִם לֹא הוֹצִיא שֵׁם מִפִּי אֶלָּא שָׁמַע שֵׁם יוֹצֵא מִפִּי אַחַר וּבְרָכוּ, פְּטוֹר. רַשִׁ"י: **[כג]** וּבְגִמְרָא לְפִינָן דְּהָאִי נוֹקֵב לִישְׁנָא דְּבְרוּכֵי הוּא. וְעֵין תוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **[כד]** כָּל זֶה כְּתוּב בְּפִירוּשׁ רַשִׁ"י. וְלִשׁוֹן הַרְמַב"ם, שֵׁם בֶּן אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת, אֶלְף דְּלִית נוּ"ן יוּ"ד, וַיֵּשׁ מִי שֶׁמְפָרֵשׁ שֶׁאִינוּ חֲבִיבֵי אֶלָּא עַל שֵׁם הַיּוֹנִי, וְאֲנִי אֹמֵר שֶׁעַל שְׁנֵיהֶם הוּא נִסְקַל. וְעֵין תוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **[כה]** אָמַר כּוֹי. בִּירוּשְׁלַמִי פְּרִיךְ, וְאִמְרִינוּ לִיה גְּדוּף. וּמִשְׁנֵי אֶלָּא אוֹתוֹ הַשֵּׁם שֶׁאֲמַרְתִּי לְפִינִיכֶם קָלֵל, וּבּוֹ קָלֵל, כְּלוּמַר מְזַכִּיר שֵׁם בֶּן אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת, וְאֹמֵר הַשֵּׁם הַזֶּה הַזְכִּיר הַמְּגִדֵף וְקָלֵל בּוֹ, כְּלוּמַר יִכֶּה יוֹסִי אֶת יוֹסִי. וְלֹא יִדְעֵתִי לְמָה לֹא כָּתְבוּ הַרְמַב"ם. כֶּסֶף מְשֻׁנָּה. וְלִי נִרְאָה דְּהַרְמַב"ם סְבִירָא לִיה דְּגִמְרָא דִּידָן פְּלִיג. וְקִשְׁיַת הִירוּשְׁלַמִי לֹא קִשְׁיַת דְּמִידֵי דְּהוּא אֲמַחֲיַקַת שֵׁם בְּסוּטָה, דְּכָךְ צְוִתָּה הַתּוֹרָה הֵיכָא דְּאִי אֶפְשָׁר בְּלָאוּ הַכִּי. וְעֵין תוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **[כו]** עוֹמְדִין כּוֹי וְקוֹרְעִין וְלֹא מְאַחֲיוּ. בְּגִמְרָא לְפִינָן כָּל זֶה מְקַרָּאִי (שׁוֹפְטִים ג' וּמְלָכִים ב' יח). וְהָא דְלָא תִנּוּ שְׁהַעֲדִים קוֹרְעִים, לְפִי שֶׁכְּבָר קָרְעוּ בְּשַׁעֲהָ שֶׁשָּׁמְעוּ, וְשׁוֹב אִין חֲבִיבִים כְּדִלְפִינוּ מְקַרָּא. גְּמָרָא: **[כז]** כְּמוֹהוּ. שָׁמַע מִנָּה דְּכָשֶׁר בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת וּבְדִינֵי נִפְשׁוֹת, וּמַעֲלָה הוּא דְּעֵבֹד רַבָּנָן. וְהָא כִּינּוּ דְלֹא אֶפְשָׁר אוֹקְמוּהוּ רַבָּנָן אֲדֹאורִיתָא. דְּאִי סְלִקָא דְּעֵתָא פְּסוּל, הָכָא מְשׁוּם דְּאִי אֶפְשָׁר קְטְלִינוּ לְגַבְרָא, בְּתַמִּיחָה. גְּמָרָא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם המגדף אינו חייב עד שיפרש השם אמר כו': לא מאחין ענין חבור כעין אריגה שאין הקריעה נכרת אבל התפירה מותר: והטעם שמספיק באמרו אף אני כמותו כדי שלא יחזור פעם אחרת ברכת ה': ואמרו והשלישי להודיעך ששלשה כשנים צריך שתהיה עדותם כולו עדות אחת ומאמר רבי יהושע בן קרחה נכון: (רמב"ם)

פרק ז - משנה ו

הַעֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה, אֶחָד הָעוֹבֵד, וְאֶחָד הַזּוֹבֵחַ, וְאֶחָד הַמְּקַטֵּר, וְאֶחָד הַמְּנַסֵּךְ {כח}, וְאֶחָד הַמְּשַׁתְּחוֹה, וְאֶחָד הַמְּקַבְּלוֹ עָלָיו לְאֱלוֹהַּ, וְהָאוֹמֵר לוֹ אֵלֵי אַתָּה. אֲבָל הַמְּגַפֵּף וְהַמְּנַשֵּׁק וְהַמְּכַבֵּד וְהַמְּרַבֵּץ וְהַמְּרַחֵץ, הַסֵּךְ, הַמְּלַבֵּשׁ וְהַמְּנַעֵיל, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. הַנּוֹדֵר בְּשֵׁמוֹ וְהַמְּקַיֵּם בְּשֵׁמוֹ, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. הַפּוֹעֵר עֲצָמוֹ לְבַעַל פְּעוֹר, זֶה הִיא עֲבוּדָתוֹ. הַזּוֹרֵק אֶבֶן לְמַרְקוּלִים {לג}, זֶה הִיא עֲבוּדָתוֹ:

ר"ע מברטנורה אֶחָד הָעוֹבֵד. עֲבוּדָה זָרָה בְּדָבָר שֶׁדָּרָךְ עֲבוּדָתוֹ בְּכֹךְ: וְאֶחָד הַזּוֹבֵחַ כּו'. וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין דָּרָךְ עֲבוּדָתָהּ בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוּדוֹת הַלְלוֹ, חֵיב. וְכָל שְׂאֵר עֲבוּדוֹת חוּץ מֵאֵלוֹ, אֵינּוּ חֵיב עַד שֶׁיַּעֲבֹד כְּדָרָךְ עֲבוּדָתָהּ: וְהַמְּקַבְּלוֹ עָלָיו לְאֱלוֹהַּ. אֶפְלוּ בְּאִמְרָה בְּעִלְמָא. דְּאַתְקַשׁ לְזַבְיחָהּ, דְּכַתִּיב (שְׁמוֹת לב) וַיִּזְבְּחוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּהָ אֱלֹהֵיךָ: וְהָאוֹמֵר לוֹ אֵלֵי אַתָּה. בְּפָנָיו. וְאַתָּה סִיפָא לְגִלוּיֵי רִישָׁא. דְּאֵי תְנָא רִישָׁא הוּהוּ אִמְיָנָא הֵנִי מְלִי בְּפָנָיו אֲבָל שְׂלֵא בְּפָנָיו לֹא, תְנָא סִיפָא בְּפָנָיו, מְכַלְל דְּרִישָׁא שְׂלֵא בְּפָנָיו וְאַפְלוּ הֵכִי חֵיב: הַמְּגַפֵּף. מְחַבֵּק {כט}: עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. לֹא תַעֲבֹדֶם יִתְרָה כְּתִיב: הַנּוֹדֵר בְּשֵׁמוֹ. קוֹנֵם עָלָי כָּל פְּרוֹת שְׁבַעוֹלָם בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה פְּלוּנֵי {ל}: הַמְּקַיֵּם. נִשְׁבַּע {לא}: עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. וְשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרֵים לֹא תִזְכְּרוּ (שָׁם כג): הַפּוֹעֵר עֲצָמוֹ. מִתְרִיז רְעִי לְפָנָיו: זֶה הִיא עֲבוּדָתוֹ. וְאַפְלוּ נִתְפָּוּן לְבִזְיוֹתוֹ, הוֹאִיל וְזֶה הִיא עֲבוּדָתוֹ חֵיב חֲטָאת {לב}: וְהַזּוֹרֵק אֶבֶן לְמַרְקוּלִים. שְׁעוֹבְדִים אוֹתוֹ בְּזִרְיָקָת אֲבָנִים. וְהַמְּסַלֵּק אֶבֶן מִלְּפָנָיו נְמִי חֵיב, שְׁעוֹבְדִים אוֹתוֹ נְמִי בְּסִלּוֹק אֲבָנִים: מַרְקוּלִים. חֲלוּף הַשְּׁבַח. מֵר לְשׁוֹן חֲלוּף הוּא, כְּמוֹ בְּמֵר דְּכִנְתָּא, בְּמֵר דְּשְׁחוּטָה. קְלוּס, שְׁבַח: זֶה הִיא עֲבוּדָתוֹ. וְאַפְלוּ נִתְפָּוּן לְרִגְמוֹ, חֵיב חֲטָאת: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {כח} **המנסד**. ובכללו נמי זורק. פדכתיב [תהלים טז] בל אסיך נספיהם מדם. גמרא. ועין תוספות יום טוב: {כט} תרגום ויחבק לו, וגפף ליה. הרמב"ם: {ל} אם ארחץ. רש"י: {לא} נשבע מתרגם מקים. רש"י: {לב} וכן פסק הרמב"ם. דאלו במזיד ולחייב מיתה אי אפשר, דהא מטעה הוא. כסף משנה. ודעת רש"י דחייב מיתה במזיד כיון דהתרו בו. ועין תוספות יום טוב: {לג} **למרקוליס**. מצדדין שלש אבנים אחת מכאן ואחת מכאן ואחת מלמעלה על גביהן, וקורין אותו מרקוליס. רש"י: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם העובד עבודת אלילים אחד העובד ואחד כו': אמרו אחד העובד תשלום לשון זה ראוי להיות כן אחד העובד אותה בדבר שעובדין אותה בו ואחד הזבח והמקטר והמנסד והמשתחוה ואפי' שלא כדרכה לפי שאלו ארבעה מינין מן העבודות כשעבד אותם באחת מהן חייב ואפי' לא עבדה כמו שהוא דרכה שתעבד אלא שהקריב לה מה שאינו קרבנה או יקטר לה זולתי ההקטרת שנעבדה בה ושאר העבודות אינו חייב עד שיעבדם כמו שדרכם לעבדם כגון פוער עצמו לפעור וזורק אבן למרקוליס ודע כי עובד ע"א מאהבה או מיראה פטור ואם קבלה עליו באלוה חייב: והמגפף הוא שיחבוק אותה צורה תרגום ויחבק לו וגפף ליה: ואלה העבודות שאמר שהוא עובר עליהם בלא תעשה כמו כן נכלל בזה שאמר לא תעבדם אבל אינו לוקה עליו לפי שאין איסורו איסור מבואר אבל חייב מלקות: הנודר בשמו והמקיים בשמו כמו שאמר הכתוב ושם אלהים אחרים לא תזכירו. ואפי' כוון הפוער עצמו לפעור וזורק אבן למרקוליס לבזוי אותו הנעבד וקלונו חייב חטאת ואין הפרש בין זורק אבן למרקוליס או מסלק אבן מלפניו לפי שבשני הדרכים הוא נעבד: (רמב"ם)

פרק ז - משנה ז

הנותן מזרעו למלך, אינו חייב עד שיקטר למלך ויעביר באש. מסר למלך ולא העביר באש, העביר באש ולא מסר למלך, אינו חייב, עד שיקטר למלך ויעביר באש. בעל אוב זה פתום {לו} המדבר משחיו, וידעוני זה המדבר

בְּפִיו, הָרִי אֵלוֹ בְּסִקִּילָה, וְהִנְשָׂאֵל בָּהֶם בְּאִזְהָרָה:

ר"ע מברטנורה **שְׂיִמְסוֹר לְמִלְךָ**. מוֹסְרוֹ בְּיַד הַכְּמָרִים: **וַיַּעֲבִיר בְּאֵשׁ**. מְעַבְּירוֹ מִצַּד זֶה לְצַד זֶה **{לד}**: **עַד שְׂיִמְסוֹר וַיַּעֲבִיר בְּאֵשׁ**. שְׂנֵאֲמַר (עִיקָרָא יח) לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר **{לה}**, וְכִתִּיב הָתֵם (דְּבָרִים יח) לֹא יִמָּצֵא בְּךָ מְעַבֵּיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בְּאֵשׁ, מִהַ הַעֲבָרָה הָאֲמוּרָה שָׁם בְּאֵשׁ, אֲפִי הַעֲבָרָה הָאֲמוּרָה כְּאִן בְּאֵשׁ: **אוֹב זֶה פְתוּם**. לֹקַח גְּלִגְלַת שָׁל מֵת לְאַחַר שְׁנֵת־אֶפֶל הַבָּשָׂר וּמְקַטֵּיר לָהּ וְשׂוֹאֵל מִמֶּנָּה עֲתִידוֹת וְהִיא מְשִׁיבָה **{לו}**: **וְהַמְדַבֵּר {לח} מִשְׁחִיו**. וַיֵּשׂ שְׁעוֹשִׂים שְׂיִשִּׁיב הַמֵּת דֶּרֶךְ בֵּית הַשָּׁחִי **{לט}**: **וַיִּדְעוּנִי**. חִיָּה שְׂשֻׁמָּה יָדוּעַ, וְצוּרְתָהּ כְּצוּרֵת אָדָם בְּפָנֶיהָ וַיִּדְּיָה וְרָגְלֶיהָ, וְהִיא מְחַפְּרֵת בְּטַבּוּרָה לְחֻבֵּל הַיּוֹצֵא מִן הַשָּׂרֵשׁ שְׁנֵשֵׁרֵשׁ בְּאֶרֶץ שְׂמֶשֶׁם חִיּוּתָהּ, וְכִשְׂרוּצִים לְצוּד אוֹתָהּ מוֹרִים בְּחָצִים אֶל הַחֻבֵּל עַד שֶׁהוּא נִפְסֵק וְהִיא מֵתָה מִיָּד **{מ}**. וְהִיא קְרוּיָה בְּלִשׁוֹן חֲכָמִים בַּר נֶשׁ דְּטוּר: **וְהִנְשָׂאֵל בָּהֶם**. שְׂבֵא וְשׂוֹאֵל בָּהֶם לְהַגִּיד לוֹ דְּבַר הָעֲתִיד **{מגון שְׂאוּל}**: **בְּאִזְהָרָה**. דָּאֵל תִּפְנּוּ אֶל הָאֲבֵת **{מא}**: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{לד}** הַעֲבָרָה זֹו אֵינָה שְׂרָפָה כְּמוֹ שְׂחֶשֶׁב הַמּוֹן רַב לְמֵאֵד. אֲבָל עִקְרוֹ הוּא כְּשֶׁהֵיוּ מְבַעֲרִין אֵשׁ וְהֵיוּ מְלַהֲטִין אוֹתוֹ לְשֵׁם אוֹתוֹ הַפֶּסֶל הַיָּדוּעַ שְׂהֵיוּ עוֹבְדִין אוֹתוֹ בְּכַךְ וְהוּא הַנִּקְרָא מִלְךָ, וְהִיא אוֹחוֹ אֶחָד מִבְּנֵיו וְנָתַן אוֹתוֹ בְּיַד הַמְשַׁמֵּשׁ בְּעֶסֶק אוֹתוֹ הַנֶּעֱבֵד וְהִיא מְעַבְּירוֹ עַל הָאֵשׁ מִצַּד זֶה לְצַד זֶה. הַרְמַב"ם. וְעֵינִי תוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **{לה}** מִשְׁמַע לִיָּה לְתַנָּא נְתִינָה הַבָּאָה לְכָלֵל הַעֲבָרָה. וְלֹא מִשְׁמַע לִיָּה נְתִינָה עַל מְנַת לְהַעֲבִיר לְחִיּוּבִיָּה עַל נְתִינָה לְחוּדָה. רִש"י: **{לו}** **פְתוּם**. שֵׁם הַמְכַשֵּׁף. רִש"י: **{לז}** וְאִין זֶה דּוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים, לְפִי שְׂדוֹרֵשׁ אֵינּוּ עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה אֶלָּא כְּדִתְנִיָּא וְדוֹרֵשׁ כּוּי זֶה הַמְרַעִיב עֲצָמוֹ וְהוֹלֵךְ וְלֵן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת כְּדִי שְׂתִשְׁרָה עָלָיו רוּחַ טְמֵאָה. פֶּרֶשׁ רִש"י שֵׁד שֶׁל בֵּית הַקְּבָרוֹת יְהִיא אוֹהֵבוֹ וּמְסִיעוֹ בְּכִשְׂפֵיו. וְהַרְמַב"ם כְּתִב כְּדִי שְׂיִוְדִיעָהוּ הַמֵּת בְּחִלוּם מִהַ שְׂשָׂאֵל עָלָיו: **{לח}** בְּנִיּוֹ. וְכֵן מִשְׁמַע בְּגִמְרָא דְתַרְתִּי נִינְהוּ: **{לט}** לְשׁוֹן רִש"י, מַעֲלָה הַמֵּת מִן הָאֶרֶץ וּמוֹשִׁיב לוֹ בְּשָׁחִי תַּחַת זְרוּעוֹתָיו וּמְדַבֵּר מִשְׁחִיו: **{מ}** עֵינִי פֶּרֶק חִי דְכְּלָאִים מְשֻׁנָּה הִי. וּבְגִמְרָא, יָדְעוּנִי זֶה הַמְנִיחַ עֲצָם יָדוּעַ בְּפִיו וְהוּא מְדַבֵּר מֵאֲלֵיו. (עַל יְדֵי כְּשָׁפִים. רִש"י): **{מא}** וְאִזְהָרָה דְמְכַשְׂפִים גּוֹפִיָּהוּ מִלֵּא יִמָּצֵא בְּךָ. רִש"י. וְעֵינִי תוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (עִיקָר תוִי"ט).

רמב"ם הַנּוֹתֵן מִזְרָעוֹ לְמוֹלֵךְ אֵינּוּ חַיִּיב עַד שְׂיִמְסוֹר כּוּי: בַּעַל אוֹב זֶה פִּיתוּם הַמְדַבֵּר מִשְׁחִיו וַיִּדְעוּנִי כּוּי: זֹו הַהִבְעֵרָה אֵינָה שְׂרִיפָה כְּמוֹ שְׂחֶשֶׁב הַמּוֹן רַב לְמֵאֵד אֲבָל עִקְרוֹ הוּא כְּשֶׁהֵיוּ מְבַעֲרִין אֵשׁ וְהֵיוּ מְלַהֲטִין אוֹתוֹ לְשֵׁם אוֹתוֹ הַפֶּסֶל הַיָּדוּעַ שֶׁהֵיוּ עוֹבְדִין אוֹתוֹ בְּכַךְ וְהוּא הַנִּקְרָא מוֹלֵךְ וְהִיא אוֹחוֹ אֶחָד מִבְּנֵיו וְנוֹתֵן אוֹתוֹ בְּיַד הַמְשַׁמֵּשׁ בְּעֶסֶק אוֹתוֹ הַנֶּעֱבֵד וְהִיא מְעַבְּירוֹ עַל הָאֵשׁ מִצַּד זֶה לְצַד זֶה וְכִיוֹן שֶׁעֲשֶׂה זֶה נִתְחַיֵּב סִקִּילָה וּמִתְנַאֵי שְׂיִמְסוֹר וַיַּעֲבִיר מִקְצַת זָרְעוֹ לְפִי שְׂנֵאֵי מִזְרַעַךְ וְלֹא כָל זָרַעַךְ וְאִם עֲשֶׂה כְּגוֹן זֶה לְשֵׁם עִיז אַחֲרֵת מִשְׂאֵר הַנֶּעֱבָדִים אֵינּוּ חַיִּיב מִיָּתָה לְפִי שְׂזוֹ הִיא עֲבוּדַת הַמוֹלֵךְ וְזֶהוּ הַמִּתְבָּרַר מִלְשׁוֹן הַתְּלַמוּד: וּבַעַל אוֹב מְפּוֹרְסִים בְּלִשׁוֹן הַמְקַרָּא מִין מְמִינִים וְלֹא יִתְעַרַב

לך בדורש אל המתים לפי שדורש אל המתים אינו עושה מעשה בשום פנים אבל הוא מין ממיני הבודים בעתידות דברים מלבם וזה כשיצום וילין בקברים וידבר דברים והוא רואה בחלומות עתידות כפי מחשבתו. ובעל אוב הנזכר במקרא יהיה בעשיית מעשים ויש ממנו מין אחר והוא שלוקח גולגולת אדם אחד שנתעכל ממנו הבשר ויצניע אותה ויקטר לה ובודה דברים בה והוא שומע ממנה דברים כמו ששומעין מן המת במלאכת בעל אוב וכל מה שאתה רואה ממאמר מדבר ושומע בענין זה הוא שמיעה כוזבת כפי מה שישים מחשבתו בזה כמו שיארע לבני אדם הרבה במקום הפנוי רוצה לומר בשעת התיחדות: ידעוני אמרו מניח עצם ידוע בפיו והוא מדבר מאליו וידוע שם עוף: ואמרו ג"כ בכאן מדבר משחיו יתדמה לו שמיעת קול מתחת שחיו: (רמב"ם)

פרק ז - משנה ח

המחלל את השבת, בדבר שחיבין על זדונו כרת **{מב}** ועל שגגתו חטאת. המקלל אביו ואמו, אינו חיב עד שיקללם בשם. קללם בכנוי, רבי מאיר מחיב וחכמים פוטרין **{מג}**:

ר"ע מברטנורה עד שיקללם בשם. באחד מן השמות המיוחדים: קללם בכנוי. רחום, חנון, ארך אפים: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{מב}** בדבר כו'. מפלל דאיכא מידי דחלול שבת הוי ואין חיבין לא חטאת ולא כרת, מאי ניהו, תחומין ואליבא דרבי עקיבא, הבערה ואליבא דרבי יוסי דאמר ללאו יצאה: **{מג}** פוטרין. בגמרא יליף ליה מקרא. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם המחלל את השבת בדבר שחיבין על זדונו כו': המקלל אביו ואמו אינו חיב עד שיקללם כו': משנה זו לדעת רבי עקיבא שסובר שיש שם חלול שבת שאין חיבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת והוא איסור תחומין אצל רבי עקיבא דאורייתא אבל חכמים אומרים איסור תחומין דרבנן ואין קורין אותו חלול אלא המלאכות בלבד שחיבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת כמו שנתבאר במקומו והלכה כחכמים: (רמב"ם)

פרק ז - משנה ט

הבא על נערה המאורסה, אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מארסה והיא בבית אביה. באו עליה שנים, הראשון בסקילה **{מו}** והשני בחנק:

ר"ע מברטנורה עד שתהא נערה. ולא קטנה **{מד}** פחותה מבת שנים עשרה שנה ויום אחד, ולא בוגרת שעברו עליה שנים עשרה שנה וששה חודשים ויום אחד: **בתולה**. ולא בעולה. ואם נבעלה שלא כדרךה עדין בתולה היא. ואפלו באו עליה עשרה בני אדם כלם שלא כדרךה, כלם בסקילה **{מה}**: **מארסה**. ולא נשואה: **והיא בבית אביה**. שאם מסר האב לשלוחי הבעל, הבא עליה אחר כך אינו בסקילה אלא בחנק: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{מד}** זו דברי רבי מאיר דקטנה אין לה קנס, דנערה דוקא ולא קטנה. אבל חכמים שנחלקו עליו חלוקין עליו אף כאן. דלא מעט הפתוב אלא בוגרת. גמרא: **{מה}** בריש פרק ו' דיבמות אתרבי שלא כדרךה לכל עריות. והא דכלם בסקילה לאו כלי עלמא היא, כמו שכתבנו באות שאחרי זה: **{מו}** הראשון כו'. כשבא עליה כדרךה. הרמב"ם. וקשה לי מאי קא משמע לן, פשיטא בתולה תנו. ורש"י פרש כגון שבאו עליה שלא כדרךה, הראשון בסקילה דמשכבי אשה כתיב, והשני בחנק דבעולה היא. והא סתמא רבי היא דאמר שלא כדרךה נפקא ליה מכלל בתולה כו': (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הבא על נערה המאורסה אינו חייב עד כו': כבר בארנו פעמים רבות שנערה נקראת משעת שהביאה שתי שערות אחר שנים עשרה שנה ועד אחר תשלום ששה חדשים: ואמרו הראשון בסקילה והשני בחנק כשבא עליה ראשון כדרכה ואם באו עליה עשרה שלא כדרכה ועדיין היא בתולה כלם בסקילה. (רמב"ם)

פרק ז - משנה י

הַמְסִית, זֶה הַדְּיוּט. הַמְסִית אֶת הַהַדְּיוּט, אָמַר לוֹ יֵשׁ יִרְאֶה בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, כָּךְ אוֹכֶלֶת, כָּךְ שׁוֹתָה, כָּךְ מְטִיבָה, כָּךְ מְרַעָה. כָּל {מט} חֲזִיבֵי מִיתוֹת שְׁבַתוֹרָה אֵין מְכַמִּינִין עֲלֵיהֶם, חוּץ מִזֶּו. אָמַר לְשָׁנִים {נא} וְהֵן עֲדִיו, מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ. אָמַר לְאַחַד, הוּא אוֹמֵר {נב} יֵשׁ לִי חֲבָרִים רוֹצִים בְּכֶךְ. אִם הָיָה עָרוֹם וְאִינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר בְּפִנְיָהֶם, מְכַמִּינִין לוֹ עֲדִים {נג} אַחֲוֹרֵי הַגָּדֵר, וְהוּא אוֹמֵר לוֹ אָמַר מַה שְׁאִמְרַתְּ לִי בִּיחֹוד, וְהִלָּה אוֹמֵר לוֹ, וְהוּא אוֹמֵר לוֹ הֵיאֵךְ נִנְיַח אֶת אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וְנִלְךְ וְנַעֲבַד עֲצִים וְאַבְנִים. אִם חוֹזֵר בּוֹ, הָרִי זֶה מוֹטָב. וְאִם אָמַר כָּךְ הֵיא חוֹבְתָנוּ וְכָךְ יָפָה לָנוּ, הַעוֹמְדִין מְאַחֲוֹרֵי הַגָּדֵר מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ. הָאוֹמֵר אַעֲבַד, אֵלֶךְ וְאַעֲבַד {נה}, נִלְךְ וְנַעֲבַד. אַזְבַּח, אֵלֶךְ וְאַזְבַּח, נִלְךְ וְנַזְבַּח. אַקְטִיר, אֵלֶךְ וְאַקְטִיר, נִלְךְ וְנַקְטִיר. אַנְסַךְ, אֵלֶךְ וְאַנְסַךְ, נִלְךְ וְנַנְסַךְ. אַשְׁתַּחֲוֶה, אֵלֶךְ וְאַשְׁתַּחֲוֶה, נִלְךְ וְנַשְׁתַּחֲוֶה. הַמְדִיחַ, זֶה הָאוֹמֵר, נִלְךְ וְנַעֲבַד עַבּוּדָה זָרָה :

ר"ע מברטנורה **זֶה הַדְּיוּט שֶׁהִסִּית. דּוֹקָא הַדְּיוּט שֶׁהִסִּית. שְׁנַבִּיא הַמְּסִית מִיתְתוּ בְּחֶנֶק {מז} : וְהִמְסִית אֶת הַהַדְּיוּט. לָאוּ דּוֹקָא, שְׁלֵא מְצִינוּ חֲלוּק בֵּין מְסִית אֶת הַהַדְּיוּט לְמְסִית אֶת הַנְּבִיא. אֶלָּא לְמַעוּטֵי מְסִית אֶת הַרְבִּים, כְּגוֹן מְדִיחֵי עִיר מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁמִיתְתוּ בְּחֶנֶק {מח} : מְכַמִּינִין. לְשׁוֹן מְאַרְב {נ} : אִם הָיָה הַמְּסִית עָרוֹם וְאִינוּ יָכוֹל לְדַבֵּר בְּפָנֵיהֶם. כְּלוּמַר אוֹמֵר לְנֶסֶת שְׁאִינוּ יָכוֹל לְדַבֵּר בְּפָנֵיהֶם מִפְּנֵי יִרְאַת בֵּית דִּין : בְּיַחְוּד. כְּלוּמַר, אֵין אִישׁ עֲמָנוּ וְיָכוֹל אֶתָּה לֹאמַר עֲתָה מָה שְׁאַמְרַת לִי כָּבֵר : הָאוֹמֵר אֶעֱבֹד. בְּאַחַד מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת הַלְּלוּ הוּי מְסִית וְחִיב {נד} : הַמְּדִיחַ. וְאִם מְדִיחַ אֶת הַרְבִּים {נו} הוּא, אִינוּ חִיב עַד שְׂיֵאמַר בְּלִשׁוֹן רַבִּים גִּלְדָּ וְנֶעֱבֹד : (ר"ע מברטנורה).**

עיקר תוי"ט {מז} דְּמִיתָה כְּתִיבָא בֵּיה, וְסַתָּם מִיתָה אֵינָה אֶלָּא חֶנֶק. גְּמָרָא : {מח} דְּגַמְרִינָן הַדְּחָה הַדְּחָה מְנַבִּיא, וְלֹא גַמְרִינָן הַדְּחָה הַדְּחָה מִמְּסִית, דְּדַנִּין מְסִית רַבִּים מִמְּסִית רַבִּים, וְאֵין דַּנִּין מְסִית רַבִּים מִמְּסִית יַחֲדִיד. וְכִי תִימָא דַּנִּין הַדְּיוּט מִהַדְּיוּט וְאֵין דַּנִּין הַדְּיוּט מְנַבִּיא, כִּיּוֹן שֶׁהַדִּיחַ אֵין לֶךְ הַדְּיוּט גְּדוֹל מְזָה. גְּמָרָא : {מט} **כָּל כּוֹי**. כְּלוּמַר שְׁכָל חִיבֵי מִיתוֹת צְרִיכִין הַתְּרָאָה. רִשְׁיִי. וְחוּץ מְזָה, כְּלוּמַר חוּץ מִמִּיתָה זֹו. וְהַרְמַב"ם הֶעֱתִיק חוּץ מְזָה : {נ} דְּמִתְרַגְּמִינָן וְאַרְבַּ לּוֹ, וְכַמֵּן לִיָּה. רִשְׁיִי : {נא} **לְשָׁנִים**. יַחַד, הֵן עֲצָמוֹן נַעֲשׂוּ עֲדִים, וְאֵין צְרִיךְ לְהַתְּרוֹת בּוֹ כְּשֶׁאַר חִיבֵי מִיתוֹת, אֶלָּא מְבִיאִים אוֹתוֹ לְבֵית דִּין, כְּדַכְּתִיב וְלֹא תַחְמַל וְלֹא תִכְסֶּה עָלָיו. רִשְׁיִי : {נב} **הוּא אוֹמֵר**. הַנֶּסֶת צְרִיךְ לְהַשִּׁיבוֹ יֵשׁ לִי חֲבָרִים כּוֹי. רִשְׁיִי : {נג} **עֲדִים**. וְלֹא סָגִי בְּחַד וְאוֹתוֹ שְׁאוֹמֵר לּוֹ, כִּיּוֹן שְׁמַקְלִין בְּהַכְּמָנָה, מָה שְׁאֵין כֵּן בְּשֶׁאַר מִיתוֹת בֵּית דִּין. וּמִשׁוּם הֵכִי נְמִי בְּיַחֲדִיד צְרִיךְ לֹאמַר לּוֹ הִיאָךְ נִיחַ כּוֹי : {נד} דְּהֵינּוּ שְׁאוֹמֵר אֶעֱבֹד אֲנִי בְּתַחֲלָה וְאַתָּה אַחֲרַי. כְּסָף מִשְׁנָה. וְתַמְהַנִּי, דְּבַגְמָרָא מוּכַח דְּבִנְסֶת הָאוֹמֵר מִיָּרִי, וְכְלוּמַר שְׁנִתְרַצָּה לּוֹ, חִיב אֶף הַנֶּסֶת וְאַפְלוֹ לֹא עֶבֶד, וְלֹא דְמִי לְנֶסֶת מַעֲצָמוֹ דְּצְרִיךְ שְׂיַעֲבֹד. וְעֵין תּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב : {נה} **אֵלָךְ כּוֹי**. שְׁמַחֲסַר הַלִּיכָה. אֶף עַל גַּב דְּאִיכָּא לְמִימַר אֲדַהֲכִי הַדֵּר בֵּיה. רִשְׁיִי : {נו} **גִּלְדָּ**. אֶף עַל פִּי שְׁכָלֵל עֲצָמוֹ עִם אַחֲרִים, דְּאִיכָּא לְמִימַר הֵינִי אַחֲרִים לֹא אֲזִלִּי וְאִיהוּ נְמִי לֹא לִיזוּל. רִשְׁיִי : {נז} וְטַעֲמָא דְּבִסְקִילָה, דְּגַמְרִינָן הַדְּחָה הַדְּחָה מִמְּסִית. וְאַל תִּקְשֶׁה דְּלַגְמַר מְנַבִּיא, דְּהַךְ סִיפָא רַבְּנָן דְּסַבִּירָא לְהוּ דְּנַבִּיא נְמִי בְּסַקִּילָה, וְרִישָׁא (דְּמִדִּיחַ עִיר וְנַבִּיא) בְּחֶנֶק, רַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא, כְּדֹאִיתָא בְּגַמְרָא : (עִיקַר תּוּי"ט).

רמב"ם המסית זה הדיוט המסית את ההדיוט אמר כו' : המדיח זה האומר נלך ונעבוד ע"א כו' : אמרו זה הדיוט המסית את ההדיוט לפי שנביא המסית מיתתו בחנק. המסית את הרבים והם מדיחי עיר הנדחת אין מכמינין עליהם אבל מכמינים למסית את ההדיוט בלבד ואלה הדברים כולם כשאמרה ליחיד הוא מסית ואם אמרם לרבים אינו מדיח עד שידבר עמהם בלשון רבים ויאמר להם נלכה ונעבדה ע"ז פלונית שכן אמרה תורה בענין זה נלכה ונעבדה וגו' : (רמב"ם)

פרק ז - משנה יא

הַמְכַשֵּׁף הָעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה חַיִּב, וְלֹא הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר {נט} מְשׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שְׁנַיִם לֹקְטִין קְשׁוּאִין, אֶחָד לֹקֵט פְּטוּר וְאֶחָד לֹקֵט חַיִּב, הָעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה חַיִּב, הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם פְּטוּר:

ר"ע מברטנורה הָעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה. מִמֶּשׁ, בְּסִקִּילָה: וְלֹא הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם. מְרַאָה לְבָרִיּוֹת כְּאֵלוֹ עוֹשֶׂה, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם {נח}: שְׁנַיִם לֹקְטִים קְשׁוּאִים. בְּמַכְשָׁפוֹת בְּפָנֵינוּ, אֶחָד מֵהֶן לֹקֵט וְחַיִּב מִיָּתָה, וְחֵבְרוּ לֹקֵט וּפְטוּר מִן הַמִּיתָה. כִּי צָד, הָעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה שֶׁלֹּקֵט מִמֶּשׁ בְּכַשְׁפִּים, חַיִּב. וְהָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם, הִרְאָה לָנוּ כְּאֵלוֹ נִתְקַבְּצוּ כֻּלָּן לְמָקוֹם אֶחָד וְהַקְשׁוּאִים לֹא זָזוּ מִמְּקוֹמָן, פְּטוּר מִן הַמִּיתָה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {נח} לומר שאותו מעשה שנראה לבני אדם שעושה, לא עשה באמת אלא שנדמה להם כך, אבל ודאי שעושה מעשה כדי לאחוז העינים. כסף משנה: {נט} רבי עקיבא אומר. לכאורה נראה דרבי עקיבא לאפלוגי אתא, ואיכא למימר דלתנא קמא אוחז ממעט מסקילה ולא ממלקות, דחייב משום (ויקרא יט) לא תעוננו, ופליג רבי עקיבא ואמר פטור אף ממלקות. אבל בגמרא מוכח דלאו לאפלוגי אתא, וגם לתנא קמא פטור אבל אסור. ולא קשיא לישנא דרבי עקיבא אומר, דטובא איכא כותיה. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם המכשף העושה מעשה חייב ולא האוחז את כו': אמרו פטור הוא פטור אבל אסור כגון פטורי שבת וחייבי מלקות [דרבנן]: (רמב"ם)

פרק ח - משנה א

בן סורר ומורה, מאימתי נעשה בן סורר ומורה, משביא שתי שערות ועד שיקיף זקן, התחתון ולא העליון, אלא שדברו חכמים בלשון נקיה, שנאמר (דברים כא), כי יהיה לאיש בן, בן ולא בת, בן ולא איש. הקטן פטור, שלא בא לכלל מצות:

ר"ע מברטנורה בן סורר ומורה. משביא שתי שערות. והוא בן שלש עשרה שנה ויום אחד. דמקמי הכי אין השערות סימן אלא שומא: עד שיקיף זקן התחתון. האי זקן דאמור רבנן, התחתון אמרו, שיקיף השער סביבות הגיד: ולא העליון. זקן ממש: שנאמר בן ולא איש. מששהקיף זקן התחתון איש הוא. ואף על גב דמקטנותו הוא קרוי בן, לא מצינו לחיבו מקמי שביא שתי שערות, דקטן פטור, שלא בא לכלל המצות, הלכך חיוביה בטר הכי הוא. והכי קאמר קרא, כי יהיה לאיש בן, בן הסמוך לגבורתו של איש, בתחלת אישותו חיביה קרא **[א]**. ומשהקיף זקן התחתון, איש גמור הוא: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[א]** ואם תאמר, דלמא שנה שלפני גדלות, כדאשכחן במפלא הסמוך לאיש [נדה פ"ה מ"ו]. ומפרש רבנו תם דהכא דריש, לאיש דמשמע גבור, כדכתיב וחסקת לאיש [מלכים א ב] (מה שאין כן בנדרים דאיש מרחק מפליא). ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם בן סורר ומורה מאימתי נעשה בן כו': מה שכנו שער הערוה בזקן הוא לשון נקיה וכבר ידעת שהבאת שתי שערות הוא אחר שתיים עשרה שנה ויום אחד ומי שהוא פחות מאלה השנים נקרא קטן ואין השתי שערות בהם סימן אלא שומא וכבר בארנו ענין זה ביבמות פעמים רבות וכיון שישלים

שלשה חדשים אחר ביאת שתי שערות אינו נעשה בן סורר ומורה ואפי' לא הקיף זקן התחתון לפי שנאמר בן ולא אב ואחר שלשה חדשים אפשר שיהיה לו בן כיון שיביא שתי שערות אפשר שתתעבר ממנו אשה ולשלשה חדשים יתפרסם ההריון ולפי שבזמן הזה אפשר לו להיות אב לא יעשה בן סורר ומורה ואפי' לא הקיף תכף הבאת שתי שערות: (רמב"ם)

פרק ח - משנה ב

מַאִמְתִּי חַיֵּב, מְשִׁיאֲכֹל טְרִימֵר בְּשָׂר וְיִשְׁתָּה חֲצִי לֶג יַיִן הָאֵיטְלָקִי. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, מָנָה בְּשָׂר וְלֶג יַיִן. אֲכֹל בְּחִבּוּרַת מְצוּהָ, אֲכֹל בְּעֵבֹר הַחֹדֶשׁ, אֲכֹל מִעֵשֶׂר שְׁנֵי בִירוּשָׁלַיִם, אֲכֹל נְבִלוֹת וְטֵרֵפוֹת, שְׁקָצִים וְרִמְשִׁים, אֲכֹל טָבֵל **(ב)** וּמִעֵשֶׂר רֵאשׁוֹן שְׁלֹא נִטְלָה תְרוּמָתוֹ וּמִעֵשֶׂר שְׁנֵי וְהִקְדֵּשׁ שְׁלֹא נִפְדּוּ, אֲכֹל דָּבָר שֶׁהוּא מְצוּהָ וְדָבָר שֶׁהוּא עֵבֶרָה, אֲכֹל **(ג)** כָּל מֵאֲכָל וְלֹא אֲכֹל בְּשָׂר, שְׁתָּה כָּל מִשְׁקָה וְלֹא שְׁתָּה יַיִן, אִינוֹ נַעֲשֶׂה בֶן סוֹרֵר וּמוֹרֵה, עַד שְׁיֵאֲכֹל בְּשָׂר וְיִשְׁתָּה יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר **(דברים כא)** זֹלֶל וְסָבָא. וְאִף עַל פִּי שְׂאִין רְאִיָּה **(ד)** לְדָבָר, זִכָּר לְדָבָר, שֶׁנֶּאֱמַר **(משלי כג)** אֵל תְּהִי בְּסָבְאֵי יַיִן בְּזִלְלֵי בְּשָׂר לָמוֹ:

ר"ע מברטנורה **טרטימר**. חצי מנה. והוא שיהיה הבשר בשל ולא בשל, כדרך שהלסטים אוכלים: **מן היין האיטלקי**. שהוא משבח וממשיך בתריה. והוא דשתי ליה מזיג ולא מזיג: **רבי יוסי אומר כו'**. ואין הלכה כרבי יוסי: **אכל בחבורת מצוה**. בסעודה של מצוה: **אכל בעבור החודש**. אף על גב דאין עולין לאותה סעודה אלא בפת וקטנית בלבד ואיהו אסיק

בְּשֵׁר וַיִּין, הוֹאִיל וּבְמִצּוֹה קְעָסִיק לֹא מִמְּשִׁיד: **אָכַל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בִירוּשָׁלַיִם**. כִּיּוֹן דְּכַדְרָךְ מִצְוֹתוֹ הוּא, דְּכַתִּיב בְּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי (דְּבָרִים יד) בְּבִקְר וּבְצֹאן וּבִיּוֹן וּבִשְׂכָר, לֹא מִמְּשִׁיד: **נְבִלוֹת וּטְרֵפוֹת שְׂקָצִים וּרְמָשִׁים**. דְּכַתִּיב אֵינְנוּ שְׁמַע בְּקִלְנוּ, וְלֹא זֶה שְׁאֶפְלוּ בְּקוּלוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא אֵינּוּ שׁוֹמֵעַ: **דְּבַר שֶׁהוּא מִצּוֹה**. דְּרַבְּנָן, לְאֶתְוִי תַנְחוּמֵי אַבְלִים. דְּאִי מְרִישָׂא, הָוֵה אֲמִינָא חֲבוּרַת מִצּוֹה הֵינּוּ כְהֻנִּים שְׂאוּכְלִים קְדָשִׁים אוֹ אֲכִילַת פְּסָחִים: **וְדְבַר שֶׁהוּא עֵבֶרָה**. לְאֶתְוִי תַעֲנִית צְבוּר שְׂאִסוּרוֹ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים: (ר"ע מברטנורא).

עיקר תוי"ט [ב] אכל וכו'. ירושלמי לא גרס לה. וכן הרמב"ם לא העתיקו בחבורו. ופשוט הוא, דהא אינו בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין. ונשתבשו הספרים ממסקת ברכות, שבת, ערובין ופסחים: **[ג] אכל כו'.** לְאֶתְוִי דְּבִילָה קְעִילִית. כָּל מְשָׁקָה, לְאֶתְוִי דְּבִשׁ וְחֶלֶב. דְּתַנָּא אָכַל דְּבִילָה קְעִילִית וְשִׁתָּה דְּבִשׁ וְחֶלֶב וְנִכְנַס לְמַקְדָּשׁ, חַיִּב. (משום יין ושכר אל תשת. ובכחו עסקינן). גְּמָרָא: **[ד] שֵׁאִין כו'.** דְּדַלְמָא מִמַּאֲכָל אַחְרֵינָא נְמִי קָרִי לִיה זֹלֶל, וּמִיהוּ שְׁלֵמָה אֶהָא אֲזַהְרִיה דְּמִמְּשִׁיד טְפִי, זָכַר לְדְבַר דְּבִבְשָׁר מְקָרִי זֹלֶל וּבִיּוֹן מְקָרִי סַבָּא. רש"י: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם מאימתי חייב משיאכל טרטימר בשר ושתה כו': טרטימר בשר חצי מנה ומתנאיו עד שיהיה אותו הבשר בשיל ולא בשיל וכמו כן יין מזוג ולא מזוג: ואמרו דבר שהוא לו מדרבנן כגון תנחומי אבלים וכל דבר שהוא לו עבירה כגון שאכל ביום תענית צבור לפי שנאמר איננו שומע בקולנו ועד שלא יהיה באותו המעשה שלו אלא המרות אביו ואמו בלבד לא המרות התורה. ואין הלכה כרבי יוסי: (רמב"ם)

פרק ח - משנה ג

גִּנְבַּ מִשָּׁל אָבִיו וְאָכַל בְּרִשׁוֹת אָבִיו, מִשָּׁל אַחֲרִים וְאָכַל בְּרִשׁוֹת אַחֲרִים, מִשָּׁל אַחֲרִים וְאָכַל בְּרִשׁוֹת אָבִיו, אֵינּוּ נֶעְשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה, עַד שֶׁיִּגְנֹב מִשָּׁל אָבִיו וַיֹּאכַל בְּרִשׁוֹת

אַחֲרִים. רַבִּי יוֹסִי בַר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד שִׁיִּגְנוּב מִשָּׁל אָבִיו וּמִשָּׁל אִמּוֹ:

ר"ע מברטנורה גִּנְבַּ מִשָּׁל אָבִיו וְאָכַל בְּרִשּׁוֹת אָבִיו. אַף עַל גַּב דְּשָׁכִיחַ לִיָּה לְגִנְבַּ מִשָּׁל אָבִיו, הוֹאִיל וְאָכַל בְּרִשּׁוֹת אָבִיו מִתְּפִיחַד וּמִתְּבַעַת מֵאָבִיו שֶׁמֵּא יִרְאֵנוּ, וְלֹא מִמְּשִׁיד: **גִּנְבַּ מִשָּׁל אַחֲרִים**. לֹא שָׁכִיחַ לִיָּה שְׁיֻכַּל בְּכָל עֵת לְגִנְבַּ מִשָּׁל אַחֲרִים, וְלֹא מִמְּשִׁיד: **עַד שִׁיִּגְנוּב מִשָּׁל אָבִיו**. דְּשָׁכִיחַ לִיָּה לְגִנְבַּ בְּכָל עֵת: **וְיֹאכַל בְּרִשּׁוֹת אַחֲרִים**. שְׂאִינוּ מִתְּבַעַת שָׁם מֵאָבִיו, דְּבִכְהֵאִי גִּוְנָא וְדֵאִי מִמְּשִׁיד: **וּמִשָּׁל אִמּוֹ**. מִנְּכָסִים שְׂיֵשׁ לָהּ שְׂאִין לְאָבִיו רִשּׁוֹת בְּהֵן. כְּגוֹן שְׁנֵתָן לָהּ אַחַר נְכָסִים בְּמִתְנָה עַל מְנַת שְׂאִין לְבַעֲלָהּ רִשּׁוֹת בְּהֵן. וְאִין הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי בַר רַבִּי יְהוּדָה: (ר"ע מברטנורה).

רמב"ם גִּנְבַּ מִשָּׁל אָבִיו וְאָכַל בְּרִשּׁוֹת אָבִיו מִשָּׁל אַחֲרִים כּוּ: ר"ל ר' יוֹסִי בְּאִמְרוֹ שִׁיִּגְנוּב מִדְּמֵי סְעוּדָה הַמוֹכֵנֶת לְאָבִיו וְלִאִמּוֹ אוּ מִנְּכָסֵי הָאִם אִם הִיָּה לָהּ נְכָסִים שְׂאִין זְכוּת לְאָבִיו בְּהֵם וְזֵהוּ כְּגוֹן שְׁנֵתָן לָהּ אָדָם מִתְנָה עַל מְנַת שְׂאִין לְבַעֲלָהּ רִשּׁוֹת בְּהֵן וְזֵה יִתְכֵן לְעִשּׂוֹת וּמִתְנָאִיו עוֹד שִׁיקַח בְּעַצְמוֹ בְּאוֹתוֹ מִמּוֹן הַגְּנוּב בְּשֵׁר וְיִין בְּזוּל וְיֹאכַלֶם בְּמִקּוֹם שֶׁאִמְרָנוּ עַל הַפְּנִים הַנּוֹזְכִים וְאִין הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי בַר רַבִּי יְהוּדָה: (רמב"ם)

פֶּרֶק ח - מִשְׁנֵה ד

הָיָה אָבִיו רוֹצֵה וְאִמּוֹ אֵינָה רוֹצֵה, אָבִיו אֵינּוּ רוֹצֵה וְאִמּוֹ רוֹצֵה, אֵינּוּ נַעֲשֶׂה בֶן סוֹרֵר וּמוֹרֵה, עַד שְׂיֵהוּ שְׁנִיָּהֶם רוֹצִים **(ה)**. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם לֹא הִיָּתָה אִמּוֹ רְאוּיָה לְאָבִיו, אֵינּוּ נַעֲשֶׂה בֶן סוֹרֵר וּמוֹרֵה. הָיָה אֶחָד מֵהֶם גֵּדָם אוּ חֲגָר אוּ אֵלֶם אוּ סוּמָא אוּ חֵרֶשׁ, אֵינּוּ נַעֲשֶׂה בֶן סוֹרֵר וּמוֹרֵה, שְׁנֵאָמֵר **(דְּבָרִים כ"א)** וְתִפְשׂוּ בּוֹ אָבִיו

וְאָמוּ, וְלֹא גִדְמִין. וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ, וְלֹא חֲגָרִין.
וְאָמְרוּ, וְלֹא אֶלְמִין. בְּנִנוּ זֶה, וְלֹא סוּמִין. אֵינְנוּ
שֹׁמְעֵי בְקִלְנוּ, וְלֹא חֲרָשִׁין. מִתְרִין בּוֹ בְּפִי
שְׁלֹשָׁה וּמִלְקִין אוֹתוֹ. חֲזַר וְקִלְקַל, נִדוֹן
בְּעִשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. וְאֵינוּ נִסְקָל עַד שְׂיֵהוּ שָׁם
שְׁלֹשָׁה הָרֵאשׁוֹנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) בְּנִנוּ זֶה, זֶה הוּא
שְׁלָקָה בְּפִיכֶם. בָּרַח עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ וְאַחַר
כֶּךָ הַקִּיף זָקוֹן הַתַּחְתּוֹן, פָּטוֹר. וְאִם מִשְׁנִגְמַר
דִּינוֹ בָּרַח וְאַחַר כֶּךָ הַקִּיף זָקוֹן הַתַּחְתּוֹן, חַיֵּב:

ר"ע מברטנורה ראויה לאביו. שוה ודומה לאביו בקול במראה וקומה.
דכתיב איננו שמע בקלנו, מדלא כתיב בקולותינו (ו), שמע מנה קול
אחד לשניהם. ומדקול בעינן שוים, מראה וקומה נמי בעינן שוים (ז).
ואין הלכה פרבי יהודה: **גדס**. ידו קטועה: **בננו זה**. משמע שמראין
אותו: **חרשים**. אם אמר להם איני מקבל מכם אינם שומעים אותו.
ואף על פי שרואים אחר כך שאינו מקים מצותו, מפל מקום התורה
אמרה איננו שומע בקולנו, דמשמע דבשעת הקול קאמרי (ח) דלא שמע,
ששמעוהו שאמר איני מקבל מכם: **ומתרין בו בפני שלשה**. הכי קאמר,
ומתרין בו בפני שנים (ט) שלא ירגיל. ואם לא שמע, מלקין אותו בבית
דין של שלשה, כדתנן בפרק קמא, מכות בשלשה. דויסרו אותו האמור
בבן סורר ומורה מלקות הוא, כתיב הקא (דברים כא) בן סורר ומורה,
וכתיב התם (שם כה) והיה אם בן הכות הרשע: **זה הוא שלקה בפניכם**.
ואף על גב דמבעי ליה זה ולא סומין, אי איתא דלהך מלתא לחוד אתא,
לזה הוא שלקה בפניכם, לכתוב בננו הוא (י), מאי בננו זה, שמעת מנה
תרתין: **ואחר כך הקיף זקון התחתון פטור**. כיון דאלו עביד השתא לאו
בר קטלא הוא: **ואם משנגמר דינו ברח**. הוי כגברא קטילא וחיב אפלו
לאחר כמה שנים: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ה) שניהם כו'. שנאמר ותפשו בו אביו ואמו. הרמב"ם: (ו) או
בקולינו ביו"ד. רש"י: (ז) גמרא. ונראה לי לפי שכן אתה מוצא בשנים
שהשוה אותן הכותב בדברים והצריכום גם כן שיהיו שוים במראה וקומה,
והן שני שעירי יום הכפורים. ועין תוספות יום טוב: (ח) וזה לשון רש"י,
ואיכא להפוכי לזכותא ולמדרש דבשעת הקול כו': (ט) דבעינן עדים
שהוכיחו [אותו] ועבר, שאין אביו ואמו נאמנים להרגו, דכתיב על פי שנים
עדים יומת המת. רש"י. וכתב עוד מתרין בו לאו התראה גמורה היא כו'
אלא מוכיחין אותו. ועין תוספות יום טוב: (י) ומשמע הוא שלקה בפניכם.
רש"י. ולא קשיא דלמא לסומין לחוד אתא, דלעולם לא מפקינן קרא

מִמְשַׁמְעוֹתֶיהָ דִּמְשַׁמַּע שְׁמַעֲדִין אוֹתוֹ בְּפָנֵי בֵּית דִּין וְאוֹמְרִין שְׁזָהוּ שְׁלָקָה כּוֹי :
(עיקר תוי"ט).

רמב"ם היה אביו רוצה ואמו אינה רוצה אביו אינו כו': היה אחד מהם גידם או חיגר או אלם או סומא כו': ברח עד שלא נגמר דינו ואחר כך הקיף זקן כו': ראויה לאביו ר"ל שתהיה דומה במראה ובקומה לפי שנאמר (א) אביו ואמו: ואמרו ומתרים בו בפני ג' כלומר ומתרים בו ולוקה לפני שלשה לפי שהתראתו בשנים כמו שאר התראות: ומעיקרנו שהאדם כשנגמר דינו גברא קטילא הוא ונהרג כל זמן שימצא ואין הלכה כרבי יהודה: (רמב"ם)

פרק ח - משנה ה

בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה נִדוֹן עַל שֵׁם סוֹפוֹ, יָמוּת זָכָאי וְאֵל יָמוּת חַיֵּב, שְׁמִיתָתוֹ שֶׁל רְשָׁעִים הֶנְאָה לָהּ וְהֶנְאָה לְעוֹלָם, וְלַצְּדִיקִים, רַע לָהּ וְרַע לְעוֹלָם. יֵין וְשָׁנָה לְרְשָׁעִים, הֶנְאָה לָהּ וְהֶנְאָה לְעוֹלָם, וְלַצְּדִיקִים, רַע לָהּ וְרַע לְעוֹלָם. פְּזוּר לְרְשָׁעִים, הֶנְאָה לָהּ וְהֶנְאָה לְעוֹלָם, וְלַצְּדִיקִים, רַע לָהּ וְרַע לְעוֹלָם. כְּנוּס לְרְשָׁעִים, רַע לָהּ וְרַע לְעוֹלָם, וְלַצְּדִיקִים, הֶנְאָה לָהּ וְהֶנְאָה לְעוֹלָם. שְׁקֵט לְרְשָׁעִים, רַע לָהּ וְרַע לְעוֹלָם, וְלַצְּדִיקִים, הֶנְאָה לָהּ וְהֶנְאָה לְעוֹלָם: **{יא}** וְהֶנְאָה לְעוֹלָם:

ר"ע מברטנורה נדון על שם סופו. סוף שְׁמִכְלָה מִמוֹן אָבִיו וּמִבְקָשׁ מֵה שְׁהַרְגַל בּוֹ וְאִינוֹ מוֹצֵא, וְיוֹשֵׁב בְּפִרְשֵׁת דְּרָכִים וּמְלַסְטִים אֶת הַבְּרִיּוֹת, אִמְרָה תוֹרָה יָמוּת זָכָאי וְאֵל יָמוּת חַיֵּב: הֶנְאָה לָהּ. שְׁאִינֵן מוֹסִיפִין לְחֵטָא: וְהֶנְאָה לְעוֹלָם. שְׁקֵטָה כָּל הָאֶרֶץ: רַע לָהּ. שְׁהִיוּ מוֹסִיפִים זְכִיּוֹת: וְרַע לְעוֹלָם. שְׁהִיוּ מְגַנְגִים עַל דּוֹרָן וּמוֹכִיחִין אֶת הַדּוֹר: יֵין וְשָׁנָה לְרְשָׁעִים. כָּל זְמַן שְׁשׁוֹתִים וְיִשְׁנִים אֵין חוֹטְאִין וְאֵין מְרַעִין לְבְרִיּוֹת:

לְצַדִּיקִים רַע לָהֶן. שְׂאִינָם עוֹסְקִין בְּתוֹרָה: וְרַע לְעוֹלָם. שְׂכַשְׁהוֹן מִתְבַּטְּלִים, פְּרַעְנוֹת בָּאָה לְעוֹלָם: פְּזוּר. שְׁהוֹן נִפְרָדִים זֶה מִזֶּה וְאִין יְכוּלִים לְהִנְעֵץ וּלְסַיֵּעַ זֶה אֶת זֶה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [יא] הַנָּאָה כּוֹי. שְׂיֵשׁ לָהֶם פְּנָאִי לְעֶסֶק בְּתוֹרָה וּבִמְצוֹת. רַשִׁיי. כְּלוּמַר וְלֹא שְׂיָהִיו שְׂקֻטִים גַּם מִטְרַדְתַּת תּוֹרָה וּמְצוֹת: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם בן סורר ומורה נדון על שם סופו ימות זכאי כו': נדון על שם סופו כלומר כי התורה העידה מי שהוא בימי קטנותו מרוב התאוה בזה התכלית שאמר אי אפשר לבסוף שלא יגזול בני אדם וישפוך דמים לקחת ממון שיעשה בו מה שהרגיל והש"י צוה שיהרג מפני זה ויהרג הוא לפני שיהרוג לאחרים: (רמב"ם)

פרק ח - משנה ו

הָבֵא בַּמְחֻתָּרַת נְדוֹן עַל שֵׁם סוּפוֹ. הָיָה בָּא בַּמְחֻתָּרַת וְשָׁבַר אֶת הַחֲבִית, אִם יֵשׁ לוֹ [יג] דָּמִים, חַיִּב. אִם אִין לוֹ דָּמִים, פְּטוּר:

ר"ע מברטנורה הָבֵא בַּמְחֻתָּרַת. שְׂאֲמָרָה תּוֹרָה יִהְיֶה: נְדוֹן עַל שֵׁם סוּפוֹ. שְׂסוּפוֹ לְהַרְגֵּ אֶת בְּעַל הַבַּיִת אִם יַעֲמֹד [יב] כְּנִגְדּוֹ לְהַצִּיל אֶת שְׂלוֹ: אִם יֵשׁ לוֹ דָּמִים חַיִּב. כְּגוֹן הָאֵב הָבֵא בַּמְחֻתָּרַת עַל הַבֵּן, בְּיָדוּעַ שְׂרַחֲמֵי הָאֵב עַל הַבֵּן, לְפִיכָדִי אִין הַבֵּן רִשְׁאֵי לְהַרְגוֹ. וְאִם שָׁבַר הָאֵב הַחֲבִית, חַיִּב לְשַׁלֵּם: אִין לוֹ דָּמִים פְּטוּר. וְשָׁאָר כָּל אָדָם הָבֵא בַּמְחֻתָּרַת שְׂאִם הָרְגוֹ בְּעַל הַבַּיִת אִין לוֹ דָּמִים, אִם שָׁבַר אֶת הַחֲבִית פְּטוּר מִלְּשַׁלֵּם. שְׂכִיּוֹן שְׂהוּא מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ פְּטוּר מִן הַתְּשֻׁלוּמִין [יד], שְׂאִין אָדָם מִתּוֹ וּמְשַׁלֵּם: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [יב] דְּחֻזְקָה אִין אָדָם מְעַמִּיד עַצְמוֹ עַל מְמוֹנוֹ, וְאָמַר אִם יַעֲמֹד כּוֹי. וְעֵינִן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: [יג] יֵשׁ לוֹ כּוֹי. כְּחֵי הוּא חָשׁוּב, וְרַצִּיחָה הוּא אִם יִהְיֶה בְּעַל הַבַּיִת. רַשִׁי: [יד] וְאָף עַל פִּי שְׂנֵצוּל, פְּטוּר מִן הַתְּשֻׁלוּמִין. דְּקִימָא לָן חַיִּבֵי מִיתוֹת שׁוֹגְגִין כְּגוֹן שְׂלֹא הִתְרוּ בְּהוֹן אִין מְשַׁלְּמִין מְמוֹן שְׂעַם הַמִּיתָה אָף עַל פִּי שְׂאִין נְהָרְגִין. רַשִׁי. וְעֵינִן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הבא במחתרת נדון על שם סופו היה בא כו': וכן הבא במחתרת ידוע הוא שכונתו שאם יעמוד בעל הבית להציל ממונו מידו שיהרגנו ולפיכך מותר להרגו ואין הפרש בין שבא במחתרת או בדרך החצר ודרך גג ודרך קרפף אבל דבר הכתוב בהווה ברוב וכבר נתבאר בכתובות וזולתו כי מעיקרנו אין אדם מת ומשלם ולפיכך הבא במחתרת אם שבר חבית בעת כניסתו ולא יהיו שם עדים שאז דמו מותר כמו שנאמר אין לו דמים והוא פטור מדמי החבית ואם שבר אותה בצאתו וכבר פנה ללכת לדרכו שאין מותר להרגו אם יש שם עדים כמו שנאמר דמים לו הוא חייב בדמי החבית: (רמב"ם)

פרק ח - משנה ז

וְאִלוֹ הֵן שְׂמִצִּילִין אוֹתָן בְּנִפְשָׁן {טו}, הָרוֹדֵף אַחַר חֵבְרוֹ לְהַרְגּוֹ, אַחַר הַזְּכוּר וְאַחַר הַנִּעְרָה הַמְאָרְסָה. אֲבָל הָרוֹדֵף אַחַר בְּהֵמָה, וְהַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת, וְהַעוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה, אֵין מְצִילִין אוֹתָן בְּנִפְשָׁן:

ר"ע מברטנורה וְאִלוֹ הֵן שְׂמִצִּילִין אוֹתָן בְּנִפְשָׁן. שְׂמִצִּילִין אוֹתָן מִן הָעֵבֶרָה בְּנִפְשָׁן, שְׁנֵיתָן רְשׁוּת לְכָל אָדָם לְהַרְגֵם כְּדִי לְהַצִּילָן מִן הָעֵבֶרָה: הָרוֹדֵף אַחַר חֵבְרוֹ לְהַרְגּוֹ. דְּכַתִּיב אֶצֶל נְעֵרָה הַמְאָרְסָה (דְּבָרִים כב) כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נִפְשׁ כֹּן הַדָּבָר הַזֶּה, מִקִּישׁ רוֹצֵחַ לְנְעֵרָה מְאָרְסָה, מֵהַ נְעֵרָה מְאָרְסָה נִתֵּן לְהַצִּילָהּ בְּנִפְשָׁן, אֵף רוֹצֵחַ נִתֵּן לְהַצִּילוֹ בְּנִפְשָׁן. וְנְעֵרָה מְאָרְסָה נִפְקָא לָן מִקְרָא דְּכַתִּיב (שם) צִעֲקָה הַנְּעֵרָה הַמְאָרְסָה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ, הָאֵ יֵשׁ מוֹשִׁיעַ לָהּ חֵיב לְהוֹשִׁיעָהּ בְּכָל דָּבָר שְׂיִכּוֹל לְהַצִּילָהּ: וְאַחַר הַזְּכוּר. נִפְקָא לָן דְּאָמַר קְרָא (שם) וְלַנְּעֵרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר, נַעַר כְּתִיב חֵסֶר ה"א, זֶה זְכוּר {טו}. וְהוּא הַדִּין לְכָל חֵיבֵי כְרִתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין שְׂבַעֲרִיּוֹת {יז}, שְׂמִצִּילִין אוֹתָן בְּנִפְשָׁן, דְּכַתִּיב (שם) חֲטָא מוֹת. חֲטָא, אֵלוֹ חֵיבֵי כְרִתוֹת. מוֹת, אֵלוֹ חֵיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין {יח}: אֲבָל הָרוֹדֵף אַחַר הַבְּהֵמָה. אֵף עַל פִּי שְׂדוּמָה לְעֵרִיּוֹת: וְהַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת וְהַעוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה. אֵף עַל פִּי שְׂשִׁינֵיהֶם כּוֹפְרִים בְּעֵקֶר: אֵין מְצִילִין אוֹתָם בְּנִפְשָׁן. וְכָל

שָׁכַן שְׁאֵר חַיְבֵי כְרִיתוֹת וּמִיתוֹת בַּיִת דִּין שְׁאִינָן שֶׁל עֲרִיּוֹת, שְׁאִין מְצִילִין אוֹתָם בְּנַפְשָׁם, וְאִין מִתֵּר לְהַרְגֹן כָּלֵל עַד שְׂיַעֲבֹרוּ עֲבָרָה בְּעֵדִים וְיִהְיוּ חַיְבִים מִיָּתֶה בְּבֵית דִּין : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [טו] בנפשן. דוּמְיָא דְמִתְנִיתִין דְלַעִיל דְנִתְּן רְשׁוּת לְהַרְגֵּהּ הַבָּא בְּמַחְתָּרָת, שְׁהוּא כְּדִי לְהַצִּיל, שְׂפִידוּעַ שְׁלֵהֲרִגְהוּ בָּא : [טז] וְנִדְרָשׁ מְקָרָא וּמְסָרָת. רְש"י. וְעִין תּוֹסְפּוֹת יוֹם טוֹב : [יז] דְּלֹא נִתְּן לְהַצִּיל בְּנַפְשָׁם אֶלָּא מִדְּבַר שְׁהוּא עֲרֻה וְיֵשׁ בָּהּ קָלוֹן וּפְגָם לְנִדְרָף. רְש"י. דוּמְיָא דְנִעְרָה הַמְאָרְסָה : [יח] וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא חֲטָא, הָהּ אֲמִינָא אֶפְלוּ חַיְבֵי לְאוּיִן, כְּתַב רַחֲמָנָא מוֹת כּו'. וְלִכְתּוֹב חֲטָא מוֹת וְלֹא לְכְתוֹב נֵעַר נִעְרָה (שְׁהֵרִי הוּ בְּכָלֵל), אִין הָכִי נְפִי, וְנִעַר נִעְרָה חַד לְמַעוּטֵי עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים, וְחַד לְמַעוּטֵי בְהֵמָה. גְּמָרָא : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם ואלו הן שמצילין אותן בנפשן הרודף אחר כו' : 22 (דף עג ע"א) כל חייבי כריתות וחייבי מיתות ב"ד מן העריות מצילין אותם בנפשם אבל זכר אלה השלשה בלבד לפי שהם מבוארין יותר מאותן הבאין בלמוד לפי שלמדנו ההצלה מדאמר רחמנא בנערה המאורסה אין מושיע לה הא יש מושיע לה מושיעה בכל דבר שהוא יכול להושיעה ואפי' במיתת אותו האיש האונס אותה ולמדנו זכור מנערה המאורסה לפי שכתוב ולנערה לא תעשה דבר ולמדנו ממנה רוצח ג"כ לפי שנאמר כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה ולמדנו משם חייבי כריתות ומיתות ב"ד וכל זה בעריות אבל שאר עבירות כגון אוכל חלב ודם או מכשף וכיוצא בהם אין צריך לומר שאין מצילין אותם בנפשם ואמנם הוצרך להזכיר שבת וע"ז ואע"פ שהם מזולתי העריות לגודל שני העונות האלה ושהם יסודות לכל התורה וכשאדם עובר עליהם חשוב כעובד עבודת כוכבים לכל דבר ואינו מישראל כמו שבארנו בפרק חמישי מעירובין והיה עולה על הדעת שמצילין בהם ג"כ בנפשם כמו שהיו סוברין קצת החכמים לכך הודיענו שאין הדבר כן אלא שהם כשאר העבירות לענין ההצלה וכתב רחמנא רוצח וזכור למעוטי בהמה וע"ז ושבת כמו שזכרנו וענין ההצלה זו היא שמצוה עלינו להציל זה האיש הנרדף מיד הרודף שהוא מבקש להרגו או לעבור בו עבירה באיזה פנים שיתכן ואפי' במיתת הרודף ואע"פ שעדיין לא עשה העבירה וזהו פירוש בנפשו כלומר בנפש הרודף וכיון שעבר ועשה העבירה אסור להרגו אלא בב"ד ועדים ועל הפנים שהקדמנו ביאורם ואינו כן אם ראינוהו כשהוא רודף אחר בהמה או רוצה לחלל שבת או ע"ז אבל אנו צריכין להזהירו ולמונעו ולהצילו בכל מה שנוכל זולתי מיתתו שהוא אסור עד שיעבור בעדים והתראה והורגים אותו ב"ד וכן שאר העבירות מלבד העריות ורוצח כמו שבארנו : (רמב"ם)

פרק ט - משנה א

וְאֵלוֹ הֵן הַנְּשָׂרְפִין, הַבָּא עַל אִשָּׁה וּבִתָּהּ, וּבֵת כֹּהֵן שְׁזֵנְתָהּ. יֵשׁ בְּכָלֵל אִשָּׁה וּבִתָּהּ, בֵּיתוֹ, וּבֵת בֵּיתוֹ, וּבֵת בָּנוֹ, וּבֵת אִשְׁתּוֹ, וּבֵת בִּתָּהּ, וּבֵת בְּנָהּ, חֲמוֹתוֹ, וְאִם חֲמוֹתוֹ, וְאִם חֲמִיו. וְאֵלוֹ הֵן הַנְּהַרְגִים, הַרוֹצֵחַ וְאֲנָשֵׁי עִיר הַנִּדְחָת [א]. רוֹצֵחַ שֶׁהִכָּה אֶת רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְּבַרְזֵל, וְכָבַשׂ עָלָיו לְתוֹדֵי הַמַּיִם אוֹ לְתוֹדֵי הָאוּר וְאִינוֹ יָכוֹל לַעֲלוֹת מִשָּׁם, וְמֵת, חַיֵּב [ב]. דֹּחֲפוֹ לְתוֹדֵי הַמַּיִם אוֹ לְתוֹדֵי הָאוּר וְיָכוֹל לַעֲלוֹת מִשָּׁם, וְמֵת, פָּטוּר. שֶׁסָּה בּוֹ אֶת הַכֶּלֶב, שֶׁסָּה בּוֹ אֶת הַנְּחָשׁ, פָּטוּר. הַשִּׂיד בּוֹ אֶת הַנְּחָשׁ, רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב, וְחַכְמַיִם פּוֹטְרִין. הַמַּכָּה אֶת חֲבֵירוֹ בֵּין בְּאֶבֶן בֵּין בְּאֶגְרוֹף [ד] וְאֶמְדוּהוּ לְמִיתָהּ, וְהִקְלַ מִמָּה שֶׁהָיָה וּלְאַחַר מִכָּאן הַכְּבִיד וְמֵת, חַיֵּב. רַבִּי נְחֻמִּיָּה אוֹמֵר, פָּטוּר, שְׂרָגְלִים לְדַבֵּר :

ר"ע מברטנורה וְאֵלוֹ הֵן הַנְּשָׂרְפִים. הַבָּא עַל אִשָּׁה וּבִתָּהּ. עַל אִשָּׁה שֶׁכָּבַר נִשְׂאָה בִּתָּהּ, דְּהֵינּוּ חֲמוֹתוֹ : וּבֵת כֹּהֵן. וְכֵן בֵּית כֹּהֵן שְׁזֵנְתָהּ הִיא בְּשָׂרְפָה : יֵשׁ בְּכָלֵל אִשָּׁה וּבִתָּהּ. כְּלוּמַר בְּאִשָּׁה וּבִתָּהּ פְּתִיבָא שְׂרָפָה בְּהַדְיָא (ויקרא כ) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ וְגוֹי בְּאֵשׁ יִשְׂרָפוּ, וּמִנֵּה יִלְפִינּוּ כְּלָהוּ

הַנָּדָה נִמְי דְאִיתְנָהוּ בְשֶׁרְפָה : בְּתוֹ. מֵאַנוּסָתוֹ, דְּלָאוּ בֵּת אֲשֶׁתּוֹ הִיא דְלַחֲבִיב עָלֶיהָ מְשׁוּם בֵּת אֲשֶׁתּוֹ, דְּהָא לָאוּ בֵּת אֲשֶׁתּוֹ הִיא : בֵּת בְּתוֹ וּבֵת בְּנוֹ. שְׁהִיּוּ לוֹ מֵאַנוּסָתוֹ : בֵּת אֲשֶׁתּוֹ. בֵּין שְׁהִיא בְּתוֹ בֵּין שְׁהִיא חוּרְגָתוֹ : וְחִמּוּתוֹ. אָף עַל גַּב דְּתַנָּא לֵה רִישָׁא בְּהַדְיָא הַבָּא עַל אִשָּׁה שְׁנַשָּׂא בִתָּהּ, וְלֹא מְדַרְשָׁא אֲתִיבָא, אִידִי דְתַנִּי בְּהַדְיָא כְּלָלָא אִם חִמּוּתוֹ וְאִם חִמּוּ דְאֲתִיבָא מְדַרְשָׁא, תַּנָּא נִמְי אַגְבֵּי רַהֲטָא חִמּוּתוֹ בְּהַדְיָהוּ : כְּבִשׁ עָלָיו. אַחֲזוּ רֵאשׁוּ שְׁל חֲבֵרוֹ וַתִּקְפוּ בְּתוּדָה הַמִּים שְׁלֹא יוּכַל לְהָרִים רֵאשׁוֹ : שְׂסָה. גְּרָה : הַשִּׁידָה. שְׁאַחֲזוּ הַנְּחָשׁ בִּידוֹ וְהוֹלִיכוֹ וְהִגִּיעַ שְׁנֵי הַנְּחָשׁ לַגּוֹף שְׁל חֲבֵרוֹ : רַבִּי יְהוּדָה מְחִיב. דְּסָבַר אָרְס נְחָשׁ בְּשַׁנְיָו עוֹמֵד, וּמִכִּיּוֹן שְׁהִגִּיעַ שְׁנֵי הַנְּחָשׁ בְּבִשְׂרוֹ שְׁל חֲבֵרוֹ הוּי כְּאֵלוֹ הֶרְגוּ וְחִיב : וְחֲכָמִים פּוֹטְרִין. דְּקָא סָבְרִי אָרְס נְחָשׁ מַעְצָמוֹ הוּא מְקִיא, הַלְכָדָה לָאוּ אִיהוּ קְטִילִיה אֶלָּא גְרָמָא בְּעֵלְמָא הוּא {ג} וּפְטוֹר. וְהַלְכָה כְּחֲכָמִים : וְאַמְדוּהוּ לְמִיתָהּ. אֲבָל אֲמַדוּהוּ תַחֲלָה לַחֲיִים, אֶפְלוּ לְרַבָּנָן פְּטוֹר : וְהַקָּל מִמָּה שְׁהִיָּה. וְחֲזָרוּ וְאַמְדוּהוּ לַחֲיִים : שְׁרַגְלִים לְדַבְרָה. שְׁלֹא מֵת מִחֲמַת מִכָּה זֹו : (רִיעַ מְבִרְטִנּוּרָה).

עיקר תוי"ט {א} הַרוֹצֵחַ כּוֹי. יִלְפִינָן לְהוּ בְּגִמְרָא דְבִסְיָף. וְעֵינָן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : {ב} וְכִבֵּשׁ כּוֹי חִיב. דְּאָמַר קָרָא {בְּמִדְבָר לֵה} אוֹ בְּאִיבָה, לְרַבּוֹת אֶת הַמְּצַמְצָם, הִינּוּ כּוֹבֵשׁ שְׁצַמְצָמוֹ שְׁם שְׁלֹא יָקוּם. גְּמָרָא. וּמִלַּת כְּבִשׁ עֲבָרִית, כְּמוֹ {שְׁמוּאֵל ב ח} הַגּוֹלִים אֲשֶׁר כְּבִשׁ : {ג} אָף עַל פִּי שְׁיֹודַע שְׁסוּפּוֹ לְהַקִּיא, מִיָּהוּ לָאוּ מִכַּחוֹ מִיִּית. רִשׁ"י : {ד} בְּאֶבֶן כּוֹי. הַכָּא דְפְלִיגִי בְּאִם יָקוּם וְהַתְּהַלְדָה כּוֹי דְכְּתִיב בְּפָרָשַׁת מִשְׁפָּטִים, וּבְאֹתָהּ פָּרָשָׁה כְּתִיב בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶגְרֵף. וְרִישָׁא נְסִיב אֶבֶן אוֹ בְּרִזָּל, כְּדְכְּתִיב בְּפָרָשַׁת רוֹצֵחַ בְּפָרָשַׁת מִסְּעִי : (עִיקָר תּוֹי"ט).

רמב"ם ואלו הן הנשרפין הבא על אשה כו' : ואלו הנהרגין הרוצח ואנשי עיר הנדחת כו' : המכה את חבירו בין באבן בין באגרופ ואמדוהו כו' : שיסה בו הוא שירמוז על אותה חיה בידו או בקולו עד שיזיקו : והשיך הוא שיגרה בו אותה חיה וידביק שניו בגופו. והלכה כחכמים : (רמב"ם)

פרק ט - משנה ב

נְתַכּוּן לְהַרְגֵי אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם {ה}, לְנִכְרִי וְהָרַג אֶת יִשְׂרָאֵל, לְנִפְלִים {ו}, וְהָרַג בֶּן קִימָא, פְּטוֹר. נְתַכּוּן לְהַכּוֹתוֹ עַל מְתַנְיּוֹ וְלֹא

הָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהַמִּית עַל מַתְנָיו וְהִלְכָה לָהּ עַל
 לְבוֹ וְהָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהַמִּית עַל לְבוֹ, וְמֵת, פְּטוֹר.
 נִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹתוֹ עַל לְבוֹ וְהָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהַמִּית עַל
 לְבוֹ וְהִלְכָה לָהּ עַל מַתְנָיו וְלֹא הָיָה בָּהּ כְּדֵי
 לְהַמִּית עַל מַתְנָיו, וְמֵת, פְּטוֹר. נִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹת
 אֶת הַגְּדוֹל וְלֹא הָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהַמִּית אֶת הַגְּדוֹל
 וְהִלְכָה לָהּ עַל הַקָּטָן וְהָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהַמִּית אֶת
 הַקָּטָן, וְמֵת, פְּטוֹר. נִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹת אֶת הַקָּטָן
 וְהָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהַמִּית אֶת הַקָּטָן וְהִלְכָה לָהּ עַל
 הַגְּדוֹל וְלֹא הָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהַמִּית אֶת הַגְּדוֹל,
 וְמֵת, פְּטוֹר. אֲבָל נִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹת עַל מַתְנָיו וְהָיָה
 בָּהּ כְּדֵי לְהַמִּית עַל מַתְנָיו וְהִלְכָה לָהּ עַל לְבוֹ,
 וְמֵת, חַיֵּב. נִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹת אֶת הַגְּדוֹל וְהָיָה בָּהּ
 כְּדֵי לְהַמִּית אֶת הַגְּדוֹל וְהִלְכָה לָהּ עַל הַקָּטָן,
 וְמֵת, חַיֵּב. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, אֶפְלוּ נִתְכַּוֵּן לְהַרְג
 אֶת זֶה וְהַרְג אֶת זֶה, פְּטוֹר:

ר"ע מברטנורה וְהָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהַמִּית עַל לְבוֹ וְמֵת פְּטוֹר. דִּתְרַתִּי בְעֵינַי,
 שְׂיֵהָא מִתְכַּוֵּן לְמַכּוֹת מִיְתָה וְגַם שְׂיִכְנֹנוּ מַכּוֹת מִיְתָה **(ז)**: רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר
 אֶפְלוּ נִתְכַּוֵּן לְהַרְג אֶת זֶה. לֹא אֲסִיפָא דְמַלְתָּא דְתַנָּא קַמָּא קֵאִי, אֵהָא
 דְקֵאֵמַר תַּנָּא קַמָּא נִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹת אֶת הַגְּדוֹל וְהָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהַמִּית אֶת
 הַגְּדוֹל וְהִלְכָה עַל הַקָּטָן וְמֵת חַיֵּב, דִּאִי אֵהָא קֵאִי, רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר מִבְּעֵי
 לֵיהּ, וְלָמָּה לֵיהּ לְמַהֲדֵר וּלְפָרוּשֵׁי אֶפְלוּ נִתְכַּוֵּן לְהַרְג אֶת זֶה וְהַרְג אֶת זֶה,
 הָא בְּפָרוּשׁ אֵמְרוּ תַנָּא קַמָּא, וּמֵאִי אֶפְלוּ. אֵלֵּא רַבִּי שְׁמַעוֹן אֲרִישָׁא קֵאִי,
 נִתְכַּוֵּן לְהַרְג אֶת הַבְּהֵמָה וְהַרְג אֶת הָאָדָם פְּטוֹר, הָא נִתְכַּוֵּן לְהַרְג אֶת
 הָאָדָם **(ח)** וְהַרְג אָדָם אַחֵר חַיֵּב, וְעַלֵּה קֵאֵמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן אֶפְלוּ נִתְכַּוֵּן
 לְהַרְג אֶת זֶה וְהַרְג אֶת זֶה פְּטוֹר. וְהִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **(ה)** נִתְכַּוֵּן כּו'. הִיָּה עוֹמֵד אָדָם אֵצֶל בְּהֵמָה וְנִתְכַּוֵּן לְהַרְג בְּהֵמָה
 וְהַרְג אָדָם, פְּטוֹר, מְשׁוּם דְּכִי אֲתֵרוּ בֵּיהּ הַתְּרָאָת סַפְקָא הוּא, אֵף עַל פִּי שְׁקִבָּל
 עָלָיו הַתְּרָאָה שְׁאֵמַר יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא בֶן בְּרִית וְעַל מְנַת כֵּן אֲנִי עוֹשֶׂה שְׂאָם
 אֲהַרְגֶנּוּ אֲנִי חַיֵּב מִיְתָה, פְּטוֹר, דְּשְׂמָא לֹא יַהֲרַגְנּוּ. רַש"י: **(ו)** לְנַפְלִים. אֲנַפְלִים
 לֹא מַחֲיֵב, דְּכַמָּאן דְּקָטִיל דְּמִי. רַש"י: **(ז)** דָּאָם לֹא נִתְכַּוֵּן לְמַכּוֹת מִיְתָה,

התראת ספק היא, דהתרו בו אל תזרק שמה תלך על לבו. רש"י: {ח} והתרו בו עליו, דהתראת ודאי הוא, והרג את זה, חייב, דאיכא התראה על בן ברית והוי מתפונן על בן ברית. ורבי שמעון אומר כו'. והאי דשביק רבי שמעון לסיפא בהדיא והדר אדיוקא דרישא, דלא תימא דרבי שמעון פוטר אכלהו ואפלו נתפונן על מתניו והלכה לו על לבו. רש"י: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם כו': מחלוקת ר' שמעון היא על מה שנלמד מהלכה ראשונה והוא אמרו נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם פטור שנשמע מזה שאם נתכוין להכות אדם והכה אדם אחר חייב ור' שמעון חולק על זה ואומר אפילו נתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור והלכה כרבי שמעון: (רמב"ם)

פרק ט - משנה ג

רוצח שנתערב באחרים, כלן פטורין. רבי יהודה אומר, כונסין אותן לכפה. כל חייבי מיתות שנתערבו זה בזה, נדונין בקלה. הנסקלין בנשרפין, רבי שמעון אומר, נדונין בסקילה, שהשרפה חמורה. וחכמים אומרים, נדונין בשרפה, שהסקילה חמורה. אמר להן רבי שמעון, אלו לא הייתה שרפה חמורה, לא נתנה לבת כהן {י} שזנתה. אמרו לו, אלו לא הייתה סקילה חמורה, לא נתנה למגדף ולעובד עבודה זרה {יא}. הנהרגין בנחנקין, רבי שמעון אומר, בסוף. וחכמים אומרים, בחנק:

ר"ע מברטנורה רוצח שנתערב באחרים. כגון שנים שהיו עומדים ויצא חץ מביניהם והרג, שניהם פטורים. ואפלו אחד משניהם מחזק בחסידות ובידוע שהוא לא זרק החץ, אפלו הכי לא מחיבין ליה לאידך בחזקה זו: **רבי יהודה אומר כונסין אותן לכפה**. מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, ושור שנגמר דינו שנתערב בשורים אחרים, סוקלים אותם, דהא על כרחך פלוהו אסורים בהנאה ואפלו הן אלה, מפני זה המערב בהן, הלכך סוקליו את פלם כדי שתתקיים מצות סקילה במחייב בה. [רבי יהודה אומר] כונסין אותן לכפה, ואין צריך לסקלן [ט], אלא כונסין אותן לחדר והן מתים ברעב. ואין הלכה כרבי יהודה: **רבי שמעון אומר בסוף**. שהחנק חמור [יב]: **וחכמים אומרים בחנק**. שהסוף חמור [יג]: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [ט] שלא להטריח בית דין. רש"י: [י] **לבית כהן**. ורבי שמעון לטעמיה דסבירא ליה דארוסה גם כן בשרפה, ומדאפקה מארוסה בת ישראל שבסקילה שמע מנה כו'. גמרא: [יא] **למגדף כו'**. שפושטין דן בעקר. ובת כהן לא יצאת אלא נשואה, ומכלל בת ישראל נשואה שהיא בחנק. רש"י: [יב] **רבי שמעון לטעמיה דסבירא ליה מדיחי עיר הנדחת בחנק**, דדנין הדחה הדחה מנביא, ומצינו לאנשי עיר הנדחת עצמן שהן בסוף, אמרת וכי איזה כח מרבה, פלומר איזה עון חמור, כח המדיח או כח הנדח, הוי אומר כח המדיח, שמע מנה דחנק חמור מסוף. גמרא: [יג] **שכן אנשי עיר הנדחת שפושטים ידם בעקר נדונין בסוף**. וממדיחים אין להשיב, דרבנן סבירא להו דמדיחי עיר הנדחת בסקילה כו' גמרא. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם רוצח שנתערב באחרים בולן פטורין רבי יהודה כו': דברי ר' יהודה אמורים על כונת דברים נסתרים והוא זה כגון שיצא אבן או חץ מבין אנשים הרבה והרג ואין ידוע מי הוא אותו שיירה אותו החץ כולם פטורין ואין בזה מחלוקת אבל שור שהרג ונגמר דינו ונתערב בשוורים אחרים סוקלים את כולם ור' יהודה חולק בזה ואומר כונסין אותן לכיפה ואין הלכה כרבי יהודה ולא כרבי שמעון: (רמב"ם)

פרק ט - משנה ד

מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין, נדון

בַּחֲמוּרָה. עֵבֶר עֵבְרָה שְׁנַתְחַיֵּב בָּהּ שְׁתֵּי מִיתוֹת, נִדוֹן בַּחֲמוּרָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, נִדוֹן בַּזְּקָה הָרֵאשׁוֹנָה שְׁבָאָה עָלָיו :

ר"ע מברטנורה **מי שנתחייב שתי מיתות.** כגון שעבר עברה קלה ונגמר דינו לעברה קלה, וחזר ועבר עברה חמורה, סלקא דעתך אמינא כיון דנגמר דינו לעברה קלה, האי גברא קטילא הוא, קמשמע לן **{ד}** : **עבר עברה שיש בה שתי מיתות.** כגון חמותו, והיא אשת איש : **נדון בחמורה.** בשרפה, מפני שהיא חמותו, ולא כאשת איש שהיא בחנק : **נדון בזקה הראשונה.** באותו אסור שהזקק תחלה להזהר ולפרש ממנו הוא נדון. אבל לא באסור הבא עליו אחרון, ואף על פי שהוא חמור, דקסבר רבי יוסי אין אסור חל על אסור, ואפלו חמור על הקל. ואם נשא בת אלמנה שהיתה תחלה חמותו **{טו}** כשהיתה פנויה ואחר כך נשאת, נדון בשרפה **{טז}**. ואם היתה אשת איש ואחר כך נעשית חמותו, נדון בחנק כמיתה של אשת איש שהיתה תחלה. ואין הלכה כרבי יוסי : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{ד}** בגמרא ילפינן לה : **{טו}** הכי קאמר, שנמצא עכשיו שהיתה תחלה כו' : **{טז}** ואף על גב דבאסור מוסיף מודה רבי יוסי כדנתן במשנה ח' פרק ג' דכרתות, הכא בחמותו ונעשית אשת איש אף על גב דמוסיף אסורא לעלמא, שהיתה מתרת להם קודם שנעשית אשת איש, ובמגו תאסר נמי עליו באשת איש, תרי קטלי לא מצית קטיל ליה ונדון בחמורה שהיא בחמותו. גמרא : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **מי שנתחייב בשתי מיתות ב"ד נדון בחמורה עבר כו' :** דברי הראשון באדם שעבר עברה ונגמר דינו למיתה קלה ואח"כ עבר עברה חמורה סלקא דעתך שיהא נדון בקלה לפי שהוא גברא קטילא ולא ישגחו למה שעשה אח"כ קמ"ל שהוא נדון בחמורה : וענין זיקת ראשונה כמו שאבאר כגון שתהיה חמותו אשת אביו ויבא עליה הנה הוא מצד שהיא חמותו חייב שריפה ומצד שהיא אשת אביו חייב סקילה ואם היתה חמותו קודם שישאנה אביו ידון בשריפה ואם נשאה אביו ראשון ואחר שהיתה אשת אביו נעשית חמותו ידון בסקילה ועל דרך זה תקיש ואין הלכה כרבי יוסי : (רמב"ם)

פרק ט - משנה ה

מִי שֶׁלָקָה וְשָׁנָה, בֵּית דִּין מְכַנְיָסִים אוֹתוֹ לְכַפָּה וּמֵאֲכִילִין אוֹתוֹ שְׁעָרִין עַד שֶׁפָּרְסוּ מִתְּבַקְעֵת. הַהוֹרֵג נֶפֶשׁ **{כא}** שֶׁלֹּא בְעֵדִים, מְכַנְיָסִין אוֹתוֹ לְכַפָּה וּמֵאֲכִילִין אוֹתוֹ לֶחֶם צָר וּמַיִם לַחֵץ :

ר"ע מברטנורה **מי שלקה ושנה**. שלקה שתי פעמים על עברה שחייבים עליה כרת **{יז}**, שכל חייבי כרתות לוקים. כשיחזור ויעשה אותה עברה עצמה **{יח}** פעם שלישית **{יט}**: **מכניסין אותו לכפה**. מקום כשעור קומת אדם ולא יותר **{כ}**. ומאכילין אותו תחלה לחם צר ומים לחץ עד שיקטנו בני מעיו, והדר מאכילין אותו שערים שנופחות במעיו עד שפרסו נבקעת: **שלא בעדים**. שלא בעדות שיהיה מחיב עליה מיתה. ומכל מקום ידוע לבית דין שהדבר אמת שבודאי הרג, אלא שהכחשו העדים בבדיקות או שלא היתה שם התראה מספקת: **ומאכילין אותו לחם צר ומים לחץ**. תחלה, ואחר כך מאכילין אותו שערים עד שפרסו נבקעת. והינו רישא. ומה שחסר זה גלה זה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{יז}** דגברא בר קטלא הוא בידי שמים, וקרובי הוא דלא מקרב קטליה. וכיון דקא מותר ליה לנפשיה לעברות של כרת, מקרבינו ליה לקטליה עלוהי. ורמיזא בקרא, דכתוב [תהלים לד] תמותת רשע רעה. פרש רש"י מי שהחזק רשע תמיתתו רעתו, אלמא מחזק רשע בר מיתה הוא. ורמיזה הוא דהוי, ועקרא דמלתא דכפה הלכה למשה מסיני היא: **{יח}** גמרא. אבל של שתיים ושל שלש כרתות אסורי הוא דקא טעים. כלומר אינו מותר עצמו לכרת אלא שרוצה לטעם כל האסורים: **{יט}** דכיון דשנה החזק דשוב לא יתיסר, וכרבי אתיא דקים ליה דבתרי זמני הוי חזקה: **{כ}** ואין לו שם מקום להתפשט ולא לישן. הרמב"ם. וכפה מלה ארמית. ונתתה אתו אל המהפכת [רמיזה כט] מתרגמינן כפתא: **{כא}** **ההורג כו'**. ואין עושין זה לשאר מחייבי מיתות בית דין, אלא אם אינו חיב מיתה פוטרין אותו. שאף על פי שיש עונות חמורים משפיכות דמים, אין בהן השחתת ישובו של עולם כשפיכות דמים, אפלו עבודה זרה ועריות ושבת אינן כשפיכות דמים, שאילו הו בין אדם למקום, אבל שפיכות דמים מעברות שבין אדם לחברו, וכל מי שיש בידו עון זה הרי הוא רשע גמור, ואין כל מצות שעשה כל ימיו שקולים כנגד עון זה, ולא יצילוהו מן הדין כו'. הרמב"ם: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם מי שלקה ושנה ב"ד מכניסין אותו לכיפה ומאכילין כו': ההורג נפש שלא בעדים מכניסין אותו לכיפה ומאכילין כו': כיפה מושב מאסר שעושין בבית הסהר גבהו כשיעור קומת האדם שוה בשוה ואין לו שם מקום להתפשט ולא לישן. וזהו שאמרנו בכאן לקה ושנה ר"ל מלקות של כרת

ובאותו עון בעצמו כגון שאכל חלב פעם אחר פעם אבל כריתות חלוקים לא לפי שכל מחויב כרת לוקה וכבר זכרנו זה ועוד יתבאר עקרו לפנינו אבל מלקות דלאו מלקין אותו כל זמן שיעבור ואפי' אלף פעמים ואמרו שלא בעדים רצונו לומר שלא בעדות חייב מיתה והוא שלא תתקיים העדות בשום פנים שהמיתה נמנעת בשביל אותה עדות ואע"פ שהיא אמת כגון קלקול ההתראה או ספיקות שארעו בבדיקות ובחקירות ובכיוצא בהן וכל מי אשר יתחייב בכגון זה נותנין לו לחם צר ומים לחץ עד שיכשלו כחותיו ויכחש בשרו ואחר כך מאכילין אותו פת שעורים עד שכריסו נבקעת: (רמב"ם)

פרק ט - משנה ו

הגוֹנֵב אֶת הַקְּסוֹה וְהַמְּקַלֵּל בְּקוֹסִים וְהַבּוֹעֵל אֶרְמִית, קִנְאִין פּוֹגְעִין בּוֹ **[כג]**. כֹּהֵן שֶׁשָּׁמַשׁ בְּטַמְאָה, אֵין אָחִיו הַכֹּהֲנִים מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין **[כד]**, אֶלָּא פְּרָחִי כֹהֵנָה מוֹצִיאִין אוֹתוֹ חוּץ לְעִזְרָה **[כה]** וּמִפְּצִיעִין אֶת מֹחוֹ בְּגִזְרֵינִי. זָר שֶׁשָּׁמַשׁ בְּמִקְדָּשׁ, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, בְּחֻנְק. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, בְּיַדֵּי שְׁמַיִם:

ר"ע מברטנורה **הגונב את הקסוה**. אֶחָד מִכְּלֵי שָׁרֵת. מְלִשׁוֹן קְשׁוֹת הַנֶּסֶד **[כג]** (בְּמִדְבָּר ד): **וְהַמְּקַלֵּל בְּקוֹסִים**. הַמְּבַרֵּךְ אֶת הַשֵּׁם בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה: **וְהַבּוֹעֵל אֶרְמִית**. נְכָרִית: **קִנְאִים פּוֹגְעִים בּוֹ**. הַמְּקַנְאִים קִנְאָתוֹ שֶׁל מְקוֹם הָיָה הוֹרְגִים אוֹתוֹ **[כד]**. וְהוּא שֶׁתְּהִיָּה הַנְּכָרִית בֵּית נְכָרִית, וּבְשַׁעַת מַעֲשֶׂה, וּבְפָנָי עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל. וְאִם חָסַר אֶחָד מִן הַתְּנָאִים הִלְלוּ אֶסוּר לְהַרְגוֹ. אֲבָל עָנְשׁוּ מִפְּרֵשׁ עַל פִּי נְבִיא, יְכָרֵת הִי לְאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂנָה. וּמִלְּקִין אוֹתוֹ אַרְבַּע מְלַקְיֹת מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, מְשׁוּם נְדָה, מְשׁוּם שִׁפְחָה מְשׁוּם נְכָרִית, מְשׁוּם זִנְהָ **[כה]**: **פְּרָחִי כֹהֵנָה**. בְּחוֹרִים שֶׁמֵּתְחִיל שְׁעָר זְקֵנִים לְפָרֵחַ בָּהֶם: **בְּגִזְרֵינוּ**. בְּקַעֲיוֹת שֶׁל יַעֲצִים: **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר בְּחֻנְק**. נֶאֱמַר כָּאן (בְּמִדְבָּר א) וְהָזָר הִקְרַב יוֹמָת, וְנֶאֱמַר לְהִלֵּן (דְּבָרִים יג) וְהַנְּבִיא הֵהוּא אוֹ חֵלֶם הַחֲלוֹם

ההוא יומת, מה להלן בחנק אף כאן בחנק: **וחכמים אומרים בידי שמים**. נאמר כאן יומת, ונאמר להלן (במדבר יז) כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות, מה להלן בידי שמים **[כח]** אף כאן בידי שמים. והלכה פחכמים. ומיתה בידי שמים הוא פחות מן הפרת, שהפרת יש עליו ענש לאחר מיתה אם לא עשה תשובה כראוי, ומיתה בידי שמים אין לאחר מיתה עליו כלום. ורש"י כתב בפרק במה מדליקין (שבת 97 כה) דמיתה בידי שמים ימיו נקצרים ואינו הולך ערירי, פרת אית ביה תרתיה, ימיו נקרתים והולך ערירי. ומחייב מיתה בידי שמים שעל עסקי מקדש וקדשים הם אחד עשר, ואלו הן, האוכל טבל, וכהן טמא שאכל תרומה טהורה, וזר שאכל תרומה, וזר וטמא **[כט]** וטבול יום ששמשו, ומחסר כפורים, ומחסר בגדים, ושלא קדש ידים ורגלים, ושתויי יין, ופרועי ראש. קצת מהם נאמר מיתה בהם בפרוש, וקצתם למדום רבותינו מפי הקבלה בגזרה שוה ובהקש: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [כב] פלומר שהקסוה הוא שם משאל: **[כג] קנאין כו'**. גונב קסוה, רמיז ליה קרא, ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו [במדבר ד]. ופרש רש"י כבלע לשון גנב שמבליעין ומחביאין. ורמז בעלמא הוא כו'. והמקלל בקוסם, דמחזי כמברך את השם. גמרא. ובוועל ארמית, דהא אשכחן דבר פרת הוא [מלאכי ב] יכרת ה' לאיש: **[כד]** כמו לך פגע בו (מלכים א ב). רש"י: **[כה]** אם הוא כהן. תוספות: **[כו] לבית דין**. פלומר להלקות בדין לאו שיש בו חיוב מיתה בידי שמים, אלא מוציאין כו', ואין ממחין עליהם. הרמב"ם: **[כז] חוץ כו'**. דבהר הבית מתרים טמאי מתים ומת עצמו: **[כח]** דבמאתים וחמשים איש (בשורפים דקרח) פתיב. רש"י. ורבי עקיבא סבר אין דנין יומת מימות כו' גמרא: **[כט]** ואם תאמר ותיפוק ליה שנקנס למקדש דבכרת. ויש לומר שנטמא בפנים ולא שהה כשעור אלא בא בקצרה והפך בצנורא. תוספות. ועין תוספות יום טוב אמאי לא חשיב נמי פרומי בגדים: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הגונב את הקסוה והמקלל בקוסם והבוועל ארמית כו': קסוה כלי שרת נגזר מן קשות הנסך ומקלל בקוסם הוא שיברך את השם בשם ע"ז: ובוועל ארמית שיבעול בת עובדי ע"ז בפרהסיא בעשרה מישראל או יותר ובשעת מעשה כגון פנחס אבל אחר שבא עליה ופירש או שלא יהיה בקהל ישראל או שאינה עובדת ע"ז אסור להרגו לפי שהוא מחויב כרת על בת עובדי ע"ז ואע"פ שלא נזכר בתורה ולא מנה זה בכלל הכריתות קבלה היא ונתבאר במקרא ובעל בת אל נכר יכרת ה' לאיש אשר יעשנה וגו' וכבר בארנו ג"כ שהבא על הנכריות חייב מלקות הרבה וכולם מדרבנן ואם ישאל לנו הקנאי אם יפגע בו אם לא ואפילו הוא בשעת מעשה אין מורין לו ואם פשט ידו והרגו אין עליו עונש וכמו כן אם התחזק הבוועל בשעת המעשה והרג את הקנאי להציל נפשו ממנו אינו חייב מיתה לפי שהוא רודף אחריו להרגו והתורה לא גזרה הדין להרגו אלא על הדרך הנזכר: אמרה תורה והזר הקרב יומת רבי עקיבא אומר מיתת חנק וחכמים אומרים מיתה בידי שמים וזו המיתה בידי שמים הוא פחות מן הכרת לפי שהמחויב כרת ישאר העונש עליו אחר המיתה כמו שנבאר בפרק שאחר זה ומחויב מיתה כשמת

נתכפר לו ואלה המחויבין מיתה גם כן לוקין מדאורייתא כשיתברר החטא בעדים והתראה כמו מחויבי כרת בשוה ובלבד שיהיו עוברים על לאו. ומחויבי מיתה הוא אוכל טבל וכהן טמא שאכל תרומה טהורה וזר שאכל תרומה וזר ששמש וטמא ששמש וטבול יום ששמש ומחוסר בגדים ששמש ומחוסר כפורים ושלא רחוץ ידים ורגלים ושתויי יין ופרועי ראש אמנם טמא שאכל תרומה הוא שנאמר ומתו בו כי יחללוהו ונאמר בטבל ולא יחללו את קדשי בני ישראל וכמו שהחלול האמור בתרומה במיתה כד חלול האמור בטבל במיתה וזר שאכל תרומה לפי שאחר שאמר ומתו בו כי יחללוהו אמר וכל זר לא יאכל קדש וזר ששמש מבואר שנא' והזר הקרב יומת וטמא ששמש הוא מה שנאמר בטמאים וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו וזה החלול כמו החלול הנזכר באמרו ומתו בו כי יחללוהו וטבול יום מפי הקבלה סמכוהו לזה שאמר הכתוב קדושים יהיו לאלהיהם ולא יחללו ומחוסר בגדים שנאמר בכהנים וחגרת אותם אבנט וגו' והיתה להם כהונה לחקת עולם בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם אבל כשיחסר מהם דבר הנה הוא כזר. ומחוסר כפורים לפי שנאמר וכפר עליה הכהן וטהרה מכאן ראייה לפני הבאת כפרה טמאה נקראת ונתבאר שאין עבודה לטמא ואם עבד במיתה ושלא רחוץ ידים ורגלים מבואר שנא' ירחצו מים ולא ימותו יין ושכר אל תשת אתה ובניך בבואכם אל אהל מועד ולא תמותו ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו. ואין הלכה כרבי עקיבא: (רמב"ם)

פרק

פרק י - משנה א

כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא,

שְׁנֵאמֹר (ישעיה ס) וְעַמֶּד כָּלֶם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ
אָרֶץ **{ב}** נִצֵּר מִטְעֵי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהַתְּפָאֵר. וְאֵלוֹ
שָׂאִין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, הָאוֹמֵר אִין
תְּחִית הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה **{ג}**, וְאִין תּוֹרָה מִן
הַשָּׁמַיִם, וְאַפִּיקוֹרֶס. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אַף
הַקּוֹרָא בְּסִפְרִים הַחִיצוֹנִים, וְהַלּוּחַשׁ עַל
הַמִּפְּהָ **{ה}** וְאוֹמֵר (שמות טו) כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שָׁמַתִּי
בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי ה' רַפְּאֵךְ. אֲבָא
שָׂאוֹל אוֹמֵר, אַף הַהוֹגָה אֶת הַשֵּׁם בְּאוֹתֵיכֶם:

ר"ע מברטנורה כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. אֶפְלוּ אֵלוֹ שְׁנַתְּחִיבוּ
מֵימָה בְּבֵית דִּין מִפְּנֵי רְשָׁעְתּוֹ, יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. וְעוֹלָם הַבָּא
הָאוֹמֵר כָּאֵן הוּא הָעוֹלָם הַבָּא אַחַר תְּחִית הַמֵּתִים, שְׁעֵתִידִים לַחֲיוֹת
וְלַעֲמֵד בְּגוֹפָם וּבְנַפְשָׁם חַיִּים נִצְחִיִּים, כַּחֲמָה וְכַלְבָּנָה וְכַכּוֹכְבִּים, כַּדְּמִיתִי
בְּגִמְרָא בְּהַאי פְּרָקָא, מֵתִים שְׁעֵתִידִים לַחֲיוֹת אִין חוּזְרִין לַעֲפָרָן. וְהָעוֹלָם
הַבָּא אִין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִּיָּה, וְאַף עַל פִּי שֵׁישׁ בּוֹ גּוֹף וּגְוִיָּה, אֲלֵא
צְדִיקִים יוֹשְׁבִין וְעֵטְרוֹתֵיהֶן בְּרֵאשִׁיהֶן וְנִהְיִין מִזִּיו הַשְּׂכִינָה. וּמִפְּנֵי שָׂאִין
כָּל יִשְׂרָאֵל שְׂוִין בּוֹ, אֲלֵא הַגְּדוֹל לְפִי גְדוֹלוֹ וְהַקָּטָן לְפִנֵּי קָטְנוֹ, מִשּׁוּם הַכִּי
קָתְנִי יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק: **הָאוֹמֵר אִין תְּחִית הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה.** בְּגִמְרָא
קְאָמֵר, וְכָל כֶּדָּ לָמָּה, תְּנָא, הוּא כְּפַר בְּתַחֲתֵת הַמֵּתִים, לְפִיכֶךָ לֹא יִהְיֶה לוֹ
חֵלֶק בְּתַחֲתֵת הַמֵּתִים. וּמִכָּאֵן אֲנִי מוֹכִיחַ שְׁעוֹלָם הַבָּא הָאוֹמֵר בְּמִשְׁנָה זֹ
אִינוּ הָעוֹלָם שֶׁהַנְּשָׁמוֹת מְנַחוֹת בּוֹ בְּזִמְן הַזֶּה, אֲלֵא הָעוֹלָם שֶׁל תְּחִית
הַמֵּתִים כַּדְּפַרְשִׁית: **אַפִּיקוֹרֶס.** שְׁמַבְּזָה תַלְמִידֵי חֲכָמִים. וְכָל שְׁכֵן הַמְּבַזָּה
הַתּוֹרָה עֲצָמָה: **בְּסִפְרִים הַחִיצוֹנִים.** סִפְרֵי מִינִים, כְּגוֹן סִפְרֵי אֲרִיסְטוֹ
הַיוֹנִי וְחַבְרִיו **{ד}**. וּבְכָלל זֶה הַקּוֹרָא בְּסִפְרֵי דְבְרֵי הַיָּמִים שֶׁל מַלְכֵי נְכָרִים
וּבְשִׁירִים שֶׁל עֲגָבִים וְדְבְרֵי חֲשֵׁק שָׂאִין בְּהֶם חֲכָמָה וְלֹא תוֹעֵלֶת אֲלֵא
אֲבוֹד זָמָן בְּלָבָד: **וְהַלּוּחַשׁ עַל הַמִּפְּהָ.** וּבְרוֹקֶק בְּלָבָד הוּא דָאִין לוֹ חֵלֶק
לְעוֹלָם הַבָּא, לְפִי שָׂאִין מִזְכִּירִין שֵׁם שָׁמַיִם עַל הַרְקִיקָה: **וְהַהוֹגָה אֶת
הַשֵּׁם.** שֶׁל אַרְבַּע אוֹתֵיכֶם כְּמוֹ שֶׁהוּא נִכְתָּב: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{א}** כָּל. וְעַיִן תּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב שֶׁהָאֲרִיךְ בְּסִדּוּרוֹ שֶׁל פְּרָק זֶה לְפִנֵּי
אֵלוֹ הֵן הַנְּחַנְקִין: **{ב}** אָרֶץ. זֹ מִשָּׁל, כְּלוּמַר אָרֶץ הַחַיִּים, וְהוּא הָעוֹלָם הַבָּא.
הַרְמַב"ם: **{ג}** אִין כּוֹי. שְׁכּוֹפֵר בְּמִדְרָשִׁים דְּדַרְשִׁין בְּגִמְרָא מִנִּין לַתְּחִית
הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. וְאֶפְלוּ יִהְיֶה מוֹדָה וּמֵאֲמִין שְׂיַחֲיוּ הַמֵּתִים, אֲלֵא דְלֵא
רְמִיזָא בְּאוֹרֵיתָא, כּוֹפֵר הוּא, הוֹאִיל וְעוֹקֵר שְׂיֵישׁ תְּחִית הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה
מֵה לָנוּ וְלְאֻמוֹנָתוֹ, וְכִי מֵהֵיכָן הוּא יוֹדֵעַ, הַלְכֶךָ כּוֹפֵר גְּמוּר הוּא. רַש"י: **{ד}**
וּבְמִשְׁנָה כ"ב פְּרָק ה' דְּאָבוֹת הַתִּיר בְּבֵית הַכֶּסֶף וּבְמִרְחָץ: **{ה}** הַמִּפְּהָ. נִרְאָה

לי דרבויתא הוא אף שיש מכה שאין בה חלי כל הגוף. וכל שכן פשוטה כל גופו: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הלכה זו מבוארת בהקדמתו של הרמב"ם לפרק זה. (רמב"ם)

פרק י - משנה ב

שְׁלֹשָׁה מְלָכִים וְאַרְבָּעָה הֵדְיוּטוֹת אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. שְׁלֹשָׁה מְלָכִים, יִרְבְּעָם ^(ו), אַחָאָב, וּמִנְשָׁה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִנְשָׁה יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר ^(דברי הימים ב לג) וַיִּתְפַּלֵּל אֵלָיו וַיַּעֲתֶר לוֹ וַיִּשְׁמַע תְּחִנָּתוֹ וַיִּשְׁיבֵהוּ יְרוּשָׁלַיִם לְמַלְכוּתוֹ. אָמְרוּ לוֹ, לְמַלְכוּתוֹ הֵשִׁיבוּ וְלֹא לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא הֵשִׁיבוּ. אַרְבָּעָה הֵדְיוּטוֹת, בְּלָעָם ^(ז), וְדוֹאֵג, וְאַחִיתֶפֶל, וְגַחְזִי:

ר"ע מברטנורה שְׁלֹשָׁה מְלָכִים וְאַרְבָּעָה הֵדְיוּטוֹת. אף על פי שגדולים וחכמים היו, אין להם חלק לעולם הבא. שלא היתה אמונתם שלמה. ואף על גב דבלעם מאמות העולם הוה, ואנן כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא תנו, משום דקימא לן חסידי אמות העולם יש להם חלק לעולם הבא, אשמעינן דבלעם לאו מחסידי אמות העולם הוא: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט ^(ו) יִרְבְּעָם כו'. בגמרא גליף להו מקראי: ^(ז) בְּלָעָם כו'. בגמרא גליף להו מקראי, לְבַד מְאַחִיתֶפֶל דְּלֹא אֶתְפָּרֵשׁ בְּגַמְרָא. וְנִרְאָה לִי מִדְּכִתִּיב (תהלים נה) אֲנִשִּׁי דְמִים וּמְרָמָה לֹא יִחְצוּ יְמִיהֶם וּדְרָשׁוּהוּ בְּגַמְרָא עַל דּוֹאֵג וְאַחִיתֶפֶל, מְפַלֵּל דְּשׁוּיִם הֵם. וְעֵין תּוֹסֵפּוֹת יוֹם טוֹב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להם חלק כו' — אולם זכר אלה לגודל מעלתם בחכמה. ושמה יחשוב החושב כי לרוב חכמתם וזכות

התורה שהיו יודעים אותה ידיעה גדולה יש להם חלק, לכן הודיענו שיסודי האמונה נתקלקלו אצל הנזכרים, ונסתפקו בקצתם, ולפיכך נדחו מחיי העולם הבא.

וזכר בלעם, והוא אינו מישראל, לפי שחסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא. והודיעו כי בלעם מרשעי אומות העולם, ואין לו חלק לעולם הבא. (רמב"ם)

פרק י - משנה ג

דֹּר הַמְּבוּל אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא וְאֵין עוֹמְדִין בַּדִּין **{ח}**, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ו) לֹא יִדּוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעַלְמָא, לֹא דִין וְלֹא רוּחַ. דֹּר הַפְּלָגָה אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יא) וַיִּפֹּץ הִ' אֶתֶם מִשָּׁם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ. וַיִּפֹּץ הִ' אֶתֶם, בְּעוֹלָם הַזֶּה. וּמִשָּׁם הִפִּיץ הִ' לְעוֹלָם הַבָּא. אֲנָשֵׁי סְדוּם אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יג) וְאֲנָשֵׁי סְדוּם רָעִים וְחַטָּאִים לֵהִי מְאֹד. רָעִים בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְחַטָּאִים, לְעוֹלָם הַבָּא. אֲבָל עוֹמְדִין בַּדִּין **{ט}**. רַבִּי נְחֻמְיָה אוֹמֵר, אֵלּוּ וְאֵלּוּ **{י}** אֵין עוֹמְדִין בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים א) עַל כֵּן לֹא יִקְמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט וְחַטָּאִים בַּעֲדַת צְדִיקִים. עַל כֵּן לֹא יִקְמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט, זֶה דֹּר הַמְּבוּל **{יא}**. וְחַטָּאִים בַּעֲדַת צְדִיקִים, אֵלּוּ

אֲנָשֵׁי סְדוּם. אָמְרוּ לוֹ, אֵינָם עוֹמְדִים בְּעֵדוֹת
צְדִיקִים אֲבָל עוֹמְדִין בְּעֵדוֹת רְשָׁעִים. מְרַגְלִים
אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּמָּתוּ
הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דְבַת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגִּפָּה לְפָנֵי
ה' (במדבר יד). וַיִּמָּתוּ, בְּעוֹלָם הַזֶּה. בַּמַּגִּפָּה, בְּעוֹלָם
הַבָּא. דוֹר הַמִּדְבָּר אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא
וְאֵין עוֹמְדִין בְּדִין, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) בַּמִּדְבָּר הִזָּה
יִתְמוּ וְשָׁם יָמָתוּ, דְבַרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי
אֶלְיעֶזֶר אוֹמֵר, עֲלִיהֶם הוּא אוֹמֵר (תהלים ג) אֶסְפוּ
לִי חֲסִידֵי כְרָתִי בְרִיתִי עָלַי זָבַח. עֵדוֹת קָרַח
אֵינָה עֲתִידָה לְעֵלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טז) וַתִּכַּס
עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ, בְּעוֹלָם הַזֶּה, וַיֵּאבְדוּ מִתּוֹךְ
הַקֶּהֶל, לְעוֹלָם הַבָּא, דְבַרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי
אֶלְיעֶזֶר אוֹמֵר, עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר (שמואל א ב) ה'
מִמִּית וּמִחַיָּה מוֹרִיד שָׂאוֹל וַיַּעַל. עֲשֶׂרֶת
הַשְּׁבָטִים {יב} אֵינָן עֲתִידִין לְחֹזֵר {יג}, שֶׁנֶּאֱמַר
(דברים כט) וַיִּשְׁלַכְם {יד} אֶל אֶרֶץ אַחֲרַת כִּיּוֹם הַזֶּה,
מֵה הַיּוֹם הַזֶּה הוֹלֵךְ וְאֵינּוּ חוֹזְרִים, אֵף הֵם
הוֹלְכִים וְאֵינָם חוֹזְרִים, דְבַרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי
אֶלְיעֶזֶר אוֹמֵר, כִּיּוֹם הַזֶּה, מֵה הַיּוֹם מֵאֶפֶס {טו}
וּמֵאִיר, אֵף עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים שָׂאֵפֶל לָהֶן, כִּד
עֲתִיד לְהֵאִיר לָהֶן :

ר"ע מברטנורה שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יָדוֹן רוּחֵי בְּאֲדָם, לֹא דִין וְלֹא רוּחַ. שְׂאִין
עוֹמְדִים בְּדִין וְאֵין לָהֶם רוּחַ לַחֲיּוֹת עִם הַצְּדִיקִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם חֵלֶק : כְּרָתִי
בְרִיתִי עָלַי זָבַח. שְׁכָרְתוּ בְרִית עִם הַמְּקוֹם עָלַי זְבָחִים וּשְׁלָמִים, דְּכַתִּיב
(שְׁמוֹת כד) וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים, וּכְתִיב (שם) וַיִּזְרַק עַל הָעֵם וַיֵּאמֶר הִנֵּה
דָם הַבְּרִית : אֵין עֲתִידִים לְחֹזֵר. מִמְּקוֹם שְׂגָלוֹ. וְהָא דְאֶמְרִינָן שִׁירְמִיָּה

הַחֲזִירוּ וַיֵּאשְׁיֵהוּ בֶן אָמוֹן מֶלֶךְ עַלֵיהֶם, לֹא כָלֹן חֲזָרוּ אֶלֶּא מִקְצָתָן : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ח} **בדין**. לעולם הבא שאחר התחיה. וכענין שְׁנֵאמַר (דניאל יב) וְרַבִּים מִיִּשְׂרָאֵל אֲדַמְתָּ עִפְרָיִם וְיִקְיָצוּ אֵלֶּה לַחַיִּי עוֹלָם וְאֵלֶּה לַחַרְפוֹת וְלִדְרָאוֹן עוֹלָם. וּמִנָּא אֲמִינָא לֵה דְמִתְנִיתִין בְּדִין זֶה מִיָּרִי וְלֹא בְּדִין שְׁאַחַר הַמּוֹת, שְׂכָן פְּרִשׁ רִשְׁיִי לְקַמּוֹן אֲבָל עוֹמְדִין בְּעֵדֵת רְשָׁעִים, שְׁחִיין וְנִדְוִינִין : {ט} **עומדין כו'.** מְשׁוּם דְלִית בְּהוּ שׁוּם מְעוּטָא וְדוֹר הַפְּלִגָּה נְמִי עוֹמְדִין בְּדִין וְלֹא הַצְרָךְ לְמִתְנַיְהוּ. וְדִנְקֻט לֵה הֵכָא מְשׁוּם רַבִּי נְחֻמְיָה : {י} **אלו ואלו.** אֲנִישֵׁי דוֹר הַמַּבּוּל וְאֲנִישֵׁי סְדוּם. וּבַחֲדָא פְּלִיג. רִשְׁיִי : {יא} **דור המבול.** דְּכָתִיב (בְּרֵאשִׁית ו) כִּי רָבָה רָעַת הָאָדָם. חֲטָאִים, אֲנִישֵׁי סְדוּם דְּכָתִיב בְּהוּ רָעִים וְחֲטָאִים לֵה' מָאֵד : {יב} **עשרת השבטים.** שְׁהֶגְלָה סִנְחָרִיב, שְׁנֵאמַר (מְלָכִים ב יח) וַיִּנְחַם בְּחִלָּתוֹ וּבַחֲבוּר נָהַר גּוֹזָן וְעָרֵי מְדֵי. רִשְׁיִי : {יג} **אין כו'.** לֹא בְּבִנְיָהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם קְאָמַר, אֶלֶּא אוֹתָן שְׁגָלוּ עֲצָמוֹן אִין לֵהֶם חֶלֶק, שְׁרִשְׁעִים גְּמוּרִים הֵם. אֲבָל בְּנֵיהֶם וְהַדּוֹרוֹת הַבָּאִים זֹכִיין וּמְזַכִּיין. רִשְׁיִי. כְּדָמוּכְחֵי קְרָאֵי בְּסוּף יַחְזִיקָאֵל. וְעֵינִן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : {יד} **וישׁלכם.** מְשַׁמַּע שְׁיֵהוּ כָלֶם גּוֹלִין בְּמִקּוּם אֶחָד אֶל אַרְץ אַחֶרֶת. וְהֵינּוּ עֲשָׂרֵת הַשְּׁבִטִים שְׁהֶגְלִם סִנְחָרִיב וְהוֹשִׁיבֵם בְּמִקּוּם אֶחָד כְּדָאֲמַרִּין שְׁהוֹלִיכֶם לְמַדִּינוֹת אֲפְרִיקָא. אֲבָל שְׁנֵי הַשְּׁבִטִים לֹא גָלוּ בְּמִקּוּם אֶחָד אֶלֶּא נִתְפָּזְרוּ בְּכָל אַרְצוֹת, וְעַלֵיהֶם הוּא אוֹמַר (זְכַרְיָה י) אֲשַׁרְקָה לֵהֶם וְאֶקְבָּצֶם. רִשְׁיִי : {טו} **מאפיל.** בְּבִקְרָא, וּבְצִהָרִים מְאִיר. אִי נְמִי בְּעָרְב אֶפְלֵ וְהוֹלִדְךָ וּלְמַחֲרָתוֹ מְאִיר. אִף עֲשָׂרֵת הַשְּׁבִטִים עֲתִידִין לְחַזֵּר לְהֵיחֵד לֵהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. רִשְׁיִי : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **דור המבול אין להם חלק לעולם הבא ואין כו' —** כבר זכרתי לך פעמים רבות, שכל מחלוקת שיהיה בין החכמים שאינו בא לידי מעשה, אלא שהוא אמונת דבר בלבד, אין צד לפסוק הלכה כאחד מהם. ונזכר זה העניין כולו בזו המסכת, לפי שקדם לו זכרון מיתות בית דין ומחוייב כרת ומיתה. והודיעך כי כשיחטא האדם ונהרג באחד מהמיתות, שלא תחשוב שאין לו חלק, אבל יש לו חלק, ולפיכך סמך לזה המאמר : ואלו שאין להם חלק לעולם הבא, וחזר לכוונת המסכת, והוא לידע מי הם הנהרגים והיאך נהרגים, ואומר (משנה ד) : **אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעולם הבא וכו'.** (רמב"ם)

אֲנָשִׁי עִיר הַנִּדְחָת אֵין לָהֶן חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא {טו}, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יג) יֵצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיעֵל מִקְרָבָךְ וַיִּדְיָחוּ אֶת יוֹשְׁבֵי עִירָם. וְאֵינָן נִהְרָגִים עַד שֶׁיִּהְיוּ מִדִּיחָהּ מֵאוֹתָהּ הָעִיר וּמֵאוֹתוֹ הַשָּׁבֵט, וְעַד שֶׁיִּדְחַר רַבָּה, וְעַד שֶׁיִּדְיָחוּ אֲנָשִׁים {יז}. הַדִּיחוּהָ נָשִׁים וּקְטָנִים אוֹ שֶׁהִדְחַ מְעוֹטָהּ אוֹ שֶׁהָיוּ מִדִּיחָהּ חוּצָה לָהּ, הָרִי אֵלוֹ כִּיחִידִים. וְצָרִיכִין שְׁנֵי עֵדִים {יח} וְהִתְרָאָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. זֶה חֹמֶר בִּיחִידִים מִבְּמֵרָבִים, שֶׁהִיחִידִים בְּסִקִּילָה, לְפִיכָךְ מָמוֹנָם פָּלֵט. וְהֵמֶרְבִּים בְּסִיף, לְפִיכָךְ מָמוֹנָם אָבֵד :

ר"ע מברטנורה יֵצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיעֵל. בָּנִים שְׂאֵינָם עוֹלִים בְּתַחֲנִית הַמֵּתִים, וְנִדְחִין כִּמְדִיחִין : עַד שֶׁיִּהְיוּ מִדִּיחָהּ מֵאוֹתָהּ הָעִיר. דְּכַתִּיב וַיִּדְיָחוּ אֶת יוֹשְׁבֵי עִירָם, וְלֹא יוֹשְׁבֵי עִיר אַחֲרָת : וּמֵאוֹתוֹ הַשָּׁבֵט. דְּכַתִּיב מִקְרָבָךְ, מִקְרָב הַשָּׁבֵט עֲצָמוֹ : וְעַד שֶׁיִּדְחַר רַבָּה. שֶׁל עִיר. דְּכַתִּיב יוֹשְׁבֵי עִירָם, דְּמִשְׁמַע יְשׁוּבָה שֶׁל עִיר דְּהֵינּוּ רַבָּה : הָרִי אֵלוֹ כִּיחִידִים. שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה. וַיִּדְוֹנוּ בְּסִקִּילָה וּמָמוֹנָן פָּלֵט : וְצָרִיכִים. אֲנָשִׁי עִיר הַנִּדְחָת : שְׁנֵי עֵדִים וְהִתְרָאָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. שֶׁהָיוּ מֵרָבִים לָהֶם בְּתֵי דִינָן {יט}, וְכָל מִי שֶׁנִּמְצָא שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה בְּעֵדִים וְהִתְרָאָה מִפְּרִישִׁים אוֹתוֹן עַד שֶׁיִּרְאוּ אִם הֵם רַבָּה שֶׁל עִיר, מְבִיאִין אוֹתוֹן לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל {כ} וְגוֹמְרִין דִּינָן שָׁם, וְהוֹרְגִים אוֹתָם בְּסִיף וּמָמוֹנָן אָבֵד. וְאִם לֹא נִמְצָאוּ רַבָּה שֶׁל עִיר, דְּנִין אוֹתוֹן בְּסִקִּילָה וּמָמוֹנָן פָּלֵט : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {טו} אֵין לָהֶם כּוֹי. וּמֵאֵי שְׁנָא מִשְׁאָר מְחַבְּבֵי בֵית דִּין שְׁיֵשׁ לָהֶם חֶלֶק כּוֹי כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַר"ב רִישׁ פְּרָקִין, וְכֵן מִשְׁמַע בְּסוֹף פְּרָק ו' נִתְעַלֵּל הַבְּשָׂר כּוֹי עֵין שָׁם בְּהַר"ב, וְהֵתָם עַל כָּל הַרוֹגֵי בֵית דִּין קָאֵי. הָא מְלִתָּא מִתְרַצָּא דְּהָא דְּתַנּוּ הָכָא שְׂאֵין לָהֶם חֶלֶק כּוֹי, הֵנִי מְלִי דְּלֹא אֶקְטִיל, אָבֵל אִם דְּנוּ אוֹתָם וְהַרְגוּם יֵשׁ לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. וְעֵין תּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב : {יז} אֲנָשִׁים כּוֹי. דְּתַנּוּ רַבֵּן, יֵצְאוּ אֲנָשִׁים, אֲנָשִׁים וְלֹא נָשִׁים, אֲנָשִׁים וְלֹא קְטָנִים. גְּמָרָא : {יח} שְׁנֵי עֵדִים. גְּלַפְיָנָן לָהּ בְּגִמְרָא : {יט} לָאוּ מִשׁוּם שְׂאֵין דְּנִין שְׁנֵים בְּיוֹם אֶחָד כְּדִתְנִין בְּפִרְק ו' מְשֻׁנָּה ד', דְּהָא אֶמְרִינָן הֵתָם דְּבִמִּיתָהּ אַחַת וּבְעֵבְרָה אַחַת דְּנִין כּוֹי. אֶלָּא מִשׁוּם דְּנִפְיֵשִׁי עֵדִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד וְאֵין פְּנָאי לְחַקֵּר כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּיוֹם אֶחָד, מֵרַבִּין לָהֶם בְּתֵי דִינָן כְּדִי שֶׁיִּקְבֵּל עֲדוּתוֹן בְּיוֹם אֶחָד וַיִּגְמַר דִּין כָּלָם בְּיוֹם אֶחָד וְאֵי אַתָּה מְעַנָּה אֶת דִּינָן. רש"י : {כ} כְּדִתְנִין בְּפִרְק קָמָא מְשֻׁנָּה ה' : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעולם הבא כו'** — מחוייבי מיתנות בית דין היחידים, ממונם ליורשיהם. אבל המרובים, רוצה לומר: אנשי עיר הנדחת, התורה אמרה לאבד את ממונם וכל שללם. (רמב"ם)

פרק י - משנה ה

הִכָּה תִּכֶּה אֶת וְגוֹי (דברים יג). הַחֲמֻרָת וְהַגְּמֻלָּת
הָעוֹבְרָת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, הֲרִי אֱלוֹ מִצִּילִין
אוֹתָהּ. הַחֲרָם אֹתָהּ וְאֵת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ וְאֵת
בְּהֶמְתָּהּ לְפִי חֲרָב (שם), מִכָּאן אָמְרוּ נִכְסֵי
צְדִיקִים **{כב}** שֶׁבְּתוֹכָהּ אוֹבְדִין **{כג}**, שֶׁבְּחוּצָה לָהּ
פְּלִטִין. וְשָׁל רְשָׁעִים, בֵּין שֶׁבְּתוֹכָהּ בֵּין שֶׁבְּחוּצָה
לָהּ, הֲרִי אֱלוֹ אוֹבְדִין :

ר"ע מברטנורה **החמורת והגמולת**. שִׁירָא שֶׁל חֲמָרִים וְשָׁל גְּמָלִים שֶׁנִּשְׁתַּחֲוּ
בְּעִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם **{כא}**, הֲוִי לָהּ בְּכָלֵל יוֹשְׁבֵי עִירָם: **הרי אלו מצילין**. אִם
רַב אֲנָשֵׁי הָעִיר הִדְּחוּ וּמַעוּט לֹא הִדְּחוּ, וְחֲמָרִים וְגְּמָלִים שֶׁלֹּא הִדְּחוּ
מִשְׁלִימִין אֶת הַמַּעַט לַעֲשׂוֹתָן רַב, הֲרִי אֱלוֹ מִצִּילִין, שָׂאִין מִמוֹנָן אֲבָד
אֶלֶּא נְדוֹנִין כִּיחִידִים. וְהוּא הַדִּין דְּגוֹרְמִין נִמְי לַעֲשׂוֹת עִיר הַנְּדַחַת, אִם
הִדְּחוּ עִמָּם לַעֲשׂוֹתָם רַב, אֶלֶּא דִּתְנָא אֲזִכּוּתָא קָא מְהִדֵּר. וְעוֹד דְּהָא
פְּסִיקָא לִיהָ טְפִי, דְּסִתָּם חֲמֻרָת וְגְּמֻלָּת אִין דְּעֵתָן מְעַרְבָת עִם בְּנֵי הָעִיר
שֶׁיְהִיוּ נְדַחִין עִמָּהֶן: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{כא}** גְּמָרָא, וְרַמְיָנָהּ, וְכַמָּה יְהִי בְּעִיר וְיִהְיֶה כְּאֲנָשֵׁי הָעִיר, שְׁנַיִם
עֶשֶׂר חֲדָשׁ, אָמַר רַבָּא לֹא קִשְׁיָא, הָא לְמַהּוֹי כְּבִנֵי מִתָּא לְתַת לְצַרְכֵי הָעִיר, הָא
לְמַהּוֹי מִיְתְּבֵי מִתָּא סְגִי בְּשְׁלֹשִׁים יוֹם, וְקָרִינָן בָּהּ אֶת יוֹשְׁבֵי הָעִיר הַהִיא:
{כב} **צדיקים כו'**. וְהֵם שְׂאָר יוֹשְׁבֵי הָעִיר שֶׁלֹּא הִדְּחוּ עִם רַבָּה. הַרְמַבְּי"ם: **{כג}**
אוֹבְדִין. בְּגְמָרָא, אוֹתָהּ, פֶּרֶט לְנִכְסֵי צְדִיקִים שֶׁחוּצָה לָהּ. כָּל לְרַבּוֹת
שֶׁבְּתוֹכָהּ. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תוֹרָה נִכְסֵי צְדִיקִים שֶׁבְּתוֹכָהּ

יאבדו, מי גרם להם שיִדורו בתוכה, ממונם, לפיכך ממונם אבד. גמרא. ועין
תוספות יום טוב ותוספות חדשים: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הכה תכה את יושבי העיר הזאת לפי חרב כו' — אמרו: החמרת
והגמלת העוברת, כולם תוארים והמתואר חסר, וכאילו אמר: השיירא
החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום. (רמב"ם)

פרק י - משנה ו

וְאֵת כָּל שְׁלָלָה תִּקְבֹּץ אֶל תּוֹךְ רְחֹבָהּ וְגו' (דברים
(ג). אִם אֵין לָהּ רְחוֹב, עוֹשִׁין לָהּ רְחוֹב {כד}. הָיָה
רְחוֹבָהּ חוּצָה לָהּ, כּוֹנְסִין אוֹתוֹ לְתוֹכָהּ. וְשָׂרְפֶתָּ
בְּאֵשׁ אֵת הָעִיר וְאֵת כָּל שְׁלָלָהּ כָּלִיל לַה' אֱלֹהֶיךָ
(שם). שְׁלָלָהּ, וְלֹא שְׁלַל שְׂמִים. מִכָּאן אָמְרוּ,
הֵקֵדְשׁוֹת שְׂבָה יִפְדּוּ {כה}, וְתִרְוּמוֹת יִרְקְבוּ,
מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי וְכֹתְבֵי הַקֹּדֶשׁ יִגְנְזוּ {כז}. כָּלִיל לַה'
אֱלֹהֶיךָ, אָמַר רַבִּי שְׂמֵעוֹן, אָמַר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ
הוּא, אִם אַתֶּם עוֹשִׂים דִּין בְּעִיר הַנִּדְחָת, מֵעַלָּה
אֲנִי עֲלִיכֶם כְּאֵלוֹ אַתֶּם מֵעַלְיֵן עוֹלָה כָּלִיל לְפָנָי.
וְהִיְתָה תֵל עוֹלָם לֹא תִבְנֶה עוֹד (דברים יג), לֹא
תַעֲשֶׂה אֶפְלוֹ גְנוֹת וּפְרִדְסִים, דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסִי
הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לֹא תִבְנֶה עוֹד,
לְכֻמוֹ שֶׁהִיְתָה אֵינָה נְבִינִית, אֲבָל נַעֲשִׂית הִיא
גְנוֹת וּפְרִדְסִים. וְלֹא יִדְבַק בִּידְךָ מְאוּמָה מִן
הַחֶרֶס (שם), שְׁכָל זְמַן שֶׁהָרְשָׁעִים {כט} בְּעוֹלָם,

חרון אף בעולם. אבדו רשעים מן העולם, נסתלק חרון אף מן העולם:

ר"ע מברטנורה רחוב. פלטיא גדולה: היתה רחובה חוצה לה. אם מקום קבוץ בני העיר היתה חוצה לה, כונסים אותה לתוך העיר, שצריך לעשות לה רחוב בתוכה: **הקדשות שבתוכה יפדו.** כלומר אין נשרפים אלא צריכים פדיה כשאר כל ההקדשות: **ותרומות ירקבו.** בגמרא מוקמין לה בתרומה ביד כהן, דממון כהן הוא וכל עליה אסור דעיר הנדחת. ומיהו לא היו התרומות נשרפים כשאר שללה, דלא מזלזלין בה כלי האי, לפיכך ירקבו. ואם תרומה ביד ישראל היא, שלל גבוה הוא ותנתן לכהן שבעיר אחרת **{כו}**: **ומעשר שני.** אף על גב דממון ישראל הוא **{כז}** שהרי הוא נאכל לישראל, הואיל וקדש אקרי, לא ישרף אלא יגנוז: **כליל לה' אלהיך.** אמר רבי שמעון וכו' גרסינן. ולא גרסינן שנאמר כליל לה' אלהיך: **לא תעשה גנות ופרדסים.** דעוד, לגמרי משמע: **לכמו שהיתה.** בישוב בתים: **אבל נעשית היא גנות ופרדסים.** והלכה כרבי עקיבא: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {כד} עושין כו'. דרחובה דהשתא נמי משמע. גמרא: {כה} יפדו. אם הם בדיק הבית: **{כו}** מפני שהן נכסי שמים וקדשתן קדשת הגוף. הרמב"ם. כלומר ולא דמי להקדשות דתנן בהם יפדו, דאותן הן דבדיק הבית שאין להם אלא קדשת דמים. ועין תוספות יום טוב, ותוספות חדשים: **{כז}** לא דקימא לו הכי, אלא אפלו למאן דאמר דממון ישראל הוא קאמר: **{כח}** יגנוזו. ולא סגי להניחם שיירקבו כמו בתרומה, משום דמעשר שני וכן כתבי הקדש הכל מתרין ונהנין בהן, חששו שאם יניחום שיהנו מהם. מה שאין כן תרומה דליתא אלא לכהנים, וכהנים זריזין הן ולא יהנו ממנה: **{כט}** **שהרשעים.** מאן רשעים, גנבי. גמרא דף קי"ג: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם שנאמר ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחבה כו' — תרומות ירקבו. אם הגיעו ליד הכהן זכה בהן, לפי שחשבו ממונו. אבל כשהן בידי ישראל, תנתן לכהן ממדינה אחרת, לפי שהם של שמים. והלכה כר' עקיבא. (רמב"ם)

פרק יא - משנה א

אלו הן הנחנקין, המכה אביו ואמו ^[א], וגונב נפש מישראל, וזקן ממרא ^[ב] על פי בית דין, ונביא השקר, והמתנבא בשם עבודה זרה, והבא על אשת איש, וזוממי בת כהן ובועלה. המכה אביו ואמו אינו חייב עד שיעשה בהן חבורה ^[ג]. זה חומר במקלל מבמכה, שהמקלל לאחר מיתה חייב, והמכה לאחר מיתה פטור. הגונב נפש מישראל אינו חייב עד שיכניסנו לרשותו ^[ה]. רבי יהודה אומר, עד שיכניסנו לרשותו וישתמש בו, שנאמר ^(דברים כד) והתעמר בו ומכרו ^[ו]. הגונב את בנו, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה מחייב, וחכמים פוטרין. גנב מי שחציו עבד וחציו בן חורין, רבי יהודה מחייב, וחכמים פוטרין:

ר"ע מברטנורה אלו הן הנחנקין. ממרא על פי בית דין. שמסרב על דברי בית דין הגדול שבלשכת הגזית: וזוממי בת כהן. אף על פי שהם באים לחיבה שרפה, אין נדונים אלא במיתה שהיו מחיבים את בועלה שהיא בחנק, כשאר הבא על אשת איש, דכתוב (ויקרא כא) היא באש תשרף, היא ולא בועלה. וזוממיה ילפינו מכאשר זמם לעשות לאחיו, ולא לאחותו: ובועלה. לבת כהן כשהיא נשואה. אבל ארוסה, היא ובועלה בסקילה: שהמקלל לאחר מיתה חייב. דכתוב (שם כ) אביו ואמו קלל, וקרא יתרא הוא לרבות לאחר מיתה: והמכה לאחר מיתה פטור. דהא לא מחייב עד שיעשה בו חבורה, ואין חבורה לאחר מיתה ^[ד]: עד שיכניסנו לרשותו. דכתוב (שמות כא) ונמצא בגדו, ואין ידו אלא רשותו, וכן הוא אומר ^{(במדבר}

כא) ויקח את כל ארצו מידו: **וישתמש בו**. תשמיש שיש בו שוה פרוטה. ותנא קמא מחיב אפלו בתשמיש שהוא פחות משוה פרוטה. והלכה כותנא קמא: **הגונב את בנו**. טעמיהו דרבנן דפטרין, דכתיב ונמצא בידו, וקרא יתרא הוא, דהא כתיב (דברים כד) כי נמצא איש, אלא למדרש מנה פרט לזה שהוא מצוי. והלכה כחכמים: **רבי יהודה מחיב**. דכתיב (שם) מאחיו מבני ישראל, מאחיו למעוטי עבדים, מבני ישראל, אי כתב בני ישראל הוה ממעטינן מי שחציו עבד וחציו בן חורין, השתא דכתיב מבני ישראל, מעוטא אחרנא, ואין מעוט אחר מעוט אלא לרבות. ורבנן סברי, מאחיו לאו למעוטי עבדים {ז}, דהא אחים הם במצות, אלא בני ישראל למעוטי עבדים, מבני ישראל למעוטי מי שחציו עבד וחציו בן חורין. והלכה כחכמים: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {א} המכה כו'. דכתיב (שמות כא) ומכה אביו ואמו מות יומת. וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק. גמרא. וכו' בכלם כתיב מיתה סתם: **{ב} ממרא**. כמו ממרים הייתם (דברים ט). רש"י: **{ג} חבורה**. ואימא אף על גב דלא עביד חבורה, כתיב במכה בהמה נפש (דמשמע דם דהוי חבורה. רש"י), ואם אינו ענין לבהמה, דהא אי נמי הכחישו באבנים (דלא עשה בה חבורה) חיב, תנהו ענין לנפש אדם (דהיינו אביו). גמרא. ותמיהא לי, דלא כתיב נפש בבמה אלא בהורגה ולא במזיקה, כדמוכחי קראי סוף פרשת אמר. ובמכילתא דרשי הכי, ומה אם מדת נזקין מרבה אינו חיב עד שיעשה בה חבורה (דאי לאו הכי אין פאן נזק), מדת ענשין מעוטה לא יהיה חיב עד שיעשה בהן חבורה כו': **{ד} אבל אי לאו הכי הוה אמינא נילף ממקלל בהקש**. עין תוספות יום טוב: **{ה} לרשותו**. ונסתפקו התוספות אי הכא נמי הגביהו כמו שהוציאו דמי, או דלמא הכא שאני, דהא אשכחן לקמן דמכרו לקרובים פטור, דבעינן שיוציאנו מרשות אחיו, כל שכן דברשות בעלים לא מהני כלל: **{ו} והתעמר כו'**. ותנא קמא נמי בעי עמור, כדפרש הר"ב, וכל שכן מכירה, דבה לית פלגתא. ולא היה צריך להאריך להביא הכתוב, כל שכן ומכרו: **{ז}** ואלא למעוטי מאי. ויש לומר דכיון דמי"ם דמבני ישראל דרשינן ליה, אם כן לא סגי דלא לכתוב מי"ם אחרת לגופיה דקרא דגונב נפש מן, ולהכי כתב מאחיו, משום המ"ם. ורבי יהודה לאו מי"ם דריש אלא דמפילא אמעטו עבדים, דאינן בכלל אחיו. ועוד נראה לי, דאצטריך אחיו, כדתנא רבי שמעון אומר מאחיו, עד שיוציאנו מרשות אחיו, לאפוקי מכרו לקרובים דפטור. ולרבי יהודה תרתי במשמע מאחיו. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אלו הן הנחנקין המכה אביו ואמו כו': המכה אביו ואמו אינו חייב עד שיעשה בהן כו': הגונב נפש מישראל אינו חייב עד שיכניסנו כו': לפי שאמרו אינו חייב עד שיעשה בו חבורה ונלמד מזה המכה את המת פטור לפי שאינו בן חבורה באותה שעה: וסמך על הענין הזה זה חומר במקלל וכו': ור"י אומר עד שישתמש בו שוה פרוטה וחכמים אומרים כיון שנשתמש בו אפילו פחות משוה פרוטה ואין הלכה כרבי יהודה ולא כרבי יוחנן בן ברוקא: (רמב"ם)

פרק יא - משנה ב

זָקֵן מִמָּרָא עַל פִּי בֵּית דִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יז) כִּי יִפְּלֵא מִמֶּדָּד דָּבָר לְמִשְׁפָּט וְגוֹי. שְׁלֹשָׁה בְּתֵי דִינִין הָיוּ שָׁם, אֶחָד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת, וְאֶחָד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הָעֶזְרָה, וְאֶחָד יוֹשֵׁב בְּלִשְׁכַּת הַגְּזִית. בָּאִים לָזֶה שָׁעַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת, וְאוֹמֵר, כָּךְ דָּרְשֵׁתִי {ט} וְכָךְ דָּרְשׁוּ חֲבֵרִי, כָּךְ לְמִדְּתִי וְכָךְ לְמִדּוֹ חֲבֵרִי. אִם שָׁמְעוּ {י}, אוֹמְרִים לָהֶם. וְאִם לֹא, בָּאִין לָהֶם לְאוֹתָן שָׁעַל פֶּתַח הָעֶזְרָה, וְאוֹמֵר, כָּךְ דָּרְשֵׁתִי וְכָךְ דָּרְשׁוּ חֲבֵרִי, כָּךְ לְמִדְּתִי וְכָךְ לְמִדּוֹ חֲבֵרִי. אִם שָׁמְעוּ, אוֹמְרִים לָהֶם. וְאִם לֹא, אֵלּוּ וְאֵלּוּ בָּאִים לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבְּלִשְׁכַּת הַגְּזִית, שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצֵאת תּוֹרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר ה'. חֲזַר לְעִירוֹ וְשָׁנָה וְלָמַד כְּדָרְךָ שֶׁהָיָה לָמַד, פְּטוֹר. וְאִם הוֹרָה לַעֲשׂוֹת, חֵיב {יא}, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּזָדוֹן, אֵינּוּ חֵיב עַד שִׁיּוֹרָה לַעֲשׂוֹת. תִּלְמִיד שֶׁהוֹרָה לַעֲשׂוֹת, פְּטוֹר, נִמְצָא חֲמָרוֹ קָלוֹ :

ר"ע מברטנורה **שְׁלֹשָׁה בְּתֵי דִינִין הָיוּ שָׁם.** בִּירוּשָׁלַיִם, דְּמִשְׁתַּעֲי בְּהַ קָרָא וְקָמַת וְעָלִית: אֶחָד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת. הוּא שְׁעַר מִזְרָחֵי שְׁלֹפְנִים מִן הַחֵיל, לְפָנֵי עֶזְרַת נָשִׁים {ח}: וְאֶחָד יוֹשֵׁב. לְמַעַלָּה הַיְמָנּוּ, כְּשֶׁעָבְרוּ עֶזְרַת נָשִׁים וּבָאִים לְפֶתַח עֶזְרַת יִשְׂרָאֵל: וְאֶחָד יוֹשֵׁב בְּלִשְׁכַּת הַגְּזִית.

שְׁהִיא בְּנוּיָהּ בְּתוֹךְ הַעֲזָרָה חֲצִיָּה בְּקֶדֶשׁ וְחֲצִיָּה בַּחֹל: **בְּאִים לְזֶה שְׁעַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת.** זָקֵן זֶה שֶׁהוֹרָה בְּעִירוֹ וְנִחְלְקוּ בֵּית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ עָלְיוֹ וְהִזְקִיקוֹן הַכְּתוּב לְעֵלוֹת לִירוּשָׁלַיִם, **בְּאִים** הוּא וּבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ לְזֶה בֵּית דִּין שְׁעַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת, שֶׁהָרִי בּוֹ פּוֹגְעִים תִּחְלָה: **תְּלַמִּיד שֶׁהוֹרָה לְעֵשׂוֹת.** תְּלַמִּיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְנִחְלַק עַל בֵּית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ וּבָאוּ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל וְשָׁאֲלוּ וְחָזַר לְעִירוֹ וְהוֹרָה כְּבִתְחִלָּה, פְּטוּר, שֶׁאֵין לָהֶם לְסַמֵּךְ עַל הוֹרָאָתוֹ, וְהַתּוֹרָה לֹא חִיְבָה אֶלָּא מִפְּלֵא וּמִמַּחָה **[יב]** לְבֵית דִּין, כְּדִילְפִינָן מְכִי יִפְּלֵא מִמֶּדֶד, בְּמִפְּלֵא שֶׁבְּבֵית דִּין הַכְּתוּב מְדַבֵּר: **נִמְצָא חֲמֵרוֹ קָלוּ.** חֲמֵר הָעֵבֶרָה שֶׁעֶבֶר וְהוֹרָה אֶף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה מוֹסֵף עַל הַהִמְרָאָה שֶׁהִמְרָה עַל פִּי בֵּית דִּין, הִיא נֶעֱשִׂית לוֹ קָלָא לְפִטְרוֹ מִן הַמִּיתָה, שְׂאֵם הָיָה זָקֵן שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְהִמְרָה עַל פִּי בֵּית דִּין הָיָה חִיָּב מִיתָה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [ח] רש"י. וְנִרְאָה שֶׁסְּבָרְתֶם כְּדִי לְקָרֵב הַבַּיִת דִּינִין אֶל הַמְּקוֹם הַיּוֹתֵר מִקֶּדֶשׁ שֶׁבְּאַפְּשָׁר. וּלְפִיכֹךְ פִּרַשׁ פֶּתַח הַר הַבַּיִת הוּא הַפֶּתַח אֶל הָעֵבֶר שֶׁלְּפָנִים שֶׁשָּׁם מִתְחַלֶּת עֲזָרַת נָשִׁים. וְלֹא בְּפֶתַח שֶׁאֶל הָעֵבֶר שֶׁבְּחוּץ: **[ט]** **דְּרִשְׁתִּי כו'.** לְשׁוֹן דְּרִשָּׁה, כְּלוֹמַר לְרַבִּים בְּבֵית הַמְּדֻרָשׁ. וּלְשׁוֹן לְמוֹד, לְתַלְמִידֵיו שֶׁמְשַׁמְשִׁין לְפָנָיו בְּבֵיתוֹ. וְעַיִן תּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב: **[י]** **אִם שָׁמְעוּ כו'.** רְצוֹנוֹ לומר אִם הֵם יוֹדְעִים אוֹתוֹ הַדִּין וְשָׁמְעוּ דִּין הַתּוֹרָה בּוֹ יִגִּידוּ כו'. עַד שֶׁיִּגִּיעַ הַדְּבָר לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל. וְאִם בֵּית דִּין הַגָּדוֹל מְקַבְּלִים בְּדַבָּר הַהוּא יוֹדִיעוּם מֵה שֶׁהֵם יוֹדְעִים מִן הַקְּבָלָה. וְאִם לֹא שָׁמְעוּ בּוֹ, יִדְוֹנוּ בּוֹ כְּפִי הַסְּבָרוֹת וְהַקְּשׁוֹת הַתּוֹרִיּוֹת הַיְדוּעוֹת אֲצֵלָם עַד שֶׁיִּסְכְּימוּ כֻּלָּם אוֹ רַבִּים שֶׁהָדִין כָּךְ, וַיֵּאמְרוּ לָהֶם שֶׁיִּתְחַיְבוּ לְעֵשׂוֹת כֵּן. הַרְמַב"ם. וְלוֹמַר שֶׁהִשְׁנִי בְּתֵי דִינִין אֵינָן רְשָׁאִים לְהוֹרוֹת מִלְּבָם אֶלָּא מֵה שֶׁקְּבָלוּ וְשָׁמְעוּ יֵאמְרוּ וְלֹא זוּלַת כו', וְאִם כֵּן אֵינּוּ נֶעֱשֶׂה מִמָּרָא אֲפִלוּ לֹא יִשְׁמַע לְדַבְּרֵיהֶם. וְקִשְׂיָא, אִם כֵּן מֵה הוֹעִילוּ בְּמֵאמְרָם שְׁעַל פִּי קְבָלְתֶם כו'. וְנִרְאָה לִי, שֶׁזֶה הַכְּרִיחוֹ לְהַרְמַב"ם שֶׁבְּחִבּוּרוֹ כָּתַב בְּעֵינָן אַחַר כו'. וְכָתַב הַקְּסָף מִשְׁנָה, נִרְאָה שֶׁהוּא מְפָרֵשׁ אִם שָׁמְעוּ הַזָּקֵן [וּבֵית דִּינּוֹ] וְקָבְלוּ לְעֵשׂוֹת כְּדַבְּרֵי אוֹתוֹ בֵּית דִּין אוֹמְרִים לָהֶם סְבָרְתֶם. עַד כָּאן. וְעַיִן תּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב: **[יא]** **חִיָּב.** וְאֲפִלוּ הוּא אוֹמֵר גַּם כֵּן מִפִּי הַקְּבָלָה. וְהַטַּעַם, שֶׁהַתּוֹרָה חִלְקָה לָהֶם כְּבוֹד, כְּמוֹ שֶׁחִיְבָה הַמְּקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מִיתָה לְכָבוֹד אָבִיו וְאִמּוֹ. הַרְמַב"ם: **[יב]** **מְסִים רִשְׁיִי לְמַעוֹטִי תְּלַמִּיד.** וְכָתַבוּ הַתּוֹסֵפוֹת, וְאֵין זֶה כְּשֶׁאֵר מִפְּלֵא דְבְּכָל דְּוִכְתִּי. וְהַרְמַב"ם כָּתַב, בְּמִפְּלֵא, מִמִּי שֶׁלֹּא יִפְּלֵא מִמֶּנּוּ אֶלָּא הַדְּבָר הַנִּפְּלֵא הַקְּשָׁה: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם זקן ממרא על פי ב"ד שנאמר כי יפלא ממך דבר כו': זקן ממרא ע"פ ב"ד הוא אותו שאומר כך דרשתי וכך דרשו לי חכמים כך למדתי וכך למדו לי: ואמרו אם שמעו רוצה לומר אותו הב"ד אם הם יודעים אותו הדין ושמעו דין התורה בו יגידו מה שיוודעים לזקן ממרא ולאותן שחולקים עליו ויודעים האמת עם מי הוא ואם אין אצל אותו הב"ד ידיעת אותו הדברים שואלין מאותם שהם למעלה מהם עד שיגיע הדבר לב"ד הגדול ואם בית דין הגדול מקובלים בדבר ההוא יודיעם מה שהם יודעים מן הקבלה ואם לא שמעו בו שום דבר ידינו בו כפי הסברות והקישות התוריות הידועות אצלם עד שיסכימו כלם או רובם שהדין כך ויאמרו להם שיתחייבו לעשות

כן ומי שיחלוק על מה שאמרו או הוציא אותו בסברא הוא זקן ממרא דאמר רחמנא על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה וזה הדבר שלומדים אותה בהיקש ויביאום אליו העיון צוה השם יתברך שנעשה כדברים שנאמר תעשה אחר כן אמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל וזהו המקובל אצלם ב"ד מפי ב"ד והוא שיאמרו כך קבלנו ולכן אמרו יגידו לך שאין להם בזה אלא ההגדה בלבד שיגידו לך במה שהם יודעים בלבד שהוא מן הקבלה ולא יתכן היותו זקן ממרא שיהא "חייב מיתה עד שידין הפך דינם בדברים הנעשים בהיקש וסברא בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת או שיתגלגל מצד דינו לזה כגון שיחלוק עליהן באילן פלוני אם הוא חייב בערלה או אינו חייב ובזה יוצא מעיקר הכוונה אם היא חייבת בערלה אם לאו לפי שזה המחלוקת יצא לדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת לפי שמי שקדש אשה באותן הפירות לדעת מי שאמר שהיא ערלה אינה מקודשת והבא עליה פטור ועל דעת מי שאומר אינה ערלה הרי היא מקודשת והבא עליה בשוגג חייב חטאת במזיד חייב כרת וכמו כן אם הנגע הזה טהור או טמא יתגלגל ממנו בטומאת מקדש וקדשיו דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ועל דרך זה תקיש ודע זה הענין כי הוא דק וצריך לחזרו הרבה מאד ובמעשים שיתחברו לו בכל הקבלה או בקצתה יהיה הבא ממנו בסוף לדבר שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת וכן כשיחלק עליהם בפירוש מקובל שאין בו היקש ואפילו לא יצא ממנו לבסוף אלא לאסור לאו או עשה יהרג מצד שאינו מאמין ובחמש טוטפות יהיה זקן ממרא ג"כ במצות עשה זו בלבד לפי שנתקבצו בו תנאים אינם מצויים בזולתם כמו שנתבאר בתלמוד וכבר בארנו בפתיחת חבורינו זה עיקרים גדולים מועילים בזה השער ממה שבארנו בפירוש המקובל ואפילו הלמד בהיקש : ולא יתכן היות זקן ממרא עד שיהיה חכם שהגיע להוראה לפי שדבריו נשמעים והיה ראוי לדון כמו שנאמר כי יפלא ממך דבר וגוי ממי שלא יפלא ממנו אלא הדבר הנפלא הקשה אבל תלמיד שלא הגיע להוראה אסור לו לדון ואפי' דין אמת שאין בו מחלוקת ולפי שעבר והורה בהמראה שזה תוספת כי הנה עבר שתי עבירות אסור ההוראה ואסור ההמראה נפטר מן המיתה ובא בזה המאמר שאינו חייב מיתה : (רמב"ם)

פרק יא - משנה ג

חָמֵר בְּדַבְּרֵי סוֹפְרִים {יג} מְבַדְּבְרֵי תוֹרָה,

הַאֹמֵר אֵין תְּפִלִּין, כְּדִי לַעֲבֹר עַל דְּבַרֵי תּוֹרָה, פְּטוֹר **[יד]**. חֲמִשָּׁה טוֹטְפוֹת, לְהוֹסִיף עַל דְּבַרֵי סוֹפְרִים, חַיֵּב:

ר"ע מברטנורה הַאֹמֵר אֵין תְּפִלִּין וְכוּ' פְּטוֹר. שְׂאִין זוֹ הוֹרָאָה. דְּזִיל קָרִי בִי רַב הוּא: חֲמִשָּׁה טוֹטְפוֹת. יֵשׁ הוֹרָאָה. וְאָף עַל פִּי שְׂאִין דְּבַר זֶה אֶלָּא לְהוֹסִיף עַל דְּבַרֵי סוֹפְרִים, חַיֵּב, שְׁבַמְדַּרְשׁ סוֹפְרִים [לְטוֹטְפֵת לְטוֹטְפֵת] לְטוֹטְפֵת **[טו]** כְּתִיב, הָרִי כָאן אַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[יג]** בְּדַבְרֵי סוֹפְרִים. לֹא שְׂאֲרַבְעָה בְּתִים הֵם מִדְּבַרֵי סוֹפְרִים וְשֶׁמֶדְבַרֵי תּוֹרָה אֶפְלוּ חֲמִשָּׁה, דָּאִם כֵּן הִיאֲדָ תְּחִיבָהוּ הַתּוֹרָה מִיְתָה מַה שְּׁהוֹרָאת הַתּוֹרָה עֲצָמָה הִיא כֵּד, אֶלָּא כָּל שְׂאִינוּ מִפְּרָשׁ בַּתּוֹרָה אָף עַל פִּי שְׁהוּא דְאֹרִיטָא דְּבַרֵי סוֹפְרִים קָרִינָן לִיה, כְּלוֹמַר שְׂאֵלוּלֵי קִבְלוּ סוֹפְרִים פְּרִישׁוּ לֹא הֵינּוּ מְבִינִים אוֹתוֹ כֵּד: **[יד]** פְּטוֹר. כְּשֶׁהוֹדָה בְּחִיבוֹ בְּהֵם, אֲבָל הוּא יִבְטֵל אוֹתָהּ כְּמוֹ שְׂאֵמֵר לַעֲבֹר עַל דְּבַרֵי תּוֹרָה עַד שְׂיִוְדָה שְׁהִיא עֲבָרָה, וּלְפִיכֵד אֵינוּ חַיֵּב מִיְתַת בֵּית דִּין, לְפִי שְׁלֹא יִהְרַג מִי שְׁבִטֵל מִצּוֹת עֲשֵׂה. אֲבָל אִם אָמַר אֵין תְּפִלִּין עַל דְּרָדָד כְּפִירָה יִהְרַג מִצַּד שְׁהוּא מִין. הַרְמַב"ם. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **[טו]** כֵּן הוּא הַגְּרָסָא בְּזַבְחִים דְּף ל"ג. וְעֵין בְּאוֹר תּוֹרָה וּבְמִנְחַת שִׁי. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם חוֹמֵר בְּדַבְרֵי סוֹפְרִים מִבְּדַבְרֵי תּוֹרָה הַאֹמֵר אֵין כּוּ': 22 (דף פח ע"ב) אִמְרוּ פְּטוֹר כְּשֶׁהוֹדָה בְּחִיבוֹ בֵּהֶם אֲבָל הוּא יִבְטֵל אוֹתָם בַּהוֹרָאָה כְּמוֹ שְׁנֵאמַר לַעֲבֹר עַל דְּבַרֵי תּוֹרָה עַד שִׂיּוּדָה שְׁהִיא עֲבִירָה וּלְפִיכֵד אֵינוּ חַיֵּב מִיְתַת ב"ד לְפִי שְׁלֹא יִהְרַג מִי שְׁבִטֵל מִצּוֹת עֲשֵׂה אֲבָל אִם אָמַר אֵין תְּפִלִּין עַל דְּרָדָד כְּפִירָה יִהְרַג מִצַּד שְׁהוּא זָקֵן מִמְרָא וְדַע זֶה הָעֵנִין הֵיטֵב לְפִי שְׁנִסְתַּפֵּק עַל רַבִּים מִן הַחֲכָמִים זֶה הָעֵנִין וְחוֹשְׁבִין שְׁזֶה שְׁאוֹמְרִים בְּתַלְמוּד בְּזָקֵן מִמְרָא אֵינוּ חַיֵּב עַד שִׂיאֵמֵר כֵּן וַיַּעֲשֵׂה כֵן וּבִתְנָאֵי כֵן וְכִשְׁלֹא יִשְׁלְמוּ אוֹתוֹ הַתְּנָאֵי שְׁהוּא נִיְצַל בְּעַצְמוֹ אֵין הַדְּבַר כֵּן אֲבָל פִּירוּשׁוֹ אֵינוּ חַיֵּב מִשׁוּם זָקֵן מִמְרָא וּפְטוֹר מִדִּין זָקֵן מִמְרָא אֲבָל הוּא חַיֵּב מִיְתָה מִפְּנֵי אַחֲרִים הַאֲתָה סוֹבֵר שִׂיאֵמֵר אָדָם שְׁדַעְתָּנוּ וְאִמּוֹנְתָנוּ הַשְּׁנִיּוֹת אוֹ דְּבַר אַחַר וְזֶה בְּלִי סַפֵּק מִכְחִישׁ לְמָה שְׁכָתוּב בַּתּוֹרָה ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד שְׁנֵאמַר שְׁאָדָם כִּזֶּה אֵינוּ נִהְרַג אוֹ שְׁהוּא זָקֵן מִמְרָא וְדָאֵי זֶה יִהְרַג מִשׁוּם שִׂיאֵמֵר מִן הַכֹּלֵל כְּלוֹמַר מְכַלֵּל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מֵהֶם יִהְיוּ הַחוֹטְאִים שְׁאֶחָד מֵהֶם כְּלוֹמַר אֶחָד מִן הַחוֹטְאִים זָקֵן מִמְרָא לְפִי שְׂאֵין זָקֵן מִמְרָא הַהוֹרֵס לְחוֹמַת הַתּוֹרָה וְלֹא הַמְּכַחֵשׁ לְכָל הַקְּבֵלָה מְכַל וְכָל כְּגוֹן צְדוּקָה וּבִייתוֹס אֶלָּא אָדָם שְׁהוּא רוֹאֵה דְּבַרֵי יוֹתֵר מִדְּבַרֵי ב"ד הַגְּדוֹל וְלִכְּן חַיִּיבְתוּ תּוֹרָה מִיְתָה לְכַבּוֹד ב"ד וּמַעֲלָתָה כְּמוֹ שְׁחַיֵּב הַמְּקַלֵּל אֲבִיו וְאִמּוֹ מִיְתָה לְכַבּוֹד אֲבִיו וְאִמּוֹ וּלְפִיכֵד אָמַר א' מִן הַחֲכָמִים זָקֵן מִמְרָא ע"פ ב"ד שְׁרָצוּ ב"ד לְמַחֹל לוֹ מוֹחֲלִין לוֹ אֲבָל אֵין הַדְּבַר כֵּן מִן הַטַּעַם שְׁזָכְרוּהוּ כְּדִי שְׁלֹא יִרְבוּ מַחֲלוּקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל אֲבָל צְדוּקִין וּבִייתוֹסִין שְׁמִכְחִישִׁין אֶת הַקְּבֵלָה מְכַל וְכָל וּמִסְתַּפְקִין עַל הַכְּתוּב בַּתּוֹרָה וּסְבַרְתָּם בֵּהֶם אֵינָם מִזֶּה הַכְּתָב אֲבָל הֵן מִן הַכְּתָב שְׁאוֹמְרִים אֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם כְּמוֹ שְׁבֵאֲרָנוּ בְּפִי עֲשִׂירֵי מִזֹּו הַמְּסַכֵּת כְּשִׁמְנֵינוּ יְסוּדֵי הַתּוֹרָה אֲבָל הֵן נִהְרָגִין עַל

הכפירה כמו שנהרג המכחש באלהות או מי שמכחש משה רבינו ע"ה כי כל ההורס יסוד מאותן היסודות שאמרתי לך יצא מדין בעל התורה ואמנם הארכת בדבר זה לפי שגם הוא יש בו עקרים מן האמונה אין כל אחד מתעורר עליהם : (רמב"ם)

פרק יא - משנה ד

אין ממיתין אותו לא בבית דין שבעירו {טו} ולא בבית דין שביבנה, אלא מעלין אותו לבית דין הגדול שבירושלים, ומשמרין אותו עד הרגל וממיתין אותו ברגל, שנאמר {דברים יז} וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד, דברי רבי עקיבא. רבי יהודה אומר, אין מענין {יט} את דינו של זה, אלא ממיתין אותו מיד, וכותבין ושולחין שלוחים בכל המקומות, איש פלוני בן איש פלוני נתחייב מיתה בבית דין :

ר"ע מברטנורה **ולא בבית דין שביבנה**. שאלו לבית דין שבלשכת הגזית ואמרו לו, וחזר לעירו ושהה שם ימים רבים עד שגלתה סנהדרין גדולה לבינה ואחר כך הורה כבתחלה, אין ממיתין אותו ביבנה {יז}, אף על פי שסנהדרין גדולה שם, ואף על פי שעדין הבית קיים, כיון שסנהדרין גדולה אינה יושבת במקומה {יח} בלשכת הגזית : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {טו} **אין ממיתין כו'**. אבל דנין אותו בבית דין שבעירו. גמרא. ועין פרק קמא משנה ה' : {יז} רש"י. וצריך לפרש אלא מעלין כו' כשהבית דין חוזר. והתוספות הקשו והעלו דדוקא כשנגמר דינו קדם שגלתה, דלאחר שגלתה בטלה דיני נפשות. ולי נראה דאלא מעלין אינו חוזר אלא על בית דין שבעירו : {יח} דתנא, אל המקום, מלמד שהמקום גורם : {יט} רבי

יְהוּדָה אֹמֵר כּוֹ'. בְּגִמְרָא, אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, וְכִי נֶאֱמַר יִרְאוּ וַיִּירְאוּ. וְהֵלֵא
לֹא נֶאֱמַר אֶלֶּא יִשְׁמְעוּ וַיִּירְאוּ, לָמָּה מְעַנִּין וְכוּ': (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אין ממיתין אותו לא בבית דין שבעירו כו': מבואר הוא שאין
ממיתין ולא דנין אלא בעדים והתראה לפי שאין בכל מחויבי מיתות או
כרת מי שאינו צריך התראה אלא מסית ועדים זוממין לפי שמציאות דין
מסית אי אפשר בו התראה כמו שנתבאר בפרק שביעי וכן עדים זוממין
אילו התרינו בהם במה שהם מעידים היה נעדר מציאות דין זה והתורה
המציאו ודן בו. והלכה כרבי עקיבא: (רמב"ם)

פרק יא - משנה ה

נְבִיא הַשֶּׁקֶר הַמְתַּנְבֵּא עַל מֶה שֶׁלֹּא שָׁמַע וּמָה
שֶׁלֹּא נֶאֱמַר לוֹ, מִיתְּתוּ בְיַדִּי אָדָם. אָבֵל הַכּוֹבֵשׁ
אֶת נְבוֹאָתוֹ, וְהַמּוֹתֵר עַל דְּבָרֵי נְבִיא **כא**, וְנְבִיא
שֶׁעָבַר עַל דְּבָרֵי עֲצֻמוֹ, מִיתְּתוּ בְיַדִּי שְׁמַיִם,
שֶׁנֶּאֱמַר (שם יח) אֲנֹכִי אֲדַרְשׁ מֵעַמוֹ :

ר"ע מברטנורה מה שלא שמע. מה שלא נאמר בנבואה לשום נביא
בעולם. ומה שנאמר לחברו ולא לו, ושמעה מפי חברו ובא ואמר
שנאמרה לו, שני אלו נביאי השקר הם ומיתתן בחנק. דכתיב (דברים יח)
אִךְ הַנְּבִיא אֲשֶׁר יִזִּיד לְדַבֵּר דָּבָר בְּשָׁמַיִם, זֶה הַמְתַּנְבֵּא מֶה שֶׁלֹּא שָׁמַע
מֵעוֹלָם. אֲשֶׁר לֹא צוּיָתוֹ, הָא לְחִבְרוֹ צוּיָתִי, זֶה הַמְתַּנְבֵּא מֶה שֶׁלֹּא נֶאֱמַר
לוֹ וְנֶאֱמַר לְחִבְרוֹ **כב**. וְכִתִּיב וּמַת הַנְּבִיא הַהוּא, וְכֹל מִיתָה הָאֲמוּרָה
בְּתוֹרָה סֵתֵם אֵינָה אֶלֶּא חֲנֹק: מִיתְּתוּ בְיַדִּי שְׁמַיִם. דְּכִתִּיב (שם) וְהָיָה
הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע אֶל דְּבָרֵי, קָרִי בִיה לֹא יִשְׁמַע, וְקָרִי בִיה לֹא יִשְׁמִיעַ,
וְקָרִי בִיה לֹא יִשְׁמַע הוּא עֲצֻמוֹ אֶל דְּבָרֵי, הָרִי שֶׁלְשֶׁתָּן בְּכֹל **כג**. וְכִתִּיב
(שם) אֲנֹכִי אֲדַרְשׁ מֵעַמוֹ, בְּיַדִּי שְׁמַיִם: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **כ** ומיהו להתראתו צריך שיהיו נביאים. ועגן תוספות יום
טוב: **כא** והמותר כו'. המפקירם, שלא חשש למה שאמר לו הנביא. רש"י.
ולשון הרמב"ם, שיקל ויעלים עון מדברי הנביאים ולא יעשה מצותם על

הַדְּיוּק וְהַדְּקָדוּק: **{כב}** וּבִגְמָרָא לֹא אָמְרוּ בְּלִשׁוֹן הָרֵאשׁוֹן קָרִי בֵּיהּ, אֶלָּא דְּכָתִיב וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע וּקְרִי בֵּיהּ לֹא יִשְׁמִיעַ אֶל דְּבָרֵי. וְהָכִי פְּרוּשׁוֹ, דְּכָתִיב וְהָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע, הֵינּוּ הַמּוֹתֵר, שֶׁהוּא מְשַׁמְעוֹת הַכְּתוּב כְּמִי שֶׁאֵינּוּ שׁוֹמְעִים לְדְבָרֵי ה' שֶׁדְּבַר הַנְּבִיא בְּשֵׁמוֹ. וּקְרִי בֵּיהּ לֹא יִשְׁמִיעַ הֵינּוּ כּוֹבֵשׁ כּוֹי. וּקְרִי בֵּיהּ לֹא יִשְׁמַע אֶל דְּבָרֵי, כְּלוּמַר פְּסֻקֵינוּ לְקָרָא בְּסִפְיָנָא חֲרִיפָא וְלֹא מִתְחִיל לְקָרוֹת וְהָיָה הָאִישׁ, אֶלָּא אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע, וּבִגְמָרָא גּוֹפִיָה קָאָמַר. וְעַיִן תּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב: (עֵיקַר תּוֹי"ט).

רמב"ם נביא השקר המתנבא מה שלא שמע ומה שלא כו': מה שלא שמע הוא שיאמר מה שלא באה בו נבואה מאת הש"י מעולם ומה שלא נאמר לו הוא שיתנבא בנבואת זולתו ויאמר לי אמר הש"י זה הדבר ולא (אמר) [נאמר] לו אבל נאמר לזולתו: וכבר בארנו בפתיחת ספרינו זה חלוקי הנביאים כשאומרים שהם נביאים והיאך יודע אמתתו משקרו ומוותר על דברי הנביא שיקל ויעלים עין בדברי הנביאים ולא יעשה מצותם על הדיוק והדקדוק אמר רחמנא והיה האיש אשר לא ישמע את דברי כלומר מי שלא שמע ממני קרי ביה אשר לא ישמיע כשישמיע לאחרים כי הוא עצמו כשלא השמיע לזולתו מה שצוה להשמיעו או שלא שמע הוא עצמו מה שצוה בו וחלק על נבואת (על) הכל שנאמר אנכי אדרוש מעמו וזה מיתה בידי שמים וכבר בארנו בפ' תשיעי ענין מיתה בידי שמים מה הוא: (רמב"ם)

פרק יא - משנה ו

הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה **{כג}** וְאוֹמֵר, כְּדָּ אָמַרָה עֲבוּדָה זָרָה, אֶפְלוּ כִּיֹּן אֶת הַהֲלָכָה, לְטַמֵּא אֶת הַטַּמֵּא וּלְטַהֵר אֶת הַטָּהוֹר. הִבָּא עַל אִשָּׁת אִישׁ, כִּיֹּן שֶׁנִּכְנְסָה לְרִשׁוֹת הַבַּעַל לְנִשְׂוֹאִין אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִבְעָלָה, הִבָּא עָלֶיהָ הָרִי זֶה בְּחִנְק. וְזוֹמְמִי בֵּת כְּהֵן וּבּוֹעֵלָה, שְׁכָּל הַזּוֹמְמִין מִקְדִּימִין **{כד}** לְאוֹתָהּ מִיָּתָהּ, חוּץ מִזּוֹמְמִי בֵּת כְּהֵן וּבּוֹעֵלָה **{כה}**:

ר"ע מברטנורה לרשות הבעל. כגון שפסר האב לשלוחי הבעל ועדין היא בדרך, תו לא קרינא בה בית אביה: לאותה מיתה. שהיו מחיבין את הנדון: ובוועלה. כלומר, וכל הבוועלים נדונים כמיתת הנבעלת, חוץ מבוועל בת פהו, שהיא בשרפה והוא בחנק: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {כג} בשם עבודה זרה. שנאמר ואשר ידבר בשם אלהים אחרים. גמרא: {כד} מקדימין. כלומר אין להם לצפות מיתה אחרת, אלא משכימין לאותה שנגמר לה דינו של נדון. רש"י. והתוספות פרשו דלהכי קאמר מקדימין, כלומר ודאי אתה צריך להמיתם במיתה שרצו להמיתו, אבל ודאי אם אינך יכול, אפלו הכי נמי נמיתם בכל מיתה שנוכל. ועין תוספות יום טוב: {כה} ובוועלה. נראה דהכי קאמר, חוץ משפשהו זמו לבת פהו עם בוועלה, שגם בוועלה נדון, דמתקיים בהו כאשר זמם לעשות לאחיו. אבל כשלא זממו לאחיו, כגון שאין מכירין אותו או לא התרו בו כו', דהשתא אין לנו להקישם לו, דאין הכי נמי דמקדימין אותם לדין שלה. וזה נראה בלשון רש"י והרמב"ם. אלא שהתוספות הוכיחו דאף על פי שאין דין בבוועל, נדונים בחנק. ולדבריהם צריך לומר דתנא מסרף סריך בלישנא דריש פרקין, ונקט ובוועלה אף על גב דלא אצטרף ליה הקא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם המתנבא בשם ע"א ואומר כד אמרה ע"א אפילו כו': 22 (שם) אמרו אע"פ שלא נבעלה כשהיא נערה בתולה לא יעלה על דעתך שהיא בסקילה לפי שהיא בתולה אלא כיון שנכנסה לרשות הבעל יצאה מעונש נערה המאורסה וחזר דינה כדין כל אשת איש והיא בחנק ונתברר לנו שבוועל בת כהן מן הכלל כמו שנא' ובת איש כהן כי תחל לזנות וגוי ונשאר בוועלה בכלל לפי שזוממי בת כהן מיוחסין לבוועלה לא לה שנא' (דברים יט) כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו ר"ל כי כשתהיה העדות כוללת איש ואשה רואין מה שיתחייב האיש בעדותם והוא מה שהם חייבים וזאת בת כהן בין שהיא אשת איש או אשת נתין וממזר ואע"פ שיש באישות זו עבירה כיון שהיא אשת איש כשזנתה בשריפה: סליקא לה פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת סנהדרין (רמב"ם)

